SOSYALİZM
VE
KAPİTALİZM
-BİR TEORİ-

HANS-HERMANN HOPPE

Liber+

SOSYALİZM VE KAPİTALİZM
BİR TEORİ

Liber Plus Yayınları **13** • ANCAP **2**
Kitabın Adı: **Sosyalizm ve Kapitalizm - Bir Teori**
Yazar: **Hans-Hermann Hoppe**
Çevirmen: **Barış Tersaçı, Murat Kuzey Yılmaz**

© 2016 **Liber Plus Yayınları**
T.C. Kültür Bakanlığı Sertifika No: **32424**
ISBN: **978-605-83324-3-0**
Basım Tarihi: **Ekim 2016**

Yayın Yönetmeni: **Faruk Akhan**
Yayına Hazırlayan: **Adem Kurt**
Son Okuma: **Bünyamin Aydın**
Kapak tasarımı: **Sezer Ali Kaçar**

Baskı-Cilt: **İmak Ofset** Bas. Yay. Tic. ve San. Ltd. Şti. (S.N.: 12531)
Merkez Mh. Atatürk Cad. Göl Sk. No:1 34197 Yenibosna / İst.

Liber+
Rasimpaşa Mh. Nuh Bey Sk. No: 15/A Kadıköy/İstanbul
www.liberplus.com.tr info@liberplus.com.tr

Hans-Hermann Hoppe

Sosyalizm ve Kapitalizm

-Bir Teori-

Çevirmen:

Barış Tersaçı, Murat Kuzey Yılmaz

Liber+

Hans-Hermann Hoppe

Hans-Hermann Hoppe 2 Eylül, 1949 tarihinde, Peine, Batı Almanya'da doğdu. Felsefe, Sosyoloji, Tarih ve Ekonomi dallarında çalışmak üzere Universitatet des Saarlandes, Saarbruecken, Goethe-Universitaet, Frankfurt/M, ve University of Michigan, Ann Arbor'da bulundu. Hem doktora derecesini (Felsefe, 1974) hem de doçentlik derecesini (Sosyoloji ve Ekonomi, 1981) Goethe-Universitaet, Frankfurt/M.'dan aldı.

Birçok Alman üniversitesi ile birlikte Johns Hopkins University Bologna Center for Advanced International Studies, Bologna, İtalya'da ders verdi. Şu an halen University of Nevada, Las Vegas da Ekonomi profesörü olarak ve Ludwig von Mises Enstitüsü'nde kıdemli üye olarak görev almaktadır.

Hoppe, Handeln und Erkennen (Bern 1976); Kritik der kausalwissenschaftlichen Sozialforschung (Opladen 1983); Eigentum, Anarchie und Staat (Opladen 1987), Democracy: The God That Failed (2001), The Economics and Ethics of Private Property (2006), The Great Fiction: Property, Economy, Society, and the Politics of Decline (2012), The Myth of National Defense: Essays on the Theory and History of Security Production (2013), From Aristocracy to Monarchy to Democracy (2014), A Short History of Man: Progress and Decline (2015) kitaplarının ve ekonomi felsefesi ve sosyal bilimler konusunda sayısız makalelerin yazarıdır.

Yazarın kişisel web sitesine www.hanshoppe.com adresinden ulaşılabilir.

İÇİNDEKİLER

Takdim	11
Türkçe Baskıya Önsöz	13
I. Giriş	21
II. Mülkiyet, Sözleşme, Saldırganlık, Kapitalizm, Sosyalizm	29
III. Rus Tipi Sosyalizm	45
IV. Sosyal Demokrasi Tipi Sosyalizm	69
V. Muhafazakârlığın Sosyalizmi	99
VI. Sosyal Mühendislik Sosyalizmi ve Ekonomik Analizin Temelleri	138

VII. Kapitalizmin Ahlaki Savunması ve Sosyalizm Ahlaki Olarak Neden Savunulamaz? 175

VIII. Sosyalizmin Sosyo-Psikolojik Temelleri ya da Devlet Teorisi 201

IX. Kapitalist Üretim ve Tekel Problemi 229

X. Kapitalist Üretim ve Kamu Malı Problemi 254

Kaynakça 287

TEŞEKKÜR

Bu bilimsel incelemeyi yazarken bana üç kurum yardımda bulundu. Heisenberg bursiyeri olarak en cömert maddi desteği 1982 ile 1986 yılları arasında Alman Bilim Vakfı (DFG) tarafından aldım. Bu çalışma o dönemde tamamladığım son çalışmadır. 1984-1985 akademik yılında misafir öğretim üyesi olarak bulunduğum "Johns Hopkins University Bologna Center for Advanced International Studies" den de ek destek geldi. Orada verdiğim dersler burada sunduğum tezin çekirdeğini teşkil etti. Son olarak da çalışmamın şu anki halini aldığı ve New York City'de geçirdiğim 1985/1986 akademik yılında, en samimi ve bürokratik olmayan yardım "Center for Libertarian Studies" den geldi.

En derin minnettarlığım hocam ve arkadaşım olan Murray N. Rothbard'adır. Şahsının sunduğu bilimsel ve kişisel örneğe ifade edebileceğimden çok daha fazlasını borçluyum. O çalışmamın taslak halini okuyup bana paha biçilmez tavsiyelerde bulunan kişidir. Kendisiyle yaptığımız sayısız tartışmalar benim için sonu olmayan bir ilham kaynağı, şevki ise benim için sürekli bir cesaret unsuru olmuştur.

Bu kişi ve kuruluşlara teşekkürü bir borç bilirim.

TAKDİM

Yayınladığımız bu eser, kapitalizm ve sosyalizmin gerek ahlaki, gerek faydacı anlamda en geniş incelemelerinden birisi sayılabilir. Yazar Hans-Herman Hoppe, öncelikle mülkiyet, sosyalizm ve kapitalizm gibi sözcüklerin anlamlarına yoğunlaşıyor, kitapta bunları hangi anlamda ve nasıl kullandığını açıklıyor. Mülkiyet gibi hemen hemen herkesin tam olarak anladığını düşündüğü bir konsepti bile derinlemesine ve farklı yollardan irdeleyerek okuyucuya daha en baştan kitabın kalanında izleyeceği yol hakkında bilgi veriyor.

Sosyalizmi incelerken bizlere dört farklı tip sunuyor: Rus tipi sosyalizm, sosyal demokrasi tipi sosyalizm, muhafazakârlığın sosyalizmi ve sosyal mühendislik sosyalizmi. Bu dört tipi de ayrı ayrı inceleyen Hoppe, belli başlı karakteristik özelliklerini ortaya koyarken eleştirilerini hiçbir şekilde sakınmıyor. Özellikle muhafazakârlığın sosyalizmine dair eleştirileri, Türkiye'deki birçok liberalin, düşüncelerini en baştan gözden geçirmelerine sebep olabilir.

Sosyalizmin ekonomik temellendirmesinin özelliklerine de değinirken, bunların her birini verilerle teker teker yanlışlıyor.

Kitabın en can alıcı bölümleri: Kapitalizmin ahlaki savunusu. Hoppe, kapitalizmi sosyalizme karşı savunurken kapitalizm için söylenen "işe yarayan, sürdürülebilir olan, daha faydalı olan sistem" savunusuna her ne kadar katılsa da bu savunuyu tek başına yeterli görmüyor. Kapitalizmi ahlaki düzlemde savunurken sıklıkla mülkiyet ve saldırmazlık prensibi gibi kavramlara atıfta

bulunan Hoppe, sosyalizmin ahlaken neden savunulamayacağına da bu bölümde değiniyor.

Kitabın son kısmında ise kapitalizmin "sözde" sorunlarına, özellikle yayınevimizde daha önce iki kitabını bastığımız Gustave de Molinari'ye bolca atıf yaparak eğiliyor. Molinari'nin özellikle güvenlik üretimi gibi kapitalizmin sözde "çözüm bulamadığı" sorunlara nasıl çözümler getirdiğinden detaylarıyla bahsediyor.

Hoppe'nin elinizde tuttuğunuz çalışması, okuyucuyu felsefi bir düzlem üzerinde, her bir engeli kendince teker teker aşarak, savunduğu yere getiriyor. Kapitalist düşüncelere sahip olan kişilerin okuyarak yeni bakış açıları kazanabileceği, sosyalist düşüncelere sahip olan kişileri ise okuyarak cevaplandırması gereken sorularla başbaşa bırakan derin bir çalışmayı bizlere sunuyor.

"Bir polis ve bir hâkime mi ihtiyacımız var, yoksa her birinden 100.000'er adet mi? Aylık ücretleri 100 dolar mı olsun 10.000 dolar mı? Sayıları ne olursa olsun, var olan polisler yollarda devriye gezmek için mi, hırsızları yakalamak için mi, çalınan malları geri almak için mi yoksa fahişelik, uyuşturucu kullanımı, kaçakçılık gibi kurbansız suçlara casusluk yapmak için mi daha çok zaman harcamaları gerekir? Ve hâkimler, boşanma davalarına mı, trafik ihlallerine mi, dükkan hırsızlığına mı, cinayete mi yoksa kartelleşmeyi engelleme davalarına mı daha çok zaman ve enerji harcamalıdırlar? Açıkçası, tüm bu sorular bir şekilde cevaplanmak zorundadır, çünkü yenilenemezlik problemi var olduğu ve Cennet Bahçesi'nde yaşamadığımız sürece bir şeye harcanan zaman ve para başka bir şeye harcanamaz. Devlet de bu soruları cevaplamak zorundadır, ama ne yaparsa yapsın, bunu kâr ve zarar kriterine maruz kalmadan yapar. Bu yüzden faaliyetleri keyfidir, ve dolayısıyla tüketiciler açısından illa ki sayısız müsrif tahsisat hataları içerecektir."

TÜRKÇE BASKIYA ÖNSÖZ

Bu kitap ilk defa yirmi beş yılı aşkın bir süre önce 1989'da, yani, meşhur "Berlin Duvarı"nın, Sovyetler Birliği ve onun Doğru Avrupa İmparatorluğu'nun hemen birkaç yıl içerisinde hızlı bir iç patlamayla çökerek dağılmasını haber verir bir şekilde yıkılması ile aynı yılda, İngilizce olarak basılmıştı.

İkinci Dünya Savaşı'nın hemen akabinde, eski iki müttefik ABD ve SSCB (Sovyet Rusya) arasında soğuk savaşın patlak vermesiyle, kırk yılı aşkın bir süre, savaş sonrası Avrupa'sında, ABD egemenliğindeki "Batı" ile SSCB egemenliğindeki "Doğu" arasında, iki tarafın da savaş süresince çeşitli Müttefik konferanslarında kendisine zafer ganimeti olarak seçerek, ana hatlarıyla çizip belirlediği sınırlar başarılı bir şekilde geçilmesi zor bir "demir perde"ye dönüştürülmüştü. Doğu'dan Batı'ya geçiş hatta en ağır ceza tehdidiyle neredeyse imkansız hale getirilmişti. Yürürlükteki haliyle, Doğu nüfusu toptan hapishaneye tıkılmış, Doğu ve Batı Berlin'i ayıran Berlin Duvarı da bu hapsedilmenin en göze çarpıcı göstergesi ve sembolü oldu.

Sovyet Rusya'sında 1918'de başlamış olan "Sosyalist Deney" II. Dünya Savaşı sonrasında, SSCB'nin egemenliğinde genişletildi ve tüm "Doğu Avrupa"da uygulanmaya kondu. Üretim araçlarının bireysel mülkiyeti tamamen yasaklandı, bunların bütün mülkiyet kontrolleri kamulaştırma ile daha önceki "kapitalist" sahiplerinden devlet-hükümetin kontrolüne aktarıldı. "Sosyalist Deney" Batılı aydın çevrelerinin önemli bir çoğunluğunda, önce yavaştan ama sonra daha yüksek sesle "muazzam" ve "muhteşem" görülerek

alkışlanmıştı. Ünlü Keynezyen ve Nobel ödüllü ekonomist Paul Samuelson, o zamanın en başarılısı olan ve Batı akademi çevrelerinde en yaygın olarak kullanılan ekonomi ders kitabı olan Ekonomi'sinde, başlangıçta daha az donanımlı olduklarından bir süre Batı'nın gerisinde kalsa da "merkezi planlamacı" sosyalist ekonomilerin tahmin edilebilen çok yakın bir gelecekte ekonomik olarak Batılı hayat standartlarını yakalayıp geride bırakacağını öngörmekteydi. 1989'da Berlin Duvarı yıkıldığında, peş peşe bütün Doğu Avrupa'da görülecek ayaklanmaların hemen arefesinde, bölgeyi gezen her gözü açık ziyaretçinin çok önceden görebileceği bir şeyi açıkça herkese gösterdi: "Sosyalist Deney" gerçekte tamamen bir fiyasko idi -ve Paul Samuelson ve onun "yeni ekonomisi" kötü bir uydurmacaydı. Üçüncü bölümde "Rus Tipi Sosyalizm"i anlattığım ve açıkladığım üzere, sosyalist "deneyim" birkaç on yılda arkasında ekonomik harabeler, harap olmuş ülkeler ve yoksullaşmış ve umudunu kaybetmiş yığınlar bırakmıştı.

Sosyalist Doğu Avrupa'yı çepeçevre kuşatan "demir perde"nin yegane amacı, -yaklaşan sosyalist iflası biraz geciktirebilir umuduyla- içindeki yaratıcı ve girişimci bireylerin Doğu'dan Batı'ya kaçmasını engellemekti.

1989'un ve takip eden yılların önemli olayları neredeyse evrensel bir şekilde sosyalizmin yenilgisi -ve tabii Batı'nın solcu aydın çevreleri açısından ciddi bir kötüleşme- olarak değerlendirilirken, hemen bu olayların daha geniş, küresel anlamı ve açıklaması için entelektüel bir mücadele ortaya çıktı. Kaybeden sosyalizm idiyse, kazanan kimdi?

Bu soruya en bariz cevap: Batı kazanmıştı. Batı, yani ABD, onun Batı Avrupalı ve dünya genelindeki sömürge ve uyduları; ve dünya kamuoyu nezdinde ABD, kapitalizmin en önde gelen temsilcisi kabul edildiği için, kazanan kapitalizmdi.

Aslında, ABD kapitalizmi değil, ancak Amerika'nın nüfuzlu neo-konservatif elitlerinin yüceltmeyi sevdiği üzere -kapitalizmden tamamen farklı, ve güya daha iyi bir şeyi- "demokratik kapitalizm"i temsil ediyordu. Ancak, o zaman da şimdi de hala yanlış olarak kamuoyu nezdinde ABD ve kapitalizm arasında kurulan ilişki, önceki yenilgisini hızlı bir şekilde atlatıp yeniden canlanması açısından Batılı Sol'un muazzam bir şekilde işine yaramıştır.

Demokratik kapitalizm altında tüm bireysel mülkiyet görünürde dokunulmaz kalmış ve korunmuştu. Ancak, demokratik bir şekilde belirlenen "kamu menfaati" açısından ve "ortak fayda" için demokratik bir şekilde seçilmiş devlet-hükümet bireysel mülkiyet haklarına müdahalede bulunabilirdi. Bu amaçla, devlet bireysel mülkiyete el koyabilir, vergilendirebilir, yeniden dağıtabilir, ve bireysel mülk sahiplerinin bunları nasıl kullanabileceğini yasa ve düzenlemelerle belirleyebilirdi. Açıkçası, tüm mülkiyet, özellikle de üretim araçlarının (sermayenin) mülkiyeti *de facto* olarak sadece geçici/koşullu bireysel mülkiyetti, başka bir ifadeyle, mülkiyet devlet tarafından "kamu menfaatine" uygun görüldüğü sürece devlet-hükümetin bir lütfu olarak bireylerin elinde ve kontrolünde bulunmaktaydı.

Bu "anayasa" ile iki yüzyıldan az bir sürede ABD-hükümeti sadece ülkenin en büyük arazi ve emlak sahibi, aynı zamanda tüm "kamu" yollarının, okullarının sahibi olmakla kalmadı. "Kamu yararı" adına, her yıl Amerikan ulusal üretiminin (GSYH) neredeyse yarısını harcamaya başladı, "kamu borcu" istikrarlı bir şekilde artarak 1989'da GSYH'nın yüzde 60'ına (bugün yüzde 100'ün üzerinde bir seviyeye) ulaştı. Yine "kamu yararı" adına, devlet para üretimini tekelleştirerek devlet tarafından kontrol edilen merkez bankasını kurdu, altın standardını yürürlükten kaldırarak, merkez bankasının yardımıyla, canı istediği gibi sıfır maliyetle basabileceği kağıt parayı altının yerine koydu. Sürekli olarak artan bir yasama

ve regülasyon seli ile bireysel mülk sahiplerinin mülkiyet hakları durmaksızın yeniden dağıtıldı ve yeniden düzenlendi. Bazı insanlar ve iş sahiplerinin durumu sadece bir kalem darbesiyle kötüleştirilirken diğerleri iyileştirildi, bazı kapitalist servetler sıfırlanırken yenileri yaratıldı. Devletin "dostları" ve "kamu yararı" destekçileri ödüllendirilirken onun düşmanları cezalandırıldı. Ve ABD-hükümeti "kamu yararı" adına ve dünyayı demokrasi açısından daha güvenli yapmak için, dünyanın en geniş, en maliyetli ve en ağır silahlarla donatılmış askeri gücüyle tüm dünya genelinde yüzlerce askeri üssü zapt etti, etki alanını ve imparatorluğunu genişletmek için görünüşe göre asla sonu gelmeyecek bir savaş silsilesine girişti.

Kapitalizm buysa, bunda şikayet edilecek birçok şey ve bulunacak bir sürü kusur vardı, hem de artan bir şekilde. Hatta daha önemlisi, ABD'de -ve benzer bir şekilde ABD modelini benimseyerek sıkı sıkıya takip eden Batı Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde- 1989 sonrası ekonomik gelişme etkileyici ve umut verici olmaktan çok uzaktı. Her yerde, "kamu refah programları"nın müşterisi haline gelmiş, gittikçe ve hızla büyüyen geniş bir devlete muhtaç alt sınıf, ve bununla paralel bir şekilde, devletle ve merkez bankalarıyla bağlantılı banker ve finansçı, dar bir süper zenginler oligarşisi oluşurken çalışan orta gelir sınıfının gelirleri sabit kalmış, hatta gerilemişti.

Ancak bütün bunların sorumlusu gerçekten de kapitalizm miydi? Yoksa demokrasi miydi? Kapitalizm, bireysel mülkiyet ve laissez faire, başka bir ifadeyle, bireysel mülkiyetin sınırları dahilinde gerçekleşen özgür seçim ve alışveriş ile bağlantılı değil miydi? Ancak bu durum devlet-hükümetin her yıl ülkenin GSYH'sının yarısını toplayıp harcamasıyla, sadece ülkenin bütün altyapısına (yollar, okullar kamu binaları ve arazileri) ilişkin üretimi değil ama aynı zamanda ve özellikle para ve kredi üretimini tekelleştirme ile nasıl yan yana getirilebilirdi? Diğer yandan, demokrasi, başka bir ifa-

deyle çoğunluk kuralı, bireysel mülkiyet ve *laissez faire* ile çelişkili değil miydi? Demokrasi, sosyalizmin, farklı bir ifadeyle üretim araçlarının "kamulaştırılması"nın başka ama özel bir formundan ibaret değil miydi? Ve ABD ve Batı dünyasının gittikçe barizleşen yetersizlik, başarısızlık ve hatalarının sorumlusu demokrasi değil miydi?

Ancak, kimse bu ikinci olasılığı öne sürmeye yanaşmıyor gibiydi. Demokrasi, Batı'da bir tabu halini almıştı, tartışılamaz ve sorgulanamaz "gerçek" ve "iyi". Bunun yerine görünen her "yanlış"ın günahı kapitalizmin sırtına yüklenmişti. Bu entelektüel tabu, özellikle de Batı'nın devletten lisans ve finansman alan üniversite ve okullarına güvenli bir şekilde yerleştirilmiş sol aydın ve akademi kesiminde geçerliydi, hassasiyetle korunuluyor ve savunuluyordu.

Aslında, Rusya'da 1918'deki Sovyet devriminden çok önce, birçok Batılı sosyalist demokrasinin temelde bir sosyalist fikir, "demokratik kapitalizm"in kendi içinde çelişkili bir ifade olduğunu, demokrasinin gerçekte demokratik sosyalizm anlamına geldiğini, demokratik sosyalizmin neredeyse tanım itibarıyla, sosyalizmin Sovyet etkisindeki Doğu'nun tek-parti egemenliğine dayanan versiyonuna göre daha popüler bir varyant olduğunu, bu nedenle de eşitlikçi sosyalist amaçlara ulaşmanın en güvenli ve en az dirençle karşılaşacak versiyonun demokrasi olduğunu teşhis ve kabul etmişlerdi. Bu çerçevede, gerçek veya hayali, her türlü ekonomik veya sosyal "problem," "skandal," veya "kriz"in faturası "kapitalizm"e çıkarılırken, Batı Solu daha fazla demokrasinin tesis edilmesini, yani var olan bireysel mülkiyet haklarına daha kapsamlı devlet müdahalesini haykırmıştır.

ABD egemenliğindeki Batı'da, bireysel mülkiyet Rus Tipi Sosyalizm'de olduğu gibi bir kalemde devlet kontrolüne verilip tamamen iptal edilmemiş, demokratik sosyalizmin etkisiyle, bireysel mülki-

yete devlet eliyle tecavüz kademe kademe, adım adım, ancak ara vermeden -doğumdan ölüme kadar, tüketici veya üretici veya ticaretçi olduğuna bakılmaksızın, evde, işte, veya "kamusal" alanda, insan hayatının hiçbir bölümü ve safhası dışarıda bırakılmadan özgür ve regülasyondan uzak kalmayacak ve böylece her türlü bireysel mülkiyet ve bireysel mülkiyet haklarını bir maskaralığa dönüştürerek bugüne kadar- belirtilen korkunç sonuçlarıyla birlikte gerçekleştirilmiştir. Batı'nın ekonomik düşüşü Doğu'da tecrübe edilenden daha yavaş ve daha az travmatik bir şekilde yaşanmış, bu sayede de demokratik sosyalizmin ömrü tek-parti sosyalizminden birkaç on yıl daha uzun olmuştur. Ancak, aynen Sovyet sosyalizminin nihai ekonomik çöküşünün gerçekleşmesinden çok önce tahmin edilebildiği gibi, Batılı demokratik sosyalizmin yaklaşık ekonomik iflası ve toplumsal karışıklıkları da şimdiden tahmin edilebilir. Demokratik sosyalizm -Batılı ekonomik sistem-, Sovyet sosyalist akrabasından oldukça sonra ama benzer şekilde kesin olarak oyunun son evresine girmiş ve çözülmeye mahkumdur.

Sol, hiç kuşku yok ki yaklaşan bu ekonomik çözülme ve toplumsal felaketi yine "kapitalizmin krizi" -hatta nihai krizi- olarak etiketlemeyi, "çare" olarak da sosyalizmin yine bir başka versiyonunu önermeyi deneyecektir. Ancak, bu kitabın açıklayacağı üzere, sosyalizmin hiçbir türü hiçbir zaman sürekli barışı ve refahı üretmeyecektir. Bunu sadece kapitalizm sağlayabilir. Üstelik, kapitalizm onun sosyalist karalayacılarının söylediğinden tamamen farklı bir şeydir. Kapitalizm, haklı olarak kazanılmış özel mülkiyet, mülkiyet sahipleri tarafından ve yine onlar arasında özgür, gönüllü birliktelik, sözleşme ve alışveriştir. Bu haliyle anlaşıldığı üzere bir kapitalizm bugün dünyanın hiçbir yerinde bulunmamaktadır. Gerçekleşmemiş bir ideal olarak durmaktadır. Bazı zamanlarda ve yerlerde, toplumlar bu ideale yaklaşacak önemli ilerlemeler yapmış, bu çerçevede de refaha kavuşup gelişmişlerdir. Ancak, on

dokuzuncu yüzyılın ortalarından beri gittikçe etkisini artıran ve görünüşe göre durdurulamaz şekilde popülerleşen sosyalist fikirler bu denemeleri trajik bir şekilde sonlandırmış, bu yönde oluşabilecek eğilimleri rayından çıkarıp tersine çevirmiştir.

O halde, bu kitabın en önemli amacı, bugün ne kadar popüler ve etkili olursa olsun bu sosyalist fikirleri, ahlaki ve ekonomik sonuçları vahim, temelde ahlaki ve ekonomik hatalar olarak açıklamak, ve kapitalizm idealini hem ahlaken adil hem de refaha ulaştıran sosyal düzen olarak açıklamak ve savunmaktır.

Hans-Hermann Hoppe
27.09.2016

I. GİRİŞ

Ekonomi, politika ve ahlak üzerinden sosyalizm ve kapitalizmi inceleyen bu çalışma, siyaset teorisi üzerine sistematik bir araştırmadır. Burada politik ekonomi ve siyaset felsefesinin ana problemleri -fakirliği sona erdirip zenginliği yaygınlaştıracak, aynı zamanda da adil olacak bir sosyal düzenin nasıl tesis edilmesi gerektiği sorusu- disiplinler arası bir kapsamda tartışılacaktır.

Bu sorulara cevap ararken, daha dar anlamda ve yaygın anlaşıldığı haliyle sosyal ve politik problemlere de değinip izah edeceğim. Esasen, herhangi bir sosyal ve siyasi sistem tecrübesini analiz edip değerlendirmek, toplumsal bir değişim sürecini anlayıp önemini ortaya koymak, toplumlar arası sosyal yapıların farklılıklarını olduğu kadar benzerliklerini de saptamak veya yorumlamak için gereken ekonomik ve ahlaki- kavramları açıklamak, mantıksal muhakeme araçlarını geliştirmek bu çalışmanın temel hedeflerinden biridir.

Bu çalışmanın sonunda açıkça ortaya konmuş olacak ki; başka türlü aralarında mantıki bir bağ olmadan, izole bir şekilde sıralanmış, aşırı derecede kaotik ve karmaşık gerçekleri, sosyal realite ile ilgili görüşleri toparlayıp anlamlandırmaya yönelik gerçek ve tutarlı bir ekonomik ve ahlaki sistemi yerli yerine oturtmak, ancak ve ancak -ahlaki veya ekonomik- teorik araçlarla mümkündür. Bu araçlar, bizatihi tecrübe ile değil ama mantık temelinde inkar edilmesi mümkün olmayan bir önermeden yola çıkarak (ki bu gelişigüzel türetilmiş bir 'aksiyom'dan çok farklı bir şeydir), tamamen tümdengelim metoduyla ulaşılan (gözlem veya

deneye dayanan veya bu yolla test edilebilen varsayımlar kullanıldığında bunu da baştan açıkça belirterek), itiraz edilemez (ve böylece hiçbir deneysel doğrulamaya ihtiyaç duymayan) sonuçlardan oluşur. Nihayet, böyle bir teorinin yokluğunda, politik ekonomi ve felsefenin, şuna ya da buna neyin sebep olduğu veya bir şeyin niçin ötekinden daha iyi ya da kötü oluşuyla ilgili, en iyi ihtimalle keyfi fikirler -yani, tam zıddının da genellikle orijinali kadar kolay savunulabildiği fikirler (ki bu da aslında hiçbir şekilde kesin olarak savunulamadığı anlamına gelir!)- üretmekten, yani karanlıkta el yordamıyla etrafı yoklamaktan başka bir işe yaramadığı ortaya konacaktır.

Öncellikle, mülkiyet ve mülkiyet haklarının bir teorisi geliştirilecektir. Aslında, kökü çok daha eskilere dayanıp yepyeni bir icat olmayan on dokuzuncu yüzyıl Marksizminin ortaya koyduğu sosyalizmin, kavramsal olarak, bireysel mülkiyete ve bireysel mülkiyet hak iddialarına yapılan kurumsallaşmış müdahale ve saldırı olarak anlaşılması gerektiği ortaya konacaktır. Bunun aksine, kapitalizm ise bireysel mülkiyetin ve saldırmazlık prensibi ekseninde mülkiyet sahipleri arasındaki gönüllü mübadelenin açıkça tanınması üzerine temellenen bir sosyal sistemdir. Bu mülahazada, bu çalışmanın seyri boyunca açıkça anlaşılacağı üzere, sosyalizm ve kapitalizmin farklı şekil ve derecelerde var olacağı inancı; yani bireysel mülkiyet haklarının değişken ölçeklerde gözetildiği veya reddedildiği ima edilmektedir. Toplumlar tümüyle ya sosyalist ya da kapitalist değildir. Bilakis, mevcut toplumlar bir dereceye kadar sosyalisttir. (Hatta diğer toplumlardan nispeten daha kapitalist olan Birleşik Devletler bile, ileride görüleceği üzere, gerçekten de şaşılacak bir şekilde sosyalisttir ve bu durum zaman geçtikçe artarak devam etmektedir.)

O halde, bu çalışmanın bir diğer amacı da sosyalizm derecesinin, yani belli bir ülkedeki mevcut mülkiyet haklarına yapılan

müdahalelerin genel boyutunun, o ülkenin genel zenginliğini belirlediğini göstermektir. Bir ülke sosyalistleştiği oranda, hem var olan zenginliğin muhafazası hem de yeni zenginliğin üretilmesi süreci engellenecek, ülke de aynı derecede fakir kalacak veya daha da fakirleşecektir.[1] Karşımızda duran bir gerçek olarak, Birleşik Devletler'in genel olarak Batı Avrupa'dan, Batı Almanya'nın da Doğu Almanya'dan çok daha zengin olması, bunların daha düşük derecedeki sosyalizmleri ile açıklanabilir. Aynı şekilde, İsviçre'nin Avusturya'dan daha zengin oluşu veya on dokuzuncu yüzyılda dünyanın en zengin ülkesi olan İngiltere'nin şu anda, yerinde bir tabirle, geri kalmış bir ülke olarak nitelendirilmesi de bir gerçektir.

Temel kaygımız, ne sadece genel zenginlik, ne de tek başına problemin ekonomik boyutu olacaktır. Her şeyden önce, somut

1. Baştan herhangi bir yanlış anlamayı önlemek için: Burada dile getirilen tez, belirli bir toplumun genel zenginliğinin nispeten artacağı, yani, genel sosyalizm derecesi düşürüldüğünde aksi duruma göre daha hızlı büyüyeceğidir. Örneğin, Birleşik Devletler, daha fazla kapitalizmi benimsemesi durumunda hayat standardını (aksi durumda ulaşılacak seviyenin daha üstünde) yükseltecektir; Almanya, vs. hakeza. Farklı toplumların belirli bir andaki göreceli durumlarının (genel zenginlikleriyle alakalı olarak) açıklanması ise farklı bir konudur. Çünkü bu durumda "ceteris" (diğer tüm şartlar) haliyle "paribus" (sabit) değildir, ki şüphesiz sosyalizmin mevcut derecesine ek olarak, diğer şartlar da doğal olarak toplumun genel zenginliğini etkileyecektir. Belli bir toplumun tarihi, örneğin, mevcut zenginliği üzerinde muazzam bir etkiye sahiptir. Her toplum sadece bugünkü şartlar nedeniyle değil, geçmişi yani sermayenin baba ve dedeleri tarafından biriktirilmesi veya tahrip edilmesi nedeniyle de zengin veya fakirdir. Bu nedenle, şu anda daha kapitalist olan bir toplum daha sosyalist olana göre halen çok daha fakir olabilir. Aynı ve sadece görünüşte çelişkili gibi duran sonuç, zenginliğin üretimini bilfiil etkileyen geçmiş ve halihazırdaki diğer faktörlerin toplumlar arasında farklılık gösterebildiği (ve gösterdiği) için de ortaya çıkabilir. Örneğin, çalışma ahlakında ve/veya hâkim dünya görüşü ve alışkanlıklarda toplumlar arasında farklılıklar olabilir ve vardır da. Bu farklılıklar, mevcut sosyalizm derecesi açısından birbirine benzeyen toplumların zenginlik üretiminde birbirinden ayrışmasına (veya birbirine benzemesine) neden olabilir; olmaktadır da. Dolayısıyla, herhangi bir karşılaştırmalı sosyal analizde, sosyalizmin derecesinin toplumların zenginliği ile ters orantılı olduğu tezinin geçerliliğini örneklerle göstermenin en doğrudan, en iyi yolu, sosyalistlik dereceleri dışında, tarihleri, insanlarının mevcut sosyo-psikolojik karakterleri bakımından aynı, ya da en azından Batı ve Doğu Almanya örneğinde olduğu gibi birbirine çok benzeyen toplumları karşılaştırmaktır: Gerçekten de bu örnekte, öngörülen sonuç, ileride de inceleyeceğimiz üzere, en keskin bir şekilde kendini göstermektedir.

ve tarihi örnekler (ki bu örnekler elbette, çoğunlukla sosyalizm yerine daha çekici isimlerle etiketlenir)[2] üzerinden sosyalizmin farklı tiplerini incelerken, şurada yahut burada, büyük veya küçük, şu veya bu nedenle yapılan her müdahalenin görünürdeki birkaç "olumlu" sonucuna odaklanarak körleşmiş, teorik açıdan eğitilmemiş, acemi ve yüzeysel gözlemcilerin algılayamadığı sosyal yapı üzerindeki tahribatın neden ve hangi yollarla yapıldığını açıklamak çok önemlidir. Ne var ki bu tahribat kaçınılmazdır, biraz gecikmeli olarak sosyal dokunun farklı yerlerinde, ilk müdahalenin başta çözdüğü sorunlardan daha vahimine veya çok daha fazlasına yol açar. Bu yüzden örneğin, "ucuz gıda fiyatları", "düşük kira", "bedava" şu, ya da "bedava" bu gibi sosyalist politikaların göz önündeki olumlu etkileri, başka şeylerle bağlantısız, sürüncemede bırakılmış olumlu şeyler değil, aksine başka şekilde maliyeti ödenmek zorunda olan olaylardır: Düşük kalitede ve daha az gıdayla, konut sıkıntısı, çarpık yapılaşma ve gecekondulaşmayla, artan kuyruklarla, rüşvet ve ahlaksızlıkla, hepsinden öte düşük yaşam standardıyla, azalan yatırım (sermaye oluşumu) ve/veya hazır sermayenin artarak tüketilmesi ile. Daha az belirgin ama neredeyse her zaman "olumlu" bir gerçek olarak dile getirilen -"bireyselci" egoist Batı Alman emsallerine karşılık Doğu Almanlarda daha çok bulunduğu gözlenen, insanlar arasında daha güçlü dayanışma hissi, aile, akraba ve arkadaşlık gibi şeylere daha büyük değer atfedilmesi- de sıradan, münferit ve analiz edilemez bir gerçek değildir. Bu duygular, kıtlıkların sürekli ve kalıcı olduğu, bireylerin kendi imkanlarıyla kendi durumlarını iyileştirme fırsatının sürekli olarak engellendiği bir sosyal sistemin sonucudur. Doğu Almanya'da, mesela diğer ülkelerde bir telefon konuşmasından daha fazla bir çaba gerektirmeyen küçük

2. Sırası gelmişken, Birleşik Devletler'de "sosyalizm", "liberalizm" olarak adlandırılır ve orada kendilerine "liberal" diyen sosyalistler veya sosyal demokratlar, "sosyalist" olarak anılmaktan genelde hiç hoşlanmazlar.

ev tamiratı gibi en sıradan işler için bile "kişisel" bağlantılara (kişisel olmayan iş ilişkilerinin aksine) bel bağlamak zorundasınızdır; ve kişinin "kamu" hayatı "toplum" tarafından sürekli gözetim altındaysa, mecburen özele yönelmek durumundasınızdır.

Neden olduğu kayda değer tahripkâr etkileri nedeniyle (1) üretim araçlarını devletleştirmek ya da kamulaştırmak, ya da daha doğru ifadeyle, sahiplerinden alıp el koymaya dayanan geleneksel Marksist politikalar; (2) gelirin eşitlik hedefiyle yeniden dağıtımına dayanan revizyonist, sosyal demokrat politikalar; (3) fiyat kontrolü, ekonominin ve davranışların regülasyonu gibi araçlarla statükoyu korumaya çalışan muhafazakâr kafa yapısındaki politikalar; ve (4) pragmatik, parça parça uygulanacak sosyal ve ekonomik mühendislik ve müdahalelere dayanan, teknokratlar sistemi detaylarıyla incelenecektir.

Sırasıyla inceleyeceğimiz bu politika tercihleri, hiçbir zaman, tamamen homojen veya birbirinden ayrı değillerdir. Her biri farklı dozda uygulanabilir, her kategori altındaki politikaları uygulamanın farklı yolları vardır ve bu farklı siyasi tasarımlar belli bir ölçüde harmanlanabilir. Aslında, her toplum bunların bir karışımı halindedir, çünkü güç ve etki açısından zamana bağlı olarak değişiklik gösteren farklı siyasi güçlerin sonucudur. Bunları ayrı ayrı incelememizin nedeni (bütün problemleri aynı anda tartışmanın doğal olarak mümkün olmaması dışında), bu tercihler açıkça ayırt edilebilecek bazı sosyal grup, hareket, parti, vb. ile bağlantılı siyasi tasarıları temellendirmekte, her siyasi tasarı da genel zenginliği hayli farklı şekilde etkilemektedir.

Ancak, sosyalizm de kesinlikle sadece ekonomik bakış açısından analiz edilmeyecektir. Tabii ki kapitalizmin sözde "üretim anarşisi" ile karşılaştırıldığında, sosyalizm, özellikle de onun Marksist ya da sözüm ona "bilimsel" kanadı, her zaman (tüm diğer iddia

edilen niteliklerinin yanında) ekonomik olarak daha üstün bir sosyal organizasyon olduğu süsünü vermiştir.[3] Ancak, aslında bunun tam tersinin doğru olduğunun ve refah değil sefalet getirdiğinin gösterilmesiyle sosyalizm yıkılmaz. Tabii ki bu durum anlaşıldığı anda sosyalizm çekiciliğini çokları için büyük ölçüde kaybeder. Bununla beraber -ekonomik performansı ne olursa olsun- sosyalizmin, daha yüksek ahlaki değerleri temsil ettiği, daha adil olduğu ve etik olarak daha üstün temellere oturduğu iddia edilebildiği sürece tartışma tamamlanmış olmayacaktır.

Fakat umarım ki bu çalışma, sosyalizmin farklı versiyonlarında zımni olarak var olan mülkiyet teorisini daha yakından inceleyerek bunun gerçekle uzaktan yakından bir alakası olmadığını açıkça göstermiş olacaktır. Sosyalizmde zımnen kabul edilen mülkiyet teorisinin, ahlaki ya da ahlaken savunulabilir bir davranış kuralı için zaruri olan en temel testi bile (yeterliliği sağlamasa da gereklilik şartı) normalde geçemediği gösterilecektir. Altın kural, veya benzer bir şekilde Kantçı kategorik zorunluluk, olarak formülleştirilen bu teste göre, bir kuralın adil olabilmesi için genel yani herkese aynı şekilde uygulanabilir olması gerekir. Kural değişik kategorideki insanlar için değişik (kızıl saçlılar için başka diğerleri için başka, veya kadınlar için başka erkekler için başka) hak ve yükümlülük belirleyemez; zira böyle bir "özerkçi" kural, doğal olarak, asla, esas itibarıyla bile, herkes tarafından adil bir kural olarak benimsenemez. Oysa, "ben sana vurabilirim ama sen bana vuramazsın" tipindeki özerkçi kurallar, bu çalışma boyunca açık şekilde gösterileceği üzere, pratiğe konmuş tüm sosyalizm tarzlarının temelini oluşturmaktadır. Sadece ekonomik olarak değil, ahlaken de sosyalizm kötü tasarlanmış bir sosyal yapı sistemi olarak karşımıza çıkar. Tekrar etmek gerekirse,

3. Sovyet-Rusya komünizminin ilk günlerinden Kruşçev dönemine kadar tekrarlanan, kapitalist dünyanın yakında ekonomik açıdan geçileceği yönündeki beyanatlarını hatırlayın.

bireysel mülkiyetin ve mülkiyet sahipleri arasındaki mukavele ilişkilerinin tanınması temeline dayanan bir sosyal sistem olan kapitalizm, halk arasındaki kötü şöhretine rağmen, net bir şekilde galip gelmektedir. Kapitalizmin zımnen kabul ettiği mülkiyet teorisinin sadece en temel test olan "evrensellik" kriterini geçmekle kalmayıp aynı zamanda sağlıklı bir muhakeme için mantıksal ön şart (die Bedingung der Möglichkeit) olduğu kanıtlanacaktır: Herhangi bir şey yönünde iddiada bulunan kişi, bilhassa bir normun hakkaniyetli olduğunu savunduğunda, en azından üstü kapalı olarak, kapitalizmin temel aldığı mülkiyet normlarının geçerliliğini kabul etmek zorundadır. Hem bunların evrensel kabul edilebilir normlar olarak geçerliliğini inkar etmek hem de aynı zamanda sosyalizm fikrini savunmak, bu yüzden kendi içinde çelişkili bir durumdur.

O halde, bireysel mülkiyetin etik olarak gerekçelendirilmesi ve bireysel mülkiyet ahlakının yeniden inşası, sosyalizmin ve buradan hareketle, sosyalist mülkiyet düşüncesini harmanlayarak kendi varlığını vergilendirme ve zorunlu üyelik (vatandaşlık) üzerine kuran devlet kurumunun, yeniden sorgulanmasına yol açacaktır. Sağlam herhangi bir ekonomik veya ahlaki neden olmayınca da sosyalizm ve devlet, sadece sosyo-psikolojik anlamı olan olgulara indirgenecek ve o şekilde açıklanacaktır.

Bu değerlendirmeler ışığında, son bölümde tartışma yeniden ekonomiye dönecektir. Çalışmanın son bölümlerinde, yapıcı bir role soyunarak, sosyalizme karşı, hem ekonomik hem de ahlaki açıdan gerekli alternatif olan salt kapitalist bir düzenin işleyişi açıklanacaktır. Daha özel kapsamda, bu son bölümler, bireysel mülkiyet etiğine dayanan bir sosyal düzenin, tekelleşme ve sözde "kamu malı" problemleriyle nasıl başa çıkacağının, özellikle de polis ve mahkeme gibi güvenlik hizmetlerinin nasıl sağlanacağının incelenmesine ayrılacaktır. Ekonomi literatüründe tekelleş-

me ve kamu malları problemi üzerine yazılanların aksine böyle bir problemin var olmadığı veya olsa bile, bunu saf piyasa sisteminin ekonomik yetersizliğini göstermek için yeterli bir delil olmayacağı gerekçeleriyle gösterilecektir. Tam tersine, kapitalist bir düzen, her zaman, istisnasız ve mecburi olarak, polis ve mahkeme alanları da dahil, gönüllü tüketicilerin en acil ihtiyaçlarını en verimli şekilde sağlayacaktır. Bu yapıcı tartışmanın sonuca bağlanmasıyla, ileri sürdüğümüz tez eksiksiz olarak tamamlanacak, hem ekonomik hem de ahlaki olarak sosyalizmin entelektüel inandırıcılığının imhası da sonuçlandırılmış olacaktır.

II. MÜLKİYET, SÖZLEŞME, SALDIRGANLIK, KAPİTALİZM, SOSYALİZM

İktisat teorisi ve siyaset felsefesi penceresinden çeşitli politik modellerin analizi gibi daha heyecan verici bir alana geçmeden önce, bu çalışmada kullanılacak temel kavramların takdimi ve açıklanması ciddi bir zaruret arz etmektedir. Bu bölümde açıklanacak bu kavramlar -mülkiyet, sözleşme, saldırganlık, kapitalizm ve sosyalizm- gerçekten de o kadar temel, o kadar köklüdür ki bazen farkında olmadan da olsa, hiç kimse bunları kullanmaktan kaçamaz. Her türlü insan davranışının ve/veya bireyler arası ilişkinin analizi için bu kavramların anlaşılmasının zaruri olması, maalesef, herkesin bunları tam olarak kavradığı anlamına gelmez. Hatta, bunun gerçekte tam tersiymiş gibi bir durum söz konusudur.

Çünkü, örneğin, mülkiyet kavramı o kadar temel bir kavramdır ki herkese hemen anlaşılır gibi görünse de çoğu kişi bu konu hakkında asla dikkatlice düşünmez, ve nihayet, en iyi olasılıkla, muğlak tanımlar dışında bir şey üretemez. Ancak muğlak veya farazi tanımlarla başlayıp bunun üzerine karmaşık bir fikir ağı kurmak sadece entelektüel bir felakete yol açacaktır. Zira, baştan muğlak bırakılınca, tanımdaki boşluklar daha sonraki her argümana nüfuz edecek, bunların da çarpıklaşmasına neden olacaktır. Bu durumun önüne geçmek için de en başta mülkiyet kavramını netleştirmek gerekir.

Eylem kavramı ile birlikte sosyal bilimlerdeki en temel kategori mülkiyettir. Aslında, bu bölümdeki diğer kavramlar -saldırganlık, sözleşme, kapitalizm ve sosyalizm- mülkiyete göre tanım-

lanabilir: Saldırganlık mülkiyete karşı yapılan saldırı olup, sözleşme mülkiyet sahipleri arasındaki saldırgan olmayan ilişkidir. Sosyalizm, mülkiyete karşı saldırganlığın kurumsallaşması olup, kapitalizm mülkiyetin ve sözleşmeciliğin tanınıp kurumsal hale getirilmesidir.

O halde, mülkiyet kavramının doğmasına neden olan gerekli önşartı açıklamakla başlayalım.[4] Mülkiyet diye bir kavramın ortaya çıkması için malların yenilenemez[5] olması gerekir. Mallar yenilenemez olmasaydı, hatta her şey "bedava" olsaydı, yani bir mal herhangi bir kişi tarafından herhangi bir amaçla kullanıldığında, aynı kaynağın başka kişiler tarafından bir başka amaçla herhangi bir biçimde (birbirini etkilemeyecek veya engellemeyecek şekilde) kullanılması mümkün olsaydı, mülkiyete ihtiyaç olmazdı. Diyelim ki cennet gibi farazi bir ortamda, sınırsız miktarda muz olsa, benim halihazırdaki muz tüketimim, hiçbir şekilde ne benim gelecekteki muz tedarikimi (muhtemel tüketimimi) ne de herhangi bir kişinin şimdiki veya gelecekteki muz tedarikini azaltmayacak olsaydı, o zaman muzlarla alakalı bir mülkiyet hakkı gereksiz olurdu. Mülkiyet kavramını oluşturabilmek için, malların yenilenemez olması, yani bunların kullanımları konusunda bir çatışmanın muhtemel olması gerekir. Mülkiyet haklarının işlevi, münhasır kullanım (sahiplik) haklarının belirlenmesiyle, yenilenemez kaynakların kullanımında ortaya çıkması muhtemel çatışmaları önlemektir. Bu nedenle mülkiyet ye-

4. Krş. D. Hume, A Treatise of Human Nature (ed. Selby-Bigge), Oxford, 1968, blh. 3, 2, syf. 484; ve, "Enquiry Concerning the Principles of Morals," bkz: Hume, Enquiries (ed. Selby-Bigge), Oxford, 1970; ayrıca krş.: L. Robbins, Political Economy: Past and Present, London, 1977, blh. syf. 29-33.

5. Orijinal metinde geçen scarcity kavramının doğrudan sözlük karşılığı kıtlık kelimesi ile ifade ediliyor. Her ne kadar Türkçe ekonomi literatürüne de aynı şekilde girmiş olsa da kıtlık kavramı burada teknik olarak kast edilen ekonomik anlamı karşılamamaktadır. Konunun devamından da anlaşılacağı üzere, "kaynakların mutlak hacminin miktar olarak sabit olduğu ve aynı anda farklı kişiler tarafından, ya da farklı amaçlar için kullanılamayacağını" ifade eden kavramı kıtlık olarak çevirmek, yanlış anlaşılmaya yol açacağından scarcity kelimesini yenilenemez şeklinde çevirdik. (ç. n.)

nilenemez kaynaklar üzerinde ortak mutabakata ilişkin davranış kuralları (normlar) şart koşarak, çatışmasız etkileşimi sağlayacak normatif bir kavramdır.[6] Etrafımıza bakınca, malların, hatta her türlüsünden malların, hakikaten de yenilenemez olduğunu görmek için fazla yoruma gerek yoktur. Bu nedenle de mülkiyet haklarının gerekliliği ortadadır. Gerçekten de sadece temel ihtiyaçlara yönelik şeylerin değil, her türlü konforu sağlayacak imkana ulaşmak için birinin sadece elini uzatmasının yettiği, her şeyin sınırsız bol olduğu bir cennet bahçesinde yaşadığımızı farz etsek bile, mülkiyet kavramı yine zorunlu olarak ortaya çıkacaktır. Çünkü bu "ideal" şartlar altında bile, her insanın fiziksel bedeni yenilenemez bir kaynak olarak karşımıza çıkacak, dolayısıyla mülkiyet kurallarının, yani kişinin bedeninin kullanımı ile ilgili kuralların oluşturulmasına ihtiyaç duyulacaktır. Kişi kendi vücudunu yenilenemez bir kaynak olarak düşünmeye alışık değildir, fakat düşünülebilecek en ideal durum olan bir cennet tasavvur edildiğinde, insanın kendi vücudunun aslında yenilenemez kaynakların bir prototipi -anlaşmazlıkların önüne geçebilmek için üzerinde mülkiyet haklarının, yani münhasır kullanım hakkının bir şekilde tanımlanması gereken bir kaynak- olduğunun farkına varması mümkün olur.

Aslında, kişi bir eylemde bulunduğu,[7] yani kendisi açısından

6. Tam da bu noktada, mülkiyet kavramının normatif karakteri, bunun bir kavram olarak ortaya çıkışı için yeterli önşarta da açıklık getirmektedir. Malların yenilenemez olmasının yanında "tarafların rasyonelliği" de zorunludur. Yani, taraflar iletişime, tartışmaya ve iknaya muktedir olup özellikle de "normatif problemlerle ilgili bir tartışmaya girebilme kabiliyetine sahip" olmalıdır. Ortada iletişim kabiliyeti diye bir şey olmazsa, normatif kavramlar hiçbir işe yaramaz. Örneğin, yenilenemez bir kaynağın kullanımında, mesela bir fil karşısında, mülkiyet haklarıyla çatışmadan kaçınmayı deneyemeyiz, zira bir fille tartışmak, ikna etmek ve dolayısıyla mülkiyet hakları üzerinde bir mutabakata varmak mümkün değildir. Böyle bir durumda gelecekteki çatışmalardan kaçınılması (normatifin aksine) tamamen teknik bir problemdir.

7. Dikkat edilmesi gerekir ki bir insan bilerek ve isteyerek bir eylemde bulunmamazlık edemez, zira hiçbir eylemde bulunmama teşebbüsü bile, yani, kişinin herhangi bir şey yapmayıp onun yerine daha önce işgal ettiği konum ya da durumu koruması da bir eylemdir. Böylelikle bu ifadeyi

daha az tatmin edici olarak algılayıp değerlendirdiği bir vaziyeti, bilerek ve isteyerek daha faydalı gibi görünen bir duruma değiştirmeye çalıştığı sürece, bu faaliyet mecburen, kişinin bedeninin kullanımı ile ilgili bir tercih yapmasını da gerektirecektir. Tercih yapmak, yani bir şeyi ya da durumu bir diğerine göre daha çok beğenmek ve seçmek, her şeyin aynı anda, mümkün olan her türlü zevkin ve tatminin bir kerede ve aynı anda gerçekleşemeyeceğini, aksine daha değerli olarak düşünülen başka bir şeyi elde etmek uğruna, daha az değerli olarak düşünülen bir şeyden vazgeçilmesi gerektiği sonucunu doğurur.[8] Dolayısıyla her tercihin bir maliyeti olacaktır: Muhtemel diğer kullanım şekillerinden vazgeçildiğinde, daha fazla değer atfedilen alternatife ulaşmak amacıyla kullanılan araçlar yenilenemez durumdadır.[9] Cennette bile elma yemek, sigara içmek, içki içmek, ağaca tırmanmak, kitap okumak, ev yapmak, kedimle oynamak, araba kullanmak vb. eylemleri aynı anda yapmam mümkün değildir. Tercih yapmak zorunda kalır ve bu eylemleri ancak sırayla yapabilirim. Bunun böyle olmasının nedeni benim bütün bunları yapabilmek ve bunlardan elde edilebilecek memnuniyetin hazzına varmak için kullanabileceğim sadece bir tek bedenimin olmasıdır. Mümkün olan tüm tatminlerden eş zamanlı ama tek bir mutluluk hazzı almama izin verecek farklı bir sürü bedene sahip değilim. Vücudumun yenilenemez bir kaynak olması başka bir hususta da sınırlama getirecektir: Eskimez ve yıpranmaz, ebedi sağlık ve enerji ile donatılmış olmayan bu "beden" belirli bir yaşam süresi

---

a-prioristik olarak, yani tecrübe yoluyla çürütülemeyecek bir şekilde, doğru hale getirir. Zira aksini ispatlamaya çalışan herkes böylelikle bir seçim yapmak ve bedenini ister istemez belirli bir kullanıma sokmak zorundadır.

8. Krş. L. v. Mises, Human Action, Chicago, 1966, blh. bölüm 1; M. N. Rothbard, Man, Economy and State, Los Angeles, 1970; ve de: L. Robbins, Nature and Significance of Economic Science, London, 1935.

9. Maliyet kavramı üzerine krş., blh., M. Buchanan, Cost and Choice, Chicago, 1969; L.S.E. Essays on Cost (ed. Buchanan and Thirlby), Indianapolis, 1981.

ile kısıtlı bir organizma olduğu sürece, zaman da yenilenemez bir kaynaktır. A hedefinin peşinden gitmek için kullanılacak zaman, diğer hedeflerin peşinden gitmek için kalan zamanı azaltır. İstenilen sonuca ulaşmak ne kadar uzun sürerse, beklemeye bağlı maliyet de o kadar yüksek olacağından, memnuniyet beklentisi de bu maliyeti gerektirecek kadar büyük olmak durumundadır.

Nitekim, hem bedenin hem de zamanın yenilenemez olmasından dolayı, bir cennet ütopyasında bile mülkiyet düzenlemeleri oluşturulmak zorundadır. Bunlar olmadan, birden fazla kişinin var olup birbirlerinin eylem alanları kesiştiği düşünüldüğünde, bu kişiler arasında da daha önceden tesis edilmiş bir uyum ve menfaat birliği olmadığı kabul edilirse, bir kişinin kendi bedeninin kullanımı ile ilgili ihtilaf kaçınılmaz olacaktır. Ben, örneğin, bedenimi bir bardak çayı keyifle içmek kullanmak isterken, başka birisi onunla bir aşk macerası başlatmak isteyebilir ve bu durum hem çay keyfime engel olabilir, hem de kendi bedenimi kullanarak hedeflediğim diğer amaçlar için arta kalan zamanımı azaltabilir. Bu tür çatışmaları bertaraf etmek için münhasır mülkiyet kurallarının kesin ve açık olarak belirlenmesi zorunluluk haline gelir. Aslına bakılırsa, ortada bir eylem söz konusu olduğu sürece, mülkiyet normlarının oluşturulması zarureti doğacaktır.

Durumu karmaşıklaştırmadan ve gereksiz detaylara boğmadan analizi derinleştirmek için, sahiden de sadece kişinin bedeninin, kapladığı alanın ve zamanın yenilenemez kaynaklar olduğu cennette yaşadığımızı farz etmeye devam edelim. Bir yenilenemez kaynak prototipi olarak insan bedeni bize mülkiyet ve onun kavramsal türevleri hakkında ne söyleyebilir?

Esas itibariyle, yenilenemez kaynakların sadece tek tip olduğu bir ortamda bile, yenilenemez araçlarla ilgili münhasır mülkiyeti düzenleyici (örneğin, bedenlerimizin ne şekilde kullanılacağına

"Pazartesi" günleri ben karar veririm, Salı günleri sen karar verirsin" vs. gibi) türlü türlü norm düşünülebilir olsa da bu kuralların hepsinin ileri sürülme ve kabul görme şansının aynı olmadığı kesindir. O halde, muhtemel mülkiyet normları arasından, bedenlere münhasır kullanım hakkı atanması hususunda tüm cennet sakinleri tarafından "doğal pozisyon" olarak kabul edilme olasılığı en yüksek olan norm ile analize başlamak en doğrusu olacaktır. Elbette ki tartışmanın bu aşamasında, henüz etik problemiyle, yani normların ahlaki olarak temellendirilmesi ile ilgilenmiyoruz. İlerleyen bölümlerde doğal pozisyonun ahlaki olarak da savunulabilecek tek görüş olduğunu iddia edecek olmama ve zaten ahlaki olarak savunulabildiği için doğal olduğu hususunda kani olduğumu daha en başından açıklıkla kabul etmeme rağmen, bu aşamada doğal kelimesi herhangi bir ahlaki çağrışım barındırmamaktadır. Burada sadece, muhtemelen en fazla taraftar bulacak görüş olduğunu belirtmek için, sosyo-psikolojik bir kategori anlamında kullanılmaktadır.[10] Aslında, doğal pozisyonun doğallığı, bedenler hakkında konuşurken, beraberinde bir sahiplik (iyelik belirtici) ifadesi kullanmaktan kaçınmanın neredeyse imkansız olduğu gerçeğinde de yansıtılmaktadır. Bir bedenden normalde belirli bir şahsın vücudu olarak bahsedilir: Benim bedenim/vücudum, senin bedenin/vücudun, onun bedeni/vücudu vs. (ve bu arada, aynı durum eylemler üzerine konuşurken de söz konusudur!); ve kişi neyin benim, senin vs. olduğunu ayırt etmekte en ufak bir sorun yaşamaz; bunu yaparken de kişi, açık bir şekilde mülkiyet-hakkı atfeder ve yenilenemez kaynakların gerçek sahipleri arasındaki ayrımı yapar.

10. Burada belirtmekte fayda var. Aşağıda ileri süreceğimiz şeylerin geçerliliği, elbette ki doğal pozisyonun gerçekten de "doğal" olarak tarif edilmesinin doğru veya hatalı olmasına hiçbir şekilde bağlı değildir. Hatta, doğal duruş denilen durum sadece keyfi bir başlangıç noktası statüsünde gibi gözükse de buradaki analizimiz geçerliliğini korur. İsimlendirmenin bu noktada bir önemi yoktur; önemli olan doğal duruşun gerçekte ne olduğu ve aslında neyi ima ettiğidir. Takip eden analizler münhasıran bu probleme yoğunlaşacaktır.

O zaman mülkiyet hakkında, bedenler üzerinden konuşulduğunda doğal bir şekilde varsayılan doğal pozisyon nedir? Her şahsın kendi bedeni üzerinde, onun yüzey sınırları dahilinde münhasır mülkiyet hakkı vardır. Her birey kendi bedenini anlık veya uzun vadeli menfaatine, iyiliğine, veya memnuniyetine en uygun gördüğü şekilde kullanabilir, yeter ki bu şekilde diğer şahısların kendi bedenlerinin kullanımını kontrol etme hakkına müdahale edilmemiş olsun. Kişinin kendi bedenine "sahip" olması, başkalarını bedeni ile (ya da bedenine) bir şey yapması için davet etme (ya da başka bireylere izin verme) hakkı olduğu sonucunu doğurur: Yani bu, bedenim ile ne istersem onu yapabilme hakkını, bedenimin başka biri tarafından kullanılmasına, sevilmesine, muayenesine, ilaç verilip iğne yapılmasına, fiziksel görünümünün değiştirilmesine ve hatta dövülmesine, zarar verilmesine ve eğer istediğim ve izin verdiğim gerçekten buysa, öldürülmesine müsaade etme ve bunları isteme hakkını da içerir. Bireyler arası bu çeşit ilişkiler sözleşmeli değiş-tokuş (alışveriş) olup, buradan itibaren biz de bu şekilde adlandıracağız. Bunlar, yenilenemez kaynakların kullanımı ile ilgili, tüm değiş-tokuş taraflarının kendi bedenleri üzerindeki münhasır kontrol alanının karşılıklı olarak tanınması ve saygı gösterilmesine dayanan bir anlaşmaya ulaşıldığı gerçeği ile tanımlanır. Tanım olarak, bu tip sözleşmeli değiş-tokuşlar, her ne kadar geriye dönülüp bakıldığında tarafların her biri için mutlaka avantaj sağlamasa da (cerrah yüzüme tam olarak istediğim değişikliği yapmış da olsa, ben yüzümün sonraki halini beğenmeyebilirim), her zaman ve mutlaka, karşılıklı olarak her katılımcı açısından ex ante avantajlı olacağı öngörülmüştür, aksi halde zaten bu alışveriş gerçekleşemezdi.

Öte yandan, başka bir bireyin bedenini, o şahsın isteği ve onayı dışında kullanan, yine o bireyin bedeni üzerindeki fiziksel bü-

tünlüğü, davetsiz/izinsiz bir şekilde değiştiren veya gasp eden bir eylem söz konusu olduğunda, bu eylem mülkiyet ile alakalı doğal pozisyona göre saldırı olarak tanımlanır.[11] Kişinin açık izni/onayı olmadan, onun bedeninin cinsel veya sadist arzuların tatmini için kullanılması, taciz edilmesi veya dövülmesi saldırıdır. Aynı şekilde, bir birey başka bireylerin bedeni üzerindeki fiziksel bütünlüğü herhangi bir şekilde değiştirmeyen, ancak onların hoşuna gitmeyen, mesela pembe çorap giyip veya, saçlarını kıvırcık yaptırmak, veya alkol kullanmak, veya önce felsefe ile uğraşıp sonra uyumak yerine önce uyuyup sonra felsefe ile uğraşmak gibi eylemlerde bulunmak için bedenini kullanmak istediğinde, bunun fiziksel olarak engellenmesi de saldırı olacaktır.[12] O zaman, tanım itibariyle, saldırgan eylem, o bireyin her zaman ve zorunlu olarak, başkalarının memnuniyetini azaltarak kendi memnuniyetini artırması durumunu içerir.

Mülkiyet üzerine bu doğal pozisyonun altında yatan mantık nedir? Doğal mülkiyet teorisinin temelinde, münhasır mülkiyet hakkı belirlenirken, mülkiyet hakkını elinde tutan (sahip) ile sahip olunan mülk arasında objektif, bireyler arası doğrulanabilir bir bağlantı temeline dayandırılması, ve mutatis mutandis, kendi lehlerine subjektif delillerden başka hiçbir şey gösteremeden

11. Tekrar dikkat edilmelidir ki "saldırganlık" terimi burada değer bildiren bir anlam ifade etmeden kullanılmıştır. Ancak bu çalışmanın daha sonraki bölümlerinde burada tarif edilen saldırganlığın ahlaki olarak da savunulamayacağını göstereceğim. İsimlerin içi boştur; önemli olan tek şey saldırganlık olarak adlandırılan şeyin gerçekte ne olduğudur.

12. Yedinci bölümde ahlaki temellendirme problemini tartışırken, saldırganlığın birinin fiziksel bütünlüğüne yapılan tecavüz olarak değerlendirilmesi gerektiği, ancak diğer tarafta, birinin değer sisteminin bütünlüğüne yapılan tecavüzlerin saldırganlık olmadığı ayrımının önemini vurgulayacağım. Burada, (sadece burada anlatılan doğal pozisyon için değil ama) herhangi bir mülkiyet teorisi için, bir bireyin mülkiyet haklarının bir başka bireye karşı fiziksel, objektif, bireyler arası doğrulanabilir koşullarıyla düzenlenmesi gerektiğinin bir tür teknik zorunluluk olduğuna dikkat edilmesi yeterlidir. Aksi takdirde, bir fail açısından kendine ait belirli bir faaliyetin saldırganlık olup olmadığını önceden (ex ante) belirlemek imkansız hale gelir ve mülkiyet normlarının (herhangi bir mülkiyet kuralının) sosyal fonksiyonu, yani, çatışmasız etkileşimi sağlamak hedefi, tamamen sadece teknik nedenlerden dolayı mümkün olmazdı.

mülkiyet hakkı iddiasında bulunmanın saldırgan olarak nitelendirilmesi fikri yatmaktadır. Ben, kendi bedenimle alakalı mülkiyet hakkı iddiasını savunmak için, bu bedenin ilk sakini -ilk kullananı- olduğum objektif gerçeğini dile getirebilirken, başka birisi bu bedenin kontrolü ile ilgili hak iddiasında bulunduğunda bu şekilde bir iddia ortaya koyamaz. Benim, bedenim hakkında kendi irademin bir ürünü olduğunu iddia edebileceğim şekilde, hiç kimse benim bedenimin onun iradesinin bir ürünü olduğunu iddia edemez; yenilenemez bir kaynak olan "benim bedenimin" kullanım hakkını belirlemeye yönelik böyle bir hak iddiası, ancak onun gerçek kullanıcısı veya üreticisi olmayanların münhasıran subjektif görüşlerine dayanan kuru bir iddia olabilir, yani, olayların şu yada bu şekilde olması gerektiğine dair kuru bir ifadeye dayanır. Bu tür sözel iddialar, tabii ki (muhtemelen her zaman), bazı gerçeklere işaret edebilir ("ben daha büyüğüm, ben daha akıllıyım, ben daha fakirim, veya ben çok özelim, vs.!"), ve bu şekilde kendilerini meşru gösterebilir. Fakat bu tür gerçekler belli bir yenilenemez kaynakla birey(ler) arasında objektif bir bağ kurmaz (kuramaz). Bu gerekçeye dayanarak herhangi bir kaynak üzerindeki sahiplik hakkını herkese vermek ya da herkesin elinden almak mümkün olacaktır. Bu tip, havadan sudan, sahip olunan şeyle sahibi arasında sadece sözel bir bağdan ibaret olan mülkiyet hakkı iddiaları, doğal mülkiyet teorisine göre, saldırgan olarak nitelendirilir. Bunun aksine, benim bedenimle ilgili mülkiyet hakkı iddiam kesin bir doğal bağlantıya işaret eder; işaret eder çünkü benim bedenim üretilmiştir, ve üretilen ("verilmiş" olana zıt olarak) her şey gibi, mantık olarak, belli bir üretici ile belirgin bir bağlantısı vardır; benim tarafımdan üretilmiştir. Herhangi bir yanlış anlaşılmadan kaçınmak için, "üretmek" "yoktan var etmek" demek değildir (sonuçta vücudum da doğal olarak verilmiş bir şeydir); bunun anlamı doğal

olarak verilmiş şeyleri bir plan doğrultusunda değiştirmek, doğayı dönüştürmektir. Bu aynı zamanda "var olan her parçasını değiştirmek" demek de değildir (sonuçta vücudumun, üzerinde hiçbir şey yapmadığım bir sürü parçası vardır!); onun yerine, bunun anlamı bir şeyi sınırları (dahili/harici) çerçevesinde dönüştürmek demektir, veya daha hassas bir ifadeyle, var olana sınır çizgisi üretmektir. Ve son olarak "üretmek" üretim sürecinin belirsiz bir zamana kadar devam etmesi gerektiği anlamına da gelmez (sonuçta örneğin uyuduğumda bedenim kesinlikle benim eylemlerimin bir ürünü değildir), bunun basit olarak anlamı, geçmişte üretildiği ve bunun bu şekilde algılanabileceğidir. İşte bu, geçmişten türetilmesi mümkün sınır belirleyici üretken çabalar ve belirli bireylere üretici sıfatıyla bağlanabilen bu tür mülkiyet hakkı iddiaları "doğal" ve " saldırgan olmayan" olarak adlandırılır.[13]

Bu noktada artık sosyalizm ve kapitalizm fikirleri hemen hemen açıklığa kavuşmuştur. Ancak, bundan sonraki bölümlerde detaylı analizi üzerine yoğunlaşılacak olan, her türdeki gerçek sosyalizmin, yani her tarafı yenilenemez kaynaklarla çevrelenmiş bir dünyada uygulanacak olan sosyalizmin temel ekonomik ve sosyal problemlerini berrak ve net bir şekilde açıklamamıza yardımcı olacağından, cennet ütopyasını tamamen terk etmeden önce, cennette saldırganlık temelinde oluşturulabilecek mülkiyet un-

13. Burada belirtmekte fayda var, üretimden kaynaklanan sahiplik hakkı, çocuk örneğinde olduğu gibi, üretilen şeyin ancak başka bir fail-üretici olması durumunda doğal sınırına erişir. Doğal mülkiyet teorisine göre çocuk doğduğu anda herkes kadar kendi bedeninin sahibidir. Dolayısıyla bir çocuk sadece fiziksel saldırıya uğramamayı beklemekle kalmaz, fakat her çocuğun, aynı zamanda bedeninin sahibi olarak, özellikle de fiziksel bakımdan kaçabilecek ve muhtemel yeniden esir alınma teşebbüslerine karşı "hayır" diyebilecek kabiliyete ulaştığı anda ebeveynlerini terk etme hakkı vardır. Çocuklar fiziksel olarak kaçamayıp "hayır" diyemedikleri sürece, çocuğun emanetçisi/velisi olma iddiasında bulunabildikleri (ve başka hiç kimse bu iddiada bulunamadığı) için, haklı bir şekilde, ebeveynlerin çocuklar üzerinde -çocuğun üreticisi olmak gibi kendine has bir statü gerçeğinden kaynaklanan- özel hakları vardır.

surlarının uygulanmasının sonuçlarına bir bakmamız gerekiyor.

Irmaklarından süt ve bal akan diyarda bile, insanlar şüphesiz değişik yaşam tarzları seçebilir, kendilerine değişik hedefler koyabilir, geliştirmek istedikleri kişilik ve elde edilecek başarılarla ilgili değişik standartlar koyabilir. Gerçi, geçimlerini sağlamak için çalışmaları gerekmez, zira her şey zaten aşırı bol bir şekilde vardır. Ancak, daha sert söylemek gerekirse, kişi ayyaş yada filozof olmayı seçebilir, yani, daha teknik ifade etmek gerekirse, eylemi seçen kişi kendi bedenini göreceli olarak daha çabuk ve anlık tatminler için veya meyvelerini yakın veya uzak bir gelecekte toplayacağı bir şekilde kullanmak arasında seçim yapacaktır. Söz konusu anlık tercihler "tüketim kararları" olarak adlandırılabilir. Öte yandan, kişinin vücudunu karşılığını daha sonra alacağı tercihlerde kullanması, yani, az çok daha uzak bir gelecekte umduğu karşılık veya tatminle teşvik edilen ve failin bekleme sürecinde sabretmesini gerektiren (zaman yenilenemez!) tercihler "yatırım" kararları olarak adlandırılabilir -yani "insan sermayesine", kişinin kendi fiziksel bedeninin içerdiği sermayeye yatırım yapma kararlarıdır.[14] Şimdi, saldırganlığa dayalı mülkiyet normlarının uygulandığını düşünelim. Daha önce her şahıs kendi bedeninin münhasır sahibi olup, ayyaş mı yoksa filozof mu olacağına kendi karar verebilirken, şimdi şahsın bedenini nasıl kullanacağını belirleme hakkı kısıtlanmış, veya tamamen ortadan kaldırılmış, bunun yerine, bu hakkın söz konusu bedenle üretici sıfatıyla her-

14. Çalışmanın ve beklemenin maliyeti üzerine krş. L. v. Mises tarafından benimsendiği şekliyle zaman-tercihi teorisi, Human Action, Chicago, 1966, bölümler 5, 18, 21; aynısı, Socialism, Indianapolis, 1981, bölüm 8; M. N. Rothbard, Man, Economy and State, Los Angele s, 1970, bölümler 6, 9; ve de: E.v.Boehm-Bawerk, Kapital und Kapitalzins. Positive Theory des Kapitals, Meisenheim, 1967; F. Fetter, Capital, Interest and Rent, Kansas City, 1976.

"İnsan sermayesi" terimi üzerine kritik bir değerlendirme için, özellikle de bu kavramın bazı Chicago-ekonomistlerinin elinde gördüğü absürt muamele hakkında (özellikle de G. Becker, Human Capital, New York, 1975), krş. A. Rubner, The Three Sacred Cows of Economics, New York, 1970.

hangi bir bağı bulunmayan başka bir kişiye kısmen veya tamamen devredildiği bir sistem oluşmuştur. Bunun sonucu ne olur? Birinin bedeni üzerindeki bireysel mülkiyetinin feshedilmesi çok geniş kapsamlı olabilir: Üretici olmayanlar "benim" bedenimin her türlü kullanımını her zaman belirleme hakkına sahip olabilir, veya bunu yapabilme hakları zamana ve/veya nüfuz sahasına bağlı olarak sınırlandırılabilir, ve yine bu sınırlamalar esnek (üretici olmayanların sınırlandırmaları keyfekeder belirleme hakkına sahip olduğu) veya tamamen sabit olabilir, ve böylece etkileri de buna bağlı olarak, tabii ki daha yumuşak veya daha sert olacaktır! Fakat derecesi ne olursa olsun, mülkiyetin kamulaştırılması her zaman ve mutlaka, iki türden etki yaratır. İlk etki, kelimenin daha dar anlamıyla "ekonomik" olup yukarıda tanımlandığı şekilde insan sermayesine yapılan yatırım miktarının düşmesidir. Vücudun doğal sahibi, intihar etmediği ve hayatta kalmak istediği sürece, mülkiyet hakları her ne kadar sınırlandırılmış da olsa, bu bedenle ilgili kararlar alma hususunda kendine engel olamaz. Ancak bu durumda, vücudunu nasıl kullanacağı konusunda, başkaları tarafından karışılmadan kendi başına karar veremeyeceği için, kişinin vücuduna atfettiği değer daha düşüktür; arzu edilen tatmin, yani, çeşitli kullanımlara sokarak vücudundan elde edebileceği ruhsal kazanç azalmıştır; çünkü kendisi için var olan seçenek alanı daralmıştır. Fakat bu durumda, her faaliyet (daha önce açıklandığı üzere) mutlaka bir maliyet yarattığına göre, mükafat veya kâr beklentisi karşılığında maliyetlere katlanma eğilimi de belli olduğuna göre, doğal sahip, yeni durumda eylemlerinin maliyetini, gelir beklentisindeki yeni düşük seviyeye indirmek zorunda kalacaktır. Cennette bunu yapabilmenin tek bir yolu kalmıştır: Bekleme süresinin kısaltılması, beklemenin getirdiği maliyetin azaltılması ve daha erken getiri vaat eden başka bir davranış şeklinin tercih edilmesi. Bu yüzden saldırganlığa dayalı bir

mülkiyetin uygulanması, yatırım kararlarının azaltılarak tüketim kararlarının tercih edilmesi yönünde bir eğilime sebep olur. Daha sert bir ifadeyle, filozofların ayyaşlara dönüştüğü bir eğilime yol açar. Doğal mülkiyet haklarına müdahale tehdidinin sürekli olduğu durumda, bu eğilim de hem sürekli hem daha belirgindir. Ancak bu tehdidin belirli zamanlarla ve sahalarla sınırlandırılma derecesine göre de bu eğilim azalacaktır. Yine de her durumda insan sermayesine yapılan yatırım, doğal sahiplerin kendi bedenleri üzerindeki münhasır kontrol haklarının dokunulmaz ve mutlak olduğu duruma göre daha azdır.

İkinci etkiyi sosyal olarak adlandırabiliriz. Saldırganlık temeline dayalı mülkiyet ilkelerinin uygulanması, sosyal yapıda değişime, yani kişilik ve karakter tipleri bakımından sosyal kompozisyonun değişmesine neden olur. Doğal mülkiyet ilkesinin terk edilmesi, açıkça gelirlerin yeniden bölüşümünü içerir. Kişilerin "kendi" doğal bedenlerinin sahipleri, yani kendilerini bu bedende ifade eden, bunu yaparken de menfaat sağlayan bireyler olarak elde edecekleri ruhsal tatmin ve haz, diğer kişilerin başka insanların bedenlerinin işgalcisi olarak sağlayacağı ruhsal tatmin ve hazzın artması uğruna azaltılacaktır. Artık, başkaların bedenini işgal etmeden kendi bedenlerini kullanarak fayda sağlamak nispeten daha zor ve maliyetli bir hale gelmiş, başkalarının bedenlerini kendi çıkarları için kullanmak, bundan fayda sağlamak da nispeten daha kolay ve masrafsız bir hale gelmiştir. Tek başına bu gerçek, bir sosyal değişimi gerektirmez, fakat tek bir ampirik varsayım eklendiği anda bu değişim kaçınılmaz olur: Başka insanların bedenini araçsallaştırarak, onların zararından kendine kişisel menfaat elde etme isteğinin insani bir arzu olarak, ancak herkeste aynı derecede olmayıp bazı insanlarda zaman zaman ve belli bir ölçüde var olduğunu, belirli bir kurumsal düzenlemeyle de bunun teşvik edilip desteklenebileceğini veya tam tersine bas-

tırılabileceğini düşünürsek, bu varsayımın sonuçları kaçınılmaz olur. Bu varsayım elbette ki doğrudur. O halde, menfaat sağlama fırsatlarının yeniden bölüştürülmesi, daha çok insanın şahsi çıkar amacıyla saldırganlığı kullanmasına ve/veya daha fazla insanın saldırganlaşmasına sebep olur. Yani, saldırgan olmayan rollerden saldırgan olan rollere doğru bir kayma olur. Bunun sonucunda da bireyler kendi kişiliklerini yavaş yavaş değiştirirler; toplumun karakter yapısındaki, yani ahlaki bileşimindeki bu değişim, sonuçta insan sermayesine yapılan yatırım seviyesinde ek bir azalmaya neden olur.

Özetle, sosyalizmin ekonomik açıdan daha kötü bir mülkiyet düzenleme sistemi oluşunun en temel nedenlerini bu iki etkiyle saptamış olduk. Gerçekten de her iki etki, ilerleyen bölümlerde sosyalist politika modellerini analiz ederken tekrar tekrar karşımıza çıkacaktır. Artık bu bölümde geriye kalan tek şey, her yanı yenilenemez kaynaklarla dolu olan gerçek dünyayla bağlantılı doğal mülkiyet teorisini açıklamaktır, zira tüm gerçek sosyalizm türlerinin ayrıştığı nokta burasıdır.

(Yukarıdaki) bütün kavramsal saptamalar, herhangi bir güçlük olmadan yeniden yapılabilir, bunlar hala geçerlidir ancak insan bedeni ile tüm diğer yenilenemez kaynaklar arasındaki bariz bazı farklılıklar söz konusudur: Her zaman "doğal bir sahibi olan ve asla sahipsiz" olmayan bedenlerden farklı olarak, diğer tüm yenilenemez kaynaklar gerçekten de sahipsiz olabilirler. Bu durum, doğal hallerinde, yani kimse tarafından kullanılmadıkları sürece geçerlidir. Bunlar, ancak yenilenemez bir kaynak olarak görüldükleri, yani, belli bir objektif sınır dahilinde tutularak birileri tarafından özel bir şekilde kullanıldıkları anda birinin mülkiyeti haline gelirler. Daha önce sahipsiz olan kaynakların işlenerek mülk edinilmesine "asli temellük" (original

appropriation) denir.[15] Sahipsiz bir kaynak mülk edinildiğinden (temellük anından) itibaren bunun fiziksel özelliklerinin izinsiz bir şekilde değiştirilmesi veya sahip olan kişinin bu kaynakları kullanmasının, başka birinin mülkiyetinin fiziksel özelliklerinde bir değişime sebep olmadığı sürece -aynen bedenlerde olduğu gibi- kısıtlanması saldırganlık olur. Sadece sözleşmeli bir ilişki yoluyla, yani yenilenemez bir malın doğal sahibinin açık onay ve rızasıyla, daha önce kazanılmış (müktesep) şeylerin başkası tarafından kullanılması ve değiştirilmesi mümkün olur. Yine sadece ilk veya daha önceki hak sahibi bilerek ve isteyerek mülkiyet hakkını, başka bir şeye karşılık veya hediye olarak, bir başkasına naklederse, bu diğer kişi bu malın sahibi olabilir. Fakat, yine aynı "doğal" sebeplerden ötürü asla sahipsiz olamayan ve doğal sahibinden tamamen ayrılamayıp sadece sahibinin onay ve rızasıyla "ödünç verilebilen" bedenlerden farklı olarak, tüm diğer yenilenemez kaynaklar doğal olarak "devredilebilir" ve bunların mülkiyet haklarından nihai olarak feragat edilebilir.[16]

Mülkiyet haklarını işte bu doğal pozisyona göre belirleyen sosyal sistem mutlak kapitalist olup bu noktadan itibaren, ilerleyen bölümlerde de bu şekilde adlandıracağız. Aynı şekilde, bu fikirler, özel hukuk fikrini, yani özel şahıslar arasındaki ilişkileri düzenleyen kuralları da belirlediğinden, buna mutlak özel hukuk sistemi de denebilir.[17] Bu sistem, mülkiyet hakkı iddialarının saldırgan olmaması için, ya asli temellük, ya ilk sahiplik ya da karşılıklı an-

15. Asli temellük teorisi üzerine krş. J. Locke, Two Treatises of Government (ed. Laslett), Cambridge, 1960, blh. 2, 5.

16. Tüm diğer yenilenemez mallara nazaran şahsın bedeninin eşsiz karakterinin doğal neticesi olarak ortaya çıkan, "devredilebilir" ile "devredilemez" mülkiyet hakları üzerine krş. W. Evers, "Toward a Reformation of a Law of Contracts," bkz.: Journal of Libertarian Studies, 1977.

17. Kamu hukukunun özel hukuk üzerine bindirilmesi, özel hukuku her yerde belli bir ölçüde lekelemiş ve üzerine gölge düşürmüştür. Yine de mevcut özel hukuk sistemini ayırt etmek ve burada doğal pozisyon olarak adlandırılan temel unsurları oluşturan hususları bulmak zor değildir -buradaki mülkiyet teorisinin "doğallığının" bir kez daha altını çizen bir gerçek.

laşılmış mukavele ilişkisi eylemlerine bağlı "objektif" bir maddi senetle desteklenmesi gerektiği fikri üzerine inşa edilmiştir. Bu ilişki ya mülkiyet sahipleri arasındaki bilinçli bir birliktelik ya da mülkiyet hakkının bir sahipten diğerine bilerek ve isteyerek aktarılması ile olabilir. Bu sistem değiştirilir, bunun yerine yenilenemez kaynaklar üzerindeki münhasır kontrol hakları, kısmen bile olsa, söz konusu kaynaklarla ilgili ne evvelki bir emek ilişkisi (temellük), ne de daha önceki belirli bir kullanıcı-sahiple sözleşme ilişkisine girmiş kişi veya kişilerden oluşan gruplara verilirse, o zaman bu durum (kısmi) sosyalizm olarak adlandırılır.

Bundan sonraki dört bölümde, saf kapitalist bir sistemden değişik şekillerde sapılmasının, mülkiyet haklarının doğal sahiplerinden alınarak farklı yollarla yeniden bölüştürülmesinin (yani belli kaynakları belirli şekilde kullanarak onlara doğal olarak bağlanan insanlardan alınıp, bu kaynaklarla henüz hiçbir şey yapmamış, bunlarla alakalı sadece kuru beyana dayalı hak iddiasında bulunan insanlara verilmesinin), nasıl yatırımı azaltıp tüketimi çoğalttığını, ek olarak da bunun üretken insanları değil de üretmeyen insanları teşvik ederek genel nüfusun bileşiminde nasıl bir değişikliğe sebep olduğunu anlatacağız.

III. RUS TİPİ SOSYALİZM

Sosyalizmi, mülkiyet haklarının yeniden dağıtılmasını kurumsal hale getiren politikaların kurumsallaşması olarak tanımlamıştık. Daha ayrıntılı bir ifadeyle, sosyalizm, mülkiyet haklarının, yenilenemez kaynakları ya fiilen kullanıma sokan, ya da bunları daha önceden kullanıma sokanlardan sözleşme yoluyla elde eden kişilerden alınıp, ne söz konusu bu kaynaklarla herhangi bir şey yapmış, ne de bunları sözleşme yolu ile elde etmiş kişilere aktarılmasıdır. Bunu takiben, tamamen hayali bir ortamda -cennette- mülkiyet haklarının bu şekilde belirlendiği bir sistemin yol açtığı sosyo-ekonomik sonuçlara işaret etmiştim: İnsan sermayesine yapılan yatırımlarda azalma ve üretken olmayan kişilik tiplerinin teşvik edilmesi.

Şimdi, sosyalizmin ve onun sosyo-ekonomik etkilerinin analizini, onun farklı ancak aynı derecede tipik olan versiyonlarını inceleyerek genişletmek ve somutlaştırmak istiyorum. Bu bölümde, sosyalizm tartışmalarının muhtemelen en uygun başlangıç noktası olarak, çoğu insanın gözünde "mükemmele yakın sosyalizmin" (eğer olabilecek tek tip sosyalizm bu değilse) analizine yoğunlaşacağım. "Mükemmele yakın sosyalizm" üretim araçlarının, yani, tüketim mallarının üretimi için kullanılan yenilenemez kaynakların tamamen "devletleştirildiği" ya da "kamulaştırıldığı" bir sosyal sistemdir.

Hakikaten, tüm yazılarında neredeyse sadece kapitalizmin sosyal ve ekonomik aksaklıklarının analizine yoğunlaşan Karl Marx ve ona benzer şekilde günümüzün solcu entelektüellerin çoğu,

kapitalizmin daha iyi alternatifi olarak iddia edilen sosyalizmde üretim sürecinin organizasyonundaki yapısal problemleri hakkında sadece birkaç genel ve muğlak yorumda bulunurken, şüphe götürmez bir şekilde bu sistemin sosyalist politikanın temel taşı ve daha iyi, daha müreffeh bir geleceğin anahtarı olduğunu düşünmüşlerdi.[18] Buna göre, üretim araçlarının kamulaştırılması, ortodoks Marksist inancındaki tüm sosyalistler tarafından o zamandan beri savunulagelmiştir. Her ne kadar gücü ele geçirmek amacıyla bunu açıkça söyleme konusunda gitgide daha isteksiz davransalar da bunu uygulamak için resmen raflarında tutanlar, sadece Batı'nın komünist partileri ile sınırlı değildir. Böyle bir tasarıyı metanetle destekleyen, tüm üretim araçları olmasa bile, en azından büyük endüstrilerin, büyük işletmelerin kamulaştırılmasını savunan, hatırı sayılır bir etki alanına sahip, kalabalık sayılabilecek, açık sözlü ve ağzı iyi laf yapan bir azınlık, Batı'nın tüm sosyalist ve sosyal-demokrat partilerinde vardır. Hepsinden önemlisi, büyük veya küçük sektörleri kamulaştırılmış endüstriler sözüm ona "en kapitalist" olarak adlandırılan ülkelerde bile sosyal gerçekliğin bir parçası haline gelmiş; üretim araçlarının neredeyse tamamının kamulaştırılması tabii ki önce Sovyetler Birliği'nde, daha sonra Sovyet hâkimiyetindeki Doğu Avrupa ülkeleri ile birlikte tüm dünya genelinde bazı diğer ülkelerde de denenmiştir. Bu nedenle, takip eden inceleme, kamulaştırılmış üretim araçları ile tanımlanabilecek toplumlardaki ekonomik ve sosyal problemlerin anlaşılmasına yöneliktir. Özellikle de Rusya ve uydularını kemiren en temel problemlerin anlaşılmasına yardımcı olacaktır, zira bu ülkelerin uygulamaya koyduğu kamusallaştırma politikası, onların baskın karakteri haline gelmiştir denebilir. İşte bu gerçekten ötürü bu bölümde in-

18. Marksizm ve gelişimi hakkında krş. L. Kolakowski, Main Currents of Marxism, 3 cilt, Oxford, 1978; W. Leonhard, Sovietideologie. Die politischen Lehren, Frankfurt/M., 1963.

celediğimiz sosyalizm türünü "Rus" tipi olarak adlandırıyoruz.[19]

Kamulaştırma tasarılarına desteğin arkasındaki motivasyon faktörleri incelendiğinde, bunlar herkesçe bilinip kabul edildiği üzere eşitlikçidir. Üretim araçlarında bireysel mülkiyeti kabul ettiğiniz anda, farklılığı da kabul etmiş olursunuz. Eğer A kaynağı bana ait ise, sana ait değildir, dolayısıyla bu kaynakla olan ilişkimiz farklı olmak durumundadır. Bireysel mülkiyetin ortadan kaldırılmasıyla, herkesin üretim araçlarına karşı konumu eşitlenmiş olur, ya da öyle gibi görünür. Herkesin insan olarak eşit mevkide olduğu yansıtılarak herkes her şeyin ortağı haline gelir. Böyle bir tasarının ekonomik mantığı, iddia edildiğine göre, daha verimli olacağıdır. Fiyatların insan eylemlerini koordine edici rolünden habersiz, eğitimsiz gözlemciler için, üretim araçlarında bireysel mülkiyete dayanan kapitalizm tümüyle kaotik gelecektir. Eylemlerin uyum ve koordinasyonunun olmadığı, aynı emeğin gereksiz yere tekrarlandığı ve yıkıcı rekabetle özdeşleşmiş müsrif bir sistemmiş gibi görünür. Marksistlerin küçüm-

19. Rus tipi sosyalizm hakkında konuşurken, insanın kendini herhangi bir sosyal sistemi karakterize eden ve buna bağlı olarak toplumların farklılık gösterebileceği pek çok somut veriden soyutladığı açıktır. Rus tarzı sosyalizm, M. Weber tarafından adlandırıldığı üzere "ideal tiptir." Buna "bir veya birkaç yönün tek taraflı olarak yoğunlaştırılması yoluyla veya pek çok dağınık ve ayrık bireysel hadiseyi her yerde tutarlı kavramsal bir temsil halinde birleştirme yoluyla ulaşılır" (M. Weber, Gesammelte Aufsaetze zur Wissenschaftslehre, Tuebingen, 1922, syf.191). Ancak, kavramın soyut karakterine dikkat çekmek hiçbir şekilde herhangi kavramda bir eksiklik anlamına gelmez. Tam tersine, bireylerin hem eylemlerinde alakalı benzerlik veya farklılık oluşturduğunu düşündüğü, hem de başkalarının veya kendilerinin eylemlerini anlamak için az veya hiç önemli olmadığını düşündükleri için umursamadıkları vasıfları ortaya çıkarmak ideal tip oluşturmanın asıl amacıdır. Daha kesin bir ifadeyle, Rus tipi sosyalizmi burada seçilen soyutluk seviyesinde tarif etmek ve daha sonra çeşitli sosyalizm formlarına bir tipoloji geliştirmek, insanların kendilerini çeşitli politik partilere veya sosyal hareketlere bağlamak için kullandıkları kavramsal ayrımları yeniden düzenlemek, ve böylelikle, aslında günümüz toplumlarını şekillendiren ideolojik güçlerin anlaşılmasını sağlayacak bir girişim olarak anlaşılmalıdır. Tarihi-sosyolojik araştırmaların önşartı olan ideal tipler üzerine krş, L.v. Mises, Epistemological Problems of Economics, New York, 1981, blh. syf.75 den sonrası; aynısı, Human Action, Chicago, 1966, blh. syf.59 den sonrası. Ampirik sosyal araştırmalardaki "anlamın yeniden yapılandırılması" metodolojisi üzerine krş. H. H. Hoppe, Kritik der kausalwissenschaftlichen Sozialforschung, Opladen, 1983, bölüm 3, blh. syf.33 ve sonrası.

seyici bir şekilde ifade ettikleri gibi, bu bir "üretim anarşisi"dir. Yalnız bireysel mülkiyetin yerine ortak mülkiyet tesis edildiğinde, kapsamlı, koordineli, basit bir üretim planının uygulanmasıyla bu sözüm ona israfı ortadan kaldırmak mümkün olacaktır.

Motivasyon ve vaatlerden daha önemli olan şeyse, üretim araçlarının kamulaştırılmasının gerçekte hangi kapıya çıkacağıdır.[20] Kamulaştırma politikası altında benimsenen mülkiyet kurallarının, ki Rusya gibi ülkelerin temel hukuki prensiplerini bu kurallar belirler, birbirini tamamlayan iki özellikle nitelenirler. Birincisi, hiç kimse kamulaştırılmış üretim araçlarının sahibi değildir; onların sahibi "toplumdur", yani, daha doğru bir ifadeyle: Hiçbir birey, ya da grup, ya da hepsi birden, bunlara sahip olamaz, ya da satarak elde edeceği hasılatı şahsi olarak elinde tutamaz. Bunların nasıl kullanılacağına, sahip konumundaki değil, kayyum rolündeki insanlar karar verir. İkinci olarak da hiçbir bireyin, ya da grubun, ya da hepsinin birden, özel ve yeni bir yatırım yapmalarına, veya özel ve yeni bir üretim aracı yaratmalarına izin verilmez. Asli tasarruf yoluyla, yani verimsiz olarak kullanılan mevcut kaynakları değiştirip verimli hale dönüştürerek, veya kaynakları başkalarıyla aynı havuzda birleştirerek, ya da bu tekniklerin bir arada uygulayarak yatırım da yapamazlar. Yatırımlar, sadece kayyumlar tarafından, asla şahsi kâr amacıyla değil, ancak muhtemel karları aralarında bölüşecek olan kayyum çevreleri adına yapılır.[21]

Böyle bir kayyum ekonomisi ne anlama gelir? Özellikle, doğal mülkiyet teorisine dayanan bir ekonomiden kamusallaşmış bir ekonomiye geçiş hangi sonuçları doğurur? Burada, sırası gel-

20. Devamı için krş. özellikle L. v. Mises, Socialism, Indianapolis, 1981.

21. Tabii ki (2) altında ifade edildiği üzere, özel yatırımın tamamen kanun dışı hale getirilmesi, tamamen kamusallaşmış bir ekonomide tam anlamıyla geçerlidir. Eğer ekonominin kamusallaştırıldığı tarafının yanında özel taraf da varsa, özel yatırım sadece ekonominin kamusallaştığı derecede kısılmış ve engellenmiş olur.

mişken, yukarıda bahsi geçen eşitlik ve verimlilik hususundaki sosyalist vaatlere ışık tutacak iki adet gözlemi saptamak gerekiyor. Herkesin her şeye ortaklaşa sahip olduğunun ilan edilmesi, mülkiyet üzerindeki farklılık problemini sadece göstermelik olarak çözer. Altta yatan temel problem çözülmemiştir: Hükmetme gücündeki farklılıklar. Bireysel mülkiyete dayalı bir ekonomide, üretim araçları ile ne yapılması gerektiğine onun sahibi karar verir. Kamulaştırılmış bir ekonomide ise böyle şey olamaz, zira ortada böyle bir sahip yoktur. Buna rağmen, tüm insanlar arasında önceden üzerinde fikir birliğine ulaşılmış ve senkronize bir menfaat ahengi değil de (ki bu duruma ulaşıldığında zaten artık ortada herhangi bir problem kalmaz) en azından bazı fikir ayrılıkları söz konusu ise, üretim araçları ile ne yapılması gerektiğinin belirlenmesi problemi hala ortadadır ve çözülmesi gerekmektedir. Ne yapılması gerektiği ile ilgili alternatifler arasından sadece tek bir görüş galip gelebileceğinden, diğerleri mutatis mutandis hariç tutulmalıdır. Fakat bu durumda yine zorunlu olarak bireyler arasında eşitsizlik var olacaktır: Bir kişinin veya grubun fikri diğerlerinin fikirleri üzerinde galip gelecektir. Bireysel mülkiyet ekonomisi ile kamulaştırılmış ekonomi arasındaki fark da sadece, anlaşmazlık durumunda kimin iradesinin üstün geleceğinin nasıl belirleneceği üzerinedir. Kapitalizmde kontrol eden bir kişi ve kontrol edemeyen diğerleri olacak, o andan itibaren de insanlar arasında gerçek farklılıklar olacaktır, ancak kimin fikrinin galip geleceği problemi asli temellük ve sözleşme yöntemiyle çözülür. Sosyalizmde de kontrol edenler ve kontrol edemeyenler arasında gerçek farklılıklar kaçınılmaz bir şekilde var olmak zorundadır; sadece, sosyalizmde kimin fikrinin galip geleceği problemi, asli temellük veya sözleşme ile değil politik yollarla belirlenir.[22] Bu elbette son derece önemli bir farktır, ge-

22. Bununla alakalı, kapitalizmle sosyalizm arasındaki en can alıcı fark, kapitalizmde üretim şeklini ve

rek bu bölümde ve gerekse de ilerleyen bölümlerde tekrar bu tartışmaya döneceğiz, ancak şu an için bunun -sosyalizmin eşitlikçi vaatlerinin tam tersine-, hükmetme gücü açısından eşitlikçi ve eşitlikçi olmayan sistemler arasındaki bir fark olmadığını söylemek yeterlidir.

İkinci gözlem, ilki ile yakından ilişkili olarak, sosyalizmin sözde üstün koordinasyon kabiliyeti hakkındadır. Dikkatli bir gözle bakıldığında, bu farkın, yine, sadece semantik bir illüzyon olduğunu ortaya çıkarır: Devletleştirilmiş ekonominin mülkiyet sahiplerinin oluşturduğu ekonominin yerini alması, birçok farklı karar vericinin yerine birdenbire tek bir karar verici oluşturduğu izlenimini yaratır. Aslına bakılırsa değişen hiçbir şey yoktur. Önceki duruma göre aynı sayıda ve yine ilgi alanları eskisi kadar farklı bireyler vardır. O halde, sosyalizm de en az kapitalizm kadar, farklı üretim araçlarının kullanımının nasıl koordine edileceğinin belirlenmesi problemine, insanların bu konuda çok farklı görüşleri olduğu gerçeğini dikkate alarak, bir çözüm bulmak zorundadır. Kapitalizm ile sosyalizm arasındaki fark, sosyalist semantiğin sinsice ve üstü kapalı olarak söylemeye çalıştığı gibi kaos ile koordinasyon arasında değil, yine, koordinasyonun nasıl sağlanacağı üzerinedir. Kapitalizm, bireylerin her istediğini yapabilmeleri yerine, ilk kullanım-mülkiyete riayet prensibiyle insanların eylemleri koordine eder. Buna karşılık sosyalizm ise, bireylerin her istediğini yapabilmeleri yerine, önceki mülkiyet ve karşılıklı mübadele anlaşmalarına aldırmaksızın, aynı fikirde olmayan başka bir kişinin veya grubun planlarını insanların kendi planlarının üstüne koyarak koordine eder.[23] Bu farkın ne ka-

---

sürecini en nihayetinde tüketicilerin gönüllü eylemleri belirlerken, sosyalizmde bu üretici-kayyumlar tarafından belirlenir. Krş. özellikle aşağıdaki dokuzuncu bölüm.

23. Mises, "Sosyalizmin temel alameti farikası sadece tek bir iradenin geçerli olmasıdır. Bunun kimin iradesi olduğu önemsizdir. İdareci, kutsanmış bir kral ya da karizmasının verdiği yetkiye dayanarak yöneten bir diktatör, veya halkın oylarıyla seçilmiş bir Führer ya da bir Führerler kurulu olabilir. Asıl

dar büyük bir önem taşıdığı konusunda fazla bir yoruma ihtiyaç yoktur. Ancak bu fark, Marksist sosyalizmin bizim inanmamızı istediği gibi, sosyal planlama ile sıfır planlama arasında değildir; tam tersine, sosyalizm ve kapitalizmin koordinasyon mekanizmaları açığa çıkarılıp baştan yapılandırıldığı anda, sosyalizmin daha verimli olduğu iddiası hemen inandırıcılığını kaybetmeye, karşı tez de daha ikna edici olmaya başlar.

Gerçekte bu tezin oturduğu temellerin ne kadar sağlam ve aslında neden sosyalizmin değil de kapitalizmin koordinasyon mekanizmalarının ekonomik anlamda daha üstün olduğu, yüzümüzü görünüşteki farklılıklardan çevirip, onun yerine gerçek farklılıklara yoğunlaştığımızda ve yukarıda karakterize edildiği üzere, kapitalizmi terk edip yerine mülkiyet haklarının ve dolayısıyla gelirlerin de yeniden dağıtılmasını gerektiren kayyum ekonomisini incelediğimizde ortaya çıkar. Doğal mülkiyet teorisi -ki kapitalizmin temelidir- penceresinden kayyum ekonomisinin temel prensiplerinin benimsenmesi, üretim araçlarının, mülkiyet haklarının gerçek üretici ve kullanıcılardan veya bu araçları daha önceki kullanıcılarından karşılıklı rıza ile elde etmiş kişilerden alınıp, bir kayyum topluluğuna yeniden dağıtılması anlamına gelir; en iyi ihtimalle her birey daha önce sahip olduğu şeyler üzerinde kayyum olarak kalır. Ancak bu durumda bile, önceki kullanıcıların ve sözleşme yapanların her biri zarar görecektir, zira kendisi ne bu üretim araçlarını satıp bundan elde edilecek geliri şahsi olarak elinde tutabilir, ne de bunların kullanımından elde edilebilecek kârı şahsi olarak tahsis edebilir; dolayısıyla da bu üretim araçlarının değeri kendisi için düşecektir. Mutatis mutandis, bu üretim araçlarını kullanıcısı veya ilgili sözleşmelerin tarafı olmayanlar, daha önce ne kullandığı ne de kullanımı

---

mevzu, tüm üretim faktörlerinin kullanımı tek bir daire tarafından yönlendirilmektedir." (L. v. Mises, Human Action, Chicago, 1966, syf. 695).

ile ilgili sözleşme yaptığı bu araçların en azından kısmi kayyumu rütbesine terfi ettirilerek kayırıldığında, kendi kazançlarını artıracaklardır.

Yeniden dağıtımcı bu tasarıya ek olarak, yeni yaratılmış özel sermayenin yasaklanmasının, ya da belirli ölçüde (tabii ki ekonominin kamulaştırılmış bölümünün büyüklüğüne bağlı olarak) engellenmesinin yol açtığı ve bütün bu süreci kapsayan bir başka şema daha vardır: Yeniden dağıtımcı planların uygulanmasıyla, daha üretken bir biçimde kullanmak için cari tüketimden vaz geçen, yani gelecekte tüketilecek malları üretmek amacıyla tasarruf edenlerin ellerinden bu birikimleri alıp -ki artık istediklerini yapamazlar ya da seçenekleri azalmıştır- tasarruf etmeyen kesime dağıtılarak kısmen de olsa bu birikimler üzerinde söz sahibi olmalarının sağlanması.

Bu tespitlerle, kamulaştırma politikalarının sosyo-ekonomik sonuçları esas itibariyle ifade edilmiştir. Ancak daha detaylı bir şekilde bunları incelemeden önce, kamulaştırma tasarılarının ifade edildiği şekliyle uygulanacağı gerçek dünyanın başlıca belirgin özelliklerinin gözden geçirilmesi ve aydınlatılması faydalı olacaktır. Bu noktada, değişen bir dünyada olduğumuzu; ek olarak, insanın dünya ile ilgili hem yeni şeyleri öğrenebildiğini hem de gelecekte daha neler öğrenebileceğini şimdiden kestiremediğini; pek çok kaynağın yenilenemez olduğunu, buna bağlı olarak insanın, hepsini aynı anda ve/veya bazılarını feda etmeden karşılayamayacağı pek çok farklı ihtiyacın baskısı altında olduğunu; bundan dolayı insanın ihtiyaçlarını aciliyet ve önem derecesine göre sıralandırmak, tercih yapmak zorunda olduğunu; ayrıca daha özel olarak da ne yenilenemez kaynakların asli temellük sürecinin, ne eski üretim araçlarının bakımı veya yenilerinin üretimi sürecinin, ne de sözleşme sürecinin bedelsiz olmadığını; tüm bu faaliyetlerin en azından, başka yerlerde, örneğin dinlen-

me/eğlenme faaliyetleri için harcanabileceğini ve zaman maliyeti olduğunu; buna ek olarak insanların iş bölümü ile karakterize edilmiş bir dünya ile karşı karşıya olduğunu, başka bir deyişle, kendi kendine yeten üreticilerden oluşan bir dünya değil, üretimin birbirinden bağımsız tüketicilerden oluştuğu bir pazar için yapıldığı bir dünya söz konusu olduğunu hatırlatmak zorundayız.

O halde, tüm bunlar göz önünde tutulduğunda, üretim araçlarını kamulaştırmanın sonuçları nedir? Her şeyden önce, günlük konuşma dilindeki anlamıyla "ekonomik" sonuçlar nelerdir? Birbiriyle çok yakından alakalı üç sonuç söz konusudur.[24] Birincisi -ki bu, sosyalizmin her türlüsünde hemen ortaya çıkan genel sonuçtur- yatırım oranında, yani sermaye oluşum oranında göreceli bir düşüş gerçekleşir. "Kamulaştırma" üretim araçlarını kullanmayanı, üretmeyeni ve sözleşme yapmayanı kayırdığı, mutatis mutandis, kullanıcının, üreticinin ve sözleşme yapanın maliyetini de artırdığı için bu ikinci kategoride bahsedilen rolleri daha az insan tercih edecektir. Yenilenemez olduğu fark edilen doğal kaynaklar üzerinde daha az asli temellük yapılacak, daha az yeni üretim aracı geliştirilecek, eskilerinin bakımları daha az yapılacak ve daha az sözleşme yapılacaktır. Zira tüm bu faaliyetlerin maliyeti vardır, bunların gerçekleştirilme maliyeti yükseltilmiştir, ve bu arada da maliyeti göreceli olarak azaltılmış olan tembellik-tüketimi, herkes için mümkün ve açık bir seçenek haline gelmiştir. Aynı şekilde, artık şahsi tasarrufların özel yatırımlara dönüşmesine izin verilmediği için yatırım kapıları herkese kapatıldığından, ya da bu kapıların açılması ekonominin kamulaştırıldığı ölçüde sınırlandırıldığından, daha az tasarruf, daha çok tüketim, daha az çalışma ve daha çok boş vakit oluşacaktır.

24. Krş. L. v. Mises, Socialism, Indianapolis, 1981, blh. kısım 2; ayrıca Human Action, Chicago, 1966, blh. bölümler 25, 26.

Nihayetinde, bir kapitalist olma şansınız artık yoktur, veya olabilme şansınız kısıtlanmıştır, dolayısıyla da tasarruf etmeniz için daha az nedeniniz vardır! Bunun sonucunda, mübadele edilebilir mal üretiminde azalma, bu mallar bazında hayat standardında da düşüş olacağını söylemeye gerek bile yoktur. Hayat standardındaki bu düşüş normal şartlarda boş zaman ve çalışma arasında göreceli bir karşılaştırmayla bilinçli tercih yapan insanlara zorla kabul ettirildiği, onların doğal tercihleri olmadığı, yani, bu istenmeyen bir yoksullaşma olarak başlarına geldiği için, bu kayıpları telafi etmek adına kayıt-dışına geçiş, kaçak işlerde çalışma ve karaborsacılık yönünde bir eğilim gelişmeye başlar.

İkincisi, üretim araçlarının kamulaştırılması politikası, bunların kullanımında israfa, yani, en iyi ihtimalle ikincil ihtiyaçların, en kötü ihtimalle de hiçbir ihtiyacın karşılanmayıp sadece maliyetlerin artmasına sebep olur.[25] Bunun nedeni değişimin var ve kaçınılmaz oluşudur! Tüketici talebinde bir değişim, teknolojik bilgi seviyesinde bir değişim ve üretim sürecinin yer alacağı doğal çevrede bir değişim olabileceği kabul edildiği anda -ki bunlar gerçekten de sürekli ve aralıksız olarak değişmektedir-, sosyal üretim yapısının tamamında sürekli ve sonu gelmeyecek bir yeniden düzenleme ve organizasyon ihtiyacı olduğu da kabul edilmek zorundadır. Eski yatırımların bazı üretim hatlarından çekilip, yenileriyle birlikte diğer üretim hatlarına aktarılarak bazı üretim tesislerinin, bazı şubelerin, hatta ekonominin bazı sektörlerinin daralmasına, diğerlerinin genişlemesine her zaman ihtiyaç olacaktır. Şimdi, -kamulaştırma politikaları altında yapılanlarla tam bir uygunluk içinde- ortak mülkiyetteki üretim araçlarının özel sektöre satışının ya tamamen yasak ya da inanılmaz derecede zor olduğunu düşünelim. O zaman, üretim yapı-

25. Devamı için ayrıca krş. F. A. Hayek (ed.), Collectivist Economic Planning, London, 1935; Journal of Libertarian Studies 5, 1, 1981 (Sosyalizmin Ekonomik Eleştirisi).

sının yeniden düzenlenmesi süreci -tamamen durmasa bile- en azından ciddi şekilde engellenecektir! Bunun nedeni çok basit ama aynı zamanda son derece önemlidir. Ya hiç satılamadığı ya da satışı hem sorumlu kayyum, hem de alıcı, veya her ikisi için de çok zor hale getirildiği için, ya üretim araçlarının bir piyasa fiyatı yoktur ya da bu fiyatların oluşması engellenerek maliyetleri yükseltilmiştir. Ancak bu durumda, kamulaştırılmış üretim araçlarının kayyum-üreticisi, kaynakların kullanımında veya üretim yapısında yapılacak bir değişiklikte söz konusu olacak gerçek parasal maliyeti artık doğru bir şekilde saptayamaz. Ne de bu maliyeti, satışından beklenen maddi gelir ile karşılaştırma imkanı vardır. Bazı belirli üretim araçlarının alternatif bir kullanım yolunu keşfeden diğer özel kişilerden teklif almasına izin verilmeyen veya alamadığı bu teklifler nedeniyle neleri kaçırdığını da göremeyen, hangi fırsatların heba olduğunu bilemeyen kayyum, kaynakları elde tutmanın maddi maliyetini de doğru bir şekilde takdir edemez. Maddi gelir açısından, hali hazırdaki kullanış şeklinin mi, yoksa bunun değiştirilip yenilenmesinin mi sonuca değip değmeyeceğini, aslında üretim maliyetinin getirilerden daha yüksek olup olmadığını ve bunun nihai ürünün değerinde mutlak bir düşüşe sebep olup olmadığını fark edemez. Ne de hali hazırdaki tüketici talebine yönelik üretim şeklinin gerçekten de en acil tüketici ihtiyaçlarının karşılanması için en verimli yol (diğer makul alternatif yollar ile karşılaştırıldığında) olup olmadığını, veya en acil ihtiyaçları feda etme pahasına ikincil, aciliyeti az olan ihtiyaçların mı karşılandığını ve bu nedenle de en azından ürünlerin değerinde nispi bir düşüşe sebebiyet verip vermediğini saptayamaz. Ekonomik hesaplama yöntemlerini kısıtlanmadan kullanamadığı sürece bunları bilebilmenin hiçbir yolu yoktur. Tabii ki bu işe girişip elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışanlar olabilir. Hatta her ne kadar bunun gerçekten de

başarı olduğunu anlayabilecek bir yol olmasa da bunda bazen başarılı bile olabilir. Fakat her halükarda, kişinin hizmet ettiği tüketici piyasası ne kadar büyür, değişik tüketici gruplarının tercihleri, tarihi zamanların ve coğrafi mekanların özel şartları ile ilgili bilgiler ne kadar çok artar ve teknolojik imkanlar farklı bireyler arasında ne kadar çok yaygınlaşırsa, o kişinin hata yapma ihtimali de o kadar artacaktır. Üretim araçlarının kullanımının yanlış belirlenmesi, aynı madalyonun iki yüzü gibi, hem israfa hem de kıtlığa neden olacaktır. Özel girişimcilerin kayyum elindeki üretim araçlarını almak için teklif vermesini engelleyerek, ve tabii ki bundan daha da kötüsü, tamamen yasaklayarak, kamulaştırılmış üretim sistemi, ortaya çıktığı andan itibaren iyileştirme fırsatlarının değerlendirilmesinin engeller. Bir kere daha, bunun yoksullaşma sürecine katkıda bulunacağını söylemeye gerek bile yoktur.[26]

Üçüncüsü, üretim araçlarının kamulaştırılması, üretim faktörlerinin aşırı kullanımına yol açarak göreceli bir yoksullaşmaya, yani genel hayat standardının düşmesine sebep olur. Bunun nedeni, yine, kayyumun bireysel mülkiyet ile karşılaştırıldığında oldukça garip görünen konumudur. Bireysel mülkiyette, üretim araçlarını satma ve bundan elde edilecek maddi tahsilatı şahsi olarak elde tutma hakkı bulunan mal sahibi, bu beklentiden dolayı, bu sermayenin değerini düşürecek aşırı üretimden kaçınmaya çalışır. Amacı, ürünlerin değerine ilaveten bunların üretiminde kullanılan kaynakların değerini toplamda maksimize etmektir, çünkü her ikisinin de sahibi kendisidir. Dolayısıyla, son üretilen ürünün değeri, onu üretmek için kullanılan sermayenin yıpranma payından düşük olduğu anda üretimi durdurur. Buna uygun olarak, örneğin, ürettiği ürünlerin fiyatlarında bir artış

26. Serbest piyasanın ekonomik hesaplama ve rasyonel kaynak tahsisatı için zorunlu ön şart olması üzerine ayrıca krş. aşağıda dokuzuncu ve onuncu bölümler.

bekliyorsa, üretimle alakalı amortisman maliyetlerini azaltmaya çalışarak daha fazla ihtimam gösterir; fiyatlarda düşüş bekliyorsa da bunun tersini yapar. Kayyumun konumu, diğer bir ifadeyle karşı karşıya olduğu teşvik unsurları, bu açıdan oldukça farklıdır. Üretim araçlarını satamayacağından, sermaye değerinin aşınmaya başladığı noktada üretimi durdurma, bu sayede de sermayeden daha iyi istifade etme motivasyonu tamamen kaybolmasa da en azından göreceli olarak azdır. Gerçi, kamulaştırılmış bir ekonomide kayyum, ürünlerin satışından elde edeceği hasılatı da şahsına tahsis edemeyeceği, bunu daha geniş bir kayyumlar topluluğuna, onların takdirinde kullanılmak üzere devretmek zorunda olacağı için, üretme ve ürünleri satmak yönünde her türlü motivasyonu da oldukça zayıflatılmıştır. İşte tam da bu gerçek, sermaye oluşumu oranındaki düşük seviyeyi açıklar. Ancak kayyum çalıştığı ve ürettiği sürece, her ne kadar bunu özel sermaye oluşturmak amacıyla kullanamayıp, sadece özel tüketim ve/veya üretime elverişli olmayan servet olarak kullanabilse bile, gelir elde etme yönünde bir menfaati muhakkak vardır. Kayyumun üretim araçlarını satamaması, sonuçta, sermaye değerinin azalması pahasına, kendi özel gelirini artırma yönündeki motivasyonunu artırır. Buna uygun olarak, kendi gelirini toplam üretim miktarına bağlı gördüğü ölçüde (kayyumlar topluluğunun kendisine ödediği maaş buna bağlı olabilir!), sermayenin aşınması pahasına üretimi artırma isteği çoğalacaktır. Üstelik, halihazırdaki kayyum, kayyumlar topluluğu ile birebir aynı kişi olmadığı sürece, hiçbir zaman tamamen ve kalıcı olarak denetlenemez, dolayısıyla da üretim araçlarını kendi özel amaçları için kullanarak gelir edebilir (mesela, özel alanda kullanılan, satılmayan ya da karaborsada satılan malların üretimi için); bu nedenle de gelirini bu türdeki özel üretime bağlı gördüğü ölçüde, sermaye değerinin aşınması pahasına bu tarz üretimi artırmaya

teşvik edilmiş olur. Her durumda, sermayenin tüketimi ve hali hazırdaki sermayenin aşırı kullanımı gerçekleşir; sermaye mallarının harcanması bir kez daha göreceli yoksullaşmaya yol açar, zira bunun neticesinde, gelecekte kullanılacak malların üretimi de azalmış olur.

Üretim araçlarının kamulaştırılmasının ekonomik sonuçlarını üç yönlü -her biri de yaşam standardının düşmesine sebebiyet veren: Azalan yatırım, kaynakların yanlış tahsisatı ve aşırı kullanım- olarak ele alan bu analizin içerdiği şekliyle, Rus tipi toplumları tam olarak anlayabilmek için yukarıdaki analizin, emek üretim faktörü için de geçerli olduğunu özellikle belirtmek, ilginç, hatta gerçekten önemli olacaktır. Emek bakımından da kamulaştırma yine azalan yatırım, kaynakların yanlış tahsis edilmesi ve kapasitenin aşırı kullanımını anlamına gelir. Birincisi, emek faktörünün sahipleri kendi hesabına çalışamayacakları veya bunu yapabilme fırsatları kısıtlandığı için, insan sermayesine yapılan yatırım genel olarak azalır. İkincisi, emek faktörünün sahipleri, işçilik hizmetlerini (emeklerini) en yüksek ücreti verene satamayacakları için (zira, ekonominin kamulaştırıldığı ölçüde, emek ücreti de dâhil olmak üzere, birbirini tamamlayan üretim faktörlerini birbirlerinden bağımsız şekilde kontrol eden ve birbirlerinden bağımsız risk alıp fırsatları kendi hesaplarına değerlendiren farklı teklif sahiplerinin varlığına izin verilmez!), eldeki emek faktörünün kullanımının, ya da diğer tamamlayıcı faktörlere birleştirilmesinin maddi maliyeti artık tespit edilemez ve bu yüzden de emeğin türlü şekillerde yanlış tahsisi birbirini izler. Ve üçüncüsü, kamulaştırılmış bir ekonomide emek faktörünün sahipleri, emeklerinin hasılatına en iyi ihtimalle kısmen sahip olup hasılatın geri kalanı kayyumlar topluluğuna ait olduğundan, bu kayyumların kendi özel kazançlarını artırmak arzusu, işçilerin emeğinde oluşmuş sermaye değerindeki kayıplar

pahasına, artar, ki bu da emeğin aşırı kullanımı sonucuna yol açar.[27]

Son, ama kuşkusuz aynı derecede önemli olarak, üretim faktörlerini kamulaştırma politikası toplumun karakter yapısını da değiştirir, ki bunun önemi asla abartılmış olmaz. Tekrar tekrar vurgulandığı üzere, doğal mülkiyet teorisine dayalı kapitalizm yerine Rus tipi sosyalizmin benimsenmesi, üretim araçlarının mülkiyet haklarında ve bu araçların kullanımından edinilen gelirlerde, kullanıcı olmayan, üretmeyen veya sözleşmeye dayanmayan kişilere göreceli bir avantajla sonuçlanır. İnsanlar, gelirlerini dengeleme ve hatta mümkünse artırma yönünde menfaat sahibiyse, kullanıcı-üretici veya sözleşmeye dayanan rollerinden, kolayca kullanıcı olmayan, üretmeyen veya sözleşmeye dayanmayan rollere geçiş yapabiliyorlarsa -ki bunlar, emin olmak için, geçerlilikleri reddedilemez varsayımlardır- o zaman sosyalizmin etki ettiği teşvik sistemi ve yapısındaki değişime tepki olarak, insanlar gittikçe artan biçimde üretmeyen ve sözleşmeye dayanmayan faaliyetlerle meşgul olacak, zaman geçtikçe de kişilikleri değişecektir. Daha önce var olan, kaynakların yenilenemez olduğunun algılanması, bu durumlara karşı tedarikli olunması, verimli fırsatların değerlendirilmesi, teknolojik olanakların farkında olunması, talepteki değişimlerin tahmin edilmesi, pazarlama stratejilerinin geliştirilmesi, karşılıklı ve iki tarafa da menfaat sağlayan mübadele fırsatlarının fark edilmesi yeteneği, kısacası: Girişimcilik, çalışma ve başka insanların ihtiyaçlarını karşılama yeteneği, eğer tamamen yok olmazsa bile azalacaktır. İnsanlar,

27. Sırası gelmişken, bu durum, sosyalist ekonominin kölelik ekonomisinden bile daha az üretken olacağını gösterir. Kölelerin nispeten düşük çalışma motivasyonundan olumsuz etkilenecek bir köle ekonomisi içerisinde, kölesini satıp piyasa değerini özel olarak ele geçirebilecek bir köle sahibinin, kölesinden, o kölenin değerini marjinal hasıla değerinin altında kalacak şekilde düşürecek emek sarfiyatında bulunmaları için kıyaslanabilir bir menfaati olmaz. Bir iş gücü kayyumu açısından böyle bir caydırıcılık yoktur. Ayrıca krş. G.Reisman, Government Against the Economy, New York, 1979.

farklı yeteneklere sahip, farklı şahsiyetler haline dönüşmüş olacaklar, düzen aniden değişip kapitalizm tekrar tesis edildiğinde, isteseler bile hemen eski kişiliklerine geri dönüp üretken ruhlarını canlandıramayacaklardır. Bunun nasıl yapıldığını tamamen unutmuş olacaklar ve ağır ağır, aynen en başta üretken kabiliyetlerinin bastırılması esnasında ödedikleri bedel gibi, duygusal ve ruhsal olarak yüksek bir maliyete katlanarak, bunları yeniden öğrenmeleri gerekecektir. Fakat bu, kamulaştırma politikasının toplumsal sonuçlarının sadece bir yarısını resmeder. Bu resim, kapitalizm ve sosyalizmin arasındaki belirgin farklılıklarla alakalı yukarıdaki bulguların yeniden hatırlanması ile tamamlanabilir. Bu, kamulaştırmanın neden olduğu kişilik değişikliğinin diğer yüzünü açığa çıkararak, az önce bahsedilen üretken kapasitedeki kayba eşlik edecektir. Burada, sosyalizmin de çeşitli üretim araçlarını kimin kontrol ve koordine edeceği problemini çözmesi gerektiği gerçeğinin tekrar hatırlanması gerekir. Kapitalizmin bu probleme sunduğu çözümünün tersine, sosyalizmde, üretim yapısındaki farklı mevkilerin farklı insanlara tayini politik bir meseledir, yani bu, önceki kullanıcı-sahiplik, sözleşme ve mutabakata dayalı bir mübadelenin varlığına bakılmaksızın, daha ziyade bir insanın iradesinin (karşısındaki) başka bir insanın iradesi üstüne konulması ile çözülen bir meseledir. Bir kişinin üretim yapısındaki konumunun, onun kazancına, ister maddi gelir bazında, ister ruhsal tatmin bazında, isterse de sosyal statü ve benzeri durumlar bazında olsun, doğrudan etki ettiği açıktır. Dolayısıyla insanlar, gelirlerini artırmak ve kayyumlar hiyerarşisinde daha çok değer verilen mevkilere yükselmek istedikçe, gittikçe artan ölçüde politik yeteneklerini kullanmak zorundadırlar. Daha verimli üretim ya da sözleşme, gelir alıcıları hiyerarşisinde yükselmek için ya tamamen anlamsızlaşır ya da en azından önemleri azalmıştır. Onun yerine, sadece politikacıya

mahsus yeteneklere sahip olmak, yani, ikna ve kandırma becerileri, demagoji ve entrika yoluyla, vaatler, rüşvetler ve tehditler vasıtasıyla, kendi mevkisi için kamuoyu oluşturmayı başaran bir kişi olmak, git gide daha fazla önem kazanır. Daha yüksek menfaat arzusunun yoğunluğuna bağlı olarak, insanlar, üretken yeteneklerini geliştirmek için daha az zaman harcayıp, politik kabiliyetlerini geliştirmeye daha çok zaman ayırırlar. İnsanlar arasında da politik ve üretken yetenekler değişken olduğu için, bir anda farklı insanlar en tepeye çıkar, bu şekilde de kayyumların hiyerarşik düzeninin her yerinde politikacı sayısının arttığı gözlemlenir. En tepeye giden yolun her kademesinde, yapılacak işler için kifayetsiz insanlar var olacaktır. Bir kayyumun aptal, tembel, verimsiz ve şefkatsiz oluşu, üstün politik yeteneklere sahip olduğu sürece, kariyeri açısından bir engel teşkil etmez; dolayısıyla da her yerde bu tipteki insanlar üretim araçlarının gözetimini üstlenirler.[28]

Üretim araçlarının kamulaştırılması politikasının hatırı sayılır derecede uygulandığı Rusya ve diğer Doğu Bloku ülkeleri gibi yerlere bakmak, yukarıda ulaştığımız sonuçların doğruluğunu örneklemek açısından yardımcı olabilir. Bu ülkelerle ilgili yüzeysel bir tanışıklık bile, ilk ve temel sonucun geçerliliğinin görülmesinde yeterli olacaktır. Her ne kadar ülkeden ülkeye farklılık da gösterdiğini kabul etsek de (ki bu farklar kamulaştırma stratejisinin geçmişte ve bugün pratikte uygulamaya konmasındaki sıkılık derecesi ile açıklanabilir), Doğu Bloku ülkelerindeki genel hayat standardı, Batı'nın kapitalist olarak anılan ülkelerinden açık bir şekilde çok daha düşüktür. (Bu durum, sonraki bölümlerde aydınlanacağı üzere, yine ülkeden ülkeye değişiklik göstermekle birlikte, Batı ülkelerinin sosyalistleşme derecesinin oldukça ileri düzeyde olmasına ve konunun haddinden fazla kü-

28. Krş. H. H. Hoppe, Eigentum, Anarchie und Staat, Opladen, 1987, blh. Bölüm 5, 3.2.

çümsenmesine rağmen doğrudur). Teori, kamulaştırma politikasının oluşturacağı yoksulluk etkisinin fark edilir olması dışında bu etkinin şiddeti hakkında milimetrik kehanet yapmamasına ve yapamamasına rağmen, mutlak kamusallaştırma tasarısının I. Dünya Savaşı sonrası Rusya'sında ilk olarak uygulamaya konulduğunda, bu tecrübenin abartısız olarak milyonlarca insanın hayatına mal olduğuna, sadece birkaç yıl sonra, 1921'de, bu feci sonuçları tahammül edilebilir seviyelere çekecek ve bireysel mülkiyetin bazı unsurlarını yeniden yürürlüğe koyacak Yeni Ekonomik Politika (YEP) denilen belirgin bir politika değişikliğini gerektirdiğine değinmek faydalı olacaktır.[29] Gerçekten de politikalarda tekrar tekrar yapılan değişiklikler Rusya'nın benzer tecrübeleri bir kereden fazla yaşamasına neden olmuştur. Bu kadar ağır olmamakla birlikte, kamulaştırma politikasından doğan benzer sonuçlar, II. Dünya Savaşı'ndan sonra, tüm Doğu Avrupa ülkelerinde de yaşanmıştır. Buralarda da ekonominin tamamen çökmesini engellemek amacıyla, küçük ölçekli tarım işlerinde, zanaatkarlık ve küçük işletmecilik alanlarında sınırlı özelleştirmelere izin verilmek zorunda kalınmıştır.[30] Bununla birlikte, sosyalist propagandanın aksine, ekonomik performansı geliştiren şeyin kamu mülkiyeti değil de bireysel mülkiyet olduğunu itiraf edercesine ispat eden bu tür reformlara rağmen, aynen teorinin öngördüğü üzere, kaçak işçilik, kayıt dışı ve yasa dışı üretim faaliyetleri, karaborsa ve takas-bazlı ticaret bütün bu ülkelerin her yerinde, her zaman rastlanan olgular olup, bu ka-

29. Şurası kesindir ki Rusya "acil durumda" kullanıp tüketebileceği çok az bir sermaye birikimi olan fakir bir ülkeydi. Sovyet Rusya'nın sosyo-ekonomik tarihi üzerine krş. B. Brutzkus, Economic Planning in Soviet Russia, London, 1935; ayrıca, örn., A. Nove, Economic History of the USSR, Harmondsworth, 1969; ayrıca S. Wellisz, The Economies of the Soviet Bloc, New York, 1964.

30. Sovyet hâkimiyetindeki Doğu Bloku'nun ekonomik sistemi üzerine krş. T. Rakowska- Harmstone (ed)., Communism in Eastern Europe, Bloomington, 1984; H. H. Hohmann, M. Kaser, and K. Thalheim (eds.), The New Economic Systems of Eastern Europe, London, 1975; C.M. Cipolla (ed.), Economic History of Europe. Contemporary Economies, cilt 2, Glasgow, 1976.

yıt-dışı ekonominin de durgunluğu biraz azalttığı ve işlerin gelişmesine yardımcı olduğunun bilinmesine rağmen, Doğu Bloku ülkelerindeki hayat standardı acınacak derecede düşüktür. Her türdeki temel tüketici malları ya hiç yoktur, ya aşırı kıtlık vardır, ya da son derece kalitesizdir.[31]

Batı ve Doğu Almanya karşılaştırması özellikle aydınlatıcıdır. Tarih burada bize, kontrollü bir sosyal deneyin mümkün olabilecek en yakın örneğini sunmuştur. Hitler Almanyasının II. Dünya Savaşı'nda yenilmesiyle hemen hemen aynı tarihe, kültüre, karakter yapısına ve çalışma etiğine sahip hayli homojen bir nüfus, ikiye bölünmüştür. Batı Almanya'da, kamuoyu baskısından ziyade şansa bağlı durumlar nedeniyle kayda değer ölçüde serbest piyasa ekonomisi benimsenmiş, bütün fiyatların kontrol edildiği önceki sistem bir kalemde iptal edilmiş, neredeyse tam bir hareket, ticaret ve çalışma hürriyeti yürürlüğe konmuştur.[32] Öte yandan, Sovyet Rusya hâkimiyeti altındaki Doğu Almanya'da ise, üretim araçlarının kamulaştırılması, bir başka ifadeyle, önceki sahiplerinden el konularak alınması, uygulamaya konmuştur. Böylelikle, aynı topluma, iki farklı kurumsal çerçeve ve iki farklı teşvik yapısı uygulanmıştır. Sonuçlar arasındaki fark oldukça etkileyicidir.[33] Her iki ülke de

31. Rusya'daki günlük hayat üzerine krş., örn., H. Smith, The Russians, New York, 1983; D.K. Willis, Klass. How Russians Really Live, New York, 1985; S. Pejovich, Life in the Soviet Union, Dallas, 1979; M. Miller, Rise of the Russian Consumer, London, 1965.

32. Krş. L. Erhard, savaş sonrası ekonomik politikaların öncüsü ve başlıca politik temsilcisi, Prosperity through Competition, New York, 1958; ve The Economics of Success, London, 1968. Alman "sosyal piyasa ekonomisi" teorisyenleri için krş. W. Eucken, Grundsaetze der Wirtschaftspolitik, Hamburg, 1967; W. Roepke, A Humane Economy, Chicago, 1960; aynısı, Economics of a Free Society, Chicago, 1963. Batı Alman ekonomik politikalarının, zaman içerisinde artan oranda sosyalist müdahalelere yol açacak şekilde yetersiz derecede kapitalist olması ve tutarsızlıklarla dolu oluşu hususundaki bir eleştiri için krş. L. v. Mises tarafından yapılan kahince gözlemler, Human Action, Chicago, 1966, syf. 723.

33. İki Almanya üzerine karşılaştırmalı çalışmalar için krş. E. Jesse (ed.), BRD und DDR, Berlin, 1982; H. v.Hamel (ed.), BRD-DDR. Die Wirtschaftssysteme, Muenchen, 1983; also K. Thalheim, Die wirtschaftliche Entwicklung der beiden Staaten in Deutschland, Opladen, 1978.

kendi blokları içerisinde iyi durumdadır, Batı Almanya diğer büyük Batı Avrupa milletleri arasında en yüksek hayat standardına sahip olup Doğu Almanya da Doğu Bloku içerisindeki en iyi durumdaki ülke olmakla övünmekte ise de Batı'daki hayat standardı o kadar yükselmiş ve bu durum zaman içerisinde o kadar artmıştır ki hem hükümetlerin hem de özel vatandaşların Batı'dan Doğu'ya büyük miktarlarda para aktarmalarına ve Batı'da gittikçe artan sosyalist politikalara rağmen, Batı'dan Doğu'ya geçen bir ziyaretçi, açık bir şekilde, neredeyse tamamen farklı, yoksullaşmış bir dünyaya girmenin şaşkınlığını yaşar. Aslına bakılırsa, bütün Doğu Avrupa ülkelerinde, fırsat çeşitliliği ve fazlalığıyla zenginleşmiş kapitalist Batı'ya geçmek isteyen insanların göç problemiyle boğuşmak için peyderpey daha sıkı sınır kontrolleri getirilmiş, böylece, ülkeden çıkışı engellemek amacıyla bu ülkeler bir çeşit dev esir kamplarına dönüştürülmüş iken, Almanya'da yaşananlar en çarpıcı olanıdır. Göçmenler için genelde en zorlu doğal engel durumundaki dil farklılığının olmadığı iki Almanya arasındaki yaşam standardı farkı o kadar büyümüş ve Doğu'dan Batı'ya doğru göç oranı o boyutlara ulaşmıştır ki sosyalist Doğu Alman rejimi 1961 yılında, çaresizlik içinde atılan son bir adımla, Batı ile olan sınırlarını tamamen kapatmak zorunda kalmıştır. Nüfusu içeride tutabilmek için, dünyada benzeri görülmemiş bir şekilde duvarlar, dikenli teller, elektrikli çitler, mayın tarlaları, otomatik ateş eden cihazlar ve gözetim kuleleri vs.'den oluşan, yaklaşık 900 mil uzunluğunda bir sistem kurmak zorunda kalmış, bunları da sadece ve sadece Rus tipi sosyalizmin sonuçlarından kaçmak

---

En iyi ihtimalle ekonomik istatistiklerin, yetkili insanların algıladığı şekildeki gerçeklerle çok az ilgisi olduğunu gösteren dürüst ama naif ampirik görüşlü karşılaştırmalı bir çalışma olan P. R. Gregory and R.C. Stuart, Comparative Economic Systems, Boston, 1985, Bölüm 13 (Doğu ve Batı Almanya). Ekonomi istatistiklere karşı değerli bir eleştiri krş. O. Morgenstern, National Income Statistics: A Critique of Macroeconomic Aggregation, San Francisco, 1979. Daha da esaslı bir eleştiri için krş. L. v.Mises, Theory of Money and Credit, Irvington, 1971, kısım II, Bölüm 5.

isteyen kendi insanlarını engellemek amacıyla yapmışlardır.

Asıl noktamıza örneklerle ışık tutmasının yanında, iki Almanya'nın durumu, deneye benzer karakterinden dolayı, teorik olarak ulaştığımız diğer sonuçların da aydınlatılmasında son derece faydalı olacaktır. Karşılaştırılabilir sosyal mevkilere bakıldığında, Batı Almanya'nın neredeyse hiçbir yerinde, Doğu Almanya'daki meslektaşları kadar az, yavaş ve ihmalkar çalışan (doğudaki çalışma saatleri, daha fazla olmakla birlikte, tabii ki devletçe düzenlenmiştir!) insanlar bulamazsınız. Şurası kesindir ki bunun sebebi zihniyet veya çalışma etiğindeki sözde farklılıklar değil, zira bunlar tarihsel olarak hemen hemen aynıdır, daha ziyade özel yatırım kanallarının tamamını yada çoğunu fiilen kapatan bir politik plana bağlı olarak önemli ölçüde azalan çalışma şevkidir. Doğu Almanya'da işe yarar çalışmaya büyük ihtimalle yeraltı ekonomisinde rastlanır. Bu şevk kırıcı unsurlara, özellikle de "resmi" olarak kontrol edilen ekonomiye tepki olarak, Doğu Almanlarda ayrıca, toplumsal hayattan çekilip, özelin, ailenin, akrabaların, şahsi arkadaş ve bağlantıların önemine, Batı'da görülenin çok çok üstünde, ağırlık verme yönünde bir eğilim vardır.[34]

Yine tam da teorik sonuçların öngördüğü şekilde, kaynakların yanlış kullanımına dair de bol kanıt vardır. Elbette, tamamlayıcı diğer faktörlerin eksikliği yüzünden (en azından aralıksız olarak) kullanılmayıp atıl şekilde duran üretim faktörlerine Batı'da da rastlanılabilir, ancak bu durum Doğu'da (ve yine, Almanya örneğinde, bu, kesinlikle örgütlenme kabiliyetindeki farklılıktan kaynaklanmaz) hayatın değişmez bir unsuru olarak her yerde gözlemlenir. Batı'da, çeşitli üretim araçlarında, tüketim malları üretiminde genel bir iyileşmeye neden olacak değişiklik gerek-

34. Doğu Almanya'daki yaşam üzerine krş. E. Windmoeller and T. Hoepker, Leben in der DDR, Hamburg, 1976.

tiğine işaret etmek normalde çok zor olup, bu husus özel girişimcilik yetenekleri gerektirirken, Doğu Bloku ülkelerinde ise bunu yapmak oldukça kolaydır. Doğu Almanya'da çalışan hemen herkes, üretim araçlarının halihazırdaki kullanım şeklinin açık bir şekilde israfa yol açtığını, böylece daha fazla talep edilen mallarda kıtlığa neden olduğunu bilmekte, bunların daha acil kullanım alanlarına yönlendirecek pek çok yolu olduğunu da görmektedir. Ancak bunları kontrol edemeyip tam tersine, herhangi bir değişiklik başlatmak için usandırıcı politik prosedürlerden geçmek gerektiğinden, ne bir şey yapılabilir ne de yapılmıştır.

Tecrübe, madalyonun diğer yüzü, kamuya ait üretim araçlarının aşırı kullanımı üzerine söylenenleri de doğrulamaktadır. Bu tür kamu malları Batı Almanya'da da vardır, ve bekleneceği üzere, bunlar da göreceli olarak kötü durumdadır. Ancak, tüm üretim faktörlerinin kamuya ait olduğu, Doğu Almanya'da ve benzer bir şekilde ya da aslında daha kötü olarak Sovyet egemenliğindeki diğer ülkelerde, bakımsız, çürüyen, tamir edilmemiş, paslı, hatta açıkça tahrip edilmiş üretim faktörleri, makinalar, binalar oldukça yaygındır. Dahası, Doğu'da genel ekonomik gelişmişlik Batı'ya oranla çok daha az olmasına rağmen, ekolojik kriz çok daha dramatik bir durumdadır -ve bütün bunlar, Almanya vakasında yeterince açık bir şekilde kanıtlandığı üzere, insanların ilgili ve dikkatli olma hususundaki "doğal" eğilimleri arasındaki farklardan kaynaklanmamaktadır.

Son olarak, teorik sonuçların işaret ettiği sosyal yapı ve kişilik yapılarındaki değişimlerle alakalı olarak, amirlerle ilgili şikayetler, tabii ki her yerde sıklıkla rastlanan bir hadisedir. Ancak kayyumlar hiyerarşisindeki pozisyonların tayininin tamamen politik olacağı, ve gerçekten de öyle olduğu, Rus tipi sosyalizmin uygulandığı ülkelerde düpedüz beceriksiz, vasıfsız ve aptalca

amirler hakkındaki şikayetler, daha yüksek sesle dile getirilemese bile, son derece sık, son derece ağır ve son derece haklıdır, bunun sonucunda da nezih insanlar, çoğunlukla, umutsuz ve sinik bir ruh haline sürüklenir. Çalışma çağındaki bazı kişiler, bazen kaçak olarak ama daha çok kendilerine bir tür fidye ödendiği için Doğu Almanya'dan Batı Almanya'ya hala geçtiği için, kamulaşmış bir ekonominin uzun vadede insanların üretken kapasitelerini azaltması yönündeki sonucumuzu örnekleyen, yeterli malzeme mevcuttur. Batı'ya giden insanlar arasından azımsanamayacak sayıdaki bir kısmı, Doğu'da oldukça normal bir üretken hayat sürdürmüşken, bir lisan ve kültür engeli de olmamasına rağmen, Batı'da, üretken ve rekabetçi kabiliyet ve tabiattaki insanlara talebin arttığı topluma ya uyum sağlayamamışlar, ya da son derece büyük zorluklarla karşı karşıya kalmışlardır.

IV. SOSYAL DEMOKRASİ TİPİ SOSYALİZM

Bir önceki bölümde sosyalizmin ortodoks (genel kabul gören) Marksist -Rus tipi sosyalizm olarak adlandırmıştık- versiyonunu analiz etmiş, üretim süreci ile sosyal ahlak yapısı üzerindeki etkilerini açıklamıştım. Buradan yola çıkarak da teorik olarak öngörülebilen göreceli fakirleşme sonucunun ne kadar kesin bir şekilde ortaya çıktığını, üretim araçlarını kamulaştırılma politikasının mantıksal hedefine, yani bütün üretim faktörlerinin kamulaştırılmasına, bir ekonomik felakete yol açmadan asla ulaşamayacağını vurgulamıştım. Gerçekten de Marksist sosyalizmi hayata geçirmiş tüm uygulamalar, apaçık görünen iflasın önüne geçmek ya da engellemek amacıyla, er ya da geç, üretim araçlarına bireysel mülkiyet unsurlarını yeniden dâhil etmiştir. Hatta, ılımlı "piyasa" sosyalizmi bile, üretimin kamulaştırılması fikri tamamen ortadan kalkmadığı sürece, nüfusun göreceli fakirleşmesini engelleyemez.

Ortodoks Marksist sosyalizmin popülaritesindeki sürekli düşüşe neden olan, ancak, aynı zamanda, bu bölümde tartışacağımız, modern sosyal demokrat sosyalizmin ortaya çıkıp gelişmesine öncülük eden şey herhangi bir teorik argümandan daha çok, Rus tipi sosyalizmin umut kırıcı tecrübesi olmuştur. Her iki tip sosyalizm de kuşkusuz, aynı fikri kaynaktan türemiştir.[35] Her ikisinin motivasyonu da en azından teoride, eşitlikçidir,[36] ve esasen her ikisinin de nihai hedefi aynıdır: Bireysel mülkiyete

35. Krş. L. Kolakowski, Main Currents of Marxism, 3 cilt, Oxford, 1978; ayrıca W. Leonhard, Sovietideologie heute. Die politischen Lehren, Frankfurt/M., 1963.

36. Biraz farklı bir uygulamanın değerlendirmesi için krş. aşağıdaki not 16.

dayalı bir sosyal sistem olarak kapitalizmi ortadan kaldırmak, belirgin özelliği kardeşçe dayanışma ve yenilenemez kaynak sorununun yok edilmesi olan, herkesin maaşının "ihtiyacına göre" belirlendiği yeni bir toplum inşa etmek. Gerçi, sosyalist hareketin on dokuzuncu yüzyıl ortalarındaki başlangıç evresinden bu yana, bu hedeflere ulaşmak için en uygun yöntemlerin ne olduğu konusunda birbiriyle çatışan fikirler var olagelmiştir. Genelde, üretim araçlarının kamulaştırılmasının gerekliliğinde bir mutabakat olsa da bu yönde nasıl aşama kaydedileceği ile ilgili her zaman görüş farklılıkları olmuştu. Sosyalist hareket içerisinde bir tarafta, devrimci eylem tarzını savunanlar vardı. Bunlar mevcut hükümetlerin şiddet kullanılarak devrilmesini, sermaye sahiplerinin tüm mallarına tek bir darbede el konulmasını ve geçici (yani, söz verildiği gibi, yenilenemez kaynaklar problemi gerçekten yok edilene kadar) proletarya, yani sermaye sahibi olmayıp emeğini satmak zorunda kalanların, diktatörlüğünü savunup yayıyorlardı. Diğer tarafta ise, kademeli yaklaşımı savunan reformcu kanat vardı. Bunlar, oy kullanma hakkının genişletilmesi ve nihai olarak evrensel oy hakkına ulaşılması ile birlikte, demokratik, parlamenter eylemlerle sosyalizmin zaferine ulaşılacağını düşünüyorlardı. Böyle olacaktı, çünkü, sosyalist doktrine göre, kapitalizmin toplumu tümden proletarya haline getirme, yani daha az insan kendi işini yaparken, daha fazla insanın işçileşmesi eğilimi vardı. Genel sosyalist inanışa uygun olarak da bu eğilim önce artan bir şekilde tek tip işçi sınıfı bilincinin oluşmasını sağlayacak, bu da sosyalist parti için kabarık bir seçmen desteği oluşturacaktı. Yine bu mantığa göre, genel kamuoyuna daha uyumlu olan (çoğunlukla barışçıl düşüncedeki işçilere daha cazip ama aynı zamanda sermaye sahiplerini de daha az ürküten) bu stratejinin uygulanmasıyla, sosyalizmin nihai başarısı daha kesin bir hale gelecekti.

Bu iki güç, her ne kadar ilişkileri bazen bir hayli gerginleşse de Rusya'daki 1917 Bolşevik Ekim devrimine kadar, sosyalist hareket içerisinde yan yana var oldular. Pratikte, sosyalist hareket genellikle reformcu yolu izlemiş, ancak ideolojik tartışma alanında devrimciler baskın olmuştu.[37] Rusya'daki olaylar bunu değiştirdi. Lenin'in liderliğinde devrimci sosyalistler ilk defa kendi programlarını gerçekleştirdi ve sosyalist hareket de bir bütün olarak Rusya deneyi karşısında pozisyonlarını açıkça belirlemek zorunda kaldı. Bunun sonucunda, sosyalist hareket iki ayrı parti etrafında iki ayrı kampa bölündü: Rus tecrübesini öyle ya da böyle destekleyen bir komünist partisi, ve buna şüpheyle bakan, veya aleyhinde olan sosyalist ya da sosyal-demokrat bir parti. Ancak, bölünme kamulaştırma fikri üzerinde değildi; her iki kanat da bunda hemfikirdi. Bu, değişimin devrimcilikle mi yoksa demokratik parlamenter yolla mı olması gerektiği üzerine bir ayrışma idi. Rus devrimi tecrübesinin gerçek sonuçları -şiddet, kan ve katliam, dizginsiz el koyma uygulamaları, çoğu zaman itibarı şüpheli veya karanlık tiplerin, bozuk karakterli binlerce yeni liderin siyasi idareye getirilmesi gerçeği- ile yüzleşince, sosyal demokratlar kamuoyu desteği elde edebilmek için, devrimci imajlarını terk edip, sadece pratikte değil teoride de kararlı bir şekilde reformcu, demokratik bir parti olmaları gerektiğini hissetmişlerdi. Hatta kendilerini devrimci değişime ne kadar adamış olsalar da aynı oranda kamuoyu desteğine ihtiyaç duyan Batı'daki bazı komünist partiler, en azından devrimciliğin özgün Bolşevik tarzıyla uygulanmasında bazı hatalar bulmaları gerektiğini hissetmişlerdi. Onlar bile, sadece pratikte de olsa, gitgide daha fazla reformist, demokratik oyunu oynamanın zorunluluğuna inanmaya başlamışlardı.

37. Reformist-revizyonist akımın başlıca temsilcisi olarak krş. E. Bernstein, Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Auf-gaben der Sozialdemokratie, Bonn, 1975; ortodoks Marksist temsilcisi olarak, K. Kautsky, Bernstein und das sozialdemokratische Programm, Bonn, 1976.

Ne var ki bu, sosyalist hareketin Rus devrimi tecrübesinin etkisiyle geçirdiği dönüşümde sadece bir ilk adımdı. Bir sonraki adımı, belirtildiği gibi, Sovyet Rusya'nın umut kırıcı ekonomik performansı zorunlu kıldı. Devrimci değişimin arzulanabilirliği konusunda görüşlerinin farklılaşmasından ve soyut ekonomi mantığına eşit derecede yabancı, onu kavramaktan eşit derecede aciz ya da bu konuda isteksiz olmalarından bağımsız olan sosyalist ve komünistler, kamulaştırma politikalarının ekonomik başarıları hususunda, bu yeni deneyin bir tür balayı dönemini hak ettiğini düşündüklerinden, tamamen hayali ve yanıltıcı ümitlere kapılıp avunmuşlardı. Ancak bu dönem sonsuza kadar süremezdi, belli bir süre sonra, gerçeklerle yüzleşilmesi ve sonuçların değerlendirilmesi gerekiyordu. Her şeyden öte, küçük ölçekte özel sermaye oluşumuna izin vermeye mecbur kalarak kendi ekonomik yenilgisini üstü kapalı da olsa itiraf eden Rus tipi sosyalizmin daha fazla zenginlik değil daha az zenginlik ifade ettiği, dürüst bir şekilde tarafsız her gözlemci, daha sonraları da bölgeyi dikkatli bir gözle ziyaret eden ve basireti olan herkes için açığa çıkmıştı. Bu tecrübenin daha geniş çaplı bilinmesi, özellikle de II. Dünya Savaşı'nın ardından Sovyet deneyinin Doğu Avrupa ülkelerinde tekrarlanarak aynı kötü sonuçların alınması ve böylece Sovyet fiyaskosunu sadece özel bir tip Asya mantalitesine bağlayan tezin çürümesiyle, sosyalist kanat, yani Batı'nın sosyal-demokrat ve komünist partileri, kamuoyu desteği yarışında programlarını biraz daha modifiye etmek zorunda kaldılar. Artık, üretimde kamulaştırma fikrini asla tamamen terk etmemelerine rağmen, komünistler de kamulaştırma programının Rus tarzı uygulamasında bazı eksiklikler görmeye başladılar ve gitgide ademi merkeziyetçi planlama ve karar alma, kısmi devletleştirme, yani sadece belli başlı firma ve endüstrilerin devletleştirilmesi fikirleri ile daha çok meşgul olmaya başladı-

lar.[38] Diğer yandan, zaten baştan beri Rus tipi sosyalizme fazla sempatik olmayan ve kararlı bir şekilde sürdürdükleri reformcu-demokratik politikalar aracılığıyla kısmi kamulaştırma gibi tavizlere eğilimli olan sosyalist ya da sosyal-demokrat partilerin de yeni duruma intibak için ilave bir hamle yapmaları gerekti. Rus ve Doğu Avrupa tecrübelerinin ardından bu partiler, gitgide üretimde kamulaştırma konusunu tamamen terk edip, bunun yerine gelir vergisi ve gelir eşitliği fikirlerine vurgu yapmaya, başka bir hamle ile de fırsat eşitliğinin, sosyalizmin gerçek mihenk taşları olduğunu vurgulamaya başladılar.

Rus-tipi sosyalizmden, sosyal demokratik olana doğru gerçekleşen, hala da bütün Batı ülkelerinde devam eden bu geçiş, her yerde eşit derecede kuvvetli olmadı. Kabaca ve sadece Avrupa'ya bakıldığında, Rus-tipi sosyalizm tecrübesiyle daha yakın ve doğrudan ilişki içinde olmuş, sosyalist ve/veya komünist partilerin destekçi ve oy bulması gereken nüfusun yoğun olduğu yerlerde yeni tip sosyalizmin eskisi ile yer değiştirmesi daha yoğun telaffuz edilmiştir. Önde gelen ülkeler arasında, bu tip sosyalizmle doğrudan teması en fazla olan ve milyonlarca insanın, Doğu Alman halkının uğradığı zararları kendi gözleriyle görecek bol fırsatı olduğu Batı Almanya'da bu değişim tastamam gerçekleşmiştir. Burada, 1959'da, sosyal demokratlar, Marksist geçmişlerinin tüm bariz izlerinin belirgin bir şekilde yok edildiği, bunun yerine bireysel mülkiyet ve piyasaların önemine açıkça değinen, kamulaştırmadan sadece bir ihtimal olarak bahseden, bunun yerine daha ziyade yeniden dağıtım tedbirlerinin önemini ısrarla vurgulayan, yeni bir parti programını benimsemişlerdir (daha doğrusu kamuoyu baskısıyla benimsemeye zorlanmışlardır).

38. "Piyasa-sosyalizmi" fikri üzerine krş. önde gelen temsilcilerinden biri, O. Lange, "On the Economic Theory of Socialism," in M. I. Goldman (ed.), Comparative Economic Systems, New York, 1971.

Burada, o günden beridir, üretim araçlarının kamulaştırılması politikasının taraftarlarına sosyal demokrat parti içerisinde sayıca üstünlük sağlanmış; ve yine burada, sadece barışçıl ve kısmi kamulaştırma taraftarı olsalar bile, komünist partiler önemsiz bir konuma indirgenmiştir.[39] Fransa, İtalya, İspanya ve hatta İngiltere gibi demir perdeden daha uzak ülkelerde bu değişim daha az göze çarpmıştır. Bununla beraber, en tipik örneği Alman sosyal demokratlar olan sosyal demokrat tipi sosyalizmin, bugün batıda en yaygın popülariteye sahip olduğu söylenebilir. Aslına bakılırsa, artık kısmen -sosyalist ve sosyal demokrat partiler birliği- Sosyalist Enternasyonel'in de etkisiyle, sosyal demokrat tipi sosyalizm, sadece ismen sosyalist olan partilerin ve daha küçük ölçüde batı komünistlerinin değil, ABD'nin doğu kıyısı 'liberal' demokratları gibi, en abartılı rüyalarında bile kendilerine sosyalist demeyecek parti ve grupların da politik programlarını şekillendiren ve fiilen izledikleri yola yön veren, çağımızın en yaygın ideolojisi olarak adlandırılabilir.[40] Ve uluslararası politika alanında, sosyal demokrat tipi sosyalizmin fikirleri, özellikle de sözde Kuzey-Güney çatışması yönündeki yeniden dağıtım yaklaşımı, neredeyse her "bilgili" ve "iyi niyetli" insanın resmi duruşu gibi bir şey olmuştur; kendilerini sosyalist olarak görenlerin çok ötesine uzanan bir fikir birliği.[41]

39. Alman Sosyal Demokratların ideolojisi üzerine krş. T. Meyer (ed.), Demokratischer Sozialismus, Muenchen, 1980; G. Schwan (ed.), Demokratischer Sozialismus fuer Industriegeselischaften, Frankfurt/M., 1979.

40. Sosyalist hareketin sosyal-demokratlaşmasının göstergeleri olarak, Fransa'da sosyalist partinin yükselişi ve buna karşılık geleneksel komünist partinin düşüşü; Büyük Britanya'da sosyal-demokrat partinin geleneksel işçi partisine rakip olarak çıkışı; Batı Avrupa'da tek güçlü komünist parti olarak kalan İtalya'daki komünistlerin artan bir şekilde sosyal demokratik politikalar yönündeki ılımlılaşması; İspanya ve Portekiz'deki sosyalist sosyal demokrat partilerin Gonzales ve Soares altında, her ikisi de Alman SPD'sine güçlü bağlarla bağlı olarak büyümesi. Ayrıca, geleneksel olarak Alman yolunu sıkı sıkıya takip eden ve sonrasında Nazi zulmü esnasında bazı ünlü sosyalistlere (en dikkat çekicilerden W. Brandt ve B. Kreisky) sığınacak liman sağlayan İskandinavya'nın sosyalist partileri, uzun zamandır revizyonist inançlara itibar edegelmişlerdir.

41. Kuzey-Güney çatışmasıyla alakalı sosyal demokrat duruş üzerine krş. North- South: A Prog-

Peki sosyal demokrat tarzdaki sosyalizmin esas özellikleri nelerdir? Temelde iki özelliği vardır. Birincisi, geleneksel Marksist-tarzı sosyalizme pozitif aykırılık olarak, sosyal demokratik sosyalizm, üretim araçlarındaki bireysel mülkiyeti yasaklamaz ve hatta tüm üretim araçlarının -sadece eğitim, trafik ve iletişim, merkez bankacılığı, polis ve mahkemeler hariç tutulmak kaydıyla- bireyler tarafından sahiplenmesi fikrini kabul eder. İlke olarak, herkes üretim araçlarını edinme ve sahip olma, bunları alıp satma, yenisini üretme, başkasına hediye olarak verme, sözleşmeye dayalı bir düzenleme dahilinde bir başkasına kiralama hakkına sahiptir. Ancak ikinci olarak, hiçbir üretim aracının sahibi, bu üretim araçlarının kullanımından elde edilecek gelirin tamamına kanunen sahip değildir, üretimden elde edilecek toplam gelirin ne kadarının tüketime ne kadarının yatırıma tahsis edileceği hususunda karar veremez. Bunun yerine üretimden elde edilen gelirin bir kısmı kanunen topluma aittir, ona geri verilmelidir, eşitlikçi ya da dağılımsal adalet fikirlerine göre toplum üyelerine yeniden dağıtılmalıdır. Buna ilaveten, üretici ve topluma ayrı ayrı gidecek gelir-payları belli bir anda sabit gibi görünmesine rağmen, haklı olarak üreticiye ait pay prensipte esnek olup, miktarının ve toplumun payının belirlenmesi hakkı, üreticiye değil, topluma aittir.[42]

Doğal mülkiyet teorisi -kapitalizmin temelindeki teori- açısından, bu kuralların benimsenmesi, doğal sahibin haklarının saldırgan bir şekilde ihlal edilmesi anlamına gelir. Tekrar hatırla-

ramme for Survival, Independent Commission on International Development Issues (Chair: W. Brandt), 1980.

42. Yine dikkat edilmelidir ki sosyal-demokrat sosyalizmin bu tanımında da "ideal tip" statüsü vardır (krş. Bölüm 3, n. 2). Bu, herhangi bir gerçek partinin politikası veya ideolojisinin tanımı olarak alınmamalıdır. Daha ziyade, bu, farklı isimlerdeki farklı parti ve hareketlerin program ve politikalarının ideolojik birleştirici çekirdeği olarak çok daha çeşitli gerçeklerin altını çizen, modern sosyal-demokrat tipi sosyalizmin esası haline gelmiş olan durumun yeniden yapılandırma girişimi olarak anlaşılmalıdır.

mak gerekirse, bu mülkiyet teorisine göre, kullanıcı-sahip kendi üretim araçları ile her istediğini yapabilir; bu kullanımdan doğan her ürün, kendine ait özel geliridir, bunu da yine, her istediği şekilde kullanabilir, yeter ki bu şekilde başkasının mülkiyeti üzerindeki fiziksel bütünlüğü bozmasın ve münhasıran sözleşmeli mübadeleyi esas alsın. Doğal mülkiyet teorisi bakış açısına göre, iki farklı süreç -gelirin üretilmesi ve gelir üretildikten sonra bunun yeniden dağıtılması süreçleri- yoktur. Sadece tek bir süreç vardır: Gelir üretildiği anda otomatik olarak dağıtılmış olur; üretici gelirin sahibidir. Bununla karşılaştırıldığında, sosyal demokrat tipi sosyalizm, üretimden elde edilecek gelirin bir kısmının sahibinden alınıp, diğer erdemleri ne olursa olsun, ilgili geliri kesinlikle üretmemiş, sözleşmeye dayanan bir hakkı bulunmayan kişiler tarafından el konulmasını savunur ve buna ek olarak, bu kişiler kısmi el koyma sınırlarının ne olacağı hususunda tek taraflı, yani bu işten etkilenecek üreticinin rızası beklenmeden, karar verme hakkına sahiptir.

Bu tariften de açık olarak anlaşılacağı üzere, sosyal demokrat tipteki sosyalizmin halk arasında yaratmak istediği izlenimin tersine, iki tip sosyalizm arasındaki fark kategorik nitelikte değildir. Bu daha ziyade derece farkıdır. Kuşkusuz, bahsedilen ilk kural, bireysel mülkiyete izin vermek suretiyle, temel bir farkı devreye sokmuş gibi görünebilir. Ancak, ikinci kural, imalatçının üretimden edindiği gelire prensipte el konulmasına izin verir ve dolayısıyla mülkiyet hakkını sırf göstermelik bir hale indirgemiş olur. Sosyal demokrat tipi sosyalizm, işi tabii ki bireysel mülkiyetin sadece ismen var olması seviyesine kadar götürmek zorunda değildir. Doğrusu, üreticinin topluma devretmek zorunda bırakıldığı gelir payı gerçekte oldukça makul seviyede olabilir ve bu, pratikte, ekonomik performans anlamında devasa fark yaratabilir. Ancak yine de şunun farkında olunmalıdır ki üretmeyen

bireylerin bakış açısından, özel üreticilerin gelirlerine el koyma derecesi bir menfaat meselesi olup, bu durum her iki tip -Rus ve Sosyal Demokrat tipi- sosyalizm arasındaki farkın sadece bir derece farkına indirgendiğini göstermeye kesin olarak yeterlidir. Bu önemli gerçeğin üretici açısından ne anlama geldiği açıkça ortadadır. Bunun anlamı, şu anda belirlenmiş el koyma derecesi her ne kadar düşük olsa da kendi üretken çabaları, topluma devretmek zorunda kalacağı gelir payının gelecekte ve her an tek taraflı olarak artırılabileceği tehdidi altındadır. Bunun üretim riskini veya maliyetini nasıl artırdığını ve dolayısıyla yatırım oranını nasıl düşürdüğünü görmek için fazla yoruma gerek yoktur.

Bu ifade, takip eden aşağıdaki analizin ilk adımını da halihazırda atmış oluyor. Sosyal demokrat tipi sosyalizmin benimsenmesinin, amiyane tabirle, ekonomik sonuçları nelerdir? Az önce söylenenlerden sonra, en azından bu etkilerin genel yönünün geleneksel Marksist tipi sosyalizme oldukça benzediğini duymak çok büyük bir sürpriz olmasa gerektir. Yine de sosyal demokrat tipi sosyalizm, kısmi el koymayı ve üretici gelirlerinin yeniden dağıtımını hangi ölçüde uyguladığına bağlı olarak, üretim araçlarının tamamen kamulaştırma politikası sonucunda meydana gelecek bazı fakirleşme etkilerinin önüne geçilebilir. Bu kaynaklar halen alınıp satılabildiği için, kayyum ekonomilerine has en tipik problem -üretim araçları için bir piyasa fiyatının mevcut olmaması, dolayısıyla, parasal hesaplama ve muhasebe yapılamamasına bağlı olarak, yenilenemez kaynakların en iyi ihtimalle ikincil önemine göre kullanılarak meydana gelen yanlış tahsisi ve israfı- önlenmiş olur. Buna ek olarak aşırı kapasite kullanımı problemi de hiç olmazsa azalmış olur. Aynı zamanda özel yatırım ve sermaye oluşumu, üretimden gelen gelirin bir kısmının üreticinin kendi takdirine bırakıldığı ölçüde halen mümkün olduğundan, sosyal demokrat tipi sosyalizm altında çalışma, tasar-

ruf etme ve yatırım yapma konularındaki motivasyon nispeten daha fazladır.

Bununla beraber, yoksullaştırıcı bütün etkilerin ortadan kalkması hiçbir şekilde mümkün değildir. Rus-tipi sosyalizm ile karşılaştırıldığında her ne kadar iyi gibi görünse de sosyal demokrat tipi sosyalizm, kapitalizmde olacaklarla karşılaştırıldığında, yatırımlarda ve dolayısıyla gelecekteki servette ister istemez bir azalmaya neden olur.[43] Üretimden gelen gelirin bir kısmını, bu kısım ne kadar küçük olursa olsun, sahip-üreticinin elinden alıp, söz konusu üretim ile hiç ilgisi olmayan kişilere vermek, üretim maliyeti (ki hiçbir zaman sıfır değildir, zira üretmek, tahsis etmek, sözleşme yapmak en azından, dinlenme, tüketim veya yeraltı faaliyetleri gibi başka yerlerde harcanabilecek zamanı kullanmanın gerekliliğini ima eder) artar, ve mutatis mutandis, üretmemenin ve/veya kayıt dışı üretiminin maliyeti, az da olsa, düşer. Bunun sonucunda, birazdan tartışılacak sebeplerden ötürü, üretim ve servetin mutlak seviyesi artıyor olmasına rağmen, nispeten daha az üretim ve yatırım olur. Nispeten daha fazla aylaklık, daha çok tüketim, daha çok ek işlerde çalışma, ve neticede, göreceli fakirleşme olur. Ve bu eğilim, yeniden dağıtılacak olan üretim geliri ne kadar artarsa ve bunun tek taraflı, sözleşmeye bağlı olmayan toplumsal karar neticesinde, gelecekte artma ihtimali ne kadar yakın olursa o kadar çok telaffuz edilir.

Uzun bir süre boyunca, sosyal demokratik sosyalizmin genel politika hedefinin uygulanması için açık ara ile en popüler fikir, parasal gelirin, gelir vergisi veya üreticilerden genel satış vergisi vasıtasıyla toplanıp yeniden dağıtımı yönündeydi. Özellikle bu tekniğe bakmak, savunduğumuz fikri daha da aydınlatıp, göreceli fakirleşmenin genel etkileri hakkında sıklıkla karşılaşılan

43. Devamı için krş. L. v. Mises, Socialism, Indianapolis, 1981, blh. kısım V; Human Action, Chicago, 1966, blh. kısım 6.

yanlış anlamaları ve kavram kargaşalarını önleyecektir. Yeni bir gelir veya satış vergisinin konulması ya da var olan vergi seviyesinin daha yukarılara çekilmesinin ne gibi ekonomik etkileri vardır?[44] Bunu cevaplarken, vergi tahsilatının farklı birey veya bireylerden oluşan gruplara yeniden dağıtılması konusunda var olan değişik seçenekleri gözardı edeceğim -bunlar bu bölümde daha sonra tartışılacaktır. Burada sadece, tanım itibariyle tüm yeniden dağıtımcı sistemler için doğru olan, vergi paralarının her türlü yeniden dağıtımının aslında, parasal gelir üreticileri ve sözleşmeye bağlı para alıcılarından, sıfat olarak üretici olmayan ve sözleşmeye bağlı para alıcısı olmayan kişilere aktarılması olduğu gerçeğini göz önüne alacağım. Buradan hareketle, vergi koymak veya vergiyi artırmak, üretimden kaynaklanan parasal gelir akışının üretici için azaldığı, rolleri itibariyle üretici olmayan ve sözleşmeye bağlı olmayan insanlar için arttığı anlamına gelir. Bu durum, üretici olmayan ve parasal olmayan gelir için üretime karşı, parasal getiri için üretimin göreceli maliyetlerini değiştirir. Dolayısıyla, insanlar bu değişimi algıladıkları ölçüde, boş vakit tüketimine ve/veya takas amaçlı üretime başvurup, aynı zamanda parasal karşılık için giriştikleri üretken çabaları azaltırlar. Her durumda, para karşılığında alınabilecek mal üretimi düşer, başka bir deyişle, paranın alım gücü azalır ve bunun sonucunda genel hayat standardı düşmüş olur.

Yürütülen bu mantık karşısında, bazen, vergi seviyesindeki artışın, gayri safi milli hasılada (GSMH) bir artışı da (bir düşüşü değil) beraberinde getirdiğinin sıklıkla gözlemlendiği, dolayısıyla yukarıdaki muhakemenin her ne kadar akla yatkın gibi görünse de ampirik olarak geçersiz kabul edilmesi gerektiği iddiasında bulunulmuştur. Bu sözde karşı sav basit bir yanlış anlamayı sergilemektedir: Mutlak azalma ile göreceli azalma kavramlarının

44. Krş. M. N. Rothbard, Power and Market, Kansas City, 1977.

karıştırılması. Yukarıdaki analizde, vergilerdeki yükselmenin etki olarak, parasal getiri amaçlı üretimde göreceli bir azalma meydana getireceği sonucuna varılmıştı; bu, eğer vergi seviyesi değiştirilmeseydi elde edilebilecek üretim ile karşılaştırıldığı duruma göre bir azalmadır. Yapılan üretimin mutlak seviyesi ile ilgili olarak herhangi bir şey söylemez ya da ima etmez. Aslına bakılırsa, GSMH'daki mutlak büyüme, sadece analizimiz ile uyumlu olmakla kalmayıp, aynı zamanda verimlilik artışlarının mümkün ve gerçekte var olması ile ilgili olarak tamamen normal bir hadisedir. Üretim teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde, (maliyet bakımından) eşit miktardaki girdi ile daha yüksek üretim veya girdilerdeki bir azalma ile fiziksel olarak aynı seviyede üretim mümkün hale geldiyse, yükselen vergiler ile artan üretimin aynı anda gerçekleşmesi çok büyük sürpriz sayılmamalıdır. Fakat bu, vergilendirme neticesinde meydana gelen nispi fakirleşme hakkında söylenenlerin geçerliliğini kesinlikle etkilemez.

Bazılarınca kabul gören başka bir itiraz da vergi artışının parasal gelirin azalmasına, bu azalmanın da diğer gelir biçimleri (örneğin boş vakit) ile karşılaştırıldığında, paranın marjinal faydasının artmasına, dolayısıyla gerçekte parasal getiri için çalışma eğilimini azaltmak şöyle dursun, tam tersine artırmaya yardımcı olacağı yönündedir. Bu gözlem elbette ki kesinlikle doğrudur. Fakat bunun göreceli fakirleşme tezini geçersiz hale getirdiğine inanmak bir kavram yanılgısıdır. Resmin tamamına bakabilmek için öncelikle şu noktaya dikkat edilmelidir ki vergilendirme vasıtasıyla sadece birtakım insanların (üreticiler) parasal gelirleri azalmakla kalmaz, fakat aynı zamanda bazı insanların (üretmeyenler) parasal gelirleri artar ve bu insanlar için paranın marjinal faydası ve dolayısıyla parasal getiri için çalışma eğilimleri azalır. Fakat bu hiçbir şekilde söylenmesi gerekenin tamamı değildir. Zira bu, vergilendirmenin takas edilebilir malların üretimini hiçbir

şekilde etkilemediği izlenimi bırakabilir -çünkü parasal gelirin marjinal faydası bazıları için azalırken diğerleri için artacak ve iki etki birbirini götürecektir. Fakat bu izlenim yanlış olacaktır. Aslına bakılırsa bu, başlangıçta kabul edilenin inkarı anlamına gelecektir: Vergi artışı, yani onayları alınmamış gelir üreticilerinin daha yüksek parasal katkıya zorlanması, bilfiil gerçekleşmiş ve bu şekilde algılanmış -ve dolayısıyla mantıksal bir çelişki içermiş olur. Sezgisel olarak, vergilendirmenin üretim hususunda "etkisiz" olduğu inancındaki arıza, bu argüman en uç noktaya kadar yürütüldüğünde açığa çıkar. Bu bizi, tüm üreticilerin parasal gelirlerinin tamamına el koyarak üretici olmayan bir gruba aktarılmasının hiçbir şey fark ettirmeyeceği, zira bu, üretici olmayanlarda meydana gelecek, yeniden dağıtımdan kaynaklanan tembelleşmenin tamamının, üreticiler tarafında artan işkoliklik ile telafi edileceği (ki bu muhakkak gülünçtür) ifadesine götürür. Bu tür muhakemelerde gözden kaçan şey, yeni vergi konması veya var olan seviyenin yükseltilmesi sadece üretici olmayanların üreticiler pahasına kayrılması değil, aynı zamanda parasal gelirin üretici olan ve üretici olmayan taraf için eş zamanlı olarak değişen, parasal gelir elde etmenin (artırmanın) farklı yöntemleri ile bağlantılı maliyetlerin de değişeceği anlamına gelir. Çünkü artık üretken olmayan araçlarla, yani fiili olarak daha fazla üretim yoluyla değil, zaten üretilmiş olan malların sözleşmeye bağlı olmadan edinilmesi vasıtasıyla, ek parasal gelir elde etmek nispeten daha az maliyetli bir hale gelmiştir. Üreticiler her ne kadar, daha yüksek vergi sonucunda gerçekten de ek para edinmek için daha azimli olsalar da bunu üretken çabalarını yoğunlaştırarak değil, artan oranda istismar yöntemlerine başvurarak yapma çabasına düşerler. Bu da verginin etkisiz olmadığını ve hiçbir zaman olamayacağını açıklar. (Artan) vergilendirme ile birlikte farklı bir yasal teşvik unsuru kurumsallaşmış olur: bu, hem üretmemeye

karşı, aylaklık amaçlı ve parasal getiri için üretim yapmamayı da içeren, hem de parasal olmayan getiri (takas) için üretime karşı, parasal gelir için üretimin göreceli maliyetini değiştiren bir unsurdur. Ve de bu farklı teşvik yapısı aynı topluma tatbik edilirse, o zaman bu, mutlak surette parasal getiri için üretilen malların çıktısında bir azalmaya neden olur.[45]

Gelir ve satış vergisi en yaygın teknikler olmakla birlikte, bunlar sosyal demokrat tipi sosyalizmin yeniden dağıtımcı yöntem repertuarının tükendiği anlamına gelmez. Bu vergiler bir toplumu oluşturan bireylere ne şekilde dağıtılırsa dağıtılsın, örneğin parasal gelir ne ölçüde eşitlenirse eşitlensin, bu bireyler farklı yaşam tarzları benimseyebileceği ve zaten benimsedikleri için, kendilerine tahsis edilen parasal geliri farklı oranlarda tüketime veya üretken olmayan şahsi servet oluşumuna harcayacakları için, er yada geç insanlar arasında, parasal gelir açısından olmasa da şahsi servet açısından büyük farklılıklar ortaya çıkacaktır. Ve beklendiği üzere bu farklılıklar, saf sözleşmeye dayalı bir miras kanunu olması durumunda daha da bariz hale gelecektir. Dolayısıyla, eşitlikçi heveslerin saikiyle, sosyal demokrat tipi sosyalizm, özel serveti de politik planlarının kapsamına alıp buna da vergi koymuş, özellikle de "kazanmamış zenginler" denilerek varisleri hedef alan popüler feveranı dindirmek amacıyla mirasa da özel bir vergi koymuştur.

Ekonomik açıdan bakıldığında, bu tedbirler, şahsi servet oluşumu miktarını anında düşürecektir. Şahsi servet üzerindeki tasarruf hakkı vergi ile göreceli olarak daha maliyetli bir hale getirildiği için, daha az yeni servet yaratılacak, tüketimde -var

45. İlaveten, gözden kaçırılmamalıdır ki daha yüksek vergi derecesi, vergilendirilenlerin daha çok çalışmalarına sebep olsa bile, onlar açısından her durumda mevcut boş zaman miktarını azaltacak ve böylelikle hayat standartlarını düşürecektir. Krş. M.N. Rothbard, Power and Market, Kansas City, 1977, syf.95 sonrası.

olan ve üretken olarak kullanılmayan zenginlik stoku da buna dâhil olmak üzere- bir artış meydana gelecek, ve tabii ki şahsi servetten edinilmiş rahatlığa bağlı olan genel hayat standardı da düşecektir.

Yoksullaştırıcı etkilere benzer sonuçlara, vergi politikasının üçüncü ana alanı olan "doğal varlıkların vergilendirilmesi" incelendiğinde de ulaşılacaktır. Aşağıda tartışılacak nedenlerden dolayı bu alan, diğer iki geleneksel alan olan parasal gelir ve şahsi servet vergilendirilmesi yanında, fırsat eşitliği başlığı altında zamanla daha fazla öne çıkmıştır. Bir şahsın hayattaki konumunun, münhasıran parasal gelirine veya üretken kullanılmayan mallardan oluşan servetine bağlı olmadığını anlamak için fazla çabaya gerek yoktur. Hayatta önemli olan ve ek kazanç getirecek, para ya da mal, mülk şeklinde olmayan, başka şeyler de vardır: İyi bir aile, eğitim, sağlık, güzel görünüm, vs. gibi. Bu tip (manevi) kazanç sağlayan, takas edilemeyecek malları "doğal varlık" olarak adlandıracağım. Eşitlikçi ideallerle yönlendirilen yeniden dağıtımcı sosyalizm, bu tür varlıklardaki farklılıklardan da rahatsızlık duyar ve ortadan kaldıramasa da en azından bunları hafifletmeyi dener. Fakat bu varlıklar, takas edilemeyen mallar olduğu için, kolaylıkla el konulup hasılatı daha sonra dağıtılamaz. Aynı zamanda bu hedefe, doğal varlıklardan elde edilen ve parasal olmayan bu geliri daha yüksek olan insanlardan daha düşük olan insanlar seviyesine indirerek, örneğin, sağlıklı olanların sağlıklarını mahvederek hastalar ile eşitlenmeleri, ya da iyi görünümlü insanların yüzlerine yumruk atarak kendileri kadar şanslı olmayan kötü görünümlü insanlara benzetmek gibi doğrudan indirgeme yapmak suretiyle ulaşmak, en basit tabiriyle, çok da pratik değildir.[46] Dolayısıyla, sosyal demokra-

46. Böyle bir politikanın uygulanmasının hayali bir izahı K. Vonnegut tarafından "The unceasing vigilance of agents of the United States Handicapper General", "Harrison Bergeron,"da verilmiştir

tik sosyalizmin "fırsat eşitliği" yaratmak için savunduğu ortak yöntem, doğal varlıkların vergilendirilmesidir. Sağlık gibi bir varlıktan göreceli olarak daha yüksek, parasal olmayan gelir elde ettiği düşünülen insanlar, para olarak ödenecek ek bir vergiye tâbi olmalıdırlar. Bu vergi de ilgili geliri göreceli olarak daha az olan insanlara yeniden dağıtılarak, bu hususdaki eksiklikleri telafi edilecektir. Örneğin sağlıklılara konacak ek bir vergi sağlıksız olanların doktor faturalarını ödemelerine veya iyi görünümlülere konacak ek vergi, çirkinlerin estetik ameliyatlarını ya da kötü kaderlerini unutmak için içecekleri içkileri almalarına yardımcı olacaktır. Bu tür yeniden dağıtımcı düzenlerin ekonomik sonuçları herhalde açıktır. Örneğin, sağlığın temsil ettiği manevi getiri için üretken ve zaman harcayıcı çaba gerektiği için ve prensipte insanlar üretken olan rollerden üretken olmayan rollere geçiş yapabilecekleri veya üretken çabalarını farklı, az yada hiç vergilendirilmeyen, emtialara veya takas edilemeyen mal üretimi yönüne kanalize edebilecekleri ölçüde, insanlar bunları yapacaklardır zira kişisel sağlık üretiminin gerektirdiği maliyetler yükselmiştir. Söz konusu servetin toplam üretimi azalacak, yani genel sağlık standardı düşecektir. Ve de insanların üzerinde çok az ya da hiçbir değişiklik yapamayacakları, zeka gibi gerçek doğal varlıklarda da bir nesillik gecikmeyle de olsa aynı tip sonuçlar elde edilir. Zeki olmanın zeki olmamaya karşı göreceli olarak daha maliyetli olduğunun farkına varılması ve kendi çocuklarına mümkün olan en yüksek (her türden) gelirin arzu edilmesi ile birlikte, zeki insanların çocuk üretme istekleri azaltılıp zeki olmayanların bu istekleri artırılmış olur. Genetik kanunlar dikkate alındığında, sonuç, toplamda daha az zeki bir toplumdur. Ve bunun yanında, doğal varlıkların her türlü vergilendirilmesi durumunda, hem sağlık hem de zeka örneğinde var olduğu gibi, parasal gelir vergi-

bkz.: K. Vonnegut, Welcome to the Monkey House, New York, 1970.

lendirildiği için, gelir vergisinde ortaya çıkana benzer bir eğilim oluşacaktır, yani birinin parasal getiri için yaptığı çabaları azaltıp bunun yerine artan oranda parasal olmayan getiri faaliyetleriyle veya her türlü üretken olmayan teşebbüslerle meşgul olacaktır. Ve tabii ki bütün bunlar, bir kez daha, genel hayat standardının düşmesine neden olacaktır.

Fakat, sosyal demokrat tipi sosyalizmin sonuçları hakkında söylenebileceklerin tamamı bunlardan ibaret değildir, zira, yeniden dağıtımcı politikaların uygulanmasının uzun vadeli etkileri düşünüldüğünde gözle görülür hale gelecek olan, uzak gelecekte ortaya çıkacak, ancak yine de toplumsal ahlak yapısı açısından çok önemli etkileri vardır. Yine bu hususta da Rus tipi sosyalizm ile sosyal demokrat tipi sosyalizm arasında, bazı ayrıntılar bakımından her ne kadar ilginç de olsa, temel bir farkın bulunmadığını öğrenmek şaşırtıcı olmayacaktır.

Hatırlatmak gerekirse, daha önceki sosyalizm tarzının kişilik oluşumuna etkisi, üretken yeteneklerin geliştirilmesini teşvik eden unsurları azaltması ve aynı zamanda politik yeteneklerin gelişiminin desteklenmesi şeklinde iki tipti. Bu tam olarak sosyal demokrat tipi sosyalizmin de genel sonucudur. Sosyal-demokrat tipi sosyalizm, üretken olmayan roller ile birlikte kamunun dikkatinden kaçabilen, ve böylece vergilendirmeyle ulaşılamayan üretken rolleri desteklediğinden, toplumun karakteri de buna uygun olarak değişecektir. Bu süreç yavaş olabilir, ancak yeniden dağıtımcı politikalara has teşvik unsurları sürdüğü sürece, bu durum sürekli olarak etkin olacaktır. Kişinin üretken yeteneklerinin oluşumu ve gelişimine daha az yatırım yapılacak, ve bunun sonucunda da insanlar gitgide, kendi gelirlerini, kendileri üreterek ya da sözleşme yaparak sağlayamaz duruma geleceklerdir. Vergilendirme derecesi artırılıp, vergilendirilmiş gelir çemberi genişletildiğinde, insanlar giderek artan oranda, en azından top-

lumun gözü önündeki alanlarla ilgili olarak mümkün olduğunca fark edilmeyen, tek düze, alelade kişilikler geliştireceklerdir. Aynı anda kişinin geliri eş zamanlı olarak Politika'ya, yani toplumun vergileri nasıl dağıtacağı konusundaki kararma bağlıdır (ki bunlar hiçbir şekilde sözleşmeyle değil, daha ziyade bir kişinin kendi isteğini buna karşı olan bir başkası üzerine diretmesi ile elde edilir!), bu şekilde bağlı kalındıkça da daha fazla kişi politikleşmek, yani başkalarının zararına (yani sözleşmeye dayalı olmayan bir yolla) kişisel çıkarlar elde etmek, ya da bu tür bir istismarın oluşumunu engellemek adına özel yetenekler geliştirmek için daha çok zaman ve enerji harcamak zorundadırlar.

Her iki tip sosyalizm arasındaki fark (sadece) şundan kaynaklanır: Rus tipi sosyalizm altında toplumun üretim araçları üzerindeki, ve dolayısıyla bunlarla üretilecek gelirin kontrolü konusu mutlaktır, ve bu noktada toplumun en doğru politikleşme derecesi hakkında siyasi bir tartışmaya girmek için fazla bir neden kalmamış gibi görünmektedir. Konu karara bağlanmıştır -aynen spektrumun diğer ucu olan, siyasete hiç yer verilmediği ve tüm ilişkilerin sözleşmeye dayalı olduğu saf kapitalizmde çözüldüğü gibi. Diğer taraftan, sosyal demokrat tipi sosyalizmde ise, özel olarak üretilen gelir üzerindeki sosyal kontrol gerçekte sadece kısmidir ve bunun artması ve tümden kontrol, toplumun henüz yürürlüğe sokulmamış hakkı olarak saklıdır, bu hak da özel üreticilerin kafalarının üzerinde sallanan bir tehdit kılıcı halindedir. Tamamen vergilendirilmiş olmaktansa, tamamen vergilendirme tehdidiyle yaşamak, sosyal demokrat tipi sosyalizmin ilginç bir özelliğini, karakterlerin git gide artan şekilde politikleşmesi yönündeki genel gelişmeyi de açıklamaktadır. Bu, sosyal demokrat tipi sosyalizm sisteminde ortaya çıkan politikleşme tarzının neden Rus tipi sosyalizme göre farklı olduğunu izah etmektedir. Rus tipinde, zaman ve çaba, üretken olmayan bir şekilde, kamu-

sal olarak sahip olunan gelirin nasıl dağıtılacağı tartışılarak harcanmaktadır; diğerinde ise, tabii ki bu da tartışılmakla birlikte, zaman ve çaba, kamusal olarak yönetilen gelir payının gerçekte ne kadar büyük ya da küçük olması gerektiği üzerindeki siyasi tartışmalar için kullanılmaktadır. Bu konunun kesin olarak çözüldüğü, üretim araçlarının tamamen kamusallaştırıldığı sistemlerde, göreceli olarak daha fazla toplum hayatından çekilme, teslimiyet ve sinizm gözlenir. Diğer yandan, bu sorunun hala ucu açık olduğu, vergileri artırmak ya da azaltmak suretiyle hem üretenlerin hem de üretmeyenlerin benzer bir şekilde kendi pozisyonlarını geliştirme umutlarını halen devam ettirdiği sosyal demokrat tipi sosyalizmde, bu tür bir özelleşme daha az görülür. Bunun yerine, aktif bir şekilde, ya özel olarak üretilen gelirin üzerindeki toplum kontrolünün artırılması yönünde ya da karşısında politik ajitasyon yapan insanlara daha çok rastlanmaktadır.[47]

Her iki tip sosyalizm arasındaki genel benzerlikleri ve bu özel farklılığı da açıkladıktan sonra, geriye, genel olarak verimsiz politize kişiliklerin oluşması yönündeki gelişmeyi etkileyen bazı güçlerin kısa bir analizini sunmak kalıyor. Bu güçler, arzulanan gelir dağılımı modeline olan farklı yaklaşımlardan etkilenmektedir. Hem Rus tipi hem de sosyal demokrat tipi sosyalizm, kamusal olarak kontrol edilen gelirin nasıl dağıtılacağı sorusu ile karşı karşıyadır. Bu, Rus tipi sosyalizm için, kayyum ekonomisinde çeşitli mevkilere atanmış kişilere ne kadar maaş ödeneceği meselesidir. Yeniden dağıtımcı sosyalizm için ise, soru, ne kadar vergi konulacağı ve bunun kimlere tahsis edileceğidir. Prensipte bunun yapılabileceği sayısız yol bulunurken, her iki tip sosyalizmde de etkin olan eşitlikçi felsefe, var olan seçenekleri üç genel kate-

47. Politikleşme hadisesi üzerine ayrıca krş. K. S. Templeton (ed.), The Politicization of Society, Indianapolis, 1977.

goriye indirgemektedir.[48] Bu yöntemlerden ilki herkesin parasal gelirini (ve mümkünse özel, üretken olarak kullanılmayan servet de dâhil olmak üzere) aşağı yukarı eşitlemektir. Öğretmen, doktor, inşaat işçisi ve madenci, fabrika müdürü ve temizlikçi kadın, herkes neredeyse eşit maaşı alırlar veya aralarındaki fark en azından önemli ölçüde azaltılır.[49] Bu yaklaşımın çalışma şevkini en şiddetli bir şekilde düşüreceğini fark etmek için fazla bir yoruma gerek yoktur, zira artık birinin tüm gün özenle çalışmasıyla, sürekli sağda solda tembellik yapması arasında -maaş olarak- bir fark yoktur. Çalışmanın verdiği meşakkat hayatın bir gerçeği ol-

48. Ortodoks ve sosyal-demokrat sosyalizmin eşitlik kaygısı üzerine krş. S. Lukes, "Socialism and Equality," bkz.: L. Kolakowski and S. Hampshire (eds.), The Socialist Idea, New York, 1974; also B. Williams, "The Idea of Equality," bkz. P. Laslett and W. G. Runciman (eds.), Philosophy, Politics, and Society, 2. seri, Oxford, 1962. Sosyalist eşitlik kavramının eleştirisi için krş. M. N. Rothbard, "Freedom, Inequality, Primitivism and the Division of Labor," bkz. K. S. Templeton (ed.), The Politicalization of Society, Indianapolis, 1977; ve Egalitarianism as a Revolt Against Nature, (title essay), Washington, 1974; H.Schoeck, Envy, New York, 1966; ve 1st Leistung unanstaendig?, Osnabrueck, 1971; A. Flew, The Politics of Procrustes, London, 1980; ve Sociology, Equality and Education, New York, 1976.

49. Geleneksel olarak, en azından teoride, ortodoks Marksist sosyalizm tarafından bu yaklaşım tercih edilmiştir -Marks'ın "Critique of the Gotha Programme," (K. Marx, Selected Works, vol. 2, London, 1942, p.566) içerisindeki 'herkesten kabiliyeti ölçüsünde, herkese ihtiyacı kadar' şeklindeki meşhur hükmüne de uygun olarak. Fakat ekonomik realite, Rus tipi ülkeleri pratikte önemli tavizlere zorlamıştır. Genel olarak konuşmak gerekirse, çeşitli meslekler için (tahminen hayli görünür olan) parasal geliri eşitlemek için sahiden de ciddi bir çaba sarf edilmiştir, fakat ekonominin sürdürülebilirliği için (tahminen daha az görünür) parasal olmayan ödüllerle (örn. seyahat, eğitim, konut, alışveriş vs. ile ilgili özel imtiyazlar) büyük farklılıklar uygulanmak zorunda kalınmıştır.

Literatür incelendiğinde de P. Gregory and R. Stuart (Comparative Economic Systems, Boston,1985), şöyle ifade eder: "... gelirler Doğu Avrupa, Yugoslavya ve Sovyetler Birliği'nde, Birleşik Devletler'e göre daha eşit dağıtılır. SSCB için bu daha yeni bir hadise gibi görünmektedir, zira 1957'ye kadar Sovyet gelir dağılımı Birleşik Devletlerden daha eşitsizdi." Ancak Sovyet tipi ülkelerde "kaynakların nispeten daha büyük kısmı... piyasa dışı bir temelde sağlanıyordu..." (syf. 502). Sonuç olarak: "Devletin nispeten daha az yeniden dağıtım rolünü üstlendiği kapitalist ülkelerde gelir dağılımı eşitsizdir... (Birleşik Devletler, İtalya, Kanada). Ancak, devletin yeniden dağıtım rolünü daha yoğun bir şekilde üstlendiği (İngiltere, İsveç) ülkelerde bile, gelir dağılımı, planlı sosyalist ülkelere göre (Macaristan, Çekoslovakya, Bulgaristan) biraz daha eşitsiz gibi görünmektedir. Sovyetler Birliği 1966'da Doğu Avrupa'daki emsallerine göre gelir dağılımında daha az eşitliğe sahip gibi görünmektedir" (syf.504). Krş. ayrıca, F. Parkin, Class Inequality and Political Order, New York, 1971, blh. Bölüm 6.

duğu için, insanlar giderek daha fazla aylaklık ederken, herkese garanti edilmiş gibi görünen ortalama gelir, göreceli olarak, sürekli düşüş gösterir. Dolayısıyla bu yaklaşım, kendini soyutlama, bıkkınlık ve insanlara aşırı güvensizlik gibi eğilimleri nispeten güçlendirir ve mutatis mutandis, genel politikleşme ortamındaki göreceli azalmaya katkıda bulunmuş olur. İkinci yöntemde, normalde bir şekilde ortalama gelire endeksli olan ama onun oldukça altına düşen bir asgari gelir garantisi gibi daha ılımlı bir hedef vardır.[50] Çalışma şevkini bu da düşürür, zira, kendileri sadece, üretimden gelen gelirleri minimumun azıcık üzerinde olan marjinal gelir üreticileri olduklarına göre, insanlar işlerini azaltma ve hatta durdurmaya daha eğilimli olacak, bunun yerine boş zamanın keyfine vararak minimum gelire ayak uyduracaklardır. Dolayısıyla normalde olacağından daha fazla kişi minimum çizginin altına düşecek veya normalde olacağından daha fazla kişi, asgari ücret ödenmesi için şart olan vasıfları koruyacak veya edinecektir. Ve bunun sonucunda yine asgari ücretin bağlı olduğu ortalama gelir normalde olacağından daha aşağı bir seviyeye düşer. Fakat, tabii ki birinci yöntem ile karşılaştırıldığında ikinci yöntemde çalışma şevkindeki azalış daha düşük seviyede kalır. Diğer taraftan, ikinci yaklaşım göreceli olarak daha yüksek derecede aktif politikleşmeye (ve daha az, kabullenmiş bir şekilde kendini toplumdan soyutlamaya) götürür, çünkü, objektif

50. Bu yaklaşım geleneksel olarak sosyal demokratik sosyalizm için en tipik olanıdır. Son yıllarda buna -ekonomi alanından- "negatif gelir vergisi" önerisi ile M. Friedman (Friedman, Capitalism and Freedom, Chicago, 1962, Chapter 12); -felsefe alanından- "fark prensibi" ile J. Rawls (Rawls, A Theory of Justice, Cambridge, 1971, pp. 60, 75ff, 83) tarafından epey propaganda desteği verilmiştir. Bu sayede, her iki yazar da sosyal demokratik partilerin entelektüelleri tarafından fazlaca ilgi görmüştür. Friedman genelde sadece asgari geliri yeterince yüksek belirlemek istememekten 'suçlu' bulunmuştur -ama o da zaten herhangi spesifik bir seviyede belirlemek için ilkeli bir kriter ortaya koymamıştır. "En avantajlı kişinin" durumunu geliştirdiği anda payesini "en az avantajlı olanla" paylaşmaya zorlanmasını isteyen Rawls, eşitlikçiliğinde çok aşırıya kaçmış olarak bulunduğu da olmuştur. Krş. G. Schwan, Sozialismus in der Demokratie. Theorie einer konsequent sozialdemokratischen Politik, Stuttgart, 1982, Bölüm 3.D.

olarak tespit edilebilecek ortalama gelirin tersine, asgari gelirin sabitleneceği seviye tamamen subjektif, keyfi bir durumdur ve tam da bu özelliği yüzünden sürekli bir politik mesele olmaya çok yatkındır.

Şüphesiz ki yeniden dağıtımcı üçüncü bir yaklaşım seçildiğinde en yüksek derecedeki politikleşmeye ulaşılır. Bunun hedefi, sosyal demokrasi içinde daha çok önem kazanan, fırsat eşitliğine ulaşmaktır.[51] Burada fikir, yeniden dağıtımcı önlemler vasıtasıyla, herkesin hayatta kazanabileceği her türlü (gelire) mevkiye erişme şansının eşit -tıpkı bir piyangoda her biletin kazanma ya da kaybetme ihtimalinin eşit olması gibi- olduğu bir durum yaratmaktır. Buna ek olarak da bu şans oyununun süregelen akışı esnasında meydana gelebilecek "hak edilmemiş kötü şans" (bu her ne demekse) durumlarının tamirine yardımcı olacak düzeltici mekanizmaların var olmasıdır. Gerçek anlamıyla ele alındığında bu fikirçok saçmadır: Alplerde yaşayan biri ile deniz kenarında yaşayan birinin fırsatlarını eşitlemenin imkanı yoktur. Buna ek olarak düzeltici mekanizma fikrinin, piyango fikri ile hiçbir şekilde uyuşmadığı gayet açıktır. Ancak, bu kavramın genel çekiciliğine katkıda bulunan şey asıl bu yüksek derecedeki belirsizlik ve karışıklıktır. Neyin fırsat olduğu, bir fırsatı farklı ya da aynı, daha kötü ya da daha iyi yapan şeyin ne olduğu, (Alp dağları-deniz kenarı örneğinde olduğu gibi) gerçekte fiziksel olarak eşitlenemeyecek fırsatları eşitlemek için ne kadar ve ne tür bir tazminat uygulanacağı, hak edilmemiş kötü şansın ne olduğu ve bunun tamirinin ne/nasıl olacağı tamamen subjektif konulardır. Hepsi de sürekli değişen, subjektif değerlendirmelere dayanırlar.

51. Fırsat eşitliği üzerine, özellikle de eğitimle alakalı, sosyal demokratik eğilimi temsil eden bir örnek için bkz. C. Jencks, ve diğerleri, Inequality, London, 1973; fırsat eşitliği fikrinin gittikçe önem kazanması, aynı zamanda "yaşam kalitesi" ve "sosyal göstergeler" üzerine, 1960'ların sonlarından beri ortaya çıkan sosyolojik çalışmalar rüzgarını da açıklamaktadır. Krş., örn., A. Szalai and F. Andrews (eds.), The Quality of Life, London, 1980.

Bu durumda da -yani birisinin fırsat eşitliği kavramını gerçekte uygulamaya koyması durumunda- her türlü nedenle, her türlü insan tarafından, her türlü yeniden dağıtımcı talep için, sınırsız bir rezervuar vardır. Bunun sebebi ise özellikle fırsatı eşitlemenin, parasal gelir veya şahsi servetteki farklılıklar için var olan taleple uyumlu olmasından kaynaklanmaktadır. A ile B aynı geliri kazanıp, her ikisi de eşit seviyede zengin olabilirler, fakat A zenci veya kadın, veya görme duyusunda bir zayıflık olan biri, veya Texas yerlisi, veya on çocuk sahibi, veya kocasız, veya 65 yaş üzeri olabilecekken, B bunlardan hiçbiri olmayabilir, başka bir şey olabilir, ve dolayısıyla A hayatta mümkün olan her şeyi elde etmek için fırsatlarının B'den farklı olduğunu, hatta daha kötü olduğunu ve bunun bir şekilde tazmin edilmesi gerektiğini iddia edebilir ve böylece daha önce aynı olan parasal gelirleri farklılaşmış olur. Tabii ki B de fırsatların genel değerlendirilmesinin içerdiği şeyleri tam tersine çevirerek aynı iddiada bulunabilir. Bunun sonucunda daha önce duyulmamış derecede bir politikleşme ortaya çıkar. Artık her şey makul görünür, ve hem üreten hem de üretmeyen, birisi savunmacı diğeri saldırgan amaçlarla, gitgide daha çok zamanı, dağıtımcı taleplerin ortaya konulması, imhası ve karşı çıkılması rollerinde harcamaya itilirler. Kesin konuşmak gerekirse, bu faaliyet, aynen boş zaman faaliyetleriyle meşguliyette olduğu gibi, sadece üretken olmamakla kalmayıp, boş zamanın tadını çıkarmanın aksine, var olan veya yeni üretilecek servetten engellenmeden faydalanılmasının gerçek anlamda kesintiye uğraması için zaman harcanması anlamına gelir.

Fırsat eşitliği fikrinin yayılması, sadece politikleşmenin artırılmasını (sosyalizmde genellikle yol açtığı seviyenin üzerinde ve ötesinde) harekete geçirmekle kalmaz. Bir kez daha, bu politikleşme tipine uygun yeni ve değişik bir karakteri ortaya çıkarır, ki bu belki de geleneksel Marksist tipi ile karşılaştırıldığında sosyal

demokrat tipi sosyalizmin en ilginç özelliğidir. Her çeşit dağıtım politikası için, bunu destekleyen ve yaymaya çalışan insanlar olmak zorundadır. Normal olarak da bu, her ne kadar sadece onlarla sınırlı kalmasa da bu durumdan en fazla faydalananlar tarafından yapılır. Dolayısıyla, hem gelir ve servet eşitliği sistemimde hem de asgari gelir politikasında, sosyal yaşamın politikleşmesini destekleyenler çoğunlukla "yoksullar"dır. Ortalama olarak, bunların da özellikle de sözel yeteneklerde, nispeten kafası daha az çalışan kişiler olduğu gerçeği göz önünde bulundurulursa, entelektüel açıdan çok da seviyeli olmayan siyaset ortamına sebep olur. Daha açık bir ifadeyle, yoksulların önemli bir kısmı için bile, siyaset düpedüz budala, aptal ve berbat olmaya başlar. Diğer taraftan, fırsat eşitliği fikrinin benimsenmesi, parasal gelir ve servetteki farklılıklara sadece izin vermekle kalmaz, bu fark daha da belirgin hale gelir, yeter ki bunlar daha önceki farklılıkların tazmininde yardımcı olan fırsat yapısının altında yatan bazı aykırılıklarla temellendirilmiş olsun. Şimdi bu tür bir siyasete varlıklılar da katılabilirler. Aslına bakılırsa da ortalamada daha üstün sözel yeteneklere sahip kişiler olarak ve fırsatları daha iyi veya daha kötü olarak sıfatlandırmanın illaki ikna edici hitabet gücüne bağlı bir iş olduğu düşünülürse, bu tam olarak onlara göre bir oyundur. Dolayısıyla, varlıklı olanlar politikleşme sürecini devam ettiren baskın güç haline geleceklerdir. Artan bir şekilde, bunların saflarından daha fazla insan sosyalist parti teşkilatlarının tepesine yükselecek, buna bağlı olarak da sosyalist politikaların görünüm ve hitabeti daha değişik bir şekil alarak daha entelektüel bir hale gelecek, farklı bir cazibeyle yeni bir destekçi sınıfını kendine çekecektir.

Bu sonuçlarla, sosyal demokratik sosyalizmin analizinde, yukarıdaki teorik düşüncelerin geçerliliğini örneklerle açıklamaya yardımcı olacak birkaç yorum ve gözlemin gerekli olduğu saf-

haya ulaşmış durumdayım. Ulaşılan bu sonuçların geçerliliği münhasıran varsayımların doğruluğuna, mantıksal çıkarımların hatasız olmasına dayandığından, bu durumu hiçbir şekilde etkilememekle birlikte, sosyal-demokratik sosyalizmi kapitalizmle doğrudan karşılaştırmak için, Rus tipi sosyalizmdeki Doğu ve Batı Almanya örneğine benzer, mükemmele yakın, deneyimsi bir örnek maalesef yoktur. Bu noktanın örneklerle açıklanması için, şartların net bir şekilde aynı olmadığı (ceteris artık paribus değildir), birbirinden açıkça farklı toplumların karşılaştırılması gerektiğinden, artık belirli nedenlerin belirli sonuçlarla düzgün ve temiz bir şekilde ilişkilendirilmesi mümkün değildir. Çoğu zaman, sosyal demokratik sosyalizmdeki deneyler ya yeterince uzun sürmemiş, ya da tekrar tekrar, net bir şekilde sosyal demokrat sosyalizm olarak sınıflandırılamayacak politikalarla kesilmiştir. Ya da daha en baştan, politik pazarlıklar sonucunda öyle farklı -ve hatta çelişkili- politikalarla bir arada uygulanmış, gerçekte de farklı sebep ve sonuçlar birbirine o kadar girmiştir ki belirli bir derecede kesinlik içeren hiçbir tez için çarpıcı örnekleri kullanarak herhangi bir kanıt oluşturulamaz haldedir. Bu sebep sonuç ilişkilerinin düğümünü çözme meselesi yine safi bir teorik hal alır, bu da deneysel olarak üretilen kanıtlara özgü ikna edici güçten yoksundur.

Yine de her ne kadar kalitesi belirsiz olsa da bazı kanıtlar vardır. İlk olarak, oldukça evrensel seviyede gözlemlerde, yeniden dağıtımcı sosyalizmin neden olduğu göreceli yoksullaşma ile ilgili genel tez, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki hayat standardının, Batı Avrupa'dakinden, veya daha kesin bir ifadeyle, Avrupa Topluluğu'ndan (AT) daha yüksek olduğu ve zaman içerisinde de bunun daha da arttığı gerçeği ile gösterilebilir. Her iki bölge de nüfus, etnik ve kültürel çeşitlilikleri, gelenek ve kültürel mirasları ve hatta doğal zenginlikleri açısından kabaca birbirine ben-

zemektedir, fakat karşılaştırmalı olarak Birleşik Devletler daha kapitalist, Avrupa ise daha sosyalisttir. Tarafsız bir gözlemcinin bunu fark etmemesi pek de mümkün değildir; hatta kamu harcamalarının toplam GSMH'ya oranı gibi küresel ölçülerle de gösterilebileceği üzere, Birleşik Devletler'deki yaklaşık yüzde 35 ile karşılaştırıldığında Batı Avrupa'da bu oran yüzde 50'yi aşmaktadır. Avrupa ülkelerinin (özellikle de Büyük Britanya'nın), tarihçilerin sıklıkla klasik liberalizm dönemi olarak tarif ettikleri on dokuzuncu yüzyılda, sosyalizm ve devletçilik çağı olarak adlandırılan yirminci yüzyıldan, daha etkileyici ekonomik büyüme oranları sergilemesi de bu resme tamamen uymaktadır. Teorinin geçerliliği aynı şekilde, Batı Avrupa'nın ekonomik büyüme oranları bakımından, gitgide artan bir ölçüde, Japonya, Hong Kong, Singapur ve Malezya gibi bazı Pasifik ülkeleri tarafından geçildiği gerçeği ile de kendini göstermektedir; ve de bu ülkeler nispeten daha kapitalist bir istikamet benimsemekle, Hindistan gibi, yaklaşık olarak aynı zaman ve aynı ekonomik gelişmişlik temelleriyle yola çıkan, sosyalizme daha eğilimli ülkelerden çok daha yüksek bir hayat standardına ulaşmıştır.

Daha belirgin örneklere gelecek olursak, son dönemlerde yaşanan Portekiz tecrübesinde, Portekiz'i Avrupa'nın en fakir ülkelerinden biri haline getiren, muhafazakâr sosyalizme (sosyalizmin bu türü için bir sonraki bölüme bakınız) dayalı otokratik Salazar yönetiminin 1974'te bir ayaklanmayla yeniden dağıtımcı sosyalizm (bazı milliyetçi unsurlarla birlikte) ile ikame edilmesiyle birlikte yaşam standardı daha da düşmüş, ülke genel anlamda bir üçüncü dünya ülkesi haline dönüşmüştür. Ayrıca, ekonomik durumda ani bir bozulmaya neden olan Mitterand Fransa'sının sosyalist deneyi vardır ve durumun vahameti -en belirgin biçimde, işsizlik oranındaki sert artış ve tekrar eden para birimi devalüasyonları ile kendini göstererek- o kadar fark edilir olmuştur

ki iki yıldan az bir süre sonra hükümete olan kamuoyu desteğini düşürmüş ve sadece birkaç hafta önce en içten kanaatleriyle savundukları hükümet politikalarını tersine çevirmeye zorlanıp, tamamen inkar etmelerini gerektiren tam bir komediye dönüşmüştür.

Gerçi, belki de en öğretici örnek vakıa yine Almanya'dan, ama bu sefer Batı Almanya'dan gelmektedir.[52] 1949'dan 1966'ya kadar, her ne kadar içerisinde en baştan beri hatırı sayılır derecede muhafazakâr-sosyalist unsurlar karıştırılsa ve zaman içerisinde bu unsurlar daha fazla önem kazansa da piyasa ekonomisi prensiplerine dikkate değer bir bağlılık gösteren liberal-muhafazakâr bir hükümet işbaşındaydı. Her halükarda, bu dönemde Batı Almanya, tüm büyük Avrupa ülkeleri arasında, yine göreceli olarak, kesinlikle en kapitalist ülke durumunda olmuş, bunun sonucunda da büyüme oranlarıyla tüm komşularını geçerek, Avrupa'nın en zengin toplumu haline gelmiştir. 1961 yılına kadar, milyonlarca Alman mülteci ve daha sonrasında Güney Avrupa ülkelerinden gelen milyonlarca yabancı işçi, gelişen Batı Alman ekonomisine entegre olmuştu, işsizlik ve enflasyonun ne olduğu neredeyse bilinmiyordu. Daha sonra, kısa bir geçiş döneminden sonra, 1969'den 1982'ye kadar (neredeyse ilk dönemle eşit bir zaman aralığı) sosyal-demokrasi rehberliğinde liberal-sosyalist bir hükümet iş başına geldi. Bu hükümet, vergileri ve sosyal güvenlik katkılarını önemli ölçüde yükseltmiş, kamu çalışanlarının sayısını artırmış, hem var olan sosyal programlara ek vergi fonları akıtmış hem de yenilerini yaratmış, ve her türlü sözde "kamu malı" harcamalarını dikkat çekici derecede artırmış, böylece sözde fırsat eşitliğini sağlamış ve genel "yaşam kalitesini" sözüm ona yükseltmiştir. Bütçe açığını artırıcı kamu harcamalarını artırma

52. Devamı için ayrıca krş. R. Merklein, Griff in die eigene Tasche, Hamburg, 1980; ve Die Deutschen werden aermer, Hamburg, 1982.

ve öngörülmeyen enflasyona dayalı Keynezyen politikalara başvurarak, üretenleri daha ağır vergilerle cezalandırma pahasına üretici olmayanlara sosyal olarak garanti edilen asgari şartların genişletilmesinin etkisi, belki birkaç yıl geciktirilebilir (Batı Almanya eski başbakanlarından Helmut Schmidt'in ekonomik politikaları için belirlediği slogan "%5 işsizliktense %5 enflasyon" olmuştur). Ancak, bu etkiler belli bir süre sonra daha da vahim hale gelecekti, zira öngörülmeyen enflasyon ve kredi genişlemesi, ekonomik balonlara has aşırı -daha doğrusu yanlış- yatırımların yapılmasına ve sürdürülmesine neden olacaktı. Sonuç olarak enflasyon yüzde 5'in çok daha fazla üzerine çıkmakla kalmayıp, işsizlik de sürekli olarak artarak yüzde 10'lara ulaşmıştır; GSMH büyüme hızı git gide yavaşlamış, bu dönemin son yıllarına doğru da aslında mutlak rakamlar bazında düşmeye başlamıştır. Büyüyen bir ekonomi olmak yerine, çalışan insanların mutlak sayısı düşmüştür; yabancı çalışanların ülkeyi terk etmeleri için yapılan baskılar artırılmış ve aynı anda da göç bariyerleri daha da yüksek seviyelere çıkarılmıştır. Tüm bunlarla aynı dönemde kayıt dışı ekonominin ağırlığı de istikrarlı bir şekilde artmıştır.

Ancak bunlar, sadece dar bir çerçevede tarif edilmiş ekonomik etkilerin daha aşikar olanlarıydı. Aslında önemi daha uzun vadede sürecek olan, değişik tür başka etkiler de vardı. Liberal-sosyalist olan yeni hükümetle birlikte fırsat eşitliği fikri ideolojik olarak ön plana çıkmıştır. Teorik olarak tahmin edildiği gibi de -başlarda yeni (Willy Brandt) döneminin en popüler sloganlarından biri olan- özellikle mehr Demokratie wagen ("daha fazla Demokrasiyi göze al") fikrinin resmi olarak yayılması, daha önceden görülmemiş derecede bir politikleşmeye neden olmuştur. Fırsat eşitliği adına her türlü talep dile getirilmiştir; çocukluktan yaşlılığa, işsizlikten çalışma şartlarına, konuyla alakalı olarak tanımlanan fırsatlar açısından, hayatın farklı insanlara sunduğu

muhtemel farklılıklar bakımından yoğun bir incelemeye alınmayan neredeyse hiçbir alanı kalmamıştır. Bu tür fırsatların ve bu tür farklılıkların sürekli olarak bulunması pek de şaşırtıcı değildir,[53] ve buna bağlı olarak politika alanı neredeyse her gün genişliyor gibi görünmektedir. "Politik olmayan herhangi bir soru yoktur" cümlesi git gide daha sık bir şekilde duyulur olmuştur. Bu gelişmeleri bir adım önden takip etmek amacıyla iktidardaki partiler de değişmek zorunda kalmışlardır. Özellikle, geleneksel olarak işçi sınıfının partisi olan Sosyal Demokratlar yeni bir imaj geliştirmeliydiler. Fırsat eşitliği fikrinin rağbet kazanmasıyla birlikte, tahmin edilebileceği üzere, gitgide artan bir şekilde, (sözel) aydın kesimin, sosyal bilimcilerin ve öğretmenlerin partisi halini almıştır. Bu "yeni" parti de adeta politikleşme sürecinin çoğunlukla yeniden dağıtımcı planlarından faydalanabilecek kişiler tarafından sürdürüleceği ve fırsatların tanımlanması işinin zorunlu olarak keyfi ve hitabet gücüne dayalı olacağı ana fikrini ispatlarcasına, eşitleştirme alanında harekete geçirilen en muhtelif politik enerjileri kanalize etmek amacıyla en başta eğitimde fırsatları eşitlemeyi asıl ilgi alanlarından biri haline getirmiştir. Özellikle yüksek okul ve üniversite eğitimi fırsatlarını, söz konusu hizmetleri sadece bedava yapmakla kalmayıp, büyük öğrenci gruplarına bundan faydalanmaları için, gerçek anlamıyla, para ödeyerek "eşitlemişlerdir". Bu sadece, ücretleri tabii ki vergilerle karşılanmak zorunda olan eğitici, öğretmen ve sosyal bilimcilere olan talebi artırmakla kalmamıştır. Aynı zamanda, aslında karşılığında daha az zeki olanların gelirlerinde azalma pahasına, daha zeki olanlara ödenen destek, daha zeki insanların orta ve yüksek sınıfta düşük gelirlilere göre daha kalabalık olması ile birlikte göz önünde bulundurulursa, bunun, eğitim fırsatlarının eşitlenmesi-

53. Temsili örnek olarak krş., W. Zapf (ed.), Lebensbedingungen in der Bundesrepublik, Frankfurt/M., 1978.

nin, zenginden fakire doğru bir gelir dağılımı anlamına geldiğini savunan bir sosyalist parti için biraz da ironik olarak, yoksullardan varlıklılara yapılan bir destek transferi ile eş anlamlı olduğu görülür.[54] Artan sayıdaki öğrenci üzerinde etkili olan ve ücreti vergi ile ödenen artan sayıda eğitmenlerin başını çektiği politikleşme sürecinin sonucunda, insanların (tahmin edileceği üzere) kafa ve düşünce yapılarında da bir değişim su yüzüne çıkmıştır. Gitgide artan bir şekilde, her türlü talebin politik araçlarla karşılanması tamamen normal olarak düşünülmeye başlanmış, güya daha iyi konumlanmış diğer insanlara ve onların mülkiyetlerine karşı her türlü sözde hakkın talep edilmesine yol açmıştır; ve bu dönemde yetişen bütün bir nesil için, birinin kazancını üretim çabası veya sözleşme yoluyla geliştirmeyi düşünmesi, git gide daha az doğal hale gelmiştir. Bu yüzden, yeniden dağıtımcı politikaların zorunlu olarak yol açtığı gerçek bir ekonomik kriz ortaya çıktığında, insanlar bunun üstesinden gelmek için her zamankinden daha az donanımlıydılar, çünkü aynı politika zaman içerisinde, o an tam olarak da acilen ihtiyaç duyulan yetenek ve kabiliyetleri zayıflatmıştı. Tüm bunlara işaret edercesine, liberal-sosyalist hükümet, esas olarak sefil ekonomik performansı sebebiyle 1982'de devrildiğinde bile benimsenen çözüm fikri, krizin sebeplerini, yani üretici ve sözleşmeci olmayanlar için şişmiş asgari ödemeleri ortadan kaldırmakta değil, tam tersine yeni bir yeniden dağıtımcı önlemde aramıştır: Çalışan ve işsiz insanlar için mevcut olan çalışma saatlerinin zorla eşitlenmesi. Ve bu ruh haline uygun olarak, yeni muhafazakâr-liberal hükümet, aslında vergilerdeki artış hızını yavaşlatmaktan başka bir şey yapmamıştır.

54. Bununla ilgili krş. A. Alchian, "The Economic and Social Impact of Free Tuition" in: A. Alchian, Economic Forces at Work, Indianapolis, 1977.

V. MUHAFAZAKÂRLIĞIN SOSYALİZMİ

Bundan önceki iki bölümde, en yaygın olarak bilinen ve sahip oldukları anlamla özdeşleşen, ve gerçekten de temel olarak aynı ideolojik kaynaktan türetilmiş sosyalizm tipleri tartışılmıştı: En bariz şekliyle Doğu blokundaki komünist ülkelerin temsil ettiği Rus tipi sosyalizm ve en tipik temsilcileri Batı Avrupa'daki sosyalist ve sosyal demokrat partiler, daha küçük ölçüde de Birleşik Devletler'deki "liberaller" olan, sosyal-demokratik sosyalizm. Bu politik tasarımlarının altında yatan mülkiyet kuralları analiz edilerek gerek Rus tipi gerekse sosyal-demokratik sosyalizme ilişkin mülkiyet prensiplerinin farklı derecelerde uygulanabileceği ortaya konmuştu: bütün üretim araçları tamamen ya da kısmi olarak kamulaştırılabilir, tüm gelirlerin neredeyse tamamı ve her türlü gelir tipi vergilendirilip yeniden dağıtılabilir veya bu sadece birkaç gelir tipine kısmi bir şekilde uygulanabilir. Fakat, hem teorik yöntemlerle gösterdiğimiz, hem de daha az kesinlik ifade eden ampirik örnekler yardımıyla kanıtlarını sunduğumuz üzere, bu prensiplere herhangi bir şekilde bağlı kalındığı ve üretici (kullanıcı) olmayanlara ve herhangi bir sözleşmeye taraf olmayanlara ait mülkiyet hakları kavramından tamamen vazgeçilmediği sürece, göreceli yoksullaşma mutlaka ortaya çıkacaktır.

Bu bölüm, aynı durumun, muhafazakârlık için de geçerli olduğunu gösterecektir, zira o da sosyalizmin bir türüdür. Muhafazakârlık da yoksullaşma üretir, ve ne kadar kararlılıkla uygulanırsa bu durum o kadar artar. Ancak, bu etkiyi oluşturacak olan kendine has yollarının sistematik ve detaylı ekonomik analizine

girmeden önce, muhafazakârlığın aslında neden sosyalizm olduğunu ve daha önce tartışılan iki eşitlikçi sosyalizm tipi ile nasıl ilişkilendirildiğini daha iyi anlayabilmek için tarihe kısa bir bakış atmak uygun olacaktır.

Kabaca on sekizinci yüzyıldan önce Avrupa ve dünya genelinde, "feodalizm" veya aslında feodalizmin daha büyük ölçeklisi olan "mutlakiyet" sosyal sistemleri vardı.[55] Teorik olarak feodalizmin sosyal düzeni, belli bir arazi üzerinde, çoğu zaman üzerinde yaşayan tüm insanlarla beraber tüm kaynak ve mallara mülkiyet hakkı iddia eden, oysa bunları ne kullanım ne de emek yoluyla kendi başına asli temellük yapmamış, bunlarla ilgili sözleşmeye dayanan bir hakkı da olmayan bir derebeyi ile tanımlanır. Tam tersine, bu arazi, ya da daha doğrusu, onun belli bölümleri ve üzerinde bulunan mallar, daha önceden başka bireyler (doğal sahipleri) tarafından fiilen iskan edilmiş, kullanılmış veya üretilmiştir. Bu yüzden, derebeyinin mülkiyet hakkı iddialarının hiçbir temeli yoktur. Dolayısıyla, bu sözde mülkiyet hakkına dayanan, toprağın ve diğer üretim faktörlerinin, derebeyi tarafından tek taraflı olarak belirlenen mal ve hizmetler karşılığında doğal sahiplerine kiralanması eylemi, yine derebeyi tarafından, bu doğal sahiplerin isteklerinin tersine, kendi sömürgeci yöntem ve davranışlarına katılma ve ortak olma izni verilmek suretiyle, hizmetleri derebeyi tarafından ödüllendirilen ve asker kişilerden oluşan bir soylu sınıfının yardımıyla, kaba güç ve silahlı şiddet kullanarak zorlanmıştır. Bu düzene maruz kalan sıradan insanlar için hayat, zulüm, sömürü, ekonomik durgunluk, fakirlik, açlık ve çaresizlik anlamına gelmekteydi.[56]

---

55. Devamı için krş. blh. M. N. Rothbard'ın harikulade makalesi "Left and Right: The Prospects for Liberty" aynısı, Egalitarianism as a Revolt Against Nature, Washington, 1974.

56. Feodalizmin sosyal yapısı üzerine krş. M. Bloch, Feudal Society, Chicago, 1961; P. Anderson, Passages from Antiquity to Feudalism, London, 1974; R. Hilton (ed.), The Transition from Feudalism to Capitalism, London, 1978.

Bekleneceği üzere bu sisteme karşı bir direnç de vardı. Ancak (bugünün perspektifinden) yeterince ilginçtir ki mevcut düzenden en fazla zarar gören kesim köylü nüfusu değil, feodal sisteme karşı muhalefette başı çekecek olan tüccarlar ve ticaret erbabı olmuştur. Meslekleri icabı, bir yerden düşük fiyata alıp, uzak yerlere seyahat edip taşıyarak daha yüksek fiyata satınca, tüccarların belli bir derebeyine itaat etme mecburiyetleri göreceli olarak zayıf kalmıştır. Bunlar, esasında, sürekli olarak değişik derebeylik bölgelerinden geçen "uluslararası" insan sınıfıydı. Hal böyleyken, iş yapabilmek için güvenilir, uluslararası geçerliliği olan yasal bir sisteme ihtiyaç duymaktaydılar: Büyük ölçekli ticaret işi için elzem olan, kredi kurumlarının, bankacılığın ve sigortacılığın evrimleşmesine imkan sağlayacak mülkiyet [haklarını] ve sözleşmeyi tarif eden, zaman ve mekana bağlı olmaksızın geçerli bir kurallar sistemi. Doğal olarak bu, çok çeşitli, keyfi, ve bölgesel yasal sistemlerin temsilcileri olan derebeyleri ile tüccar sınıfı arasında bir sürtüşmeye sebep olmuştur. Kendilerini sürekli olarak kontrolleri altında tutmaya çalışan asilzade askeri sınıf tarafından tehdit ve taciz edilen tüccarlar, feodalizmin dışlanan sınıfı haline gelmiştir.[57]

Bu tehditten kaçabilmek için tüccarlar kendilerini organize etmek ve feodal güç merkezlerinin kıyılarında, küçük, müstahkem ticaret mekanları kurulmasına destek olmak zorunda kaldılar. Kısmen bölge dışı ve en azından kısmen özgür olan bu mekanlar gitgide artan sayıda, feodal suistimal ve ekonomik sefaletten kaçan köylüleri cezbetmiş, feodal düzenin kendi karakteristiği olan sömürü ve yasal dengesizlik ortamında ortaya çıkamayacak olan zanaatkarlık ve verimli girişimlerin gelişmesini sağlayan kü-

57. Krş. H. Pirenne, Medieval Cities. Their Origins and the Revival of Trade, Princeton, 1974, Bölüm 5, blh. syf. 126ff; ayrıca krş. M. Tigar and M. Levy, Law and the Rise of Capitalism, New York, 1977.

çük şehirler halini almıştır. Bu süreç, feodal güçlerin daha zayıf olduğu ve gücün çoğunlukla çok sayıda daha küçük ve rakip derebeyleri arasında dağılmış olduğu yerlerde daha belirgin hale gelmiştir. Bu şekilde, Kuzey İtalya'daki, Hansa Birliği'ndeki ve Flamanya'daki şehirler, kapitalizm ruhunun ilk yeşerdiği, ticaret ve üretimin en yüksek seviyelerine ulaştığı yerler olmuştur.[58]

Ancak kısıtlamalardan kurtarılan bu kısmi özgürlük alanı ve feodalizmin duraklaması sadece geçici bir durum olmuş, hemen akabinde aksi tesir ve gerileme meydana getirmiştir. Bu kısmen yeni tüccar sınıfı hareketinin kendi iç zayıflığından kaynaklanmıştır. Kişilere atanan farklı rütbeler, itaat, güç ve düzenin kişilere baskı yoluyla dayatılması şeklindeki feodal düşünce tarzı, insanların kafalarında halen çok kökleşmiş bir şekilde yer almaktaydı. Dolayısıyla, ortaya çıkan bu yeni ticaret merkezlerinde, kısa sürede, sözleşme temelli olmayan -ama şimdi "burjuva" kaynaklı- yeni bir takım düzenleme ve kısıtlamalar tesis edilmeye başlanmış, özgür rekabeti sınırlayan loncalar kurulmuş, yeni

---

58. Vurgulamakta fayda var ki muhtelif milliyetçi tarihçilerin düşündüklerinin aksine, ticaret ve endüstrinin yeniden canlanmasına, feodal sistemin özündeki anarşik karakterden kaynaklanan merkezci devletlerin zayıflığı sebep olmuştur. Bu anlayış J. Baechler tarafından vurgulanmıştır, bkz. The Origins of Capitalism, NewYork, 1976, blh. Bölüm 7. Der ki: "Piyasanın gerek kapsamlılık gerekse yoğunluk bakımından sürekli olarak genişlemesi tüm Batı Avrupa boyunca uzanan politik düzen eksikliğinin bir sonucudur" (syf. 73) "Kapitalizmin genişlemesi doğuşunu ve var olma nedenini politik anarşiye borçludur... Kolektivizm ve Devlet yönetimi sadece okul kitaplarında başarıya ulaşmıştır (örneğin, sürekli olarak Colbertizm lehine verdikleri olumlu değerlendirmelere bakın.)" (syf. 77) "Bütün iktidarlar mutlak olma temayülündedir. Eğer mutlak değilse bu bir tür sınırlamanın devreye girmesinden dolayıdır ...iktidarın merkezinde gücü elinde tutanlar durmaksızın bu sınırlamaları ortadan kaldırmaya çalışmışlardır. Hiçbir zaman başarılı olamamışlardır, bunun nedeni bana öyle geliyor ki uluslararası sisteme bağlıdır: harici olarak faaliyet gösterme gücüne gelen sınırlama ve sürekli olarak var olan dış saldırı tehdidi (çok kutuplu sistemlerin iki karakteristiği) iktidarın aynı zamanda dahili olarak sınırlı olmasını, bağımsız/özerk karar verme merkezlerine dayanmak zorunda olmasını ve böylelikle bunları ancak tedbirli bir şekilde kullanabilmesini gerektirir." (syf. 78)

Kapitalizmin ortaya çıkışındaki ekolojik ve üreme baskılarının rolü üzerine krş. M. Harris, Cannibals and Kings, New York, 1978, Bölüm 14.

bir tüccar oligarşisi ortaya çıkmıştır.[59] Ancak, daha önemlisi, bu tutucu süreç için başka bir gerçek daha vardı. Çeşitli derebeylerin istismarcı müdahalelerinden kurtulma gayretindeki tüccarlar, kendilerine doğal müttefikler aramak zorunda kalmışlardı. Anlaşılabilir bir şekilde, bu tür müttefikleri, asilzade emsallerine kıyasla daha güçlü olmalarına rağmen, güçlerinin merkezi, yardım arayışı içinde olan ticari şehirlere nispeten uzakta bulunan, derebeyleri sınıfından bulmuşlardır. Bu derebeyleri, tüccar sınıfıyla işbirliğine girmek suretiyle, güçlerinin halihazırdaki menzilini, diğer küçük derebeylerin yerine, artırmaya çalışmışlardır.[60] Bu hedeflerine ulaşmak için de ilk olarak, yükselişteki bu kent merkezlerine, feodal yönetimin kendi teb'asına zorunlu kıldığı "normal" yükümlülüklerin bazılarından muafiyet vermiş, böylece buraların kısmi özgür bölgeler olarak kalmasını garanti etmiş ve komşu feodal güçlerden korunma imkanı sunmuştur. Bu koalisyonun, yerel derebeylerini zayıflatma yönündeki ortak girişimi başarıya ulaşır ulaşmaz ve ticaret şehirlerinin "yabancı" feodal müttefiki bu yolla kendi geleneksel alanının dışında gerçek bir güç olarak ortaya çıkmasıyla birlikte, daha da ilerlemiş ve kendini feodal bir süper güç, yani kendi sömürgeci kuralarını zaten var olan feodal sistemin üstüne bindiren bir kralın var olduğu bir monarşi olarak kabul ettirmiştir. Mutlakiyet ortaya çıkmıştır; bu da aslında daha geniş ölçekte bir derebeylikten farklı bir şey olmadığından, ekonomik gerileme yeniden başla-

59. Krş. bu konuya daha ziyade hayran bir açıklama getiren H. Pirenne, Medieval Cities, Princeton, 1974, syf.208'den sonrası.

60. Bu koalisyon üzerine krş. H. Pirenne, Medieval Cities, Princeton, 1974. "Monarşinin açık menfaati, yüksek feodalizmin hasımlarını desteklemekti. Doğal olarak, efendilerine karşı ayaklandıklarında tüm niyet ve amaçlarıyla kraliyet imtiyazlarının menfaatine savaşan bu orta sınıflara, sorumluluk almamanın mümkün olduğu her durumda yardım edilmiştir. İhtilafa düşen taraflar için, kralı kavgalarına hakem olarak kabul etmek, onun hâkimiyetini tanımaları demekti ...Krallığın bunu fark etmemesi, istemeden de olsa kendisi adına o kadar faydalı işler yapan gruplara iyi niyetini göstermemesi ve her fırsatı kollamaması imkansızdı" (syf. 179-80; ayrıca krş. syf. 227'den sonrası).

mış, şehirler dağılmış, durgunluk ve sefalet de geri dönmüştür.[61]

Feodalizmin gerçekten ciddi bir taarruza maruz kalması ancak on yedinci yüzyılın sonları ile on sekizinci yüzyılın başlarında gerçekleşmiştir. Bu seferki saldırı artık sadece iş bilir adamların -tüccarların- kendi pratik işlerini yapabilecekleri, göreceli özgürlük alanlarını güvence altına alma çabası olmadığından daha serttir. Bu, feodalizme karşı gittikçe şiddetlenerek verilen ideolojik bir savaştı. Ticaret ve endüstride yaşanmış olan yükseliş ve düşüşün sebepleri hakkındaki entelektüel bir şekilde kafa yorma, tüccarların uluslararası bir ticaret yasası geliştirme ve bunu feodal kanunun rekabetçi iddiaları karşısında temellendirebilme mücadeleleri esnasında yeniden keşfettikleri Roma Hukuku ve özellikle de Doğal Hukuk üzerine yapılan yoğun çalışmalar, özgürlük mefhumunun daha sağlam kavranmasına yol açmış, özgürlüğün zenginlik için bir ön şart olduğunun anlaşılmasını sağlamıştır.[62] J. Locke'un "Devlet Üzerine İki İnceleme"si (1688) ve A. Smith'in "Milletlerin Zenginliği" (1776) gibi çalışmalarıyla zirveye ulaşan bu fikirler yayıldıkça ve sürekli genişleyen bir çemberdeki insanların fikirlerini meşgul ettikçe, eski düzen meşruiyetini kaybetmiştir. Feodal bağlara dayalı eski düşünce tarzı, yavaş yavaş yerini sözleşmeye dayalı bir toplum fikrine bırakmıştır. En sonunda da genel görüş şartlarındaki bu değişimin bir dışa vurumu olarak, 1688'de İngiliz Şanlı Devrimi (Muhteşem Devrim), 1776'da Amerikan Devrimi ve 1789'da Fransız Devrimi meydana gelmiştir; bu devrimlerin gerçekleşmesinden sonra da artık hiçbir şey eskisi gibi olmamıştır. Bu olaylar, eski düzenin asla yenilmez olmadığını kati surette ispatlamış, özgürlük ve zenginlik yolundaki ilerleme için yeni bir umut ışığı olmuştur.

Bütün dünyayı sarsan bu olaylara neden olan ideolojik hareket

61. Krş. P. Anderson, Lineages of Absolutism, London, 1974.

62. Krş. L. Tigar ve M. Levy, Law and the Rise of Capitalism, New York, 1977.

olarak adlandırılmaya başlanan liberalizm, bu ihtilaller neticesinde daha önce hiç olmadığı kadar güçlenmiş, yarım yüzyıldan daha uzun bir süre Batı Avrupa'da hâkim ideolojik güç olmuştur. Bu, özgürlüğün, emek veya sözleşme yoluyla edinilen bireysel mülkiyetin topluluğuydu, devlete de sadece bu doğal kuralların korunmasını ve zorlanması rolünü veren bir topluluktu.[63] Bu, ideolojik temelleri sarsılmış olmasına rağmen, feodal sistemin kalıntılarının halen her yerde yürürlükte olduğu bir ortamda, özgürleşmiş, regülasyonlardan arınmış, sözleşmecileştirilmiş toplumu içeride ve dışarıda, yani hem iç meselelerde hem de dış ilişki ve meselelerde temsil eden bir topluluktu. Liberal fikirlerin baskısı altındaki Avrupa toplumlarının feodal kısıtlamalardan gitgide bağımsız hale gelmesiyle de bizzat bu özgürleşme sürecinin tetikleyip beslediği Sanayi Devriminin de partisi olmuştu. İnsanlığın daha önce görmediği bir hızda bir ekonomik gelişme ortaya çıkmıştı. Sanayi ve ticaret serpilmiş, sermaye oluşumu ve birikimi yeni zirvelere ulaşmıştı. Hayat standardı herkes için hemen artmamakla birlikte, daha çok insanı doyurmak mümkün hale gelmiştir -yani, daha birkaç yıl öncesinde, feodalizm altında ekonomik zenginliğin yokluğu nedeniyle dolayı açlıktan ölmüş olması gerekirken şimdi hayatta kalabilen insanları. Buna ek olarak, nüfus artış oranının sermaye artış oranının altında kalmasıyla birlikte, artık herkes, gerçekçi bir şekilde, hemen pek yakında yaşam standardını yükseltme umudunu sürdürebilmiştir.[64]

Muhafazakârlık olgusunun bir tür sosyalizm olması, Marksizmden doğan sosyalizmin iki versiyonu ile olan bağlantısı, işte bu tarihsel altyapı dahilinde (tabii ki biraz basitleştirilmiş halde yukarıda sunulduğu üzere) görülmeli ve anlaşılmalıdır. Sosyaliz-

63. Krş. L. v. Mises, Liberalismus, Jena, 1929; ayrıca E. K. Bramsted and K. J. Melhuish (eds.), Western Liberalism, London, 1978.

64. Cf. F. A. Hayek (ed.), Capitalism and the Historians, Chicago, 1963.

min tüm formları, liberalizmin ilerlemesiyle ortaya çıkan meydan okumaya karşı ideolojik tepkilerdir; fakat bunların liberalizm ve -imha edilmesine liberalizmin katkıda bulunduğu eski düzen olan- feodalizm karşısındaki duruşları oldukça farklıdır. Liberalizmin ilerlemesi, daha önce duyulmamış ölçüde bir hız, kapsam ve çeşitlilikte, sosyal değişimi harekete geçirmiştir. Toplumun özgürleşmesi (liberalleşmesi), gittikçe artan bir şekilde yalnız gönüllü tüketicilerin en acil isteklerini, mümkün olan en az maliyetle, en verimli şekilde üreten ve üretim faktörlerinin, özellikle de iş gücünün istihdam edilmesinde sadece sözleşme temelli ilişkilere dayanan kişilerin sosyal bir mevkiye gelmesini ve bu mevkilerini sürdürebilmesi anlamına geliyordu. Sadece kaba kuvvetle ayakta tutulan imparatorluklar bu baskı altında ufalanıyordu. Artık kendisini artan bir şekilde tüketici talebine göre ayarlaması gereken üretim yapısı (tersi yönde değil) hiç durmadan değiştiğinden, yeni girişimlerin çoğalması gitgide daha az kontrol edilebilir olduğundan (asli temellük ve/veya sözleşmenin bir sonucu oldukları sürece), hiç kimsenin gelir ve zenginlik hiyerarşisindeki göreceli mevkisi artık garanti altında değildi. Bunun yerine, aşağı ve yukarı yönlü dikey sosyal hareketlilik önemli ölçüde artmıştı, zira ne belirli girdi sahiplerinin ne de belirli iş gücü hizmetlerinin talepteki ilgili değişimler karşısında muafiyeti yoktu. Bundan böyle, garanti edilmiş bir sabit fiyat veya bir sabit gelir diye bir şey kalmamıştı.[65]

Eski Marksist ve yeni sosyal-demokratik sosyalizm, değişimin, belirsizliğin ve hareketliliğin bu meydan okumasına karşılık, eşitlikçi ve ilerici cevaplardı. Liberalizm gibi onlar da feodalizmin imhasını ve kapitalizmin gelişmesini selamlıyorlardı. İnsanları sömürücü feodal bağlardan kurtaran, ekonomide devasa

65. Kapitalizmin sosyal dinamikleri ile birlikte onun neden olduğu kızgınlık üzerine krş. D. Mc. C. Wright, Democracy and Progress, New York, 1948; ve Capitalism, New York, 1951.

gelişmelere yol açan şeyin kapitalizm olduğunun farkındaydılar; kapitalizmin ve neden olduğu üretken güçlerin, sosyalizm yönünde gerekli ve pozitif evrimsel adımlar olduğunu anlıyorlardı. Onların algıladığı şekliyle, sosyalizm, liberalizmle aynı hedefleri paylaşıyordu: Özgürlük ve refah. Fakat, gelişiminin en yüksek evresinde kapitalizmin -yani az önce bahsedilen, değişim, hareketlilik, belirsizlik ve sosyal dokuda çalkalanmaya neden olan özel rekabetçi üretim anarşisinin- yerini alacak sosyalizm, rasyonel olarak planlanan ve düzenlenen bir ekonominin konulmasıyla bu değişimden kaynaklanan belirsizliğin ve güvensizliğin bireysel seviyede hissedilmesinin engellenmesi ile güya liberalizmin başardıklarının üzerine ekleyerek geliştirecekti. Maalesef, tabii ki bu, son iki bölümde de açıkça gösterildiği üzere biraz muğlak bir fikirdir. Tam da bu, yeniden dağıtımcı düzenlemeler vasıtasıyla bireylerin değişime karşı duyarsızlaştırılması, gelecekteki değişimlere de çabuk adapte olabilme motivasyonunu ortadan kaldırdığından, tüketici değerlendirmesi açısından, üretilen ürünün değerini düşürecektir. Gerçekten de görünüşte düzensiz pek çok planın yerine başka bir planın geçirilmesi nedeniyle, bireysel özgürlükler daraltılmış, ve mutatis mutandis, bir bireyin diğerleri üzerindeki iktidarı güçlendirilmiş olur.

Diğer yandan, muhafazakârlık ise özgürleşmiş toplumun harekete geçirdiği değişim dinamiğine karşı eşitlik karşıtı, tepkisel bir cevaptır: Anti-liberaldir, liberalizmin başarılarını kabul etmek yerine, eski feodalizm sistemini, düzenli ve istikrarlı olarak ideal haline getirme ve yüceltme eğilimindedir.[66] Devrim sonrası bir hadise olarak, devrim öncesi duruma mutlak surette ve tam

66. Genelde, ilerici tavırlarına rağmen sosyalist sol da feodal geçmişin bu tür muhafazakâr yüceltmelerinden tamamen muaf değildir. İş bölümüne dayalı her piyasa sisteminin elbette ki normal sonucu olan üreticinin ürününden "yabancılaşmasını" nefretle karşılarken, ekonomik bakımdan kendi kendine yeten feodal yapıları sıklıkla rahat ve faydalı olarak takdim etmişlerdir. Krş., örneğin, K. Polanyi, The Great Transformation, New York, 1944.

olarak geri dönülmesini savunmaz, bazı değişiklikleri, her ne kadar esefle karşılasalar da geri dönülmez olarak kabul eder. Ancak, özgürleşme süreci esnasında, mülklerinin tamamını veya bir bölümünü, doğal sahiplerine bırakmak zorunda kalan eski feodal güçlere eski mevkilerinin iade edilmesi çok da tedirginlik yaratacak bir durum değildir ve statükonun, yani mülkiyet, servet ve gelirin halihazırdaki son derece eşitsiz dağılımının muhafazası fikrini kesin ve açık bir şekilde yayarlar. Temel düşüncesi, liberalizm ve kapitalizmin neden olduğu kalıcı değişimi, hareketlilik süreçlerini mümkün olduğunca durdurmak veya yavaşlatmak, bunun yerine herkesin güvenli bir şekilde, geçmişin belirlediği mevkide kaldığı düzenli ve istikrarlı sosyal sistemin yeniden kurulmasıdır.[67]

Bunu yapabilmek için, muhafazakârlık, mülkiyete ve ondan kazanılan gelire sözleşme dışı yollarla el konulmasının, alıkonulmasının meşruiyetini savunmak zorundadır, savunmuştur da; çünkü gelirin ve servetin göreceli dağılımındaki sürekli değişime neden olan şey, tam anlamıyla, münhasıran sözleşmeye dayanan bu ilişkilerdir. Tıpkı feodalizmin güç kullanarak, mülkiyet ve servet kazanımına ve bunların elde tutulmasına izin verdiği gibi, muhafazakârlık da insanların mevcut gelir ve servet durumlarını asli temellük ve sözleşme yoluyla mı edindikleri veya elde tuttukları konusunu gözardı etmektedir. Bunun yerine muhafazakârlık, zamanında tesis edilmiş bir sahipler sınıfının, gelir ve servet sosyal hiyerarşisindeki göreceli mevkilerine bir tehdit olarak düşündükleri her türlü sosyal değişimi durdurma haklarına sahip olmasını, çeşitli üretim faktörlerinin farklı şahsi sahip-kullanıcıları böyle bir sözleşmeye taraf olmamış olsalar bile,

67. Krş. R. Nisbet, "Conservatism," bkz.: R. Nisbet and T. Bottomore, History of Sociological Analysis, New York, 1978; ayrıca G. K. Kaltenbrunner (ed.), Rekonstruktion des Konservatismus, Bern, 1978; liberalizm ve muhafazakârlık arasındaki ilişki üzerine krş. F. A. Hayek, The Constitution of Liberty, Chicago, 1960 (Postscript).

meşru ve uygun olarak görmektedir. O zaman muhafazakârlık, foedalizmin bir varisi olarak değerlendirilmelidir. Feodalizm, (yukarıdaki tarifte de yeterince açık olduğu üzere) aristokratik sosyalizm olarak tanımlandığında, muhafazakârlık da burjuva düzeni sosyalizmi olarak düşünülmelidir. Hem eşitlikçi hem de muhafazakâr versiyonuyla sosyalizmin ideolojik tepki olarak karşısına çıktığı liberalizm, etki gücünün zirvesine on dokuzuncu yüzyılın ortalarında ulaşmıştır. Muhtemelen en son parlak başarıları, 1846 İngiltere'sinde, R. Cobden, J. Bright ve mısır kanunu karşıtı ittifak tarafından başarılan, Mısır Kanunlarının feshedilmesi ve kara Avrupası'ndaki 1848 devrimleridir. Bundan sonra, liberal ideolojideki iç zayıflıklar ve tutarsızlıklar nedeniyle[68] ulus devletlerin emperyalist serüvenlerinin neden olduğu sapma ve bölünmeler, ve nihayet, ama en az bunlar kadar önemli, sosyalizmin değişik versiyonlarının, toplumda var olan dinamik değişim ve hareketlilik aleyhindeki tutuma karşılık vaat ettiği çeşitli güven ve istikrar taahhütlerinin çekiciliği neticesinde,[69] liberalizmin gerilemesi başlamıştır. Sosyalizm, gittikçe, baskın bir ideolojik güç olarak onun yerini almaya başlamış, böylece liberalleşme sürecini tersine çevirmiş ve topluma, bir kez daha, sözleşme dışı unsurları yoğun bir şekilde empoze etmiştir.[70] Farklı zaman ve yerlerde, sosyalizmin değişik versi-

68. Liberalizmin tutarsızlıkları üzerine krş. Bölüm 10, n. 21.

69. Normalde insanların değişim karşısındaki tavırları çelişiktir: bir yandan, tüketici rolündeki insanlar değişimi pozitif bir hadise olarak görürler çünkü bu beraberinde daha zengin seçenekler sunar. Diğer yandan, üretici rolündeki insanlar istikrar idealini benimseme eğilimindedir, zira bu onları üretim aktivitelerinde değişen şartlara sürekli bir adaptasyon gerekliliğine karşı korur. O zaman, çoğunlukla üretici sıfatındaki insanlar çeşitli sosyalist istikrar tasarılarını ve vaatlerini desteklemiş, böylelikle de tüketici olarak kendilerine zarar vermişlerdir. D. Mc. C. Wright Democracy and Progress, New York, 1948, syf. 81 şöyle yazmaktadır: "Özgürlük ve bilimden, hızlı büyüme ve değişim doğmuştur. Hızlı büyüme ve değişimden güvensizlik doğmuştur. Güvensizlik, büyüme ve değişimi durduran talepleri doğurmuştur. Büyüme ve değişimi durdurmak bilim ve özgürlüğü durdurmuştur."

70. Liberalizm, liberalizmin düşüşü, ve sosyalizmin yükselişi üzerine krş. A. V. Dicey, Lectures on the Relation Between Law and Public Opinion in England during the Nineteenth Century, Lon-

yonları, kamuoyunda farklı derecelerde destek bulmuştur; öyle ki bugün hepsinin izlerini her yerde çeşitli derecelerde bir arada bulmak, bunların üretim süreci, servetin korunması ve karakter oluşumu üzerindeki yoksullaştırıcı etkilerini bileşik olarak gözlemek mümkündür. Fakat burada, özellikle vurgu yapılması gereken şey, muhafazakâr sosyalizmin etkisidir; çünkü bu, çoğu zaman görmezden gelinmekte veya küçümsenmektedir. Bugün Batı Avrupa toplumları sosyalist olarak tanımlanıyorsa, bunun nedeni eşitlikçi fikirlerden ziyade, muhafazakâr sosyalizmin etkisidir. Bununla beraber, muhafazakârlığın etkisini kendine has bir yöntemle nüfuz ettirmesi, bunun çoğunlukla neden fark edilmediğini açıklar. Muhafazakârlık, özellikle Avrupa gibi feodal geçmişini hiçbir zaman tamamen üzerinden atamayıp, çok sayıdaki feodal kalıntının liberalizmin zirvesi sonrasında bile hayatta kaldığı toplumlarda, izlenecek politikalara hükmederek sosyal yapıya şekil vermekle kalmaz. Muhafazakârlık gibi bir ideoloji, sadece statükoyu koruyarak ve işlerin eski geleneklere göre yürütülmesini sağlayarak da son derece fark edilmez bir şekilde, nüfuzunu belirtir. Peki, o zaman, günümüz toplumlarına özel, muhafazakâr unsurlar nelerdir, ve ne şekilde bir göreceli yoksullaşmaya neden olurlar? Bu soruyla, muhafazakârlığın sistematik analizine ve onun ekonomik ve sosyo-ekonomik etkilerine dönmüş oluyoruz. Başlangıç noktası yine, muhafazakârlığın altında yatan mülkiyet kurallarının teorik olarak nitelendirilmesi ve bu kuralların doğal mülkiyet teorisi açısından tarif edilmesi olacaktır. Bu noktada iki kural vardır: Birincisi, sosyal demokrat tipi sosyalizmde olduğu gibi, muhafazakârlık sosyalizmi, bireysel mülkiyeti yasaklamaz. Tam tersine: Her şey -hem tüm üretim faktörleri hem de üretimde kullanılmayan servet- prensipte özel olarak sahiplenilebilir, alınıp satılabilir, kiralanabilir, ama tabii ki

don, 1914; W. H. Greenleaf, The British Political Tradition, 2 cilt., London, 1983.

yine, eğitim, trafik ve haberleşme, merkez bankacılığı ve güvenliğin sağlanması gibi alanlar istisna olmak kaydıyla. Ancak ikinci olarak, hiçbir mal sahibi mülkiyetinin ve bunun kullanımından elde edeceği gelirin tamamına sahip değildir. Bilakis, bunların bir bölümü mevcut mal sahipleri ve gelir alıcılarından oluşan topluma aittir, toplumun da hali hazırda ve gelecekte üretilecek gelir ve serveti bireysel üyelerine, gelir ve servetin eski göreceli dağılımını aynen koruyacak şekilde paylaştırma hakkı vardır. Bu şekilde yönetilen gelir ve servet paylarının ne kadar büyük veya küçük olacağının ve var olan gelir ve servet dağılımının korunması için tam olarak ne yapılması gerektiğinin belirlenmesi hakkı da yine topluma aittir.[71]

Doğal mülkiyet teorisi açısından bakıldığında, muhafazakârlığın mülkiyet düzenlemeleri, doğal mal sahiplerinin haklarına yine bir saldırıyı içermektedir. Bir başkasının mülkiyetinin fiziksel bütünlüğünü, o kişilerden açık bir davet olmaksızın değiştirmedikleri sürece, doğal mal sahipleri kendi mallarıyla istediklerini yapabilirler. Bu, özellikle, mal sahiplerinin bu malları değiştirme

71. Belki yinelemeliyim, muhafazakârlığın tanımlanması da ideal-tip statüsündedir (krş. Bölüm 3, n. 2; Bölüm 4, n. 8). Bu, insanların kendilerini çeşitli sosyal politika veya hareketlere bağlarken veya ayırırken, bilinçli ya da bilinçsiz olarak kabul veya reddettikleri bu fikirleri yeniden yapılandırma girişimidir. Burada ve devamında tarif edildiği şeklindeki muhafazakâr politika fikri, Avrupa'da gerçekten de "muhafazakâr" olarak etiketlenen, temel ve birleştirici ideolojik gücün doğru bir şekilde yeniden yapılandırılmasıdır. Ancak "muhafazakâr" terimi Birleşik Devletler'de farklı anlamda kullanılır. Burada, sık sık, sol-liberal-(sosyal)-demokrat olmayan herkes muhafazakâr olarak tanımlanır. Bu terminoloji ile karşılaştırıldığında bizim muhafazakâr terimini kullanma şeklimiz ideolojik gerçeklere hem daha yakın hem de daha uyumludur. (Amerikan anlamdaki)"liberal" olmayan her şeyi "muhafazakâr" olarak nitelendirmek, Birleşik Devletler'de -aralarında "liberalizme" muhalefet noktasında bazı konularda kısmi fikir birliği olmasına rağmen- doğal mülkiyet teorisine dayalı saf kapitalist düzeni savunan liberteryenlerle, W. Buckley'den I. Kristol'a, gerekli gördüğü anda bireysel mülkiyet haklarını gözardı ederek sadece kurulu ekonomik ve siyasi güçlerin barışçıl rekabet sürecinde zarar görmesini engellemek için bireysel mülkiyeti sembolik olarak selamlayan hakiki muhafazakârlar arasındaki temel ideolojik farkları örtbas eder. Bunlar, dış ilişkiler alanında da saldırgan müdahaleci politikaların savunulması vasıtasıyla bireysel mülkiyet haklarını aynı şekilde göz ardı ederler. Liberteryenizm ile muhafazakârlık arasındaki kutupsal farklılıklar üzerine krş. G. W. Carey (ed.), Freedom and Virtue. The Conservative/Libertarian Debate, Lanham, 1984.

veya talepte öngördükleri değişimlere uyum sağlama ve böylece değerlerini koruma ve mümkünse artırma amacıyla, bunları farklı bir kullanıma sokma hakları olmasını gerektirir; bu, aynı zamanda da onlara talepte öngörülemeyen değişimler nedeniyle -yani onların şanslı olduğu fakat öngöremedikleri veya etkileyemedikleri değişimlerden dolayı- artan mülkiyet değerlerinden özel olarak faydalanma hakkını da verir. Ancak aynı zamanda, doğal mülkiyet teorisi prensipleri, tüm doğal mal sahiplerini sadece fiziksel müdahalelere ve mülkiyet haklarındaki sözleşme dışı el koyma ve aktarımlara karşı koruyacağı için, herkesin sabit şekilde ve sürekli olarak, diğer mal sahiplerinin kendi mülkiyetleri ile yapacağı faaliyetlerden veya talepteki değişimlerden dolayı, mülkiyet değerlerinin mevcut olan seviyeden daha aşağı düşmesi riski altında olmasını da gerektirir. Bu teoriye göre, hiç kimse mülkiyetinin değerine sahip değildir ve dolayısıyla hiç kimse, hiçbir zaman, mülkiyet değerlerinin korunması ve iade edilmesi hakkına sahip değildir. Bununla karşılaştırıldığında, muhafazakârlık, değerlerin tam olarak da bu şekilde korunmasını veya değerlerin ve bunların göreceli dağılımının eski seviyelerine getirilmesini hedefler. Ancak bu, tabii ki sadece mülkiyet haklarının tahsisinde bir yeniden dağıtım ile mümkün olabilir. Mülkiyet değerleri, hiç kimse için sadece kendi yaptığı faaliyetlere bağlı değil, aynı zamanda ve kaçınılmaz bir şekilde, başka insanların kendi kontrolleri altındaki (ve kontrol edemediği başkalarıyla beraber) yenilenemez kaynaklar ile yaptıkları faaliyetlere de bağlı olduğundan, mevcut mülkiyet değerlerini korumak için birilerinin -tek bir kişi veya bir grup insan- tüm yenilenemez kaynaklara (yani bir kişi veya grubun gerçekte kontrol edip kullandıklarının çok daha ötesinde) haklı olarak sahip olması gerekir. Üstelik, bu grubun tüm insanların vücutlarına da genel anlamıyla sahip olması gerekir, çünkü bir insanın vücuduyla ya-

pacağı her türlü kullanım da mevcut mülkiyet değerlerini etkileyebilir (artırabilir veya azaltabilir). Bu yüzden, muhafazakârlığın hedefine ulaşabilmesi için, yenilenemez kaynakların mülkiyet haklarının, kullanıcı-sahip insanlardan alınıp, geçmiş üreticiler olarak hak etseler de etmeseler de kullanımının, değerlerin mevcut dağılımında bir değişikliğe yol açmış olan şeyleri, şu anda kullanmayan veya sözleşme yoluyla edinmeyen kişilere yeniden dağıtılması gerekir.

Bunun anlaşılmasıyla, muhafazakârlığın genel ekonomik etkileri ile ilgili ilk sonuç elimizin altındadır: Eşyaların doğal sahiplerinden, kullanıcı olmayan, üretici olmayan ve sözleşmeye taraf olmayanlar lehinde tamamen veya kısmen el konulması ile, muhafazakârlık, doğal mal sahiplerinin ellerindeki malların değeri ile ilgili bir şey yapma ve talepteki değişime uyum sağlama isteklerini yok eder veya azaltır. Talepteki değişikliğin fark edilmesi ve tahmin edilmesi, eldeki malların süratle ayarlanıp, değişen koşullara uygun bir şekilde kullanımı, üretken çabaların artırılması ve tasarruf ile yatırım motivasyonu azalmış olur, zira bu tür davranışlardan elde edilecek olası kazançlar artık, özel olarak tahsis edilemeyip kamulaştırılacaktır. Mutatis mutandis, kişi, mülkiyet değerinin mevcut seviyenin altına düşmesi hususundaki daimi riskten kaçınmak için, hiçbir şey yapmama yönünde teşvik edilmiş olur, zira bu tür davranıştan dolayı edilecek zararlara, yine şahsen katlanmak zorunda kalınmayacağı gibi bunlar da kamulaştırılacaktır. O halde, tüm bu aktivitelerin -risklerden kaçınmak, risklere karşı uyanık olmak, uyum sağlama yeteneği, emek harcama ve tasarruf- bir maliyeti olduğundan, ve bunlar zamanın ve muhtemelen, aynı anda alternatif başka yollarda kullanılabilecek (örneğin tembellik ve tüketim için) başka yenilenemez kaynakların kullanımını da gerektireceğinden, bahsi geçen ilk aktiviteler azalır, sonrakiler (tembellik ve tüketim) ise

artar ve bunun sonucunda genel hayat standardı düşer. Dolayısıyla, mevcut değerlerin ve farklı bireyler arasındaki mevcut değer dağılımının korunmasındaki muhafazakâr hedefe ancak, yeni üretilen ve eski korunmuş değerlerin toplamında genel göreceli düşüşle, yani düşen sosyal servet ile ulaşılabilir.

Ekonomik analizde, muhafazakâr sosyalizmle sosyal-demokrat sosyalizm arasında çarpıcı bir benzerlik olduğu, şimdiye kadar, muhtemelen ortaya çıkmış durumdadır. Sosyalizmin bu iki biçimi de mülkiyet haklarının üreten/sözleşmecilerden alınıp üretmeyen/sözleşmeci olmayanlara verilmesini içermekte, böylece de her ikisi de üretim ile gerçek gelir ve servet kazanım sürecini birbirinden ayırmaktadır. Bunu yaparak, her ikisi de gelir ve servet kazanımını politik bir mesele haline getirmektedir -öyle bir mesele ki uygulanışı esnasında bir (grup) kişi, yenilenemez araçların kullanımı konusunda kendi iradesini (iradelerini), boyun eğmeyen diğerleri üzerine zorlayabilecektir; sosyalizmin her iki versiyonu da prensipte, üretilen tüm gelir ve servet üzerinde, üretmeyen kesim lehinde, tam bir mülkiyet hakkı iddiasında bulunmalarına rağmen, programlarının tedrici üslupla uygulanmasına izin verip, değişen derecelerde gerçekleştirmişlerdir; yine her ikisi de tüm bunların neticesi olarak, ilgili düzenlemelerin gerçekte hangi seviyede uygulamaya konulduğu ölçüde, mecburen, göreceli olarak yoksullaşmaya neden olacaktır.

Muhafazakârlık ile sosyal demokratik sosyalizm olarak adlandırılan sistem arasındaki fark, münhasıran, üreticilerden sözleşme dışı olarak alınan gelir ve servetin daha sonra üretici olmayanlara yeniden dağıtılması konusunda, farklı insanlara veya aynı insanlardaki farklı duygulara başvurmaları gerçeğinde yatmaktadır. Yeniden dağıtımcı sosyalizm, gelir ve serveti, üretici olmayanlara, servet ve gelir alıcılarının sahipleri olarak geçmiş başarılarına bakılmaksızın tahsis eder ve hatta mevcut farklılıkları yok etmeye

çalışır. Diğer taraftan muhafazakârlık, geliri üretici olmayanlara dağıtırken, geçmişlerini, eşit olmayan gelir ve servet mevkilerini esas alarak mevcut gelir dağılımını ve gelir farklılıkları sabitlemeye çalışır.[72] Aradaki fark, dolayısıyla, sadece sosyo-psikolojiktir: Farklı dağıtım modelleri desteklenerek, üretmeyen farklı gruplara ayrıcalık tanırlar. Yeniden dağıtımcı sosyalizm, üretmeyenler arasında özellikle yoksulları (sahip olmayanları) ön plana çıkarır, ve üretenler arasından bilhassa varlıklılara (sahip olanlara) zarar verir; buna paralel olarak, taraftarlarını çoğunlukla bahsi geçen ilk kesimden, düşmanlarını da ikinci kesimden bulma eğilimindedir. Muhafazakârlık, üretmeyen gruplar arasında varlıklılara avantaj sağlar, üreten insanlar arasında özellikle yoksulların menfaatine zarar verir; böylece de destekçilerini esas olarak bahsi geçen ilk grubun saflarından bulma eğiliminde olup, ikinci grup insanlar arasında kırgınlık, çaresizlik ve ümitsizlik yaymaktadır.

Ancak, ekonomik açıdan her iki sosyalizm sistemi, birbirine çok benzese de sosyo-psikolojik temelleri bakımından aralarında var olan farkın, kendi ekonomileri üzerinde yine de etkisi vardır. Şüphesiz ki bu etki, her ikisinde de var olan, üreticilerin (yukarıda açıklandığı gibi) istimlak edilmesinden doğan genel yoksullaşma sonuçlarını etkilemez. Bunun yerine, bir yanda sosyal demokratik sosyalizmin, diğer yanda ise muhafazakârlığın, kendi dağıtımcı hedeflerine ulaşmak için var olan özel araç veya teknikler arasından yaptığı seçimleri etkiler. Sosyal demokratik sosyalizmin en favori tekniği, bir önceki bölümde açıklanıp analiz edildiği gibi, vergidir. Bu yöntemi tabii ki muhafazakârlık da

72. D. Mc. C. Wright (Capitalism, New York, 1951, p.198) sol-liberalizm, ya da daha ziyade sosyal demokrasi, ile muhafazakârlığın her ikisinin de üretici/sözleşmecilerin kısmi istimlakını gerektirdiğini doğru bir şekilde tarif eder. Ancak daha sonra bu farklılığı yanlış yorumlayarak, onu istimlakın ne kadar ileri görürülebileceği sorusu üzerindeki bir ihtilaf olarak görmüştür. Aslında bu hususta sosyal demokratlarla muhafazakârlar arasında ihtilaf vardır. Her iki grubun da kendi "radikalleri" ve "ılımlıları" vardır. Onları sosyal demokrat ya da muhafazakâr yapan şey hangi grupların diğerleri pahasına kayırılacağı üzerindeki farklı fikirleridir.

kullanabilir; ve gerçekten de en azından politikalarının icrasını finanse etmek için, belli bir ölçüye kadar da bunu kullanmak zorundadır. Fakat vergilendirme en tercih edilen teknik değildir, bunun açıklaması da muhafazakârlığın sosyal-psikolojisi içerisinde bulunabilir. Gelir, servet ve statüde eşit olmayan mevkilerin mevcut halini korumaya kendini adamış muhafazakâr hedeflere ulaşmak için vergilendirme adeta fazla yenilikçi bir araçtır. Vergiye başvurmak, önce gelir ve servet dağılımında değişiklik oluşmasına izin verilmesi, ancak bu değişim meydana geldikten sonra, durumun tamir edilip, eski düzenin yeniden kurulması anlamına gelir. Ancak bu şekilde devam etmek, sadece, özellikle ilk olarak göreceli mevkilerini kendi çabaları sayesinde gerçekten geliştiren ve sonrasında eski durumlarına geri döndürülenler arasında kötü hislere neden olmakla kalmaz. Aynı zamanda, muhafazakârlık, ilerlemenin oluşmasına izin verip, tekrar tersine çevirerek kendi temellendirmesini, yani 'halihazırdaki gelir ve servet dağılımı meşrudur, çünkü bu her zaman bu şekilde var olmuş olan düzendir' fikrini, zayıflatmış olur. Bu yüzden, muhafazakârlık, daha en başta değişimin oluşmamasını tercih eder, ve tam da bunu sağlayacak, ya da daha doğrusu bu tür değişimlerin daha az belirgin olmasına yardımcı olacak, politik önlemler kullanmayı yeğler.

Bununla alakalı, politik önlemlerin üç genel tipi vardır: Fiyat kontrolleri, regülasyonlar (kanun, kural, tüzük, yönetmelik, talimat ve mevzuat), ve davranışların kontrolü. Bunların her biri, muhakkak ki vergilendirmede olduğu gibi, sosyalist önlemlerdir, fakat çok ilginçtir ki yine her biri, değişik toplumlardaki genel sosyalizm derecesinin değerlendirilmesi girişimlerinde, vergilendirmenin bu bağlamda gereğinden fazla önemsendiği gibi, umumiyetle ihmal edilmiştir.[73] Muhafa-

73. Burada bizim sosyolojik açıdan yaptığımız sosyalist politikaların tipolojisi ile M. N. Rothbard

zakârlığa has bu politika tasarılarını sırasıyla tartışacağım.

(Göreceli) fiyatlardaki her hangi bir değişim, ilgili mal veya hizmetleri sağlayan insanların göreceli pozisyonlarında kuşkusuz bir değişikliğe sebep olacaktır. Dolayısıyla, pozisyonları sabitlemek için tüm yapılması gereken şey fiyatları sabitlemekmiş gibi görünmektedir -bu, fiyat kontrolleri uygulaması için, muhafazakârlığın öne sürdüğü gerekçedir. Çıkarılan bu sonucun geçerliliğini kontrol etmek için, fiyat sabitlemelerinin ekonomik etkilerinin incelenmesi gerekir.[74] İlk olarak, bir ürün veya bir ürün grubu için seçici bir fiyat kontrolünün yürürlüğe konulduğunu, mevcut piyasa fiyatının, bu ürünün altında veya üstünde satılamayacağı bir fiyat olarak hükme bağlandığını varsayalım. Şimdi, sabit fiyat, piyasa fiyatı ile aynı olduğu sürece, fiyat kontrolünün bir etkisi olmayacaktır. Fiyat sabitlemenin özel etkileri, ancak bu eşitlik bozulduğu zaman ortaya çıkacaktır. Herhangi bir fiyat sabitlemesi de fiyat değişimlerine neden olacak faktörleri ortadan kaldırmayıp, bunların görmezden gelinmesine hükmettiğinden,

---

tarafından geliştirilen piyasa müdahalelerinin mantıki tipolojisi arasındaki ilginç ilişkiye dikkat edin. Rothbard (Power and Market, Kansas City, 1977, syf. 10 ve sonrası) "müdahilin, bireysel bir şahsı belirli şeyleri yapması ya da yapmaması konusunda, bu faaliyetler doğrudan sadece o bireyin şahsını veya mülkiyetini ilgilendiriyorsa... (yani) alışveriş içermediğinde, komuta edebileceği" durumdaki "otistik müdahale" ile "müdahilin bireysel bir şahsı kendisi ile mecburi alışverişe zorlayabileceği" durumdaki "ikili müdahale" ve "müdahilin iki şahıs arasındaki takası yasaklayabileceği veya zorlayabileceği" durumdaki "üçgensel müdahale" arasında ayrım yapar (syf. 10). Bu ayrım bazında, muhafazakârlığın karakteristik işareti "üçgensel müdahaleyi" tercih etmesidir -ve bu bölümde daha sonra görüleceği üzere, "otistik müdahale" bu otistik (kişinin kendine yönelik) faaliyetlerin şahıslar arası alış veriş kalıbı üzerinde doğal yansımaları olduğu ölçüde -zira bu tür müdahaleler, muhafazakârlığın sosyal psikolojisi ile uyumlu olarak mevcut sosyal alışveriş kalıbını "dondurmaya" yarayacak şekilde biçilmiş mükemmel bir kaftandır. Bununla karşılaştırıldığında, eşitlikçi sosyalizm, tarif edilen "ilerici" psikolojisi ile uyumlu olarak "ikili müdahaleler" yönünde bir tercih sergiler (vergilendirme). Ancak sosyalist ve sosyal demokratik patilerin gerçek politikalarının bizim sosyal-demokratik sosyalizmde tarif ettiğimiz ideal-tip ile her zaman bire bir örtüşmediğine dikkat edilmelidir. Genelde bunu yapmalarına rağmen, sosyalist partiler -en belirgin olarak işçi sendikalarının etkisi altında- aynı zamanda belli bir ölçüde tipik muhafazakâr politikaları benimsemiş ve hiçbir biçimde üçgensel müdahalelerin herhangi bir şekline tamamen karşı olmamışlardır.

74. Devamı için krş. M. N. Rothbard, Power and Market, Kansas City, 1977, syf. 24 ve sonrası.

bu durum, söz konusu ürüne olan talepte, her ne sebepten olursa olsun, bir değişiklik olduğu anda ortaya çıkar. Talep arttığında (ki, kontrol olmasaydı fiyat da artardı) sabit fiyat etkin bir şekilde azami fiyata, yani, üzerinde satılması yasa dışı bir fiyata dönüşür. Talep düştüğünde (ki kontrol olmasaydı fiyat da düşerdi), o zaman sabit fiyat etkin asgari fiyat, yani altında satılması yasa dışı bir fiyat halini alır.[75]

Azami fiyat kısıtlamaları söz konusu mallarda aşırı (arzın üzerinde) talebe yol açar. Sabit fiyata bakarak almaya karar veren herkese yetecek miktar yoktur. Bu kıtlık, fiyatların artan taleple birlikte yükselmesine izin verilmediği sürece devam edecek, dolayısıyla da (farz edildiği üzere zaten marjinal maliyetin, yani, ilgili ürünün son biriminin üretim maliyetinin, marjinal getiriye eşit olduğu noktada üretim yapan) üreticiler için, ek kaynakların ilgili üretim hattına yönlendirilmesi, dolayısıyla da zarara uğramadan üretimin artırılması imkansız hale gelecektir. Kuyruklar, karneye bağlama, adam kayırmacılık, el altından ödemeler ve karaborsa hayatın değişmeyen unsurları haline gelir. Kıtlıkla birlikte neden olduğu diğer yan etkiler zamanla daha da artacaktır, zira fiyat kontrolü uygulanan mallardaki aşırı talep, fiyatı kontrol edilmeyen diğer (tabii ki özellikle de onları ikame edecek olan) mallara sıçrayacak, onların (göreceli) fiyatlarını da artıracak, böylece kaynaklar, kontrol edilen üretim hatlarından, kontrol edilmeyene kaydırılmak yönünde ek bir eğilim yaratacaktır.

Asgari fiyat kısıtlamaları, yani, potansiyel piyasa fiyatının üzerinde olan ve altında satış yapmanın yasaklandığı fiyatlar, mutatis mutandis, talebin üzerinde aşırı bir arz yaratır. Kimsenin alma-

75. Sosyal pozisyonları sabitlemek için fiyatların dondurulması gerekli olduğunda, fiyatların dondurulması hem asgari hem azami fiyatlara neden olabilecekken, kişinin -göreceli servete nazaran- mutlak servet pozisyonunun kötüleşmesinin engellenmesi daha acil olarak düşünüldüğü ölçüde, muhafazakârlar bariz bir şekilde asgari fiyat kontrollerini tercih ederler.

dığı, ihtiyaç fazlası üretilmiş artık mallar oluşacaktır. Ve yine: Bu artık mal fazlalığı, fiyatların söz konusu ürün için azalan taleple birlikte düşmesine izin verilmediği sürece devam edecektir. Süt ve şarap gölleri, tereyağı ve tahıl dağları, sadece birkaç örnek vermek gerekirse, gelişir ve büyür; depolar bu artık mallarla doldukça da fazla üretimi tekrar tekrar imha etmek (veya buna alternatif olarak üreticilere üretmemeleri için ekstra ödeme yapmak) zorunlu hale gelir. Zamanla, artık üretim katlanarak artacaktır çünkü suni olarak yüksek tutulan fiyat bu alana daha da fazla kaynak yatırımı çekecek, bu kaynaklar, böylece aslında (tüketici talebi açısından) daha çok ihtiyaç duyulan üretim alanlarında eksik kalacak, bunun sonucunda da bu alanlardaki ürün fiyatları artacaktır.

Asgari veya azami fiyatlar -yani fiyat kontrollerinin her türlüsü, göreceli yoksullaşmayla sonuçlanacaktır. Her durumda, kaynaklar (tüketici talebi açısından) azalan önemdeki üretim alanlarına daha fazla bağlanıp, ilginin arttığı alanlar için yetersiz kalacaktır. Üretim faktörleri artık, en önemli ihtiyaçların en önce, daha sonraki önem sırasına göre ikinci vb. gibi karşılanacak şekilde, veya daha kesin bir ifadeyle, her bir ürünün üretimi, son üretilen ürünün getirisinin, bir başka ürünün marjinal faydasının altına düştüğü (veya üstünde kaldığı) seviyenin üzerine çıkarılamayacak (veya altına düşürülemeyecek) şekilde, ayarlanamaz. Aksine, fiyat kontrollerinin dayatılması, daha önemli ihtiyaçların karşılanmasındaki azalma pahasına, daha az önemdeki ihtiyaçların tatmin edilmesi anlamına gelir. Bu da hayat standardının azalacağını söylemekten başka bir şey değildir. Suni bir şekilde arz yetersiz kaldığından, insanların bazı malları bulabilmek için uğruna çırpınarak zamanlarını boşa harcamaları veya suni olarak yüksek arzda tutulması sebebiyle malların çöpe atılması, sosyal servette görülen azalmanın en belirgin semptomlarından sadece ikisidir.

Ancak hepsi bu kadar değildir. Yukarıdaki analiz, aynı zamanda, muhafazakârlığın kısmi fiyat kontrolleri vasıtasıyla, dağılımsal istikrar hedefine dahi ulaşamayacağını göstermiştir. Sadece kısmen kontrol edilen fiyatlarla, mevcut gelir ve servet pozisyonlarında yine de dalgalanmalar oluşmak zorundadır, zira fiyatları kontrol edilmeyen ürünlerin üretimindeki, veya asgari ürün fiyatlarının geçerli olduğu ürünlerin üretimindeki üreticiler, fiyatları kontrol edilen ürünlerin üretimindeki veya azami ürün fiyatlarının geçerli olduğu ürünlerin üretimindeki üreticiler pahasına kayrılmış olur. Dolayısıyla, bireysel üreticiler, bir üretim alanından daha kârlı olan diğer üretim alanına kaymaları yönünde teşvik edilmiş olur. Bunun sonucunda, girişimcilik yeteneği ve bu tür kaymaları öngörüp tatbik etme kabiliyetinde farklılıklar ortaya çıkacak, bu da kurulu düzende aksaklıklara yol açacaktır. O zaman, muhafazakârlık, eğer statükonun korunmasına olan bağlılığında gerçekten tavizsiz ise, fiyat kontrollerine tâbi malların çemberini sürekli olarak genişletmek zorunda kalarak, durumun komple fiyat kontrolüne ve fiyatları tamamen dondurmaya varmasına engel olamaz.[76] Ancak mevcut dağılım düzeninin tam olarak korunması, tüm mal ve hizmetlerin, hem yatırım hem de tüketim mallarının fiyatları belli bir seviyede dondurulursa, -talep ve üretimi, kısmi fiyat kontrolüyle, sadece birkaç nokta veya sektörde ayırmak yerine- üretim süreci de bu şekilde talepten tamamen ayrılırsa mümkün olur gibi görünmektedir. Ancak, sürpriz olmayan bir şekilde, bu şekilde uygulanacak tam kapsamlı muhafazakârlık için ödenecek bedel, kısmi kontrol için ödenecek olandan daha da yüksektir.[77] Tam kapsamlı fiyat

76. Şurası kesindir ki muhafazakârlar gerçekte her zaman bu kadar ileri gitmeyi hiçbir şekilde düşünmezler. Fakat bunu tekrarlayarak -Birleşik Devletler'de en sonuncusu Nixon başkanlığı döneminde olmak üzere- yaparlar. Dahası, muhafazakârlar her zaman, ortaya çıkardığı geniş sosyal birlik ruhu nedeniyle, tipik olarak komple fiyat kontrolleriyle nitelendirilen, savaş-ekonomisine, oldukça açık bir şekilde hayranlık beslemişlerdir.

77. Krş. G. Reisman, Government Against the Economy, New York, 1979. Fiyat kontrollerinin

kontrolleri ile birlikte, aslında üretim araçları üzerindeki bireysel mülkiyet tamamen feshedilmiş olur. Bireysel mülkiyet, sadece ismen var olacaktır, ancak kendi mülkiyetlerinin kullanımını belirleme ve faydalı bulacağı herhangi bir sözleşmeli alışverişe girişme hakları tamamen kaybolmuştur. Böylece, üreticilere yönelik bu şekildeki gizli istimlak, hemen tasarruf ve yatırımlarda azalmayla, ve *mutatis mutandis*, tüketimde artışla sonuçlanacaktır. Kendi emeğinin meyveleri karşılığında piyasanın sağlayabileceği fiyatı alamayacağından, bireylerin, en açık tabiriyle, çalışmak için daha az nedeni vardır. Buna ek olarak da fiyatlar sabitlendiği için -tüketicinin söz konusu ürünlere atfettiği değerden bağımsız olarak- kişinin halen yapıp üretmekte olduğu belirli işlerin veya ürünlerin kalitesi ile alakalı endişe duyması için de daha az nedeni vardır, dolayısıyla da her türlü ürünün kalitesi düşecektir.

Hatta bundan daha da önemli olan, evrensel fiyat kontrollerinin yarattığı paylaşım kaosundan kaynaklanan yoksullaşmadır. Tüm maliyet faktörleri, ve özellikle de iş gücü dahil, tüm ürünlerin fiyatları dondurulmuş olsa da farklı ürünlere olan talep yine de sürekli olarak değişmektedir. Fiyat kontrolleri olmadığında, fiyatlar bu değişimleri takip ederler, böylelikle de sürekli olarak daha az değerli üretim alanlarından çıkıp daha değerli üretim alanlarına yönelmeleri hususundaki teşvik yaratılmış olur. Evrensel fiyat kontrolleri altında bu mekanizma tamamen yok edilmiştir. Bir ürüne olan talep artınca fiyatların artmasına izin verilmediğinden, dolayısıyla da ilgili ürün üretiminin mevcut kârlılığı da değişmediğinden, yeni üretim faktörleri devreye girmeyecek, kıtlık ortaya çıkacaktır. Bunun sonucunda, karşılanmayan aşırı talep, diğer ürünlere sıçrayacak, bunlara olan talebi normalde oluşacak seviyesinden daha yukarıya çekecektir. Fakat burada

---

mahcup bir değerlendirmesi için krş. J. K. Galbraith, A Theory of Price Control, Cambridge, 1952.

da fiyatların artan taleple birlikte artmasına izin verilmemiştir ve tekrar kıtlık meydana gelecektir. Bu da en acil ihtiyaç olan üründen, ikincil önemdeki ürüne, ve sonra, kontrol edilen fiyattan dolayı herkesin satın alma girişimleri karşılanamayacağı için, buradan daha da az ilgisi ve önemi olan ürünlere doğru kayan talep süreci, durmadan devam edecektir. En sonunda da başka alternatif kalmadığından, ve insanların halen harcamak zorunda oldukları kağıt paraların, satıştaki en değersiz üründen bile daha düşük hakiki değeri olmasından doğan aşırı talep, aslında talebi düşen ürünlere sıçrayacaktır. Dolayısıyla, düşen talebe karşılık, fiyatların düşmesine izin verilmemesinden dolayı, artık ortaya çıkan ürünlerin üretiminde bile, ekonominin diğer bölümlerinde karşılanmayan talebin bir neticesi olarak, satışlar yeniden artmaya başlar; suni olarak yüksek tutulan fiyatlara rağmen artık ürünler yeniden satılır hale gelir; kârlılığın da bu sayede yeniden oluşmasıyla birlikte, burada bile sermayenin başka yere akışı engellenmiş olacaktır.

Tam kapsamlı fiyat kontrollerinin dayatılmasının anlamı, üretim sisteminin, aslen kendisinin tatmin edilmesi amacıyla yapıldığı tüketici tercihlerinden tamamen bağımsız ve alakasız hale gelmesidir. Üreticiler ne üretirse üretsin, bu ürünler ne olursa olsun tüketicilerin bunları almaktan başka seçeneği yoktur. Buna paralel olarak, üretim yapısında, serbest dalgalanan fiyatlar olmadan yapılan veya yapılması emredilen değişiklikler, rastgele seçilen bir dizi malın üretiminden, onların yerine aynı şekilde keyfi ve rastgele seçilmiş başka malların üretmekten, yani karanlıkta el yordamıyla yürümekten başka bir şey değildir. Artık, talep yapısı ile üretim yapısı arasında hiçbir şekilde bir bağlantı yoktur. Tüketici tecrübesi açısından bu, G. Reisman'ın da tarif ettiği gibi "...insanları gömleklere boğarken yalın ayak yürümeye veya ayakkabılara boğarken gömleksiz dolaşmaya zorlamak;

aşırı miktarda kağıt verip, kalem veya mürekkep vermemek; ya da bunun tersi... gerçek anlamıyla, insanlara en saçma sapan mal kombinasyonlarını vermek" anlamına gelmektedir.[78] Ancak, tabii ki "tüketicilere sadece dengesiz bir ürün kombinasyonu sunmak, kendi başına üretimde büyük çaplı bir düşüşle aynı şeydir, zira bu, insanın refahında aynı ölçüde bir kaybı temsil etmektedir."[79] Hayat standardı sadece ve sadece toplam fiziksel üretime bağlı değildir; daha çok, çeşitli tüketim mallarının dengeli bir bileşimini üretebilmek için farklı üretim faktörlerinin ayarlanmasına veya uygun dağılımının sağlanmasına bağlıdır. Muhafazakârlığın 'nihai argümanı' olan, evrensel fiyat kontrolleri, böyle dengeli bir bileşimin oluşturulmasına engel olur. Düzen ve istikrar sadece görünürde sağlanmıştır; gerçekte ise bunlar, paylaşımda kaos ve keyfiyet yaratma araçlarıdır, böylece de genel hayat standardını şiddetli bir şekilde düşürürler.

Ek olarak, ki bu bizi muhafazakârlığa has ikinci politik enstrümanın, yani mevzuat ve düzenlemelerin tartışmasına götürecektir, fiyatlar her yerde kontrol edilse bile, bu, var olan gelir ve servet dağılımı düzenini ancak, gerçeklikten son derece uzak bir şekilde, ürünlerle bunların üreticilerinin "sabit" oldukları varsayılırsa, koruyabilir. Ancak, yeni ve farklı ürünler üretildiğinde, üretim için yeni teknolojiler geliştirildiğinde veya yeni üreticiler ortaya çıktığında, mevcut düzende değişim yok sayılamaz. Tüm bunlar, mevcut düzende karışıklığa neden olacaktır, zira eski ürünler, teknolojiler ve üreticiler, fiyat kontrollerine tâbi olmaya devam ettikleri için, yeni ve farklı ürün ve hizmetlerle (yeni oldukları için fiyat kontrolüne alınmış olamayacak) rekabet etmek zorunda kalacak, ve bu rekabet esnasında, kurulu gelir paylarının bir kısmını muhtemelen kaybedeceklerdir. Bu aksaklıkları

78. G. Reisman, Government Against the Economy, New York, 1979, syf. 141.
79. Age.

tazmin edebilmek için, muhafazakârlık bir kez daha vergilendirme enstrümanını kullabilir, ve gerçekten de belli ölçüye kadar da bunu yapar. Fakat icatların önce engellenmeden oluşmasına izin verip, daha sonra mucitlerin karlarını vergilendirme yoluyla ellerinden alarak, eski düzenin yeniden kurulması, daha önce de açıklandığı gibi, muhafazakârlık gibi bir politika için fazla ilerici bir enstrümandır. Muhafazakârlık, icatları ve onun getirdiği sosyal değişiklikleri, engelleyecek veya yavaşlatacak araç olarak, regülasyonları tercih eder.

Üretim sistemini düzenlemenin en sert yolu, her türlü icadı doğrudan yasa dışı ilan etmektir. Dikkat edilmesi gerekir ki böyle bir politikanın, diğerlerinin tüketimciliği hakkında, yani, bugün piyasada halihazırda "çok fazla" mal ve hizmet bulunduğu gerçeği hususunda şikayet ederek bu mevcut çeşitliliği dondurmak ve hatta düşürmek isteyenler arasında taraftarları bulunmaktadır; ve aynı zamanda, kısmen farklı bir sebepten ötürü, emek tasarrufu yapan cihazlar olarak, teknolojik icatların, (mevcut) işleri "imha" edeceği korkusundan dolayı mevcut üretim teknolojisini dondurmak isteyenler arasında. Buna rağmen böyle bir politikanın refah kaybı açısından aşırı maliyetli olmayacağı konusunda yeterli kamuoyu desteği olmamasından dolayı, tüm yenilikçi değişikliklerin topyekun yasaklanmasına neredeyse hiçbir zaman -belki de yakın zamanda yaşanan Pol Pot istisnası haricinde- ciddi olarak girişilmemiştir. Ancak, sadece kısmen daha ılımlı bir yaklaşım oldukça popülerdir: Prensipte hiçbir icat reddedilmemekle birlikte, her icat devreye alınmadan önce, resmi olarak (mucidin kendisi dışındaki insanlar tarafından yani) onaylanmak zorundadır. Muhafazakârlığın iddiasına göre, bu yolla icatların sosyal olarak kabul görmesi sağlanmış, ilerleme kademeli olmuş, tüm üreticiler tarafından aynı anda takdim edilmiş ve herkes avantajlarından faydalanmış olur. Zorunlu, yani devlet destekli karteller

bu etkiye ulaşmanın en gözde araçlarıdır. Tüm üreticilerin veya bir sektördeki tüm üreticilerin denetleyici bir kuruluşa -kartele- üye olmaları istenerek, üretim kotası koymak suretiyle asgari fiyat kontrolleriyle yaratılan ve fazlaca görünür hale gelen aşırı arzdan kaçınmak mümkün olur. Dahası, yenilikçi önlemlerin neden olduğu aksaklıklar, bu şekilde merkezi olarak denetlenip, yumuşatılabilir. Fakat bu yaklaşım, Avrupa'da, ve daha düşük dereceli olarak Birleşik Devletler'de sürekli olarak rağbet kazanmaya devam ederken, ve zaten ekonominin çeşitli sektörleri gerçekten benzeri kontrollere tâbi tutuluyorken, en yaygın ve en sık kullanılan muhafazakâr sosyalist düzenleme enstrümanı, halen tüm icatların uymak zorunda oldukları ürünlere veya üreticilere, önceden belirlenmiş kategoriler için önceden belirlenmiş standartlar oluşturmaktır. Bu regülasyonlar bir şahsın, kendisini herhangi bir tür üretici olarak belirleme hakkının olabilmesi için, yerine getirmek zorunda olduğu nitelik türlerini (eşyaların haklı sahipleri olmak ve başka insanların mülkiyetlerine, kendi faaliyetleri neticesinde, fiziksel bütünlüğünü zedelememek gibi "normal" olanların dışında) ortaya koyar; veya belli bir tipteki ürünün piyasaya yeni çıkmasına izin verilmesi için geçirmek zorunda olduğu (örneğin, malzeme, görünüm ve ölçüler bakımından) test türleri şart koşarlar; veya herhangi bir teknolojik gelişmenin, tasvip edilen yeni üretim usulü olabilmesi için geçmek zorunda olduğu kontrolleri tayin ederler. Bu tür düzenleme araçlarıyla, icatlar ne tam olarak bertaraf edilebilir, ne de bazı değişimlerin oldukça şaşırtıcı olabilmesinin tamamen önüne geçilmiş olur. Değişimlerin uymak zorunda olduğu, önceden belirlenmiş standartların, mecburen "muhafazakâr", yani mevcut ürün, üretici ve teknolojiler açısından formülize edilmiş olması gerektiğinden, muhafazakârlığın amacına, en azından, yenilikçi değişimlerin hızını keserek ve muhtemel sürprizlerin kapsamını daraltarak hizmet etmiş olurlar.

Her durumda, bu regülasyonlardan her biri, ilk bahsedilenler daha çok, sonradan bahsedilenler daha az olmak üzere, genel hayat standardının düşmesine neden olurlar.[80] Şurası kesindir ki bir icadın başarılı olması ve bu sayede mucidinin, mevcut gelir ve servet dağılımı düzenini değiştirmesi, ancak tüketiciler tarafından, bu yeniliğe, gerçekten de rakip eski ürüne oranla daha fazla değer verilmesi durumunda mümkündür. Ancak, regülasyonların dayatılması, mülkiyet haklarının, icat edenlerden, kurulu üreticiler, ürünler ve teknolojiler yönünde yeniden dağıtılması anlamına gelir. Dolayısıyla, üretim sürecindeki, yenilikçi değişimlerden kaynaklanan olası gelir ve servet kârlarının tamamen veya kısmen kamulaştırılması, *mutatis mutandis* yenilikçi olmamaktan doğan olası zararların tamamen veya kısmen kamulaştırılmasından ötürü, yenilikçi süreç yavaşlatılmış olur, daha az icat ve mucit oluşur, bunların yerine de her şeyin olduğu gibi bırakılması yönündeki temayül güçlendirilmiş olur. Bunun anlamı, daha yüksek değer verilen mal ve hizmeti, daha verimli ve maliyet düşürücü yollarla üreterek, tüketici tatminini artırma süreci, durma noktasına gelmesinden veya en azından engellenmesinden başka bir şey değildir. Böylece, fiyat kontrollerinden biraz farklı bir yolla da olsa, regülasyonlar da üretim yapısını talep çizgisinin dışına çıkarmış olur. Ve bu mevcut servet dağılımının korunmasına yardımcı olsa da karşılığı yine aynı üretim yapısının ta kendisiyle birleşmiş olan toplam servetteki genel düşüş bazında ödenmesi gerekir.

Son olarak, muhafazakârlığa has üçüncü politik enstrüman, davranış kontrolleridir. Fiyat kontrolleri ve regülasyonlar ekonomik sistemdeki arz tarafını dondurur ve böylelikle talep tarafından koparır. Fakat bu talepte değişiklik meydana gelmesini önlemez; sadece arz tarafının bunlardan etkilenmemesini sağlar.

80. G. Reisman, Government Against the Economy, New York, 1979, syf. 141.

Ve bu durumda, anlaşmazlıklar ortaya çıkmaya devam etmekle kalmayıp, kendi başına dehşete düşürecek kadar görünür hale gelebilir. Davranış kontrolleri, talep tarafını kontrol etme amaçlı tasarlanmış politik önlemlerdir. Bunlar, arz tarafının cevap vermeme durumunu daha az görünür hale getirmek için, talepteki değişiklikleri engellemek veya geciktirmeyi ve böylelikle muhafazakârlığın hedefine ulaşmayı amaçlarlar: Mevcut düzenin, her türlü aksatıcı değişimlerden korunması.

Bu yüzden, bir yanda fiyat kontrolleri ve regülasyonlar, diğer yanda da davranış kontrolleri, muhafazakârlık politikasının birbirini tamamlayan iki yüzüdür. Muhafazakârlığın birbirini tamamlayan bu iki yüzünden de davranış kontrolleri tarafının, muhafazakârlık politikasının en belirgin özelliği olduğu, rahatlıkla iddia edilebilir. Sosyalizmin farklı türleri, farklı kategorilerdeki üretken ve yenilikçi olmayan insanları, farklı kategorilerdeki potansiyel üreticiler ve mucitler pahasına kayırmasına rağmen, muhafazakârlık da en az sosyalizmin diğer türleri kadar, onları, tüketimi artırarak veya üretken ve yaratıcı enerjilerini karaborsalara kanalize etmeye zorlayarak, daha az üretken, daha az yaratıcı insanlar üretme eğilimindedir. Fakat bütün sosyalizm formları arasından, sadece muhafazakârlık, programının bir parçası olarak, tüketim ve ticari olmayan alışverişe doğrudan müdahale eder. (Elbette ki diğer formların da hayat standardının düşmesine sebep olması açısından, tüketim üzerinde kendi etkileri vardır; fakat muhafazakârlıktan farklı olarak, bunlar tüketicileri, kendilerine tüketmek için ne arta kaldıysa, hemen hemen rahat bırakırlar.) Muhafazakârlık sadece, kişinin üretken kabiliyetlerinin gelişimini kösteklemekle kalmaz; "paternalizm" adı altında, münferit tüketiciler veya ticari olmayan alışveriş formlarındaki değiş tokuş tarafları rolündeki insanların davranışlarını dondurmayı, bu sayede de kişinin dinlenme/eğlenme ihtiyaçlarını en iyi

karşılayacak tüketici yaşam tarzını geliştirme kabiliyetini boğmayı veya bastırmayı da arzular.

Tüketici davranış kalıbındaki her türlü değişikliğin ekonomik yan etkileri vardır. (Eğer ben saçımı uzatmaya karar verirsem, bu berberler ve makas endüstrisini etkileyecektir; eğer daha çok insan boşanırsa bu avukatları ve emlak piyasasını etkileyecektir; eğer ben marijuana içmeye başlarsam bu sadece tarım alanlarınn kullanımını değil, aynı zamanda dondurma endüstrisini de etkileyecektir, vs.; ve her şeyin ötesinde, bu tür davranışların hepsi, bundan etkilendiğini hisseden herkesin mevcut değer sisteminin dengesini bozacaktır.) Bu yüzden, değişikliğin her türlüsü, muhafazakâr üretim yapısı karşısında, bozucu bir unsur olabilir ve muhafazakârlık, prensipte, tüm faaliyetleri -bireysel tüketiciler veya ticari olmayan alışverişçiler rolündeki insanların tüm yaşam stillerini- davranış kontrolünün bir objesi olarak düşünmek zorundadır. Tam kapsamlı muhafazakârlık, içerisinde geleneksel olanın (ki buna açık biçimde izin verilir) dışındaki her davranışın men edildiği bir sosyal sistem kurulması ile eş anlamlıdır. Muhafazakârlık pratikte hiçbir zaman bu kadar ileri gidememiştir, zira kontrollerin de bir maliyeti vardır ve normalde, kamuoyu fikrinde artan direnç ile hesaplaşmak zorundadır. O halde "normal" muhafazakârlık münferit tüketicilerin veya ticari olmayan alışverişle uğraşan insanların değişik formlardaki zararsız davranışlarını -yani gerçekleştirildiğinde, ne başkasının mülkiyetindeki fiziksel bütünlüğü değiştiren, ne de avantajlı görünmeyen bir alışverişi reddetme hakkını çiğneyen, bunun yerine, sosyal değerlerin kurulu "kalıpsal" düzenini (sadece) aksatan faaliyetleri- men edip cezalandıran az ya da çok sayıdaki muayyen kanunlar ve yasaklar ile karakterize edilir.

Böyle bir davranış kontrolü politikasının etkisi, yine, her durumda, göreceli yoksullaşmadır. Bu tür kontrollerin dayatılması

vasıtasıyla, bir grup insan, sadece zararsız türdeki bazı davranışlarda bulunmalarına daha fazla izin verilmemesi suretiyle rencide edilmekle kalmaz, bununla birlikte, bu istenmeyen türdeki davranışlara daha fazla tahammül etmek zorunda kalmamak suretiyle bir grup insan da bu durumdan faydalanır. Daha bariz bir ifadeyle, mülkiyet haklarındaki bu yeniden dağıtımdan zarar edenler, tüketimi artık engellenen eşyaların kullanıcı-üreticileri olup, söz konusu tüketim mallarının kullanıcı-üreticisi olmayanlar kazançlı çıkanlardır. Dolayısıyla, üretme veya üretmeme hususunda yeni ve farklı bir teşvik yapısı kurulmuş ve mevcut nüfusa uygulanmıştır. Tüketim mallarının kullanımlarıyla alakalı kontrollerin dayatılması sonucunda değerleri düşmüş ve üretimi daha maliyetli bir hale getirilmiş, mutatis mutandis, üretim ve sözleşme dışı yollarla erişilecek tüketici tatmini, göreceli olarak daha ucuz hale getirilmiştir. Bunun sonucunda, daha az üretim, daha az tasarruf ve yatırım olacak, bunların yerine, politik, yani saldırgan yöntemlerle, diğerlerinin sırtından kazanılan memnuniyetler artacaktır. Özellikle de bireyin kendi vücudunun kullanımını ilgilendirdiği ölçüde davranış kontrolleri yoluyla kısıtlamaların dayatılmasının sonucunda, vücuda verilen değer düşmüş, dolayısıyla, insan sermayesine yapılan yatırım azalmış olur.

Bu sonuçla birlikte, sosyalizmin özel bir şekli olan muhafazakârlığın, teorik analizini tamamlamış oluyoruz. Tartışmayı tamamlamak amacıyla, bir kez daha, yukarıda varılan sonuçların geçerliliğini göstermeye yardımcı olacak birkaç ihtarda bulunmakta fayda var. Sosyal demokrat tipi sosyalizmin tartışmasında olduğu gibi, bu aydınlatıcı gözlemler belli bir ihtiyatla okunmalıdır: Öncelikle, bu bölümde varılan sonuçların geçerliliği tecrübeden bağımsız olarak tesis edilebilir ve edilmek zorundadır. İkinci olarak da tecrübe ve ampirik kanıt ile alakalı olarak, muhafa-

zakârlığın etkilerini sosyalizmin diğer biçimleri ve kapitalizmle karşılaştırmak için üzerinde çalışılabilecek toplum örnekleri maalesef yoktur. Normalde tek başına "çarpıcı" bir kanıt olarak nitelendirilebilecek, deneyimsi bir örnek olay yoktur. Gerçek dünyada tüm politik önlem türleri -muhafazakâr, sosyal-demokrat, Marksist-sosyalist, ve aynı zamanda kapitalist-liberal- o kadar karışmış ve birleşmiştir ki ilgili etkileri genellikle temiz bir şekilde belirli nedenlerle eşleştirilemez, ve bir kez daha, ancak saf teorik yöntemlerle çözümlenmesi ve eşleştirilmesi gerekir.

Bunu akılda tutmakla birlikte, muhafazakârlığın tarihteki fiili performansı hakkında yine de bazı şeyler söylenebilir. Bir kez daha, Birleşik Devletler ile (toplu olarak alındığında) Batı Avrupa ülkeleri arasındaki yaşam standardı farkı, teorik resme uyan gözlemler yapmamıza olanak verir. Tabii ki bir önceki bölümde bahsedildiği gibi, Avrupa'nın Birleşik Devletler'den -toplam vergilendirme derecesiyle kabaca belirtildiği üzere- daha yeniden dağıtımcı bir sosyalizmi vardır, bundan dolayı da daha fakirdir. Ancak bu ikisi arasında muhafazakârlık derecesinde var olan fark daha da çarpıcıdır.[81] Avrupa'nın, özellikle de ticareti kısıtlayan, girişi engelleyen ve şiddet içermeyen faaliyetleri yasaklayan sayısız regülasyonlar şeklinde, etkileri bugün dahi fark edilebilecek feodal bir geçmişi vardır. Buna karşılık Birleşik Devletler böyle bir geçmişten önemli ölçüde muaftır. Bu gerçekle bağlantılı olarak, on dokuzuncu ve yirminci yüzyıl döneminde uzun süreler boyunca Avrupa, diğer politik ideolojilerden ziyade neredeyse tamamen muhafazakâr partilerin politikaları tarafından şekillendirilmesine rağmen, Birleşik Devletler'de gerçek anlamıyla muhafazakâr bir parti hiç var olmamıştır. Aslında, Batı Avrupa'nın sosyalist partilere bile önemli ölçüde muhafazakârlık bulaşmış

81. Krş. ayrıca B. Badie and P. Birnbaum, The Sociology of the State, Chicago, 1983, blh. syf.107 den itibaren.

ve özellikle de işçi sendikalarının etkisi altında, etki dönemleri süresince (kuşkusuz bazı muhafazakâr davranış kontrollerini feshetmekle birlikte), Avrupa toplumları üzerine çok sayıda muhafazakâr-sosyalist unsur (yani, regülasyonlar, fiyat kontrolleri) dayatılmıştır. O halde, Avrupa'nın Birleşik Devletler'den daha sosyalist ve yaşam standardı göreceli olarak daha düşük olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bunun nedeni -Avrupa'daki daha yüksek toplam vergilendirme derecesinden ziyade çok daha yüksek sayıdaki fiyat kontrolleri, regülasyonlar ve davranış kontrolleriyle gösterildiği üzere- daha azınlıkla Avrupa'daki sosyal demokrat tipi sosyalizmin artan etkisi ve daha çoğunlukla muhafazakârlık sosyalizminin etkisindendir.

Şunu da hemen belirtmeliyim ki Birleşik Devletlerin şu anda olduğundan daha zengin olmamasının ve on dokuzuncu yüzyıldaki ekonomik gücünü sergileyememesinin sebebi sadece, zamanla gitgide artan yeniden dağıtımcı sosyalist politikaların benimsenmesinden değil, daha çok, onların da artan oranda muhafazakâr ideolojiye kapılmaları, gelir ve servet dağılımı statükosunu, özellikle de mevcut üreticiler arasından varlıklıları, regülasyonlar ve fiyat kontrolleri vasıtasıyla, rekabetten korumayı istemelerinden kaynaklanmıştır.[82]

Daha global bir seviyede yapılacak başka bir gözlem, teorik olarak türetilen, muhafazakârlığın neden olduğu yoksullaşma resmine uymaktadır. Batı denilen dünya dışında, sıkı Marksist-sosyalist rejimlerin sefil ekonomik performansına denk düşen yegane ülkeler, feodal geçmişlerinden tam olarak kopamayan Latin Amerika ve Asya toplumlarıdır. Bu toplumlarda ekonominin çok büyük bölümü bugün bile, özgürlük ve rekabet çemberinden ve baskısından neredeyse tamamen muaftır ve bunun yerine gele-

82. Bunun üzerine krş. R. Radosh and M. N. Rothbard (eds.), A New History of Leviathan, New York, 1972.

neksel mevkiler, düzenlemeci araçlar ve düpedüz şiddetle, adeta kilitlenmişlerdir.

Daha spesifik gözlemler seviyesindeki veriler de açıkça teori yoluyla da tahmin edilecek sonuçlara işaret etmektedir. Batı Avrupa'ya dönüldüğünde, büyük Avrupa ülkeleri arasında en muhafazakâr ülkelerin İtalya ve Fransa olduğuna neredeyse hiç tereddüt yoktur, özellikle de sosyalizm çerçevesinde daha çok yeniden dağıtımcı versiyonuna meyleden kuzey ülkeleri ile karşılaştırıldığında.[83] İtalya ve Fransa'daki vergilendirme seviyesi (GSMH oranıyla devlet harcamaları) Avrupa'nın başka yerlerinden daha yüksek olmamasına rağmen, bu iki ülke açık bir şekilde, başka yerlerde bulunabileceğinden çok daha fazla muhafazakâr-sosyalist unsurlar sergilemektedir. Hem İtalya hem de Fransa asıl itibariyle binlerce fiyat kontrolü ve regülasyon ile bezenmiş, bu şekilde ekonomilerindeki herhangi bir sektörün haklı sebeplerle "özgür" olarak nitelendirilmesini çok şüpheli bir hale getirmiştir. Bunun sonucu olarak da (ve tahmin edileceği üzere) her iki ülkedeki yaşam standardı, eğer sadece tatil şehirlerinde gezmiyorsa, herhangi birisinin gözünden kaçmayacak şekilde, Kuzey Avrupa'dakinden hatırı sayılır ölçüde düşüktür. Şurası kesindir ki her iki ülkede muhafazakârlığın amaçlarından birine ulaşılmış gibi görünmektedir: Varlıklılar ile yoksullar arasındaki farklar oldukça iyi korunmuştur -Batı Almanya veya Birleşik Devletler'de, İtalya veya Fransa'da olduğu derecede aşırı gelir ve servet farklılığına rastlanması neredeyse imkansızdır- fakat bunun bedeli sosyal servetteki göreceli düşüştür. Aslına bakılırsa, bu düşüş o kadar kayda değerdir ki her iki ülkedeki düşük ve orta-düşük sınıfın yaşam standardı en iyi durumda, daha liberal Doğu bloku ülkelerindekinden sadece bir nebze daha iyidir. Ve özellikle de ülkenin her yerinde geçerli olanların üzerine, daha da çok

83. Krş. Badie and Birnbaum, The Sociology of the State, Chicago, 1983.

regülasyon bindirilen İtalya'nın güney bölgeleri, üçüncü dünya milletleri kampından daha yeni ayrılmış gibidir.

Nihayet, muhafazakâr politikaların sebep olduğu yoksullaşmayı gösteren son örnek olarak, Almanya'nın nasyonal-sosyalizmle olan tecrübesinden ve daha düşük derecede İtalyan faşizminden bahsetmek gerekir. Çoğu zaman her ikisinin de muhafazakâr-sosyalist hareketler olduğu anlaşılmaz.[84] Bu itibarla bunlar serbest ekonominin dinamik güçleri tarafından meydana getirilen sosyal aksama ve değişimlere karşı yönelmiş -Marksist-sosyalist hareketin dışında- kurulu işletme sahipleri, dükkan sahipleri, çiftçiler ve müteşebbisler sınıfı arasında destek bulabilecek hareketlerdir. Ancak buradan bunun kapitalizm yanlısı bir hareket olması gerektiği sonucunu türetmek ve hatta Marksistlerin normalde yaptığı gibi, bunun kapitalizmin gelişmesindeki son çöküş öncesi en yüksek aşama olduğu fikri tamamen yanlıştır. Aslında, Faşizm ve Nazizm'in en çok nefret ettikleri düşman gerçekte sosyalizm değil, liberalizmdi. Tabii ki her ikisi de Marksistlerin ve Bolşeviklerin sosyalizmini hor görüyorlardı, çünkü bunlar en azından ideolojik olarak enternasyonalist ve pasifistken (kapitalizmin içten çöküşüne sebep olacak tarihsel güçlere itibar eden), Faşizm ve Nazizm, kendilerini savaşa ve işgale adayan, nasyonalist hareketlerdi; ve toplumsal destek bakımından muhtemelen daha da önemli olarak, Marksizm, yoksulların varlıklıların mallarına el koymasını ve böylece sosyal düzenin altüst olmasını gerektirirken, Faşizm ve Nazizm mevcut düzenin korunması sözünü vermiştir.[85] Fakat, bu nokta bunun sosyalist (kapitalist olmaktan ziyade) bir hareket olarak sınıflandırılmasında belirleyicidir, bu hedefin -yukarıda ayrıntılı olarak açıklandığı üzere- kovalanma-

84. Krş. L. v. Mises, Omnipotent Government, New Haven, 1944; F. A. Hayek, The Road to Serfdom, Chicago, 1956; W. Hock, Deutscher Antikapitalismus, Frankfurt/M, 1960.

85. Krş. Alman "Tarihçi Ekolünün" önde gelen temsilcilerinden, bir "Kathedersosyalist" ve Nazipolojist: W. Sombart, Deutscher Sozialimus, Berlin, 1934.

sı, en az Marksizm politikasının yapacağı kadar, eşyaların şahsi kullanıcı-sahiplerinin bunlarla kendileri için en iyi olanı yapma (başkasının mülkiyetine fiziksel bir zarar vermemek ve sözleşme dışı mübadeleye başvurmamak kaydıyla) hakları inkar edilmiş ve doğal malikler "toplum" (yani, söz konusu eşyaları ne üreten ne de sözleşme yoluyla elde eden insanlar) tarafından istimlak edilmiş olur. Ve gerçekten de hem faşizm hem de Nazizm, bu hedefe ulaşabilmek için, aynen muhafazakâr-sosyalist olarak sınıflandırılmalarına neden olan şeyleri yapmışlardır: Bireysel mülkiyet isim olarak halen mevcuttur fakat aslında anlamsız bir hale gelmişti, zira sahip olunan şeylerin kullanımını belirleme hakkı neredeyse tamamen politik kurumlara devredildiği için, son derece kontrollü ve düzenlenmiş bir ekonomi tesis etmişlerdi. Özellikle Naziler, neredeyse tamamen (maaş kontrolleri de dâhil olmak üzere) fiyat kontrollerinden oluşan bir sistem dayatmışlar, dört yıllık planlama (neredeyse, planlamanın 5 yıllık dönemlerle yapıldığı Rusya'dakinin aynısı) kurumunu tertipleyip, üretim yapısındaki tüm önemli değişikliklerin onay almak zorunda olduğu ekonomik planlama ve denetleme heyeti tesis etmişlerdir. Bir "sahip" artık, ne üreteceğine, nasıl üreteceğine, kimden alacağına veya kime satacağına, ödenecek veya talep edilecek fiyata veya herhangi bir değişikliğin nasıl tatbik edileceğine karar veremez haldedir. Tüm bunlar muhakkak ki belli bir güven duygusu yaratmıştır. Herkes sabit bir mevkiye atanmıştır ve maaş kazananlarla birlikte sermaye sahipleri garantili ve nominal olarak sabit, hatta artan gelir sahibi olmuşlardır. Buna ek olarak, dev mecburi çalışma programları, mecburi askerliğin yeniden devreye alınması ve son olarak da savaş ekonomisinin uygulanması, ekonomik gelişme ve refah aldatmacasını güçlendirmiştir.[86] Fakat, üreticinin talebe göre ayarlama yapma veya

86. Krş. W. Fischer, Die Wirtschaftspolitik Deutschlands 1918-45, Hannover, 1961; W. Treue,

bu ayarı yapmayarak talebi üretimden ayırmaktan kaçınma teşvikini imha eden bir ekonomik sistemden bekleneceği üzere, bu refah duygusunun bir aldatmacadan başka bir şey olmadığı ortaya çıkmıştır. Gerçekte, insanların paralarıyla alabilecekleri mallar bakımından, yaşam standardı, sadece göreceli olarak değil, aynı zamanda mutlak bazda düşmüştür.[87] Ve her durumda, hatta savaşın neden olduğu tüm yıkımlar burada gözardı edilse bile, Almanya ve daha küçük ölçüde İtalya, Nazilerin ve faşistlerin mağlup edilmesinden sonra, ciddi olarak yoksullaşmıştı.

Wirtschaftsgeschichte der Neuzeit, cilt. 2, Stuttgart, 1973; R. A. Brady, "Modernized Cameralism in the Third Reich: The Case of the National Industry Group," bkz.: M. I. Goldman (ed.), Comparative Economic Systems, New York, 1971.

87. Almanya'da 1938'de (mevcut son rakam) çalışan insanların gayrisafi ortalama gelirleri (mutlak bazda, yani enflasyon hesaba katılmadan!) halen 1927 den daha düşüktü. Daha sonra Hitler savaşı başlattı ve kaynaklar artan oranda sivil kullanımlardan sivil olmayan kullanımlara kaydırıldı, öyle ki 1939'dan itibaren hayat standardındaki düşüşün daha fazla ve daha şiddetli olduğu rahatlıkla kabul edilebilir. Krş. Statistisches Jahrbuch fuer die BRD, 1960, syf. 542; krş. ayroca V. Trivanovitch, Economic Development of Germany Under National Socialism, New York, 1937, syf. 44.

VI. SOSYAL MÜHENDİSLİK SOSYALİZMİ VE EKONOMİK ANALİZİN TEMELLERİ

Önceki bölümlerde sunulan teorik argümanların ışığında, sosyalizmin ekonomik açıdan savunulacak bir tarafı olmadığı görülmektedir. Sosyalizm, insanlara kapitalizmden daha çok ekonomik zenginlik getireceği sözünü vermiştir, ve popülaritesi de büyük oranda bu söze dayalıdır. Ancak öne sürülen argümanlar, bunun tersinin doğru olduğunu ispatlamıştır. Devletleştirilen veya kamulaştırılan üretim araçları ile karakterize edilen Rus tipi sosyalizmin, (üretim araçlarının alınıp satılmasına müsaade edilmediği için) üretim faktörleri fiyatlarının oluşmadığı, dolayısıyla da maliyet muhasebesi (ki bu, yenilenemez kaynakların alternatif kullanımlarıyla birlikte en fazla değer üreten üretim hatlarına yönlendirilmesini sağlamanın yoludur) yapılamayacağından dolayı, mutlaka ekonomik israfa yol açacağını göstermiştik. Sosyal demokrat ve muhafazakâr sosyalizmde de her durumda, her ikisinin de üretim maliyetlerinin artmasını, ve mutatis mutandis, alternatiflerinin, yani, üretmemek veya karaborsa üretimin maliyetlerinin düşmesini gerektirdiği, bu şekilde de servet üretiminde göreceli bir düşüşe neden olduğu gösterilmişti, zira her iki sosyalizm türü de (kapitalist bir sisteme göre) üretici veya sözleşmeye taraf olmayanları, mal, ürün ve hizmetleri üreten veya taahhüt edenlere tercih eden bir teşvik yapısı tesis ederler.

Tecrübe de bunu desteklemektedir. Genel olarak Doğu Avrupa ülkelerindeki yaşam standardı, üretim araçlarındaki kamulaştırma derecesi, aslında dikkate değer oranda gerçekleşmiş olsa da nispeten daha az olduğu Batı Avrupa'dakinden ciddi ölçüde

düşüktür. Aynı zamanda, yeniden dağıtımcı önlemlerin derecesi genişletildiğinde ve yeniden dağıtılacak üretilmiş servetin oranı artırıldığında, örneğin 1970'lerde sosyal demokrat-liberal koalisyon hükümeti esnasında Batı Almanya'da olduğu gibi, servetin sosyal üretiminde yavaşlama ve hatta genel yaşam standardında mutlak azalma meydana gelir. Ve nerede bir toplum statükoyu, yani var olan gelir ve servet dağılımını, fiyat kontrolleri, regülasyonlar ve davranış kontrolleri vasıtasıyla -örneğin Hitler Almanya'sında veya günümüz İtalya ve Fransa'sında olduğu gibi- korumak isterse, orada yaşam standardı sabit bir şekilde daha özgür (kapitalist) toplumların gerisine düşer.

Buna rağmen, sosyal demokratik sosyalizmin ve muhafazakârlığın güçlü ideolojiler olarak kaldığı Batı'da bile, sosyalizm halen çok canlı ve iyi durumdadır. Bu nasıl meydana gelmiş olabilir? Önemli bir faktör, yandaşlarının sosyalizmin orijinal fikri olan ekonomik üstünlük tezini terk edip onun yerine tamamen farklı bir argümana başvurmalarıdır: Sosyalizm ekonomik olarak daha güçlü olmayabilir ancak ahlaken daha üstündür. Bu iddia yedinci bölümde mütalaa edilecektir. Fakat bu kesinlikle hikayenin sonu değildir. Sosyalizm ekonomi biliminde bile yeniden güç kazanmaya başlamıştır. Bu, sosyalizmin güçlerini, geleneksel olarak Anglo-Sakson dünyasında güçlü olan ve özellikle de Viyana-çemberi olarak adlandırılan pozitivist filozofların etkisiyle, sadece doğal bilimler alanında değil, sosyal bilimler ve ekonomide de yirminci yüzyılın hâkim felsefe-epistemoloji-metodolojisi haline gelen empiricism (deneycilik-ampirizm) ideolojisi ile birleştirmesi sayesinde mümkün olabilmiştir. Bu durum sadece bu bilim dallarının filozof ve metodolojistleri (ki bunlar bu arada kendilerini ampirizm ve pozitivizmin büyüsünden kurtarmışlardır) için değil, belki de daha çok (halen fazlaca etkisi altında olan) uygulamacıları için geçerlidir. Güçlerini, amacımıza uygun

olarak K.R. Popper ve takipçilerinin sözde kritik rasyonalizmini de içerecek şekilde, ampirizm ve pozitivizm ile birleştiren sosyalizm, bundan böyle "sosyal mühendislik sosyalizmi" olarak adlandırılacak şekle dönüşmüştür.[88] Bu, muhakeme stili bakımından çok daha akılcı ve tümdengelim olan -ki Marx bunu kendi ekonomik yazılarının en önemli kaynağı olan klasik ekonomist D. Ricardo'dan benimsemiştir- geleneksel Marksizmden çok farklı bir sosyalizm şeklidir. Ancak, tam da stildeki bu farklılık yüzünden, sosyal mühendislik sosyalizminin geleneksel sosyal demokrat ve muhafazakârlık sosyalizmi kamplarından gitgide artan destek kazanmayı başarması mümkün olmuş gibi gözükmektedir. Batı Almanya'da örneğin, K. R. Popper'in kendi sosyal felsefesini [89] adlandırdığı şekliyle "kademeli sosyal mühendislik" ideolojisi, tüm politik partilerin "ılımlıları"nın ortak zemini gibi bir şey halini almış, her iki tarafın da sadece kuramcıları buna katılmamış gibi görünmektedir. Eski SPD başbakanı Helmut Schmidt, Popperianizmi kendi felsefesi olarak resmen teyit etmiştir.[90] Ancak, bu felsefenin daha derin kök saldığı yer Birleşik Devletlerdir, zira bu, pratik problemler ve pragmatik metot ve çözüm yönündeki Amerikan düşünce tarzı için neredeyse biçilmiş kaftandır.

Ampirizm-pozitivizm, nasıl olur da sosyalizmi kurtarmaya yar-

88. Klasik pozitivist duruş üzerine krş. A.J. Ayer, Language, Truth and Logic, New York, 1950; kritik rasyonalizm üzerine K. R. Popper, Logic of Scientific Discovery, London, 1959; Conjectures and Refutations, London, 1969; ve Objective Knowledge, Oxford, 1973; ampirizm-pozitivizmin ekonomi için uygun metodoloji oluşu hakkındaki temsili ifadeler üzerine krş. örn. M. Blaug, The Methodology of Economics, Cambridge, 1980; T. W. Hutchinson, The Significance and Basic Postulates of Economic Theory, London, 1938; ve Positive Economics and Policy Objectives, London, 1964; ve Politics and Philosophy of Economics, New York, 1981; ayrıca M. Friedman, "The Methodology of Positive Economics," bkz.: M. Friedman, Essays in Positive Economics, Chicago, 1953; H. Albert, Marktsoziologie und Entscheidungslogik, Neuwied, 1967.

89. Kademeli sosyal mühendislik üzerine krş. K. R. Popper, The Poverty of Historicism, London, 1957.

90. Krş. G. Luehrs (ed.), Kritischer Rationalismus und Sozialdemokratie, 2 cilt, Bonn, 1975-76.

dımcı olabilir? Çok soyut seviyede bunun cevabı açıktır. Ampirizm-pozitivizm, şu ana kadar ortaya atılan argümanların belirleyici olmakta neden başarısız olduğuyla ilgili gerekçeler sağlamak zorundadır; birisinin, hem benim çıkardığım sonuçları çıkarmaktan kaçınması, hem de halen rasyonel olup bilimsel sorgulama kurallarına uygun olarak hareket ettiği iddiasını ispatlamaya çalışması gerekir. Fakat bu iş detaylı bir şekilde nasıl başarılacaktır? Bununla alakalı olarak ampirizm ve pozitivizm felsefesi bize görünürde makul iki argüman sunmaktadır. İlkelerinden birincisi ve aslında en merkezi olanı şudur:[91] Ampirik bilgi olarak adlandırılan, gerçekle alakalı bilgi, tecrübe ile doğrulanabilir veya en azından yanlışlanabilir olmak zorundadır; ve tecrübe her zaman öyle bir şeydir ki prensipte kimsenin önceden, yani sonucun şöyle yada böyle çıkıp çıkmayacağı konusunda sahiden belirli bir tecrübe sahibi olmadan bilemeyeceği şekilde, gerçekte olduğundan daha farklı sonuç verebilir. Eğer, mutatis mutandis, bilgi tecrübeyle doğrulanabilir veya yanlışlanabilir olmazsa, bu herhangi bir gerçeklikle ilgili bir bilgi olamaz -yani ampirik bilgi olamaz- ancak kelimelerle ilgili, terimlerin kullanımıyla, işaretler ve bunların dönüşümsel kurallarıyla ilgili -veya analitik- bilgi olabilir. Ve analitik bilginin, "bilgi" olarak sınıflandırılması bile son derece şüphelidir.

Bu görüş, benim de şu an yapacağım gibi, biri tarafından kabul edilip benimsendiğinde, yukarıdaki argümanların nasıl ciddi olarak geri çevrilebileceğini görmek hiç de zor değildir. Ekonomik hesaplamanın imkansızlığı ve sosyal demokratik veya muhafazakâr önlemlerin maliyet artırıcı karakteri, mal ve hizmet üretiminde mecburen bir düşüşe neden olacağı ve dolayısıyla yaşam standardını düşüreceği iddialarının geçerliliği a priori, yani

91. Devamı için krş. M. Hollis and E. Nell, Rational Economic Man, Cambridge, 1975, syf. 3'ten itibaren.

herhangi bir tecrübe ile yanlışlanamayıp, aksine doğru olduğu daha sonraki herhangi bir tecrübenin öncesinde bilinecek biçimde apaçık ortadadır. Şimdi eğer bu doğruysa, ampirizm-pozitivizmin ilk ve merkezi ilkesine göre, bu argüman gerçeklikle ilgili herhangi bir bilgi içeremez, bunun yerine, gerçeklikle alakalı hiçbir şey söylemeyen, boş kelime oyunları -yani "maliyet", "üretim", "üretim çıktısı", "tüketim" gibi, kelimeleri gereksiz tekrar ederek dönüştürme alıştırması- olarak düşünülmesi gerekir. Dolayısıyla, gerçeklik, yani gerçek sosyalizmin gerçek sonuçları söz konusu olduğunda, şu ana kadar sunulan argümanlar herhangi bir değer taşımamaktadır. Daha doğrusu sosyalizm hakkında ikna edici her hangi bir şey söylemek için, itibar edilecek belirleyici tek şey tecrübe ve sadece tecrübedir.

Eğer bu gerçekten de doğruysa (halen kabul etmeye devam ettiğim üzere), sosyalizm aleyhinde sunduğum bütün ekonomik argümanların, kategorik doğası gereği, anında bertaraf edilmesi gerekir. Burada açık bir şekilde, gerçeklikle ilgili kategorik herhangi bir şey olamaz. Fakat bu durumda bile, ampirizm-pozitivizmin yine de gerçek sosyalizmin gerçek tecrübeleriyle yüzleşmesi gerekmiyor mu ve bunun sonuçları aynı ölçüde belirleyici olmuyor mu? Daha önceki bölümlerde, sosyalizmin ekonomik refaha kapitalizmden daha ümit verici bir yol önerdiği iddiası aleyhine yöneltilmiş, mantıksal, esas ve kategorik (burada hepsi eş anlamlı kullanılmıştır) nedenlere çok daha fazla vurgu yapılmıştı; ve tecrübe, geçerliliği nihayetinde tasvir edici tecrübeden bağımsız olarak bilinebilecek tezin örneklenmesi amacıyla sadece kabaca zikredilmişti. Buna rağmen, bu tecrübeler kısmen sistemsiz bir şekilde zikredilseler bile, sosyalizm aleyhinde delil olarak kullanılamaz mı?

Bu sorunun cevabı belirgin bir şekilde "hayır" dır. Bunu nedenini de ampirizm-pozitivizmin ikinci ilkesi bize açıklar. Bu ilke,

nedensellik, nedensel açıklamalar veya tahmin probleminin genişletilmesini, ya da daha doğrusu, ilk ilkenin buna uygulanmasını formülleştirir. Gerçek bir hadisenin nedensel olarak açıklanması veya tahmin edilmesi, bir ifadenin ya "eğer A ise, o zaman B" veya değişkenler sayısal ölçüme izin veriyorsa "eğer A'da bir artış (veya azalış) varsa, o zaman B'de bir artış (veya azalış) olur" şeklinde formülleştirilmesidir. Gerçekliğe dayalı bir ifade olarak (A ve B gerçek hadiseler olmak kaydıyla), bunun geçerliliği hiçbir zaman kesin olarak, yani önermeyi tek başına tetkik ederek veya söz konusu önermenin herhangi başka bir önermeden mantıksal olarak çıkarılması yoluyla ortaya konamaz, ve neticesi önceden hiçbir zaman bilinemeyecek olan gelecek tecrübelerin sonuçlarına bağlı olarak, her zaman farazi kalacaktır. Tecrübenin farazi nedensel bir açıklamayı doğrulaması durumunda, yani birisi, tahmin edildiği gibi, B'nin gerçekten de A'nın sonucu olduğu durumu gözlemlese bile, bu hipotezin doğru olduğunu ispatlamaz, zira A ve B, belirsiz sayıdaki durumlardan oluşan (ya da en azından prensipte olabilecek) süreç veya olaylara dayanan, genel, soyut terimlerdir ("özel isimlerin" aksine "evrensel" dir), dolayısıyla daha sonraki tecrübeler bunu halen yanlışlayabilir. Ve tecrübenin bir hipotezi yanlışlaması durumunda, yani, birisinin B'nin A'yı takip etmediği bir durumu gözlemlemesi halinde, bu da belirleyici olmaz, zira farazi olarak bağlantılı bu hadise, aslında halen nedensel olarak bağlı olabilir ve daha önce ihmal edilen ve kontrol edilmeyen başka bir şart ("değişken") varsayılan ilişkinin gerçekte gözlemlenmesini, adeta engellemiş olabilir. Bir şeyin yanlışlanması sadece, inceleme altındaki belli bir hipotezin bulunduğu şekliyle tam olarak doğru olmayıp, daha çok, belli rötuşlara, yani, A ile B arasında varsayılan ilişkinin gözlemlenebilmesi amacıyla dikkat edip kontrol edeceği, ek bazı değişkenlerin tanımlanmasına ihtiyaç duyduğunu ispatlar. Fakat şurası

kesindir ki bir yanlışlama hiçbir zaman, belli hadiseler arasındaki ilişkinin mevcut olmadığını kesin olarak ispatlayamaz.

Ampirist-pozitivist duruşun nedensel açıklamalarını doğru kabul edersek, sosyalizmin, ampirik olarak haklı çıkarılan eleştirilerden nasıl kurtarıldığını anlamak hiç de zor değildir. Elbette ki bir sosyalist-ampirist gerçekleri inkar etmez. Doğu Avrupa'daki yaşam standardının gerçekten de Batı'dakinden daha düşük olduğuna ve artan vergilendirmenin veya regülasyonlardan ve kontrollerden oluşan muhafazakâr bir politikanın, gerçekten de ekonomik servet üretimindeki daralma veya yavaşlama ile bağıntılı bulunduğuna itirazı olmaz. Fakat bu yöntemin sınırları dahilinde, bu tecrübelere dayalı olarak sosyalizmin ve onun refah yönünde daha ümit verici bir yol olduğu iddiasının aleyhinde sağlam bir delil oluşturulabileceğini tamamen haklı olarak reddedebilir. Başka bir deyişle, (görünüşte) yanlışlayıcı tecrübeleri ve alıntı yapılan diğer deneyimleri sadece tesadüfi olarak niteleyerek önemsizmiş gibi gösterebilir; bunlar, talihsiz şekilde ihmal edilmiş ve kontrol edilmemiş şartlar tarafından meydana gelmiş, aslında kaybolacak ve hatta tam tersine dönüşerek sosyalizm ile sosyal servet üretimi arasındaki gerçek ilişkiyi bu şartlar kontrol edildiği anda ortaya çıkaracak tecrübelerdir. Batı ile Doğu Almanya arasındaki çarpıcı yaşam standardı farklarına bile -kontrollü sosyal bir deneye en fazla benzediği için üzerinde ısrarla durduğum örnek- bu suretle makul açıklamalar getirilebilir: Örneğin, Batı Almanya'daki yüksek yaşam standartlarının, daha kapitalist üretim tarzına sahip olmasıyla değil, Batı Almanya'ya Marshall yardımları akarken, Doğu Almanya'nın Sovyetler Birliğine tazminat ödemesi gerçeğiyle açıklanması gerektiğini ileri sürerek; veya en başta Doğu Almanya'nın, Almanya'nın daha az gelişmiş, kırsal ve tarımsal eyaletlerini kapsadığını ve hiçbir zaman aynı noktadan başlamadıkları gerçeği ile; veya doğu eyalet-

lerinde kölelik geleneğinin batıdakilerden çok sonra terk edildiğini ve böylelikle Batı ile Doğu Almanya'daki insanlar arasındaki zihniyetin çok farklı olması, vs. gibi.

Aslında, sosyalizm aleyhinde hangi ampirik örnek öne sürülürse sürülsün, ampirist-pozitivist felsefe benimsendiği anda, yani, sosyalizmin lehinde veya aleyhinde esaslı bir kanıt formüle etme fikri nafile ve yanlış düşünülmüş konumuna düşürüldüğü anda ve bunun yerine sadece, bazı sosyalist politika planlarının teferruatları hususunda, kişilerin tabii ki yanılabileceği itiraf edilerek, sonucun tatmin edici olmadığı zaman, kişinin politikasındaki belli noktaları iyileştirmesi konusunda yeterince esnek olabilmesiyle, sosyalizm her türlü belirleyici tenkitten muaf bırakılmış olur, çünkü her türlü başarısızlık, her zaman, halen kontrol edilmemiş müdahaleci bir değişkene atfedilebilir. Dikkat edilmesi gerekir ki en mükemmel şekilde yürütülen, kontrollü bir deney bile, bu durumu zerre kadar değiştiremez. Açıklanacak değişken üzerinde muhtemel etkisi olabilecek tüm değişkenleri kontrol etmek hiçbir zaman mümkün olmayacaktır -pratik olarak bu gerçek anlamıyla tüm evreni kontrol etmeyi gerektirecek, teorik anlamda ise bu hiç kimsenin hiçbir zaman evreni oluşturan tüm değişkenlerin neler olduğunu bilmesinin imkansız olduğu anlamındadır. Bu, cevabı yeni keşfedilen ve kavranan tecrübelere daima açık kalacak bir sorudur. Dolayısıyla, yukarıda karakterize edilen dokunulmazlık stratejisi, istisnasız ve daimi bir şekilde işleyecektir. Ve, ampiristlerin kendi yazılarından ve özellikle D. Hume'dan bildiğimiz üzere, belli değişkenleri görsel olarak nedenler ve sonuçlar olarak bağlayacak şekilde gözlemleyebileceğimiz bir "bant" mevcut olmadığından,[92] belirtilmelidir ki

92. Krş. D. Hume, A Treatise of Human Nature ve Enquiry Concerning Human Understanding, krş.: Selby-Bigge (ed.), Hume's Enquiries, Oxford, 1970; ayrıca H. H. Hoppe, Handeln und Erkennen, Bern, 1976.

muhtemel bozucu etkiye sahip herhangi bir değişkeni, gerçekten deneyip kontrol etmeden, en baştan hariç tutmak mümkün değildir. Mesela, hava durumundaki değişimler veya bir durumda uçarak geçerken diğer durumda uçmayan bir sinek örneğindeki gibi, görünüşteki en absürt ve saçma değişkenler bile, önceden gözardı edilemez; tüm yapılabilecek tekrar tecrübeye delalet etmektir ("Uçup geçen veya geçmeyen sinekler bir deneyin sonucuna hiçbir zaman etki etmemişlerdir"). Fakat ampirist doktrinin kendisine göre, bu tecrübe de sadece geçmiş durumlara dayandığı için, meselenin nihai karara bağlanmasına, yine, kesin biçimde yardımcı olamaz, ve bunu dayanak olarak göstermek, yalnızca cevaptan kaçınma anlamına gelir.

O zaman da sosyalizm aleyhinde ne ithamda bulunulursa bulunulsun, bunlar ampirik delillere dayandığı sürece, bir ampirist-sosyalist belli bir politika tasarısının, gerçekte yürürlüğe konulup, tecrübenin her şeyi gün ışığına çıkarması durumu olmaksızın, sonuçlarının ne olacağını önceden bilmenin herhangi bir yolu olmadığını iddia edebilir. Ve gözlemlenebilir sonuçlar ne olursa olsun -neo-Popperci filozof Lakatos'un da söyleyeceği gibi, birinin "araştırma programının" "çekirdeğini" oluşturan-[93] orijinal sosyalist fikir, kontrol edilmemesi, olumsuz sonuç için mesul olarak varsayılabilecek ancak revize edilen hipotezle, sonsuza dek yeniden denenmesi gereken, daha önce ihmal edilmiş, az çok makul bir değişkene işaret edilerek, her zaman kolaylıkla ve ebediyen kurtarılabilir.[94] Tecrübe bize sadece, belli bir sosyalist politika tasarısının, daha fazla servet üretme hedefine

93. Krş. I. Lakatos, "Falsification and the Methodology of Scientific Research Programmes," bkz.: Lakatos and Musgrave (eds.), Criticism and the Growth of Knowledge, Cambridge, 1970.

94. Tüm bunlar Popperyanizme çoğunlukla T. S. Kuhn, The Structure of Scientific Revolutions, Chicago, 1964 tarafından getirilmiştir; ve sonrasında da P. Feyerabend en radikal sonucu çıkaran kişi olmuştur: bilimin rasyonellik iddiasını tamamen atmak, ve "her şey mübah" başlığı altında nihilizmi kucaklamak (P. Feyerabend, Against Method, London, 1978; ve Science in a Free Society, London, 1978). Çıkarılan bu temelsiz sonucun eleştirisi için krş. aşağıdaki not 20.

ulaşamadığını söyler; fakat bize hiçbir zaman, çok az farklı bir tasarının, farklı bir sonuç çıkarıp çıkaramayacağını, veya servet üretimi hedefine, herhangi bir sosyalist politikayla, ulaşmanın mümkün olup olmadığını söyleyemez.

Argümanımda, ampirizm-pozitivizmin bu iki ana ilkesinin geçerliliğine itiraz edeceğim noktaya ulaşmış bulunmaktayım. Bu ilkelerdeki yanlışlık nedir ve ampirizm bile neden sosyalizmi kurtarmaya yardımcı olamaz? Cevabı üç aşamada vereceğim. Öncelikle, ampirizmin, daha yakın analiz edildiğinde, kendi kendini çürüten bir görüş olduğu ortaya çıkacaktır, çünkü kendisi de en azından üstü kapalı olarak, ampirik olmayan bir bilgiyi, hakikatle alakalı bilgi olarak kabul etmek ve önceden varsaymak zorundadır. Bu başlı başına yıkıcı bir hedef olmakla birlikte, gerçek hakkında haber verip, kendisi, tecrübeyle doğrulanma veya yanlışlanmaya maruz olmayan bilgiye ulaşılmasının veya idrak edilmesinin nasıl mümkün olabileceği sorusu ele alınacaktır. Üçüncü olarak da bu tür bir bilginin sadece idrak edilebilir ve önceden varsayılmak zorunda olmayıp, aynı zamanda bunun, üzerine sosyalizm aleyhinde ekonomik kanıt kurulabileceği, ve bu inceleme boyunca da kurulmuş olan, sağlam epistemolojik temel olarak işlev görecek pozitif durumların var olduğu gösterilecektir.

Ampirizmin temel fikirleri görünürde makul olmalarına rağmen, daha en baştan belirtilmesi gerekir ki sezgi seviyesinde dahi, durumun tam olarak ampirizmin olmasını istediği şekilde olmadığı görünmektedir. Mantığın, matematiğin, geometrinin ve arz-talep kanunu veya para miktarı teorisi gibi, teorik ekonominin bazı sonuçlarının, tecrübeyle yanlışlanmalarına müsaade etmedikleri için, veya daha ziyade geçerlilikleri tecrübeden bağımsız olduğundan, bize hakikatle ilgili bilgi vermeyip, kelime oyunlarından ibaret olduğu kesinlikle açık değildir. Bunun tam

tersi çok daha makul gibi görünmektedir: Bu bilim dalları tarafından öne sürülen önermeleri -örneğin, "Eğer D doğrusu ile C çemberinin birden fazla ortak noktası varsa, o zaman D ile C'nin tam olarak iki ortak noktası vardır" gibi geometrik bir ifade veya burada meşgul olduğumuz alanla daha yakından alakalı olarak "hem pastam dursun hem karnım doysun" gibi bir ifade- aslında gerçeklikle alakalı bir bilgi verir ve gerçekte, çelişkiye düşme pahasına, farklı olması mümkün olmayan bir şeyle alakalı bir bilgi verir.[95] Bir pastam olunca ve bunu yediğimde, artık pastanın olmayacağı sonucuna varılabilirdi -ve bu açık bir şekilde tecrübeyle yanlışlanabilir olmadan, gerçekle ilgili bilgi veren bir çıkarımdır.

Fakat, sezgiden çok daha önemlisi, tabii ki refleksif analizdir, ve bu da ampirizm duruşunun açık bir şekilde kendini çürüttüğünü ispatlayacaktır. Şayet, ampirik bilginin tecrübeyle yanlışlanabilir olma mecburiyeti varsa, ve analitik bilgi aslında yanlışlanabilir olmadığından, herhangi bir ampirik bilgi içermezse, o zaman ampirizmin bu temel ifadesinin kendisi ne tür bir ifadedir? Tabii ki ya analitik ya da ampirik olmak zorundadır. Eğer analitik ise, o zaman kendi doktrinine göre bu önerme, kağıt üzerinde bir karalama, anlamlı içerikten tamamen yoksun boş laftan başka bir şey değildir. Bunun ilk bakışta gözden kaçmasının sebebi, bu ifadede kullanılan "bilgi", "tecrübe", "yanlışlanabilir" gibi terimlere halihazırda bazı manalı anlamlar yüklenmesinden kaynaklanmaktadır. Fakat analitik ifadelerin tüm anlamsızlığı, kesin olarak ampirist-pozitivist ideolojiden kaynaklanmaktadır. Tabii ki ve bu kendini çürüten ilk kapandır, eğer bu doğruysa, ampirizm kast edip söylemiş gibi göründüğü şeyleri bile kast edip söy-

95. Bu ve devamı hakkında krş. A. Pap, Semantics and Necessary Truth, New Haven, 1958; M. Hollis and E. Nell, Rational Economic Man, Cambridge, 1975; B. Blanshard, Reason and Analysis, La Salle, 1964.

leyemez; rüzgarda hışırdayan yapraklardan başka bir şey olamaz. Herhangi bir şey kast edebilmek için, kullanılan terimlere bir anlam yüklenmesi zorunludur, ve şurası kesindir ki terimlere bir anlam yüklemek, her zaman (bir ibare başka bir ibare bazında açıklanamaz olduğu sürece) pratik bir meseledir; yani, bir terimin kullanımı, bu terim tarafından belirlenmiş kavramın gerçek durumlara tatbik edilip öğrenildiği ve bu şekilde bir terimin gerçekle bağlantısının kurulduğu bir meseledir.[96] Ancak keyfi herhangi bir anlam yükleme bunu yapamaz: "Yanlışlanabilir" örneğin, birinin "kırmızı" veya "yeşil" derken kast ettiği anlamda değildir. Ampirizm-pozitivizmin temel ilkelerini formülleştirirken açıkça söylemek istediği şeyleri söylemek için, terimlere, gerçekte hem ampirist hem de yöntemin uygunluğu hususunda ikna etmek istenilen kişiler için aynı anlamlar verilmelidir. Fakat bir ifade, gerçekte, başından beridir düşündüğümüz anlama geliyorsa, o zaman bariz bir şekilde gerçeklik hakkında bilgi içerir. Aslına bakılırsa, bize gerçekliğin temel yapısı hakkında bilgi verir: İçerisinde, gelecekteki doğrulayıcı veya yanlışlayıcı tecrübeler öncesinde doğru olduğu bilinebilecek hiçbir şey yoktur. Ve şimdi bu önerme analitik olarak kabul edilirse, yani yanlışlamaya izin vermeyip, şu an için varsayıldığı üzere, doğruluğu sadece kullanılan terimlerin anlamlarını analiz ederek oluşturulabiliyorsa, o zaman kişinin elinde aşikar bir çelişkiden başka bir şey kalmayıp, ampirizmin birkez daha kendini çürüttüğü kanıtlanmış olur.[97]

Dolayısıyla, ampirizm-pozitivizm var olan diğer seçeneği seçmek ve temel öğretisinin kendisinin bir ampirik ifade olduğunu

96. Bunun hakkında krş. W. Kamlah and P. Lorenzen, Logische Propaedeutik, Mann-heim, 1967.
97. Krş. L. v. Mises, The Ultimate Foundation of Economic Science, Kansas City, 1978, syf. 5: "mantıksal pozitivizmin esası, *a priori* bilginin idraksal değerini, tüm a priori önermelerin sadece analitik olduğuna işaret ederek reddetmeye dayanır. Bunlar yeni bilgi sağlamayıp sadece sözsel ya da totolojiktir... Ancak tecrübe sentetik önermelere götürebilir. Bu doktrine karşı bariz bir itiraz vardır, şöyle ki bu önermenin kendisi de -şimdiki yazarın yanlış olduğunu düşündüğü- sentetik a priori bir önermedir, zira bunun doğruluğu açık bir biçimde tecrübeyle ortaya konamaz."

açıklamak zorunda kaldığı görülmektedir. Fakat bu durumda, ampirist duruşun artık herhangi bir şekilde bir hükmü kalmayacaktır: Sonuçta ampirizmin her türde doğru bilimsel sorgulama kurallarının türetilmesine baz teşkil eden temel önermesi yanlış olabilir ve bundan böyle hiç kimse bunun böyle olup olmadığından emin olamaz. Birisi aynı şekilde bunun tam tersini iddia edebilir ve ampirizmin sınırları dahilinde hangi duruşun doğru veya yanlış olduğu hususunda karar verecek bir yol yoktur. Gerçekten de temel ilkesinin ampirik bir ifade olduğu ilan edilirse, ampirizm bir metodo-loji -bilimsel bir mantık- olmaktan bütünüyle vazgeçip, farklı ifadelerle belli (keyfi) ilgilenme yollarına, belli (keyfi) isimler vermeye yarayan, tamamen keyfi sözel bir konvansiyondan başka bir şey değildir. Bu, başka bir şeyden ziyade, neden bunun benimsenmesi gerektiği ile ilgili haklı bir sebepten tamamen yoksun bir duruştur.[98]

Ancak, ikinci alternatif seçilse bile, ampirizm aleyhinde sayılabileceklerin hepsi bununla da kalmaz. Daha yakın bir incelemeyle, bu kaçış yolunun da kendi kendini baltalayan başka bir tuzağa götürdüğü görünecektir. Bu yol seçilse bile, ampirist-pozitivist duruşun, ampirik olmayan bir bilginin, "gerçek" bilgi olarak varlığını üstü kapalı olarak varsaymak zorunda olduğu gösterilebilir. Bunu kavramak için, iki veya daha çok olayı, bu olaylarla alakalı belirli bir deneysel duruma uyacak, ve daha sonra da muhtemelen daha fazla ampirik testten geçmek zorunda olduğu ikinci duruma uygulanacak şekilde ilişkilendiren nedensel bir açıklama bulunduğunu farz edelim. İkinci deneysel durumu bi-

98. M. Hollis ve E. Nell'in işaret ettikleri üzere: "Bir pozitivist açısından her önemli ifade analitik ya da sentetiktir ve hiçbir ifade ikisi birden olamadığı için, bir sınıflandırma isteyebiliriz... Söz konusu türdeki bir ifade için ampirik deliller üretmeyi deneyen bir pozitivistten haberdar değiliz. Ayrıca, insanların terimleri nasıl kullandığıyla ilgili bir gerçek olduğunu iddia etmekten başka bunun yapılabileceği bir yol göremiyoruz... Ki bu da bizi sadece şu soruyu sormaya iter 'ne fark eder?" (M. Hollis and E. Nell, Rational Economic Man, Cambridge, 1975, syf. 110).

rinci ile tasdikleyen veya yanlışlayan olarak ilişkilendirmek için, kişi yapılması gereken varsayımın ne olması gerektiğini kendisine sormalıdır. İlk bakışta, ikinci deneysel durumda, ilkindeki gözlemler tekrar ederse bunun tasdikleme ve tekrar etmezse bunun yanlışlama olduğu neredeyse aşikar gibi görünmektedir -ve açıkçası ampirist metodoloji de bunun aşikar olduğunu kabul edip, daha fazla açıklamaya gerek duymamaktadır. Fakat bu doğru değildir.[99] Dikkat edilmesi gerekir ki tecrübe sadece, iki veya daha çok tipteki olayın, zamansal sıra dahilindeki iki veya daha fazla gözlemi, "nötr" bir şekilde "tekrar etme" veya "tekrar etmeme" olarak sınıflandırılabileceğini ortaya çıkarır. Nötr bir tekrar "pozitif" doğrulama ve tekrarlamama "negatif" yanlışlama halini, tecrübeyle gerçekten keşfedilecek olandan bağımsız bir şekilde, ancak, zamanla değişmeyecek biçimde faaliyet gösteren sabit nedenlerin varlığı kabul edildiğinde alabilir. Eğer bunun aksine, nedenlerin zamanın akışı içerisinde bazen böyle bazen de şöyle faaliyet gösterdikleri kabul edilirse, o zaman bu tekrar eden veya tekrar etmeyen olaylar, adeta, nötr olarak tesciillenecek, birbirinden tamamen bağımsız tecrübelerdir ve birbirini doğrulayan veya yanlışlayan olarak, hiçbir şekilde mantıksal bakımdan bağlantılı değildir. Önce bir tecrübe ve daha sonra da başka bir tecrübe vardır, bunlar birbirinin aynısıdır veya farklıdır, ancak bu konuda söylenecek tek şey de budur; bundan başka hiçbir sonuç çıkarılamaz.

Dolayısıyla, "yanlışladı" veya "doğruladı" diyebilmenin ön şartı sabitlik prensibidir: Gözlemlenebilir hadiselerin prensipte, çalışma şekli itibariyle sabit ve zamanla değişmeyen sebeplerce belirlenip, prensipte beklenmedik durumların sebeplerin çalış-

99. Bunun hakkında krş. H. H. Hoppe, Kritik der kausalwissenschaftlichen Sozial-forschung, Opladen, 1983; and "Is Research Based on Causal Scientific Principles Possible in the Social Sciences," bkz. Ratio, XXV, 1, 1983.

ma şeklinde hiçbir biçimde rol almadığına ilişkin kanaat. Ancak sabitlik prensibi geçerli kabul edilirse, belli bir sonucu yeniden üretmedeki herhangi bir başarısızlıkta, orijinal hipotezde bir şeyin yanlış olduğu sonucuna varılabilir; ve ancak o zaman başarılı bir yeniden üretim gerçek anlamıyla doğrulama olarak yorumlanabilir. Çünkü ancak iki (veya daha fazla) olay gerçekten de sebep ve sonuç olarak bağlanırsa ve sebepler zamanla değişmeyen bir şekilde çalışırsa, nedensel olarak bağlı değişkenler arasındaki gözlemlenecek fonksiyonel ilişki, tüm gerçek olaylar için mecburen aynı olması gerektiği ve bunun gerçekte böyle olmadığı durumlarda, nedenlere has belirleyicilerde mutlaka bir yanlışlık yapılmış olması gerektiği sonucuna varılmak zorundadır.

Şimdi açıkçası, bu sabitlik prensibinin kendisi tecrübeye dayalı veya tecrübeden türetilmiş değildir. Sadece olayları birleştiren gözlemlenebilir bir bağın olmaması değildir. Böyle bir bağ mevcut olsa bile, tecrübe bunun zamanla değişmez olup olmadığını ortaya çıkaramaz. Prensibin kendisi de tecrübeyle çürütülemez, çünkü çürütüyormuş gibi görünen herhangi bir olay (bazı tecrübelerin tekrar edilmesindeki başarısızlık gibi), en baştan, kendine has bir tip olayın yalnızca başka bir olayın sebebi olmadığını (aksi takdirde tecrübe başarılı bir şekilde tekrar edilmiş olurdu) göstermiş olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ancak, çalışma şekli, içerisinde zamanla değişmez olarak ortaya çıkabilecek başka bir olay kümesinin gerçekte bulunma ihtimali tecrübeyle hariç bırakılamayacağına göre, sabitlik prensibinin geçerliliği de çürütülemez.

Bununla birlikte, ne tecrübeyle çürütülebilir, ne de tecrübeden türetilmiş olmasına rağmen, sabitlik prensibi, ortada, birbirini tasdikleyen veya yanlışlayan (mantıksal olarak bağlantısız, izole tecrübelere zıt olarak) şeklinde addedilebilecek tecrübe diye bir şey olabilmesi için gerekli mantıksal ön-varsayımdan başka bir

şey değildir. Ve dolayısıyla, ampirizm-pozitivizm bu tip mantıksal bağlantılı tecrübeleri kabul ettiği için, kendisinin de gerçek hakkında ampirik olmayan bilginin varlığının üstü kapalı olarak kabul edilmesi gerektiği sonucuna varılmak zorundadır. Gerçekten de zamanla değişmeyecek şekilde işleyen sebeplerin var olduğunu ve tecrübe, bunu hiçbir zaman ne ispatlayabilecek ne de ispatlayamayacak durumda olmasına rağmen, meselenin böyle olduğunu kabul etmek zorundadır. O zaman, ampirizm, bir kez daha, tutarsız, çelişkili bir felsefe olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu arada, *aprioristik* bilginin var olduğu, veya en azından -mevcudiyet ihtimaline en şüpheci yaklaşan felsefe olan- ampirizm-pozitivizmin, bunun varlığını gerçekte baştan kabul etmek zorunda olduğu yeterince açık hale gelmiş olmalıdır. Ancak itiraf edilmelidir ki geçerliliği tecrübeden bağımsız olarak tespit edilebilen gerçek şeyler hakkındaki bilgi olarak bilgi kavramının kendisi, kavranması zor bir şeydir -aksi halde ampirizm-pozitivizm felsefesinin bilim camiası ve "eğitimli halkın" fikrindeki ezici başarısını açıklamak oldukça güçtür. Dolayısıyla, üzerine sosyalizm aleyhindeki ekonomik delillerin dayandığı belirgin aprioristik temellerin izah edileceği daha somut hedefimize geçmeden önce, aprioristik bilgi diye bir şeyin var olduğunu daha makul bir hale getirmeye yardımcı olacak birkaç genel yorumda bulunmak uygun olacaktır.

Öncelikle, kişinin kendisini, aprioristik bilginin bir şekilde keşfedilmek veya öğrenilmek zorunda olmayan "doğuştan gelen fikirler" veya "sezgisel" bilgiyle herhangi bir şekilde alakalı olduğu mefhumundan kurtarması çok önemlidir. Doğuştan gelen veya değil, sezgisel veya değil: Bunlar bilginin psikolojisini ilgilendiren sorulardır. Buna nazaran, epistemoloji, münhasıran, bilginin geçerliliği ve bu geçerliliğin saptanması sorusuyla alakadar olur -ve şurası kesindir ki aprioristik bilgi salt epistemolojik bir

problemdir. Aprioristik bilgi, psikolojik açıdan ampirik bilgiyle benzerlik gösterebilir, ve çok sıklıkla da benzerdir, öyle ki her iki tip bilgi de edinilmek, keşfedilmek ve öğrenilmek zorundadır. Aprioristik bilginin keşfedilmesi süreci, yeterince sık bir biçimde bize kendini, onunla ilgili çok fazla bir şey yapmadan, zorla kabul ettiren ampirik bilgi edinilmesinden çok daha zor ve zahmetli gibi görünebilir, ve çoğu zaman da gerçekten öyledir; ve aynı zamanda durum genetik olarak, gerçekten de öyle olabilir ki aprioristik bilgi edinilmesi, kişinin daha önce bir nevi tecrübe sahibi olmasını gerektirebilir. Fakat tekrar edilmesi gerekir ki tüm bunlar, bilginin geçerliliği sorusunu etkilemediği gibi, kesinlikle ve özellikle de bu bakımdan aprioristik ve ampirik bilgi birbirinden kategorik olarak farklıdır.[100]

Pozitif tarafta ise, iddia ediyorum ki a priori bilginin mümkün olduğunu anlamak için en önemli mefhum, birinin tecrübe yoluyla öğrenmek zorunda kalacağı şeylerin sadece doğal olarak sunulan eşyalar olmayıp, aynı zamanda, doğal malzemelerin varlığını veya kullanımını gerektirecek suni, insan yapımı şeylerin de var olduğu, ve bunlar zihinsel yapılandırmalar olduklarına göre, her şeye rağmen, yapıları ve etkileri bazında, tam olarak anlaşılmakla kalmaz, aynı zamanda yapım yöntemlerinin makul şekilde değiştirilip değiştirilemeyeceği sorusu karşısında da analiz edilebilir.[101]

Zihinsel yapılandırmanın üç ana alanı vardır: Bunlar, dil ve düşünce, eylemler ve üretilen şeyler olup, hepsi de insan yapımı şeylerdir. Burada üretilen şeylerle ilgilenmeyeceğiz, fakat sadece laf arasında, örneğin, Öklid geometrisinin, uzayın ampirik

100. Krş. I. Kant, Kritik der reinen Vernunft, bkz. Kant, Werke (ed. Weischedel), Wiesbaden, 1956, cilt. II, syf. 45.

101. Bu, tabii ki Kant'ın "akıl sadece kendi yaradılışına uygun olarak kendi ürettiği şeyleri anlayabilir" şeklindeki hükmünde ifade ettiği Kantçı bir fikirdir (Kritik der reinen Vernunft, bkz.: Kant, Werke (ed. Weischedel), Wiesbaden, 1956, cilt. II, syf. 23).

ölçümlenmesini mümkün kılan ölçüm cihazlarının yapımında kullanmaktan kaçınamayacağımız ideal normlar olarak düşünülebileceğine değineceğiz. (O zaman, bu noktada, Öklid geometrisinin, izafiyet teorisi tarafından yanlışlandığı söylenemez; bilakis, bu teori, ölçüm cihazlarının kullanımı vasıtasıyla, geçerliliğini önden varsaymış olur.)[102] Asıl ilgi alanımız olan ekonominin aprioristik temelleri tartışıldığı durumda, eylem alanını inceleyeceğiz. O zaman, değiştirilmesi ihtimal dahilinde olmayan, zihinsel yapılandırma kuralları bilgisi olan aprioristik bilginin ilk açıklaması, dil ve düşünce örneği kullanılarak verilecektir. Bu başlangıç noktası olarak seçilmiştir, çünkü burada yapılan şeyi yapmak için, yani iletişim kurarken, tartışırken ve münakaşa ederken, kişinin kullandığı dil ve düşüncedir.

Ampiristlere göre, dil geleneksel olarak kabul edilen, en nihayetinde gösterimsel tanımlar yoluyla, yine geleneksel olarak bazı anlamlar verilen, işaret ve işaretler kombinasyonudur. Bu görüşe göre, dil, insan yapımı suni bir ürün olmasına rağmen, *a priori* olarak hakkında hiçbir şey bilinemez gibi görünmektedir. Ve gerçekten de hepsi farklı işaretler kullanan ve kullanılan terimlerin anlamları keyfi olarak atanıp değiştirilebilen, çok sayıda farklı diller mevcuttur, öyle ki dil hakkında bilinmesi gereken her şey, mecburen, tecrübeyle öğrenilmek zorundaymış gibi görünmektedir. Fakat bu görüş doğru değildir, veya en iyi ihtimalle sadece yarı doğrudur. Her dilin konvansiyonel bir işaret sistemi olduğu doğrudur, fakat o zaman konvansiyon nedir? Çok açıktır ki "konvansiyon" diye bir şeyin kendi içerisinde konvansiyonel olarak tanımlandığı iddia edilemez, zira bu, cevap vermekten

102. Bunun hakkında krş. P. Lorenzen, "Wie ist Objektivitaet in der Physik moeglich"; "Das Begruendungsproblem der Geometrie als Wissenschaft der raeumlichen Ordnung." bkz.: Methodisches Denken, Frankfurt/M., 1968; ve Normative Logic and Ethics, Mannheim, 1969; F. Kambartel, Erfahrung und Struktur, Frankfurt/M., 1968, Böl. 3; ayrıca H. Dingier, Die Ergreifung des Wirklichen, Muenchen, 1955; P. Janich, Protophysik der Zeit, Mannheim, 1969.

kaçınmaktır. Her şey konvansiyon (ve bu durumda, dil) olarak adlandırılabilir, ancak kesinlikle böyle adlandırılabilen her şey gerçekte konvansiyonel bir mutabakat değildir. "Konvansiyon falanca şekilde kullanılır" demek ve bunu derken anlaşılmak, birinin, konvansiyonun ne olduğunu zaten bildiğini önden var sayar, zira bu ifade iletişim aracı olarak dili, halihazırda kullanmak zorundadır. Dolayısıyla, kişi, dilin konvansiyonel bir işaret sistemi olduğuna ve bu haliyle onun hakkındaki bilginin ancak ampirik bilgi olabileceği sonucuna varmak zorundadır. Fakat ortada böyle bir sistemin var olabilmesi için, bir dili konuşan herkesin, konvansiyonun ne olduğunu zaten bildiği kabul edilmek zorundadır, ve bunu açık bir şekilde "köpeğin" köpek anlamına geldiğini bildiği şekilde değil, konvansiyonun gerçek, doğru anlamını idrak ederek bilmek zorundadır. Bu itibarla, bir dilin ne olduğu konusundaki bilgisi *a priori* olarak addedilmelidir. Bu anlayış daha hususi seviyeler için tekrar edilebilir. Bir dilde kurulabilecek her türlü spesifik ifade vardır, ve tecrübe burada tabii ki bir rol oynar. Ancak bir önerme yapmanın ne anlama geldiğinin bilinmesi, kesinlikle tecrübeyle öğrenilecek bir şey olmayıp, bir dili konuşan herkes için bu önden varsayılmak zorundadır. Bir konuşmacıya, bir önermenin ne olduğu, bunu bir önerme olarak nasıl yorumlayacağını zaten bilmediği sürece, sadece başka bir ifade kullanarak açıklanamaz. Ve aynı şey tanımlar için de geçerlidir: "Tanım" kelimesini gösterimsel olarak, belli bir tanıma dikkat çeken birini işaret ederek tanımlamak olmaz, çünkü aynen "köpek" kelimesinin bir köpeğe işaret ederek tanımlandığı durumdaki gibi, ağızdan çıkan [köpek] kelimesi eşliğinde bir köpeğe işaret edilmesi köpeğin "köpek" olarak anlaşılması anlamına geldiği anda, gösterimsel tanımlamanın anlamının idraki zaten önden varsayılmak zorunda olduğundan, aynı durum "tanım" için de geçerlidir. Kişi çıkarılan belirli bir sesin,

tanımlanması işaret edilerek desteklenecek bir şeyi belirteceğini zaten bilmemesi halinde, tanımı gösterimsel olarak tanımlamak tamamen anlamsız olur ve o zaman belirli nesneleri, genel soyut özelliklerin örnekleri olarak belirlemek mümkün olmaz. Kısacası, herhangi bir terimi konvansiyonel olarak tanımlamak için, bir konuşmacının "tanım" kelimesinin gerçek anlamının *a priori* bilgisine -gerçek tanımına- vâkıf olduğu kabul edilmek zorundadır.[103]

O halde, gerçek konvansiyonun nasıl oluşturulacağı, bir ifade oluşturarak bir önermenin nasıl yapılacağı (yani bir şey söyleyerek bir şeyin nasıl ifade edileceği) ve gerçek bir tanımın nasıl yapılıp, genel özelliklerin özel hallerinin nasıl tanımlanacağı, yani dil hakkındaki bilgi, *a priori* olmak zorundadır çünkü herhangi bir dili konuşan bir konuşmacı açısından önden varsayılmak zorundadır. Bunun inkar edilmesi kendini çürüten bir durumdur, zira bu inkar da bir dil kullanarak, önermeler oluşturup tanımlar kullanarak, yapılmak zorundadır. Ve her tecrübe kavramsal bir tecrübe, yani, bir dile dayalı tecrübe, olduğundan -ve bunun böyle olmadığının ciddi olarak söylenmesi, meseleyi kesin olarak ispat etmiş olur, zira bu da bir dil dahilinde şekillendirilmek zorundadır- bunun dil açısından doğruluğu *a priori* olarak bilinmesiyle birlikte, kişi gerçekle alakalı *a priori* bir doğruyu da bilmiş olur: Soyut özellikleri, yani başka hallerinin de bulunabileceği özellikleri olan belirli nesnelerden oluştuğu; herhangi

103. Gerçek tanımlara karşı konvansiyonel ya da koşullu tanımlar problemi üzerine krş. M. Hollis and E. Nell, Rational Economic Man, Cambridge, 1975, syf.177 ve sonrası. "Ampirist bakış açısından, dürüst tanımlar iki türdür, sözlüksel ve koşulsal." (syf. 177) Fakat "bu görüşün haklı çıkarılmasına gelince, bize 'tanımın' bir tanımı herhalde sunulacaktır. Tanımın tanımı hangi kategoriye düşerse düşsün, bunun herhangi bir epistemolojik değerde olduğunu kabul edemeyiz. Aslında, ne sözlüksel ne de koşulsal olmadıkça, bu makul bir epistemolojik tez dahi olamaz. Bu hem uygunsuz hem de kendi kendini çürüten bir görüştür. Çok uzun bir şeceresi olan karşı bir görüş ise, tarif edilen şeyin esasını yakalayan 'gerçek' tanımların var olduğudur." (syf. 178); ayrıca krş. B. Blanshard, Reason and Analysis, La Salle, 1964, syf.268 ve sonrası.

bir nesnenin kesin bazı özelliğinin ya olduğu ya da olmadığı ve böylece, doğru veya yanlış, durumun sahiden de bu olduğunun söylenebileceği gerçeklerin var olduğu; ve tüm gerçeklerin ne olduğunun, bunların da aslında gerçekler, yani hususi soyut özellik halleri, olması gerektiği dışında, *a priori* olarak bilinemeyeceğidir. Ve yine, kişinin tüm bunları bilmesinin nedeni tecrübe değildir, zira tecrübe sadece az önce tarif edilen şekillerde ortaya çıkabilecek şeylerdir.[104]

Bunu akılda tutarak, eylemlerin, zihinsel yapılandırma kuralları çerçevesinde tam olarak anlaşılabilecek, insan işi zihinsel yapılandırmalar olduğu için aynı zamanda eylemler ve eylemlerin sonuçları hakkında pozitif aprioristik bilgiye sahip olunabileceği konusunu; ve ampirizm-pozitivizmin -çelişkiye düşme pahasına- sosyalizm aleyhindeki ekonomik kanıtları zayıflatmasını ve hatta ciddi olarak meydan okumasını düşünmenin bile mümkün olmadığını ispat için eylem alanına dönebiliriz, zira bu kanıtlar neticede böyle temellere dayalıyken, ampirist felsefe bununla çelişkili durmaktadır.

İspata yönelik ilk adımda ampirist metodolojinin, kendi iddiasının aksine, eylemlere uygulanma imkanının olmadığını göstermiş ve böylece, eylemler hakkındaki aprioristik bilginin ilk halini, daha ziyade negatif de olsa ortaya çıkarmış olacağım. Ampirizm, aynen diğer olaylarda olduğu gibi, eylemlerin de tecrübeyle doğrulanıp çürütülebilecek nedensel hipotezler vasıtasıyla açıklanabileceğini ve açıklanması gerektiğini iddia eder. Eğer durum gerçekten de böyle olsaydı, o zaman ampirizm, eylemlerle alakalı olarak zamanla değişmeyecek şekilde işleyen nedenlerin varlığını (gerçek hakkındaki bilgi olarak *a priori* bilgi diye bir şey olmadığı doktrininin aksine) kabul et-

104. Krş. A. v. Melsen, Philosophy of Nature, Pittsburgh, 1953, blh. Bölümler 1,4.

mek zorunda kalırdı. Belli bir eylemin sebebinin hangi belirli olay olduğu önceden bilinemeyeceğinden -bunu tecrübe ortaya çıkarabilecektir. Fakat, ampirizmin bizim devam etmemizi istediği şekilde devam edebilmek için -olaylar silsilesi ile alakalı farklı tecrübeleri, birbirlerini doğrulayan veya yanlışlayan olarak ilişkilendirildiği ve yanlışlıyorsa başlangıçtaki nedensel hipotezi yeniden formülleştirerek karşılık verilmesi- nedenlerin işleyişinde zaman içerisinde sabit kalan bir şeylerin mevcudiyeti önden varsayılmak zorundadır. Ancak, eğer bu doğruysa, ve eylemler gerçekten de zamanla değişmeden işleyen nedenlerce idare edilir olarak idrak edilebiliyorsa, peki o zaman açıklayıcıları, yani, hipotez yaratma, doğrulama ve yanlışlama işlemlerinin kendisini yürüten insanları, açıklamak nasıl olacaktır; -yani, ampiristlerin bize davranmamızı söylediği şekilde davranan hepimiz? Açıkçası, tüm bunları yapabilmek için -doğrulayan veya yanlışlayan tecrübeleri sindirmek için, eski hipotezleri yenileriyle değiştirmek için- kişinin öğrenme kabiliyetinin olduğu farz edilmek zorundadır. Ancak kişinin tecrübeden öğrenme kabiliyeti varsa, ki bir ampirist bunu kabul etmeye mecburdur, o zaman kişi belli bir zamanda, daha sonraki bir anda ne bileceğini ve bu bilgiye istinaden nasıl davranacağını bilemeyecektir. Bunun yerine, kişi, birinin eylemlerinin nedenlerini ancak olay olduktan sonra irdeleyebilir, zira kişi, birinin bilgilerini ancak o bilgiye zaten sahipse açıklayabilir. Dolayısıyla, ampirist metodolojinin, zaruri unsuru olarak bilgi içeren, eylem ve bilgi alanına uygulanması, bariz bir çelişkidir -mantıksal bir saçmalıktır.[105] Sabitlik prensibi, doğal

105. Ayrıca krş. H. H. Hoppe. Kritik der kausalwissenschaftlichen Sozialforschung, Opladen, 1983; ve "Is Research Based on Causal Scientific Principles Possible in the Social Sciences" bkz. Ratio XXV, 1, 1983. Buradaki argüman söyle özetlenmiştir (syf. 37): "(1) Benim -ve bir argümandaki muhtemel rakipler olarak- diğer insanların öğrenme kabiliyetleri vardır. (Bu ifadeye, doğruluğunu üstü kapalı olarak kabul etmeksizin itiraz edilemez. Her şeyden öte, sebeplerin araştırılması işine girişen herkes tarafından kabul edilmek zorundadır. Bu bakımdan önerme (1) *a priori* olarak geçerlidir.) (2) Eğer öğrenebilmek mümkünse, kimse belli bir anda, daha sonraki zamanlarda ne

nesneler çemberi içerisinde doğru olarak kabullenilebilir ve bu haliyle ampirizm metodolojisi burada uygulanabilir, ancak, eylemler söz konusu olduğunda, nedensel ampirik açıklama girişimi mantıksal olarak imkansızdır, ve kesinlikle gerçek bir şey hakkındaki bir bilgi olan bu husus kati olarak bilinebilir. Belirli bir eylem hakkındaki hiçbir şey *a priori* olarak bilinemez; ancak neticede eylem oldukları sürece, bunlarla alakalı *a priori* bilgi mevcuttur. Hiçbir eylemin, sabit şekilde işleyen nedenlere istinaden tahmin edilebilir biçimde idrak edilemeyeceği, *a priori* olarak bilinebilir.

Eylemle alakalı olan ikinci anlayış da aynı tiptedir. Eylemlerin kendisine, bir şeyin neden olduğu, idrak edilememekle birlikte, eylem olan herhangi bir şey, eylemin gerçekleştirildiği fiili dünyada nedenselliğin varlığını önden kabul etmek zorunda olduğunu göstereceğim. Nedensellik -ampirist-pozitivist felsefenin, kendi kabulünün tecrübeden türetilmiş olduğu kesinlikle söylenemeyecek ve tecrübeye dayanarak haklı çıkarılamayacak olmasına rağmen, kendi metodolojik usullerini mantıksal olarak makul gösterebilmek için, bir şekilde varlığını kabul etmek zorunda kaldığı şey olup- eylemin bir kategorisidir, yani, bu, bazı usule ilişkin kurallar takip edilerek, bizim tarafımızdan üretilmiş veya yapılandırılmıştır; ve bu kural, öyle görünmektedir ki herhangi bir şekilde davranabilmek için zorunlu olarak ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle, bu öyle bir kuraldır ki yanlışlanması ihtimal dahilinde değildir, zira onu yanlışlama

bileceğini ve bu bilgiye istinaden nasıl davranacağını bilemez. (Eğer herhangi bir anda, daha sonraki zamanlarda ne bilineceği bilinebilseydi, herhangi bir şey öğrenmek asla mümkün olmazdı -fakat bu nokta ile ilgili önerme (1)'e bakın.) (3) Kendisinin ve/veya başkalarının gelecekteki bilgi mertebesini ve bu bilgiyi ortaya koyan (yani, sebepler olarak yorumlanabilecek değişkenleri bulmak) ilgili eylemleri tahmin etmenin mümkün olduğunu öne sürmek bir çelişki ihtiva eder. Eğer, belli bir bilgi mertebesindeki veya kasti bir eylem içerisindeki bir fail öğrenebiliyorsa, o zaman bunun için ortada nedenler yoktur; lakin ortada nedenler varsa o zaman failler öğrenemez - fakat yine önerme (1)'e bakın.

teşebbüsü bile, kendisini önden kabul etmeyi gerektirir.

Nedensellik hakkında söylenenlerden sonra, bunun, gerçekliğin mevcut bir unsuru olmasından ziyade üretilmiş bir unsur olduğu çok kolay bir şekilde görülüyor olmalıdır. Kişi, her zaman aynı şekilde işleyen ve buna istinaden gelecekle ilgili tahminlerin yapılabildiği nedenlerin var olduğunu tecrübe ederek öğrenmez. Bilakis, kişi, hadiselerin böyle nedenleri olduğunu, belli tipteki bir araştırmacı usulü takip ederek, herhangi bir istisna meydana gelmesini prensip itibariyle reddederek, yani, kararsızlık durumlarını ve böyle aşikar bir kararsızlığın meydana geldiği her durumda, bunları yeni nedensel bir hipotez üretmek suretiyle ele almaya hazırlıklı olarak, tespit eder. Fakat, bu şekilde ilerlemeyi zorunlu kılan şey nedir? Kişi neden bu şekilde davranmak zorundadır? Çünkü bu şekilde davranmak, kasti davranış sergilemektir; ve biri kasten davrandığı sürece, kişinin tam olarak yaptığı şey, sabit işleyen nedenleri önden varsaymaktır. Kasti fiiller, failin çevresine müdahale edip, çeşitli şeyleri değiştirmesi, veya değişimini engellemesi ve bu şekilde, tercih edilen bir sonuca veya şartlara ulaşmak için olayların "doğal" akışını başka yöne çevirme gerçeğiyle karakterize edilir; veya aktif bir müdahalenin imkansız olduğu ortaya çıkarsa, daha sonraki sonuca işaret edecek, zamansal olarak daha önceki olaylara dikkat ederek, vaktinde tahmin etmek dışında yapabileceği hiçbir şey olmayan sonuca kendini hazırlamaktır. Her durumda, aksi takdirde meydana gelmeyecek bir sonuca ulaşmak veya aksi takdirde tamamen sürpriz olarak ortaya çıkabilecek, kaçınılmaz bir sonuca intibak edebilmek için, fail, sabit olarak işleyen nedenleri önden varsaymak zorundadır. Fail, istenilen sonuca ulaşmaya yardımcı olacağını var saymasa, müdahale etmezdi; ve eğer, hazırlıklarına başlamasında temel aldığı olaylar, gerçekten de söz konusu sonucu üretecek şeyin sabit olarak işleyen nedensel güçler olduğunu ve ya-

pılan hazırlıkların gerçekten de arzulanana hedefe götüreceğini düşünmese, herhangi bir şey için hazırlık ve ayarlama yapmazdı. Bir fail, kendine ait bireysel varsayımları ve sebep-sonuç ilişkileri ile alakalı olarak, tabii ki yanılabilir, ve müdahaleye rağmen, arzulanan sonuç ortaya çıkmamış veya üzerine hazırlıklar yapılmış olan beklenen bir olay meydana gelmeyebilir. Fakat bu hususta ne olursa olsun, sonuçlar beklentilerle uyumlu olsa da olmasa da belli bir sonuç veya olayla alakalı eylemler gelecekte onaylansa da onaylanmasa da değiştirilmiş veya değiştirilmemiş, her eylem, herhangi bir zamanda herhangi bir fail için önceden bilinebilecek belli bir olayın belli bir nedeni olmamasına rağmen, sabit olarak işleyen nedenlerin varlığını önden varsaymak zorundadır. Aslında, doğal bir hadisenin, zamanla değişmeyecek şekilde işleyen nedenlerce idare edildiğinin tersini ispatlamak, kişinin, var olan bir hadisenin, mazideki değişkenleri temel alarak üretilemeyecek veya tahmin edilemeyecek olduğunu göstermesini gerektirir. Fakat açıkçası, bunu ispatlamaya çalışmak yine, inceleme altındaki hadisenin gerçekleşmesi veya gerçekleşmemesine, uygun eylemlerde bulunularak etki edilebileceğini ve bu yüzden hadisenin, sabit olarak işleyen bir nedenler ağına muhtemelen gömülü olduğu önden varsayılmak zorundadır. Dolayısıyla, sabitlik prensibinin geçerliliğinin, her eylem onu önden varsaymak zorunda olduğundan, herhangi bir eylemle yanlışlanmasının mümkün olmadığı sonucuna varılmak zorundadır.[106] ("tecrübenin" "sabitlik prensibini "yanlışladığını" söylemenin sadece tek bir yol vardır: Fiziksel dünya gerçekte, birinin hiçbir şekilde eylem gösteremeyeceği kadar kaotik olsaydı, o zaman tabii ki sabit şekilde işleyen nedenlerden oluşan bir dünyadan bah-

106. M. Singer, Generalization in Ethics, London, 1863; P. Lorenzen, Normative Logic and Ethics, Mannheim, 1969; S. Toulmin, The Place of Reason in Ethics, Cambridge, 1970; F. Kambartel (ed.), Praktische Philosophie und konstruktive Wissenschaftstheorie, Frankfurt/M, 1974; A. Gewirth, Reason and Morality, Chicago, 1978.

setmek çok da anlamlı olmazdı. Fakat, o zaman da esas özelliği kasti eylem göstermek olan insanlar, artık bu kararsızlığı tecrübe edecek olanlar olmazlardı. Birisi insan olarak kalmaya devam ettiği sürece -ki bu argümanımızın aslında söylediği şeydir- sabitlik prensibi *a priori* olarak geçerli kabul edilmek zorundadır, zira her eylem bunu önden varsaymak mecburiyetindedir ve birinin gerçekte sahip olabileceği herhangi bir tecrübenin bunu çürütmesi imkan dahilinde değildir.)[107]

Nedensellik kategorisinin içerdiği diğer bir şey de zamandır. Ne zaman ki kişi belli bir sonucu üretir veya onun için hazırlık yapar ve böylece olayları sebep ve sonuç olarak kategorize ederse, aynı zamanda önceki ve sonraki olaylar arasında bir ayrım yap-

107. O zaman, nedensellik fiziksel realitenin belirsiz bir özelliği değil, bilakis eylemin bir kategorisi olup bu haliyle fiziksel dünyanın mantıksal olarak zaruri bir boyutudur. Bu gerçek, yukarıda açıklandığı üzere herhangi bir hipotezin olası yalanlamalara karşı, sürekli olarak, kontrol edilmemiş yeni değişkenler önererek bağışık kılınması ihtimaline rağmen, nedensel ilmi araştırmalara girişilmesi konusunda nihilistik sonuçların neden çıkarılamayacağını açıklamaktadır (krş. yukarıdaki Not 7). Zira doğal bilimlerin, düşüncelere dalma girişimi olmayıp neticede eylemin bir enstrümanı olduğu anlaşılırsa (bunun hakkında ayrıca krş. J. Habermas, Knowledge and Human Interests, Boston, 1971, blh. Bölüm 6), o zaman ne hipotezlerin bağışık kılınabilmesi gerçeği, ne de rakip teoriler arasındaki seçimin her zaman mümkün gibi görünmemesi durumu (çünkü teoriler hiç kuşkusuz veriler itibariyle yetersiz belirliliktedir) hiçbir zaman bir rasyonellik kriteri olan "aletsel başarının" daimi varlığını etkilemez. Ne hipotezlerin bağışık kılınması ne de paradigmatik farklılıkların kaynak gösterilmesi, hiç kimseyi, ışığında her teorinin neticede aynı standartlarda ölçülebilir olarak çıktığı bu kritere karşı daha az bağlı yapmaz. Doğal bilimlerin gelişmesinin -Kuhn, Feyerabend ve diğerlerine karşın- nihayetinde inkar edilemez, sabit bir teknolojik ilerleme meydana getirebilmesinin nedenini açıklayan, aletsel başarıdaki rasyonellik kriterinin bu değişmezliğidir.

Öte yandan, yukarıda açıklandığı üzere nedensel ilmi araştırma yapılmasının mümkün olmadığı, tahmin değeri olan bilginin ampirik olarak test edilebilir bilimsel hipotez statüsünü hiçbir zaman elde edemeyip daha ziyade haberli, sistematik olmayan şekilde öğretilebilinen öngörüler olup dolayısıyla aletsel başarı kriterinin prensipte uygulanamaz olduğu insan eylemi alanında, ampirist metodolojik reçete ciddiye alındığında nihilizm vesvesesi sahiden de gerçekmiş gibi görünür. Ancak, bu reçeteler sadece ampirik bilimler şeklindeki sosyal bilimler açısından uygulanamaz olmakla kalmaz (bunun hakkında krş. H. H. Hoppe, Kritik der kausalwissenschaftlichen Sozialforschung, Opladen, 1983, blh. Bölüm 2); burada gösterdiğim gibi, sonucun ne olduğunu bilebilmek için her şeyin önce denenmesi gerektiğini savunan ampirist doktrinin tersine, eylemlerle ilgili *a priori* bilginin mevcut olduğunu ve bu *a priori* bilgiye dayalı olarak sosyal dünyayla alakalı mutlaka doğru tahminler yapılabilir. Bu durum da nihilistiğin tüm cazibesini temelsiz kılan şeydir.

mış olur. Ve şurası kesindir ki bu kategorizasyon sırf tecrübeden türetilmiş, yani, eşyalar ve olayların sadece gözlemlenmesi, değildir. Kişinin gözlemlerinin zamansal sırası dahilinde ortaya çıkan tecrübeler silsilesi, gerçek zamanlı olayların gerçek sıralamasından çok farklı bir şeydir. Aslına bakılırsa, kişi bir şeyleri, birbirlerine karşı durdukları gerçek zamansal sıranın tam tersi bir sırada gözlemleyebilir. Birinin gözlemleri, yapıldığı zamansal sıradan farklılık gösterecek veya doğru olacak şekilde nasıl yorumlayacağını bilmesi, ve hatta olayları gerçek zamanda yerleştirebilmesi, gözlemcinin bir fail olmasını ve belli sonuçları üretmenin veya hazırlık yapmanın ne anlama geldiğini bilmesini gerektirir. [108] Kişi ancak fail olduğu ve tecrübeler de eylem gösteren şahıslara ait olduğu için, olaylar önce veya sonra gerçekleşti şeklinde yorumlanabilir. Ve hiç kimse tecrübelerin, eylemler dayanak gösterilerek yorumlanması gerektiğini, tecrübeyle bilemez, zira her eylemin icrası, bu şekilde yorumlanan tecrübelere sahip olunması gerektiğini zaten önden varsaymaktadır. Faaliyet göstermenin ne anlama geldiğini bilmeyen hiç kimse, gerçek zamanda gerçekleşen olayları hiçbir zaman tecrübe edemez, ve dolayısıyla zamanın anlamının, her fail tarafından, kendisinin de bir fail olduğu gerçeğinden dolayı, *a priori* olarak bilindiği kabul edilmek zorundadır.

Dahası, eylemler sadece nedenselliği ve gerçek zaman sıralamasını önden varsaymakla kalmaz, aynı zamanda değerlere de ihtiyaç duyarlar. Değerler de bize tecrübeyle malum olmazlar; bilakis tam tersi doğrudur. Kişi bir şeyleri, ancak, bunlar eylem esnasında kendilerine pozitif veya negatif değerler atanabilecek şeyler olduğu için, tecrübe eder. Başka bir deyişle, bir şeyler, ancak bir fail tarafından, değer yüklenmiş olarak tecrübe edilebilir ve hatta daha genel bir ifadeyle, kişi sırf fail olduğu için şuurlu

108. Ayrıca krş., H. H. Hoppe, Handeln und Erkennen, Bern, 1976, syf.62 ve sonrası.

tecrübeye sahip olabilir, zira bunlar eylem gösteren bir insan için bilinmesi değerli olabilecek şeyler hakkında bilgi verebilir. Daha hassas bir ifadeyle: Fail her eylemiyle bir amaç güder.[109] Kendisi, belli bir sonuç meydana getirmek veya olmasını engelleyemeyeceği bir sonuç için hazırlıklı olmayı ister. Eyleminin amacı (ki kişi bunu, tabii ki ancak tecrübeyle bilebilir) ne olursa olsun, bunun bir fail tarafından güdüldüğü gerçeği ona bir değer atadığını gösterir. Aslında, bu, daha eyleminin en başında, düşünebileceği herhangi başka bir eylem amacına göre buna nispeten daha yüksek değer atadığını gösterir, aksi takdirde daha farklı bir eylemde bulunmuş olurdu. Ayrıca, en yüksek değer verdiği amacına ulaşabilmek için, her fail, daha önceki bir zamanda müdahale etme veya daha sonraki bir olay için hazırlıklara başlamak amacıyla daha önceki olaylara dikkat etmek zorunluluğu olduğundan, her eylem, istenilen sonucu elde edebilmek için, aynı zamanda, araçlar (en azından failin kendi vücudu ve müdahale veya hazırlıklar için tüketilen zaman) kullanmak zorundadır. Ve bu araçlar, değer verilen amaca ulaşmak için nedensel olarak zaruri farz edildiğinden, ki aksi takdirde fail bunları kullanmazdı, bunlara da değer atanmak zorundadır. O zaman, fail için sadece amaçların değil, araçların da değeri vardır -kimse belli araçları kullanmadan bir sonuca ulaşamayacağı için, arzulanan sonuçtan türetilen bir değer. Buna ek olarak, eylemler, bir fail tarafından ancak bir sıra izlenerek uygulanabileceğinden, her eylem bir seçim yapmayı gerektirir. Bu, eylem esnasında, failin en çok değer verdiği sonucu vaat eden ve dolayısıyla onun tarafından öncelik tanınan, eylem biçiminin yürütülmesini kapsar; aynı zamanda beklenen sonuçları daha az değerde olan, olası diğer eylemleri hariç bırakmayı içerir. Kişinin her eylemde bulunduğunda se-

109. Ayrıca krş. L. v. Mises, Human Action, Chicago, 1966; Epistemological Problems of Economics, New York, 1981; and The Ultimate Foundation of Economic Science, Kansas City, 1978.

çim yapmak zorunda kalmasının -değer verilen tüm amaçları aynı anda gerçekleştiremeyecek olmasının- bir sonucu olarak, her bir eylemin icrası, maliyetlerin ortaya çıkmasını içerir. Bir eylemin maliyeti, bir eylem biçimini bir diğerine tercih etmek zorunda kalınmasından dolayı, ödenmesi gereken fiyattır. Ve bu, üretimi için gerekli araçlar, daha da yüksek değer verilen diğer bir sonucun üretimi için bağlanmış durumda olduğundan gerçekleştirilemeyen veya ertelenmek zorunda kalan en yüksek değerdeki hedefe atanan değere denk düşer. Bu, başlangıç noktasında, her eylemin, maliyetinden daha değerli ve failine kâr sağlayabilecek bir fiil, yani, değerinin maliyetinden daha yüksek sırada değerlendirildiği bir sonuç olarak düşünülmesi gerektiğini ima etse de her eylem aynı zamanda zarar ihtimali tehdidi altındadır. Böyle bir zarar, bir failin geçmişe bakarak -daha önceki kendi beklentisinin aksine- sonucun aslında vazgeçilen alternatiften daha düşük değerde olduğunu fark etmesiyle oluşur. Ve her eylemin, mutlaka bir kâr amacı gütmesi gibi, zarar ihtimali de onun mecburi refakatçisidir. Zira bir fail, nedensel-teknolojik bilgisi bakımından her zaman yanılabilir ve hedeflenen sonuçlar başarıyla üretilemeyebilir veya gerçekleşmesi için üretilen sonuçlarla alakalı belli olaylar meydana gelmeyebilir; veya, her eylem tamamlanması zaman aldığı, ve farklı hedeflere atanan değer bu arada değişip, daha önce daha yüksek değerdeymiş gibi görünen şeyleri daha az değerli yaptığı için.

Tüm bu kategoriler -değerler, amaçlar, araçlar, tercihler, maliyet, kâr ve zarar- eylem kavramı içerisinde ima edilmiştir. Bunlardan hiçbiri tecrübeden türetilmemiştir. Bilakis, kişinin yukarıdaki kategoriler içerisindeki tecrübeleri yorumlayabilecek kabiliyette olması, kişinin eylemde bulunmanın ne anlama geldiğini bilmesini gerektirir. Fail olmayan hiç kimse bunları anlayamaz, zira bunlar tecrübe edilmeye hazır şekilde "verilmiş" olmayıp, tecrü-

be, eylemde bulunmak için gerekli kurallar uyarınca bir fail tarafından kurulduğu biçimiyle, bu terimler bazında biçimlenir. Ve şurası kesindir ki eylemler gerçek şeyler olduğundan ve birinin eylemde bulunmaması mümkün olmadığından -zira buna teşebbüs etmek bile kendince, bir amacı hedefleyen, araçlara ihtiyaç duyan, diğer eylem biçimlerini hariç bırakan, maliyeti olan, faili arzuladığı hedefe ulaşamama ihtimaline maruz bırakıp böylece zarara uğratan, bir eylem olacağından- eylemde bulunmanın ne anlama geldiği bilgisinin, gerçeklikle alakalı olan *a priori* bir bilgi olarak nitelendirilmesi gerekir. Bu bilgiye sahip olunması hali iptal edilemez veya aksi ispat edilemez, zira bu onun varlığını tümüyle önden var sayar. Aslına bakılırsa, bu eylem kategorilerinin gerçek varlıklarını devam ettirmedikleri bir durum, hiçbir zaman gözlemlenemez, zira gözlem yapmak da kendi başına bir eylemdir.[110]

Ekonomik analizin, özellikle de sosyalizmin ekonomik analizinin temellerini, eylemin anlamındaki bu *a priori* bilgi ve bunun mantıksal bileşenleri oluşturmaktadır. Ekonomik analiz esas itibariyle şunlardan ibarettir: (1) Eylemin kategorilerinin anlaşılması ve değerler, maliyetler, teknolojik bilgilerdeki vs. değişimin anlamının anlaşılması; (2) bu kategorilerin, belli insanların fail olarak tanımlanması, belli nesnelerin eylem araçları olarak belirlenmesi, belli hedeflerin değer olarak tanımlanırken belli şeyle-

110. Eylem mefhumunun aprioristik karakterinin -yani, insanın eylemde bulunduğu ve eylemde bulunmanın da yukarıda açıklanan kategorileri içerdiği önermesini yalanlamanın imkansızlığıdır, çünkü bunu yalanlamayı denemenin kendisi de bir eylemdir- epistemoloji alanında, çelişki kanunu ve reddedilmesinin düşünülemeyeceği şeklinde tamamlayıcı unsurları vardır. Bu kanunla alakalı B. Blanshard şöyle yazar: "Bu kanunun inkarı bunun doğrudan ziyade yanlış olduğunu söylemek demektir, yanlış olması doğru olmasını hariç tutar. Fakat bu da sözde inkar edilecek şeyi doğrular. Kimse geçerliliğini inkar etme eylemi içerisinde önden kabul etmeden çelişki kanununu inkar edemez" (B. Blanshard, Reason and Analysis, La Salle, 1964, syf. 276). Aslında, L v. Mises'ın işaret ettiği üzere, çelişki kanunu epistemolojik olarak daha temel olan "eylem aksiyomunda" ima edilmiştir (L v. Mises, The Ultimate Foundation of Economic Science, Kansas City, 1978, syf. 35). Prakseoloji ile epistemoloji arasındaki ilişki üzerine ayrıca krş. Bölüm 7, n. 5.

rin maliyet olarak belirlenmesi şeklinde, somut anlamlar aldığı vaziyetlerin tarif edilmesi; ve (3) bu durumda icra edilen belli bir eylemin neticesinde meydana gelen sonuçların, veya bir fail için bu vaziyetin belli bir şekilde değişmesi neticesinde oluşan sonuçların çıkarımı. Ve bu çıkarım *a priori* olarak geçerli sonuçlara varmak zorundadır, yeter ki çıkarım sürecinin kendisinde bir kusur olmasın ve durumun kendisi ile onun içerisine sokulmuş değişiklikler önceden bilinsin ve eğer durum ile durum değişikliklerinin, tarif edildiği üzere, kendileri gerçeklik olarak tanımlanabiliyorsa hakikatle alakalı *a priori* olarak geçerli sonuçlara varılabilsin, zira bu durumda bunların geçerliliği en nihayetinde eylem kategorilerinin tartışmasız geçerliliğine geri döner.

Yukarıdaki sosyalizm tartışmasında, örneğin, bir fail tarafından harcanan işçilik eğer tek başına eyleminin hedefi olmayıp, daha ziyade gelir üretme hedefine ulaşma aracı ise, ve bu gelir daha sonra -vergilendirme yoluyla- kendi rızası dışında azaltılırsa, o zaman kendisi için, işçilik harcamanın maliyeti artırılırken, kendi vücudu ve zamanıyla peşinden koşabileceği diğer alternatif hedeflerin değeri nispi olarak çoğalmış ve dolayısıyla bunun sonucunda, çalışma isteğinde bir azalma meydana gelmesi gibi ulaşılan sonuçlar, işte bu metdolojik yolu izlemiştir. Yine bu yolla, örneğin, eğer üretim araçlarının gerçek sahiplerinin, bunları en yüksek teklifi verene satma hakkı yoksa, o zaman hiç kimse, bunlarla gerçekten üretilmiş olanı üretirken oluşan parasal maliyeti (yani, bunları farklı şekilde kullanmayarak kaçırılan fırsatların parasal değerini) saptayamaz, ve hiç kimse artık bu araçların gerçekten de daha üretim çabalarının başında fail tarafından en yüksek değerde gibi düşünülen malların üretiminde kullanıldığını garanti edemeyeceği sonucuna -*a priori* bir sonuç olarak- ulaşılır. Dolayısıyla, bunu, alım gücü bazında azalan bir hasıla izlemek zorundadır.

Epistemoloji alanına epeyce uzun sayılabilecek bu sapmadan sonra, sosyal mühendislik sosyalizmi tartışmamıza geri dönelim. Bu sapma, ampirizm-pozitivizmin, eğer doğru olsaydı, herhangi bir politika tasarısının aleyhinde kategorik olarak hiçbir şey söylenemeyeceği, zira belli politikaların gerçek sonuçlarını ancak tecrübenin ortaya çıkarılabileceği şeklindeki, sosyalizmi kurtaracak iddiasını, çürütmek için gerekliydi. Buna karşılık ben de ampirizmin sezgiyle açıkça çelişen görüntüsüne dikkat çektim. Sezgiye göre, mantık tecrübeden daha temeldir ve bu, aynı zamanda gerçeklik hakkında bir bilgidir. Üstelik, ampirizm-pozitivizm kendisiyle çelişen bir düşünce olarak ortaya çıkmaktadır, zira kendisi *a priori* bilginin gerçek bilgi olarak varlığını önden varsaymak zorundadır. Gerçekten de eylem gösteren ve tecrübe eden her insan tarafından önden varsayılmak zorunda olan bir sürü pozitif *a priori* bilgi mevcuttur, çünkü kendisi eylemde bulunmanın ne anlama geldiğini biliyordur ve bunu tecrübeyle çürütmesi imkan dahilinde değildir, zira buna teşebbüs etme eyleminin kendisi bile, reddedilen şeyin geçerliliğini önden varsaymış olur.

Bu tartışma bizi şu şekilde özetlenebilecek bir sonuca götürdü: "Tecrübe mantığa üstün gelemez, bilakis tam tersi doğrudur." Mantık tecrübe üzerine geliştirilip düzeltilebilir, ve bize ne tür tecrübelere sahip olabileceğimizi ve buna karşılık hangilerinin de bulanık bir akıldan kaynaklandığını, böylece "gerçeklik"le alakalı tecrübelerden ziyade "rüya" ve "fantazya" olarak adlandırılmaları gerektiğini söyler. Sosyalizm aleyhindeki ekonomik delillerin üzerine kurulduğu temellerin sağlamlığı hususunda verilen bu güvence ile, sosyal mühendislik sosyalizminin daha anlaşılır bir eleştirisini yapmak mümkündür; yine mantıksal olan, *a priori* bilgiye dayanan, ve sosyal mühendislik sosyalizminin kovaladığı hedeflere, önerdiği araçlar vasıtasıyla hiçbir zaman ulaşılamaya-

cağını, çünkü bunun bu türdeki bir bilgiyle çeliştiğine dair bir eleştiri. Takip eden eleştiri artık çok kısa olacaktır, zira sosyal mühendislik ideolojisi, yanlış olduğu ispatlanan ampirist-pozitivist metodolojisi hariç, aslında sosyalizmin diğer versiyonlarından farklı değildir. Dolayısıyla, daha önceki bölümlerde, Marksist, sosyal demokratik ve muhafazakârlık sosyalizmiyle alakalı sunulan analizler buraya da uygulanabilir.

Bu, sosyal mühendislik sosyalizminin mülkiyet kuralları açıklandığında daha net ortaya çıkacaktır. Birincisi, yenilenemez kaynakların kullanıcı-sahipleri, bunlarla istedikleri her şeyi yapabilirler. Fakat ikinci olarak, bu işlemin sonucu sosyal mühendisler topluluğu (yani, söz konusu eşyaların kullanıcı-sahipleri olmayıp bunlar üzerinde sözleşme yoluyla edinilmiş bir hakkı bulunmayan insanlar) tarafından beğenilmezse, topluluğun, gerçek kullanıcı-sahiplerin bu uygulamalarına müdahale etme ve bu araçların kullanımını belirleme, bu sayede de mülkiyet haklarını kısıtlama hakkı vardır. Ayrıca, sosyal mühendisler topluluğunun, tek taraflı olarak, neyin tercih edilen ürün olup neyin olmayacağını belirleme hakkı vardır, böylece doğal sahiplerin mülkiyet haklarını, istedikleri zaman, istedikleri yerde, ve tercih edilen bir ürünü üretmek için gerekli olduğunu düşündüğü ölçüde kısıtlayabilirler.

Bu mülkiyet kuralları dikkate alındığında, kişi, sosyal mühendislik sosyalizminin, doğal sahiplerin hedeflerini kademeli olarak uygulamasına, mülkiyet haklarına sadece ölçülü bir müdahale ile izin vermesine rağmen, haklarının kısıtlanabileceği derece, toplum (sosyal mühendisler) tarafından belirleneceğinden, bireysel mülkiyetin prensip olarak feshedildiğini ve insanların tüm üretken girişimlerini, özel maliklerin sürekli artan ve hatta topyekun istimlak tehdidi altında gerçekleştireceğini, anında fark eder. Bu açıdan, sosyalizmin sosyal olarak projelendirilen versiyonu ile sos-

yal demokratik ve muhafazakârlık sosyalizmi arasında hiçbir fark yoktur. Fark yine sosyal psikoloji seviyesine indirgenir. Marksist, yeniden dağıtımcı ve muhafazakârlık sosyalizminin her üçü de önceden belirlenmiş genel hedeflerine -eşitlik veya var olan düzenin korunması- ulaşmak isterken, sosyal mühendislik sosyalizminin bu tip bir gayesi yoktur. Tek fikri ikide bir araya giren, prensipsiz müdahalelerdir; esnek, azar azar uygulanan mühendislik. Bu yüzden mühendislik sosyalizmi görünüşte, eleştirilere, değişen tepkilere, yeni fikirlere çok daha açıktır -ve bu tutum da kuşkusuz, sosyalizmin diğer formlarına gönül rızası ile katılmayacak insanlara çekici gelmektedir. Ancak, diğer yandan, ve bu da kesinlikle akılda tutulmalıdır ki bir sosyal mühendisin, doğru uyarıcıları ayarlayarak, satranç tahtası üzerindeki piyonlar gibi, teknik olarak idare edebilecekleri bir değişkenler kümesi olarak gördükleri hemcinsleri üzerinde, en abes şeyleri de içerecek şekilde denemek isteyemeyeceği hiçbir şey yoktur.

Her durumda, sosyal mühendislik sosyalizmi de mülkiyet haklarının, yenilenemez kaynakların kullanıcıları ve sözleşmecilerinden alınıp, kullanıcı ve sözleşmesi olmayanlara yeniden dağıtımını içererek, sosyalizmin diğer versiyonlarından prensip olarak bir farklılık göstermediğinden, üretim maliyetlerini artırır ve böylelikle servet üretiminde bir düşüşe neden olur; bu mutlaka böyle olacaktır ve bu sonuca ulaşabilmek için hiç kimsenin bunu önceden deneyip görmesine gerek yoktur. Sosyal mühendisliğin alacağı spesifik yön ne olursa olsun, varılan bu genel sonuç doğrudur. Sosyal mühendisler topluluğunun, bazı insanların düşük gelir elde etmelerini onaylamayıp, asgari ücretleri mevcut piyasa seviyesinin üstünde sabitlemeye karar verdiklerini düşünelim.[111] Mantık bize bunun, müşterek olarak faydalı bir fiyatta anlaşma-

111. Asgari ücretin etkileri üzerine ayrıca krş. Y. Brozen and M. Friedman, The Minimum Wage: WhoPays?, Washington, 1966.

larına daha fazla izin verilmeyen hem işverenlerin hem de işçilerin mülkiyet haklarının kısıtlanmasını gerektirdiğini söyler. Bunun sonucu işsizliktir ve işsizlik olmak zorundadır. Daha düşük olan piyasa maaşını almak yerine, bazı insanlar bu durumda hiç maaş alamaz hale gelir, zira bazı işverenler bu ek maliyeti karşılayamaz veya daha düşük maliyetlerde çalıştırmak isteyeceği kadar çok insana iş veremez. İşverenler zarar görür, çünkü artık daha az insana iş verebilir ve dolayısıyla üretim randımanı göreceli olarak düşer; işçiler zarar görür, zira her ne kadar düşük de olsa, belli bir gelirin yerine, artık hiç gelirleri yoktur. İşçi ve işverenlerden hangisinin bu işten daha fazla zarar göreceğini, işçi tarafında piyasada işçilik değerleri nisbeten daha düşük olanlarla, işveren tarafında özellikle bu tip işçileri çalıştıranlardan oluşacağı dışında, *a priori* olarak bir şey söylenemez. Ancak, tecrübeyle sabit olduğu üzere, örneğin, vasıfsız işçilik hizmetleri, uzunca bir süre ev işi vs. yaptıktan sonra tekrar iş gücü piyasasına yeniden katılmak isteyen gençler, zenciler, kadınlar ve yaşlı insanlar arasında özellikle sık rastlandığından, işsizlikten en ağır darbeyi yiyeceklerin bu gruplardan oluşacağı kesin şekilde tahmin edilebilir. Ve şurası kesindir ki müdahalenin esasında çözeceğini farz ettiğimiz problem (bazı insanların düşük geliri) şimdi öncesinden de kötü duruma gelmiş olması gerçeği, herhangi bir tecrübeden bağımsız olarak, *a priori* olarak bilinebilirdi! Hatalı ampirist metodolojinin yanıltmasıyla, başka türlü bilinemeyeceği için, tüm bunların ilk önce denenmesi gerektiğini düşünmek, sadece bilimsel sahtekarlık olmakla kalmaz; yanlış düşünülmüş entelektüel temellere dayanan tüm eylemlerde olduğu gibi, oldukça maliyetlidir de.

Başka bir örneğe bakarsak, sosyal mühendisler topluluğu, bazı insanların olması gerektiğini düşündükleri rahatlıkta yaşayamadıkları için evlerin veya dairelerin kiralarının yüksek seviyesinden hoşlanmaz. Buna bağlı olarak, belli daireler için azami bir

kira tespit eden, kira kontrolü yasasını yürürlüğe koyarlar.[112] Bu, örneğin, New York şehri, veya çok daha büyük ölçekte, tüm İtalya için var olan bir durumdur. Akıbetin ne olacağı, yine, olayın gerçek olmasını beklemeye gerek kalmadan, bilinebilir. Yatırımdan elde edilecek getiri artık daha düşük olduğu için, yeni apartmanların yapımı azalır. Eski apartmanlar söz konusu olduğunda da anında bir kıtlık meydana gelir, zira bunlara olan talep, fiyatları düşük olduğu için, artar. Bazı eski apartmanlar, sabitlenen kiraların, dairenin sadece kullanımı ve içinde yaşanmasından kaynaklanan yıpranmayı bile karşılayamayacağı kadar düşük tutulması halinde, artık hiç kiralanmayabilir. O zaman, binlerce boş apartmanın hemen yanında, korkunç bir konut kıtlığı ortaya çıkar (New York ve İtalya bize bunun mükemmel örneklerini sunmaktadır). Bundan çıkış yolu da yoktur, zira masrafları halen karşılamayacağından yeni apartman yapılmayacaktır. İlaveten, artan kıtlıklar çok maliyetli inatçılıklara sebep olacaktır, zira mutlulukla bu düşük kiralı dairelerden birine taşınan insanlar, örneğin, yaşam döngüsü içerisinde aile boyunun normalde değişmesi, ve böylece konutla alakalı olarak farklı ihtiyaçların meydana gelmesi gerçeğine rağmen ve başka yerlerde farklı iş imkanları ortaya çıkması gerçeğine rağmen, tekrar kiradan çıkma/taşınma konusunda artan oranda isteksizlik göstereceklerdir. Ve böylece çok büyük bir kiralık alan israfı oluşacaktır, çünkü, örneğin zamanında, çocuklar halen evde otururken tam doğru ebatta iken, şimdi artık çok büyük gelen geniş dairelerde oturan yaşlı insanlar, yine de daha küçük dairelere taşınmayacaktır, zira bunlardan hiç mevcut değildir; ve daha büyük binalara ihtiyaç duyan genç aileler de bunlar tahliye edilmediği için, istediklerini bulamazlar. İnsanlar, kendi özel işçilik hizmetlerine olan talebin

112. Kira kontrollerinin etkileri üzerine ayrıca krş. C. Baird, Rent Control: The Perennial Folly, San Francisco,1980; F. A. Hayek et al., Rent Control: A Popular Paradox, Vancouver, 1975.

en fazla olduğu yerlere taşınmadıkları veya kendileri için işin olduğu yerde sırf oturacak mekan bulamadıkları, ya da kalacakları yerlerin fiyatlarının, halihazırda düşük olan sabit kiralarına göre çok yüksek olmasından dolayı, oldukça uzak yerlere gidip gelirken çok fazla zaman kaybettikleri için de bir israf meydana gelir. Sosyal mühendislerin, kira kontrolü yasasını devreye almak suretiyle çözmek istedikleri problem, açık bir şekilde, daha öncesine göre çok daha kötü hale gelmiş ve genel hayat standardı, göreceli olarak, düşmüştür. Yine tüm bunlar *a priori* olarak bilinebilirdi. Ancak, kendisine, koşulları gerçekten denenmeden önce sonuçları bilmenin imkanı olmadığını söyleyen ampirist-pozitivist metodoloji tarafından yanıltılan sosyal mühendis için, bu tecrübe muhtemelen bir sonraki müdahalenin zeminini hazırlayacaktır. Sonuçların tam olarak beklendiği gibi çıkmaması, belki de birinin başka bir önemli değişkeni kontrol etmeyi unutmasından kaynaklanmıştır ve kişi artık işe koyulup bunun ne olduğunu bulmalıdır. Fakat bu bölümde gösterildiği gibi, ne ilk ne de takip eden müdahale eylemlerinin hedeflerine hiçbir zaman ulaşamayacağını bilmenin bir yolu vardır, zira bunların hepsi kullanıcı ve sözleşmeci olmayanların, eşyaların doğal maliklerinin haklarına, müdahalesini gerektirmektedir.[113]

Bunu anlamak için yapılması gereken tek şey, sağlam ekonomik muhakemeye geri dönmektir; ekonominin kendine has epistemolojik doğasının inkar edilmesi bile, geçerliliğini önden varsayılmasını gerektiren temellere dayanan, insan eyleminin aprioristik bilimi olarak idrak edilmesidir; ve bu bakımdan, ampirist-pozitivist metodolojiye dayanan bir eylem biliminin "hem pastam dursun hem de karnım doysun" ifadesi kadar asılsız olduğunun farkına varılmasıdır.

113. Ayrıca krş. L. v. Mises, A Critique of Interventionism, New Rochelle, 1977.

VII. KAPİTALİZMİN AHLAKİ SAVUNMASI VE SOSYALİZM AHLAKİ OLARAK NEDEN SAVUNULAMAZ?

Son dört bölüm, kapitalizmi karakterize eden "doğal mülkiyet teorisine" (ilk kullanan ilk sahiptir kuralına) tümüyle dayanmayan bir sosyal sistem olan sosyalizmin, servet üretimi ve ortalama yaşam standardı bakımından mecburen daha kötü bir sistem olması gerektiği ve bunun gerçekte de de doğru olduğu tezine dair sistematik nedenler ve ampirik kanıtlar sunmuştur. Bu, ekonomik servet ve yaşam standartlarının, bir toplumu değerlendirmedeki en önemli kriter olduğuna inanan bir kişiyi tatmin edebilir -ve hiç şüphe yoktur ki pek çokları için, kişinin hayat standardı azami öneme sahip bir meseledir- ve bütün bunlardan dolayı yukarıda belirtilen ekonomik nedenlerin hepsinin kesinlikle akılda tutulması gereklidir. Oysa ekonomik servete fazla önem vermeyen, başka değerleri daha da yüksekte seviyede tutan insanlar da vardır -bunun sosyalizm açısından bir şans olduğu söylenebilir, çünkü bu sayede insanlığa daha çok refah getirmeye muktedir olma asli iddiasını sessizce unutabilir ve bunun yerine tamamen farklı fakat daha da ilham verici olan, sosyalizm her ne kadar refaha götüren anahtar olmasa da adalet, hakkaniyet ve ahlak (tüm terimler burada eş anlamlı olarak kullanılmıştır) anlamına gelir, iddiasına başvurabilir. Adalet elde etmek için verimlilikten vazgeçilmesi, "daha fazla adalet" için "daha az servetin" seçilmesinin haklı çıkarılabildiğini iddia edebilir, zira adalet ve hakkaniyet, ekonomik servetten, esas olarak çok daha değerlidir.

Bu bölümde bu iddia ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Bunu yaparken, farklı fakat birbiriyle alakalı iki iddia analiz edile-

cektir: (1) Özellikle sosyalistlerin Marksist ve sosyal demokrat kampından, daha düşük derecede ise muhafazakârlar tarafından öne sürülen, prensiplerinde barındırdığı ahlaki değerden ötürü sosyalizm lehinde prensipli bir kanıt oluşturulabilir ve *mutatis mutandis*, kapitalizmin ahlaki olarak savunulamayacağı iddia edilebilir; ve (2) ampirist sosyalizmin iddiası olan, normatif ifadeler ("olmalı" veya "olsa iyi olur" ifadeleri) -bunlar, ne salt gerçeklikle alakalı, ne de tam olarak sözlü bir tanım ifade etmedikleri ve dolayısıyla ne ampirik ne de analitik ifadeler olmadıkları için- gerçek anlamıyla hiçbir şekilde bir ifade değildirler, ya da en azından birinin en geniş manada "idraki" olarak adlandırabileceği bir ifade değil, daha ziyade, duyguları anlatan veya uyandıran önemsiz "sözel anlatımlardır" ("wow" veya "grrrrr" gibi).[114]

İkinci sıradaki, ampirist, veya bu fikrin ahlak alanına uygulanışına verilen isimle, "emotivist" iddia, bir şekilde daha yaygın olduğundan, öncelikli olarak ele alınacaktır.[115] Emotivist duruş, ampirik ve analitik ifadeler arasında ikiye ayrılmış olan fark, her şeyi içeren bir doğadadır, şeklindeki ampirisist-pozitivizmin ana iddiasının benimsenmesinden türetilmiştir; yani ne şekilde olursa olsun, herhangi bir ifade ya ampirik ya da analitik olmak zorundadır, hiçbir zaman her ikisi birden olamaz. Görülecektir ki bu, daha yakından tetkik edildiğinde, aynen ampirizmde genel olarak görüldüğü gibi, kendi kendini çürüten bir fikir olarak ortaya çıkacaktır.[116] Eğer emotivizm geçerli bir fikirse, o zaman normatif ifadelerle alakalı temel önermesinin kendisi de ya ampirik ya da analitik olmak zorundadır, aksi takdirde mutlaka

114. Böyle bir duruş için krş. A. J. Ayer, Language, Truth and Logic, New York, 1950.

115. Emotivist duruş üzerine krş. C. L. Stevenson, Facts and Values, New Haven, 1963; ve Ethics and Language, London, 1945; ayrıca G. Harman'ın yapıcı tartışmasını krş., The Nature of Morality, New York, 1977; "akıl ihtirasların kölesidir ve bundan daha fazlası olamaz" fikrinin klasik açıklaması D. Hume'da bulunabilir, Treatise on Human Nature, (ed. Selby-Bigge), Oxford, 1970.

116. Ayrıca krş. yukarıda altıncı bölüm.

duyguların bir anlatımıdır. Eğer analitik olarak kabul edilirse, o zaman, herhangi bir gerçek hakkında hiçbir şey söylemeyip, daha ziyade bir sesi ancak başka bir sesle tanımlayan, önemsiz bir kelime oyunundan ibarettir, ve dolayısıyla emotivizm boş bir doktrindir. Yok eğer ampirik ise, o zaman bu doktrin herhangi bir değer taşımaz, zira ana önermesi pekala yanlış da olabilir. Doğru veya yanlış her iki durumda da bu sadece tarihsel bir durumu ifade eden bir önermedir, yani, bu durumun neden gelecekte de aynı şekilde meydana geleceğini ve dolayısıyla birinin neden haklı çıkarılabilecek olma ihtimalinden dolayı duygusal anlatımlardan daha fazlası olabilecek, normatif ifadeler bulmaya çalışacağı veya daha ziyade çalışmaması gerektiği ile ilgili kendi içerisinde hiçbir sebep sunamayan, belirli anlatımların geçmişte nasıl kullanıldığıdır. Ve emotivist doktrin, üçüncü alternatifi benimsemesi, ana ilkesinin bir "wow" ifadesi olduğunu açıklaması durumunda da tüm itibarını kaybedecektir. Çünkü durum gerçekten de böyle olsaydı, o zaman birinin belli ifadeleri neden belirli bir şekilde yorumlaması veya ilişkilendirmesi gerektiği ile ilgili herhangi bir neden içermezdi, böylelikle de birinin içgüdüleri veya duyguları başka birinin "wowlaması" ile örtüşmezse, ortada kişiyi başkasınınki yerine, kendi duygularını takip etmesinden alıkoyacak hiçbir şey olmazdı. Tıpkı, normatif bir ifadenin en fazla bir köpek havlaması olması gibi, emotivist duruş de havlama hakkında havlayarak yapılan bir yorumdan başka bir şey değildir.

Öte yandan, eğer ampirisist-emotivizmin temel ifadesi, yani normatif ifadelerin idraki bir anlamı olmayıp, yalnızca duygusal anlatımlar olması, kendi başına, analitik veya ampirik olmayan her türlü ifadeyi, önemsiz anlatımsal semboller olarak idrak edilmesi gerektiğini belirten, anlamlı bir ifade olarak addediliyorsa, o zaman emotivist duruş, tamamen çelişkili bir hal alır. O za-

man bu fikir, en azından üstü kapalı bir şekilde, normatif ifadelerle alakalı belli kavrayışların, sadece anlamlı ve anlaşılabilir olmadığını, aynı zamanda belirli anlamlara sahip ifadeler olarak gerekçelendirilebileceğini kabul etmek zorundadır. Dolayısıyla, emotivizmin sarsıldığı sonucuna varılmak zorundadır, çünkü doğru olsaydı, o zaman bir şey söyleyip, söylediğini kast edemezdi bile -geçerliliği husunda tartışılıp değerlendirilebilinen bir fikir olarak, tek kelimeyle, mevcut bile olamazdı. Yok eğer bu, tartışılabilinen, anlamlı bir fikir ise, o zaman bu gerçek kendi temel önermesini yalanlamış olur. Kaldı ki bunun gerçekten de böyle anlamlı bir fikir olması gerçeğine, itiraz dahi edilemeyeceğine, dikkat çekmek gerekir, zira hiç kimse, iletişim kurarak bir şeyleri ileri süremediğini, iletişim kurmak suretiyle ileri süremez. Bilakis bu, her entelektüel duruş için, kendisinin anlamlı olduğu ve sırf bir dil dahilinde sunularak iletişim kurulduğu için, idraki değeri açısından değerlendirilebileceği önden varsayılmak zorundadır. Bunun aksini iddia etmek, zaten üstü kapalı bir şekilde, bunun geçerliliğini kabul eder. O zaman, ampirist yerine rasyonalist epistemolojinin benimsenmesi zorunluluğunun aynı nedenleriyle, etik konusunda da rasyonalist yaklaşım kabul edilmek zorundadır.[117] Emotivizm bu şekilde püskürtülmüş olsa da Marksist ve muhafazakâr sosyalistlerle de paylaştığım, sosyalizmin veya kapitalizmin lehinde ya da aleyhinde prensipli bir delil

117. Etik yönündeki çeşitli "kognitivist" yaklaşımlar için krş. K. Baier, The Moral Point of View, Ithaca, 1958; M. Singer, Generalization in Ethics, London, 1863; P. Lorenzen, Normative Logic and Ethics, Mannheim, 1969; S. Toul-min, The Place of Reason in Ethics, Cambridge, 1970; F. Kambartel (ed.), Praktische Philosophie und konstruktive Wissenschaftstheorie, Frankfurt/M., 1974; A. Gewirth, Reason and Morality, Chicago, 1978.

Başka bir kognitivist gelenek çeşitli "doğal haklar" teorisyenleri tarafından temsil edilir. Krş. J. Wild, Plato's Modern Enemies and the Theory of Natural Law, Chicago, 1953; H. Veatch, Rational Man. A Modern Interpretation of Aristotelian Ethics, Bloomington, 1962; and For An Ontology of Morals. A Critique of Contemporary Ethical Theory, Evanston, 1968; and Human Rights. Fact or Fancy?, Baton Rouge, 1985; L. Strauss, Natural Right and History, Chicago, 1970.

oluşturulabilir teziyle ortaya koyduğum hedefimden halen epey uzak kalmış gibi görünmekteyim. Şu ana kadar ulaştığım sonuç, normatif ifadelerin idraki olup olmadığı probleminin kendisinin de bir idraki problem olduğudur. Ancak, bununla, gerçek norm önermelerinin geçerli veya geçersiz olduğunun sahiden de gösterilebileceğini ispat etmek arasında hiçbir alaka yokmuş gibi görünmektedir.

Neyse ki bu intiba yanlıştır ve bu çıkarımda tahmin edilenden çok daha fazla şey kazanılmıştır. Yukarıdaki argüman bize herhangi bir doğruluk iddiasının -herhangi bir önermeye bağlı olarak bunun doğru, objektif veya geçerli (tüm terimler burada eş anlamlı olarak kullanılmıştır) olduğu iddiası- ortaya atılması ve hakkında karar verilmesinin bir muhakeme esnasında gerçekleştiğini, gerçekleşmek zorunda olduğunu gösterir. Bunun da böyle olduğuna itiraz edilemeyeceği (hiç kimse iletişim kurarak bir şeyleri ileri süremediğini iletişim kurmak suretiyle ileri süremez), ve herkesin, bir şeyin doğru olduğunu iddia etmenin ne anlama geldiğini bildiğini kabul edilmek zorunda olduğu için (hiç kimse, bir şeyin tersinin doğru olduğunu iddia etmeden, bu ifadeyi reddedemez), bu, yerinde bir ifadeyle, "iletişim ve münakaşa *a priorisi*" olarak adlandırılır.[118]

---

118. Krş. K. O. Apel, Transformation der Philosophie, Vol. 2, Frankfurt/M, 1973, bilhassa şu makale "Das Apriori der Kommunikationsgemeinschaft und die Grundlagen der Ethilk"; ayrıca J. Habermas, "Wahrheitstheorien," bkz.: H. Fahrenbach (ed.), Wirklichkeit und Reflexion, Pfullingen, 1974; Theorie des kommunikativen Handelns, Vol. 1, Frankfurt/M, 1981, syf.44 ve sonrası; ve Moralbewusstsein und kommunikatives Handeln, Frankfurt/M., 1983.

"Münakaşanın *a priorisi*" ile "eylemin *a priorisi*" arasında yapısal benzerliğe dikkat edin, yani yukarıda altıncı bölümde açıklandığı üzere, herkes eylemde bulunmanın ne olduğunu bilir ifadesinin tersini ispatlamanın bir yolu olmadığını, çünkü bu ifadenin tersini ispatlama girişimi kişinin belli eylemleri nasıl gerçekleştireceği bilgisine sahip olduğunu önden varsayar. Gerçekten de geçerlilik iddiasında bulunmanın ve eylemin anlamını bilmenin inkar edilemezliği birbiriyle çok yakından alakalıdır. Bir taraftan eylemler, varlığıyla birlikte geçerlilik fikrinin ortaya çıktığı münakaşadan daha temeldir, zira münakaşa açıkça eylemin sadece bir alt sınıfıdır. Diğer taraftan ise, eylem ve münakaşa ve bunların birbiriyle olan ilişkisiyle alakalı az önce söylenen şeyi söyleyebilmek

Şimdi, münakaşa hiçbir zaman, doğru olduğunu iddia eden ve boşta salman önermelerden oluşmaz. Bilakis, münakaşa aynı zamanda bir aktivitedir de. Fakat, doğruluk iddialarının ortaya atılıp, hakkında karar verilmesi bir münakaşa dahilinde yapıldığı, ve o esnada söylenenler bir yana, münakaşanın kendisi pratik bir mesele olduğundan, buradan, objektiflik ve doğruluğun pratik ön şartı olmasından dolayı özel bir idraki statüye sahip, kişiler arası anlamlı normların -özellikle de belli eylemleri münakaşa haline getirenleri- var olmak zorunda olduğu sonucuna varılır.

Dolayısıyla, normların sahiden de geçerli bir şekilde haklı çıkarılabilir olduğunun mecburen kabul edilmesi gerektiği sonucuna varılır. Aksini iddia etmek, tek kelimeyle, imkansızdır, çünkü bunu iddia edebilme yeteneği, gerçekte, münakaşanın temelinde yatan normlar her ne ise, hepsinin geçerliliğini önden var sayar.[119] O zaman, hangi amaçlar haklı çıkarılabilir ya da çıka-

---

halihazırda bir münakaşa gerektirir ve böylece bir anlamda - yani epistemolojik olarak - münakaşa, münakaşa türünden olmayan eylemlerden daha temel olarak değerlendirilmelidir. Fakat o zaman, bunun böyle olduğu herhangi bir münakaşadan önce bilinemeyecek olmasına rağmen, aslında münakaşanın ilerlemesi, geçerlilik iddialarının sadece bir argüman dahilinde ve eğer bunu yapan insanın ancak eylemlerde ima edilen bilgiye sahip olmanın ne anlama geldiğini zaten bilmesi durumunda açık bir şekilde tartışılabileceğinden, eylemi önden varsayması kavrayışını ortaya çıkaran şey de epistemoloji olduğundan; hem eylemin geneldeki anlamı hem de hususi olarak münakaşanın anlamı, *a priori* bilginin mantıksal olarak mecburen beraber dokunmuş ipleri olarak düşünülmesi gerekir.

119. Metodolojik olarak bizim yaklaşımımız, A. Gerwith'in "diyalektik bakımdan zorunlu metot" olarak tanımladığı şeye yakın benzerlik sergilemektedir (Reason and Morality, Chicago, 1978, syf. 42-47) -Kant'ın transandantal çıkarımları fikrine göre modellenmiş bir *a priori* akıl yürütme metodu. Ancak maalesef Gerwith bu önemli çalışmasında analizleri için yanlış bir başlangıç noktası seçmiştir. Kendisi münakaşa kavramından değil de eylem kavramından etiksel bir sistem türetmeye kalkışmıştır. Ancak şüphesiz ki bu işe yaramayacaktır, zira doğru olarak ifade edilen, bir eylem esnasında failin mecburi olarak belli değerlerin veya malların mevcudiyetini önden varsaymak zorunda olması gerçeğinden, bu malların evrenselleştirilebilir olduğu ve dolayısıyla başkaları tarafından hak bakımından failin malı olarak itibar görmesi gerektiği sonucu çıkmaz. (Normatif ifadelerin evrenselleştirilebilir olmasının gerekliliği hakkında metin içerisinde aşağıdaki tartışmayı krş.) Bilakis gerçeklik ya da ahlakla alakalı olarak evrenselleştirilebilir haklar veya mallar fikri, Gerwith'in de bizi kendi etiksel sisteminin kaçınılmaz doğruluğu hususunda ikna etmeye çalışırken sırf eylemde bulunmakla kalmayıp daha hususi olarak münakaşaya giriştiği gerçeğinde

rılamaz sorusunun cevabını münakaşa mefhumundan türetmek gerekir. Ve bununla birlikte, etiğin içeriğinin belirlenmesindeki aklın hususi rolüne hassas bir tanım da yapılmış olur. Doğanın ampirik kanunlarının anlaşılmasındaki rolünün aksine, akıl, *a priori* doğru olduğu gösterilebilecek ahlaki kanunların belirlenmesini sağlayacak sonuçlar üretebilir. Bu sadece, münakaşa mefhumu içerisinde zaten ima edilmiş olanı aleni hale getirir; ve gerçek bir norm önerisini analiz ederken, bunun hedefi yalnızca, önerenlerin, bir öneri yapmaya muktedir oldukları sürece, geçerli olarak önden varsaymak zorunda oldukları etik ile mantıksal olarak tutarlı olup olmadığının analizi ile sınırlıdır.[120]

---

aşikar bir şekilde açığa vurduğu üzere, sadece eylemin özel bir alt sınıfı olan münakaşayla ortaya çıkar, tek başına eylemin kendisiyle değil. Halbuki, diyalektik bakımdan zorunlu metot açısından tek uygun başlangıç noktası olarak münakaşanın kabul edilmesiyle birlikte, görüleceği üzere, kapitalist (yani Gerwithçi olmayan) bir etik sonucuna varılacaktır. Gerwith'in eylem mefhumundan evrenselleştirilebilir haklar türetme girişiminin yanlışlığı üzerine çok akıllıca beyanatlar için ayrıca krş. M. MacIntyre, After Virtue, Notre Dame, 1981, syf.64-65; J. Habermas, Moralbewusstsein und kommunikatives Handeln, Frankfurt/M., 1983, syf.110-111; ve H. Veatch, Human Rights, Baton Rouge, 1985, syf. 159-160.

120. Bizim yaklaşımımızla, "doğal haklar" yaklaşımı arasındaki ilişki de artık belli bir ayrıntıda açıklanabilir. Felsefi düşüncenin doğal kanun veya doğal haklar geleneği, evrensel olarak geçerli normların, tamamen insanın doğasında bulunan akıl vasıtasıyla anlaşılabileceğini savunur. İnsan doğası kavramının, fazlasıyla "doğal kanun hususunda kesin bir içerik kümesi sağlayamayacak kadar dağınık" olduğu görüşü, taraftar okuyucular kesiminde bile, yaygın bir kavga konusu olmuştur (A. Gewirth, "Law, Action, and Morality" in: Georgetown Symposium on Ethics. Essays in Honor of H. Veatch (ed. R. Porreco), New York, 1984, syf. 73). Ayrıca, bu görüşün rasyonellik tanımı da bir yandan aklın ampirik doğa kanunları oluşturmadaki rolü ile diğer yandan insan davranışının normatif kanunları arasında bir ayrım yapmıyormuş gibi göründüğünden, aynı şekilde muğlaktır. (örneğin şurdaki tartışmayı krş. H. Veatch, Human Rights, Baton Rouge, 1985, syf. 62-67.) Bir etik türetmenin zorunlu başlangıç noktası olarak daha dar olan münakaşa kavramının (daha geniş olan insan doğasının yerine) farkına varılmasıyla ve ahlaki akıl yürütme olarak ampirik araştırmalarda uygulanan aklın rolünün açıkça ayırt edildiği *a priori* akıl yürütme statüsünün belirlenmesiyle birlikte, bizim yaklaşımımız bu tür zorlukları en başından sadece bertaraf ettiğini iddia etmekle kalmaz, aynı zamanda bu sayede anında daha açık sözlü ve özenli olduğunu iddia eder. Yine de bu, kendimi böylelikle doğal haklar geleneğinden ayırdığım, çağdaş etik teorilerinin çoğuna yaptıkları eleştirel değerlendirmelere katılmadığım anlamına gelmez; sahiden de H. Veatch'ın tüm-arzu (teleolojik, faydacı) etikleri ile birlikte tüm-vazife (deontolojik) etiklerine karşı olan bütünleyici tekziplerine katılıyorum (bkz. Human Rights, Baton Rouge, 1985, Bölüm 1). Benim yaklaşımımın, "doğru olarak idrak edilen" doğal haklar geleneğinin içerisine

Peki, münakaşanın gerektirdiği ve geçerliliği reddedilemeyip, itiraz edildiği anda kendisini, üstü kapalı olarak, önden varsaymak zorunda olduğumuz bu etik nedir? Münakaşanın, bir önermenin evrensel kabul edilebilirlik iddiasında bulunduğunu veya bu bir norm önerisi ise "evrenselleştirilebilir" olduğunu ima etmesi, oldukça yaygın bir şekilde gözlemlenir. Bu, norm önerilerine uygulandığında, etiğin "Altın Kuralı"nda veya Kant'ın "Kategorik Zaruret"inde formülleştirildiği gibi, sadece ve sadece, istisnasız herkes için geçerli olan genel prensipler olarak formülleştirilebilen normların haklı çıkarılabileceği fikridir.[121] Gerçekten de münakaşa, bir argümanı anlayabilecek herkesin, prensipte, sırf münakaşacı gücünden dolayı, ikna edilebilir olma zorunluluğunu gerektirdiğinden, etiğin evrenselleştirme prensibi, artık, "iletişim ve münakaşanın apriorisi" geniş temeline dayanmış olarak anlaşılıp açıklanabilir. Evrenselleştirme prensibi, yine de ahlak açısından, sadece, tamamen şekli bir kriter sağlar. Şurası kesindir ki bu kriter karşısında kontrol edildiğinde, farklı insan sınıflarına farklı kurallar belirleyen tüm geçerli norm önerilerinin, evrensel olarak kabul edilebilir meşru bir iddiada bulunamayacağı gösterilebilir, yeter ki farklı insan sınıfları arasındaki bu fark, bir ayrımcılık ima etmeyip, bunun yerine, eşyanın doğasından kaynaklandığı yine herkes tarafından kabul edilebilecek olsun. Ancak, her ne kadar bazı normlar evrenselleştirme testine takılsalar da bunların formülleştirilmesine yeterince dikkat gösterilirse, en saçma normlarla, tabii ki konumuzla daha alakalı olarak, açıkça tu-

---

düştü şeklinde yorumlanabilmesinin imkansız olduğunu da zaten iddia etmiyorum. Benim iddia ettiğim şey, aşağıdaki yaklaşımın doğal haklar yaklaşımının aldığı hal ile uyuşmadığı ve şu haliyle bu geleneğe minnettar olmadığıdır.

121. Evrenselleştirme prensibi sahiden de tüm kognitivist ahlak yaklaşımları arasında önemli bir rol oynamaktadır. Bunun klasik bir izahı için krş. I. Kant, "Grundlegung zur Metaphysik der Sitten" and "Kritik der praktischen Vernunft" in: Kant, Werke (ed. Weischedel), cilt. IV, Wiesbaden, 1956.

tarsız normlar bile kolaylıkla pekala bu testi geçebilir. Örneğin, "Pazar günleri sarhoş olmayan herkes cezaya çarptırılacaktır" veya "alkol içen herkes cezalandırılacaktır" kurallarının her ikisi de insan grupları arasında bir ayrımcılık yapmamış olur ve böylelikle her ikisi de evrenselleştirme şartını yerine getirdiğini iddia edebilir.

Şüphesiz, evrenselleştirme prensibi tek başına bize, doğruluğu ispatlanmış sayılabilecek pozitif normlar sunamaz. Ne var ki evrenselleştirme prensibinin yanında, münakaşada ima edilen başka pozitif normlar da vardır. Bunların farkına varmak için, birbiriyle alakalı üç gerçeğe dikkat çekmek gereklidir. Bunlardan ilki, münakaşanın sadece idrak değil, aynı zamanda pratik bir mesele olduğudur. İkincisi, münakaşanın, bir eylem şekli olarak, kişinin yenilenemez bir kaynak olan bedenini kullandığını ima etmesidir. Ve üçüncüsü de münakaşa çatışmasız bir etkileşim şeklidir. Bu, söylenen şeyler üzerinde her zaman mutabık kalınır anlamında değil, münakaşa devam edildiği sürece, en azından, söylenmiş olanların geçerliliği konusunda fikir ayrılığı olduğu gerçeği üzerinde anlaşmanın mümkün olması açısından ifade edilmiştir. Ve bu da ortada bir münakaşa olduğu sürece, her şahsın kendi bedeni üzerindeki münhasır kontrolünün önden varsayılmak zorunda olmasının karşılıklı olarak tanındığını söylemekten başka bir şey değildir (yine dikkat edilmelidir ki bu ifadenin reddedilmesi ve bu reddin doğru olduğunun iddia edilmesi, ifadenin kendi doğruluğunu, üstü kapalı bir şekilde itiraf etmeksizin, imkansızdır).

Dolayısıyla, münakaşada ima edilen normun, herkesin, eylem ve idrak cihazı olarak kendi bedeni üzerinde münhasır kontrol hakkı olduğu sonucuna varılmak zorundadır. Ancak, her bireyin kendi bedeni üzerindeki mülkiyet hakkı, en azından üstü kapalı

olarak, tanınması halinde, münakaşa vuku bulabilir.[122] Ancak, bu hak tanındığı sürece, birinin, bir münakaşada söylenen şeylere katılması ve dolayısıyla söylenenlerin geçerliliğinin kabul edilebilmesi mümkün olabilir veya "hayır" diyerek, yalnızca ortada bir ihtilaf olduğu gerçeği üzerinde anlaşma imkanı olabilir. Gerçekten de herhangi bir normu haklı çıkarmaya çalışan herkes, kendi bedeni üzerindeki mülkiyet hakkını, sırf "benim doğru ve objektif olduğunu iddia ettiğim şey budur" diyebilmek için, geçerli bir norm olarak önden varsaymak zorundadır. Kendi bedeni üzerindeki mülkiyet hakkına itiraz etmeye çalışan herkes, çelişkiye düşmüş olur, zira bu şekilde bir fikir öne sürmek ve bu argümanın doğru olduğunu iddia etmek, tam da bu normu, üstü kapalı şekilde, zaten geçerli olarak kabul eder.

Dolayısıyla, bir kişi belli bir ifadenin haklı çıkarılabilir olduğunu iddia ettiği zaman, şu normu en azından üstü kapalı şekilde, kanıtlanmış olarak farz ettiği söylenebilir: "Hiç kimsenin, başka bir insanın bedenine, davetsiz bir şekilde, saldırmaya ve bu suretle o kişinin kendi bedeni üzerindeki kontrolünü kısıtlayıp sınırlamaya hakkı yoktur". Bu kural kanıtlama mefhumu içerisinde, münakaşa yoluyla kanıtlama olarak ima edilmiştir. Kanıtlama, şiddete başvurmadan kanıtlama demektir. Aslında, bu kuralın

122. Burada dikkat edilmelidir ki sırf yenilenemez olduğu için ahlaki kanunlar oluşturma problemi diye bir şey vardır; mallar aşırı bollukta ("bedava" mallar) olduğu sürece bu malların kullanımı hakkında bir ihtilaf doğması mümkün değildir ve eylemlerin koordine edilmesi de gerekmez. Dolayısıyla buradan, doğru kavranan her etiğin mecburen mülkiyet teorisi, yani, yenilenemez araçlar üzerinde münhasır kontrol hakları atanması hususunda bir teori, olarak formülleştirilmesi gerektiği sonucu çıkar. Çünkü ancak o zaman, başka türlü kaçınılmaz ve çözülemez olacak ihtilaflardan kaçınmak mümkün olabilir. Ne yazık ki ahlak filozofları, ekonomi konusundaki yaygın cahillikleri içerisinde bunu neredeyse hiçbir zaman yeterince açık görememişlerdir. Daha ziyade, H. Veatch örneğindeki gibi (Human Rights, Baton Rouge, 1985, syf. 170) bunu, hassas bir mülkiyet ve mülkiyet hakları tanımı olmadan yapabileceklermiş gibi düşünmüşler ve sonunda da zorunlu olarak belirsizlik ve geçici çözümler denizinde boğulmuşlardır. Mülkiyet hakkı şeklinde tarif edilen insan hakları üzerine ayrıca krş. M. N. Rothbard, The Ethics of Liberty, Atlantic Highlands, 1982, Bölüm 15.

tam tersi, yani, "herkesin davetsiz bir şekilde başka insanlara saldırma hakkı vardır" (bu arada, bu kural, görünüşte evrenselleştirme prensibi testinden geçerdi!) şeklinde formülleştirilirse, o zaman bu kuralın hiçbir zaman münakaşa dahilinde savunulmayacağı, hatta savunulamaz olduğunu görmek çok kolay olur. Bunu savunmak ise, aslında, tam tersinin geçerliliğini, yani, az önce bahsedilen saldırmazlık prensibini, önden varsaymak zorundadır.

İnsanların bedenleriyle alakalı bu mülkiyet normunun, yani bedenler üzerindeki olası ihtilaflardan kaçınmak için evrensel olarak kanıtlanabilecek bir çözüm sunan saldırmazlık prensibinin kanıtlanmasıyla çok da fazla bir şey kazanılmamış gibi görünmektedir, zira, bedenler üzerindeki çatışmalar muhtemel ihtilafların sadece küçük bir bölümünü oluşturmaktadır. Ancak bu izlenim doğru değildir. Şurası kesindir ki insanlar sadece aşk ve hava ile yaşamazlar. İnsanlar sırf hayatta kalabilmek için bile az ya da çok sayıda başka şeylere de ihtiyaç duyarlar -ve tabii ki rahat bir yaşam sürmek şöyle dursun, sadece hayatta kalabilenler münakaşayı sürdürebilirler. Tüm bu başka şeylerle ilgili olarak da normlara ihtiyaç vardır, çünkü bunların kullanımlarıyla alakalı çatışmaya yol açacak değerlendirmeler ortaya çıkabilir. Fakat aslında, herhangi başka bir norm da kanıtlanabilmesi için, saldırmazlık prensibi ile mantıksal olarak uyumlu olmak zorundadır, ve *mutatis mutandis*, bu prensiple uyumsuz olduğu gösterilebilen her normun geçersiz olduğunu düşünmek gerekir. Buna ek olarak, haklarında normlar oluşturulacak olan bu eşyalar, yenilenemez mallar olduğundan -aynen insan bedeninin yenilenemez şey olduğu gibi- ve bunlar belli türdeki yenilenemez mallar oldukları için değil de nihayetinde sadece yenilenemez olduğu durumlarda haklarında herhangi bir norm oluşturmak gerektiğinden, belli bir türdeki mal ile ilişkilendirilen özel bir

mülkiyet normu olarak idrak edilen saldırmazlık prensibinin teferruatları, aslında genel mülkiyet teorisi içerisindekileri de zaten içermek zorundadır.

İlk olarak genel mülkiyet teorisini, tek tip prensipler vasıtasıyla olası tüm ihtilaflardan kaçınmaya yardımcı olmak amacıyla tüm mallara uygulanabilen bir kurallar kümesi olarak ifade edecek ve daha sonra da bu genel teorinin saldırmazlık prensibi içerisinde nasıl ima edildiğini göstereceğim. Saldırmazlık prensibine göre, bir insan, başka birinin bedenine saldırmadığı sürece, kendi bedeniyle istediğini yapabileceği için, bu kişi aynı zamanda, aynen kendi bedenini kullandığı gibi, başka yenilenemez araçları kullanabilir, yeter ki bu şeyler başka biri tarafından halihazırda tahsis edilmiş olmayıp, halen doğal ve sahipsiz bir durumda bulunsun. Kıt kaynaklar görünür bir şekilde tahsis edildikleri anda -John Locke'un deyimiyle[123] birisi bunlara "emeğini kattığı" ve bununla ilgili objektif izler bıraktığı andan itibaren- mülkiyet, yani, münhasır kontrol etme hakkı, sadece mülkiyet haklarının önceki sahibinden sonraki sahibine sözleşmeli devir ile edinilebilir, ve önceki sahiplerin bu münhasır kontrolünü tek taraflı sınırlayacak her türlü teşebbüs veya söz konusu yenilenemez araçların fiziksel özelliklerinin istenmeden değiştirilmesi, başka insanların bedenlerine saldırı hususuyla harfi harfine benzeşecek şekilde, haklı çıkarılamayacak bir eylemdir.[124]

Bu prensibin saldırmazlık prensibi ile olan uyumluluğu aksi ile kanıt yöntemiyle gösterilebilir. Öncelikle, dikkat edilmesi gerekir ki bir şahsın kendi bedeni dışında hiçbir şeyi edinme ve kontrol etme hakkı olmasaydı (görünüşte evrenselleştirme testinden

123. Krş. J. Locke, Two Treatises on Government (ed. P. Laslett), Cambridge, 1970, blh. 2, 5.
124. Saldırmazlık prensibi ve asli temellük prensibi üzerine ayrıca krş. M. N. Rothbard, For A New Liberty, New York, 1978, Bölüm 2; ve The Ethics of Liberty, Atlantic Highlands, 1982, Bölümler 6-8.

geçebilecek bir kural), hiçbirimiz var olmaya devam edemezdik, ve normatif ifadelerin haklı çıkarılması problemi (ve hatta, bu incelemede ilgilenilen her türlü problem) de tamamen ortadan kalkardı. Bu problemin mevcudiyeti ancak biz yaşadığımız için mümkündür, bizim varlığımız da kişinin fiziksel bedenine ek olarak ve onun hemen yanındaki diğer yenilenemez mallar üzerindeki mülkiyeti yasaklayan bir normu kabul etmediğimiz, daha doğrusu, kabul edemeyeceğimiz gerçeğine dayanır. Dolayısıyla, bu tür malları edinme hakkının varlığı kabul edilmek zorundadır. Şimdi, eğer durum böyleyse, ve kişinin kendi emeği vasıtasıyla kullanılmamış, doğal haldeki şeyler üzerindeki bu münhasır kontrol hakkını edinme hakkı yoksa, yani, daha önce hiç kimsenin hiçbir şey yapmadığı şeylere bir şeyler yaparak, başka insanların, üzerinde çalışmadıkları veya belli bir kullanıma almadıkları bu şeylerle alakalı olarak birinin mülkiyet iddialarını dikkate almama hakları varsa, o zaman bu, ancak birinin mülkiyet hakkını, emek harcayarak, yani, belirli bir yenilenemez kaynak ile belirli bir şahıs arasında objektif, bireyler-arası kontrol edilebilir bir bağlantı kurarak, değil, sırf sözel beyan yoluyla edinebileceği durumlarda mümkün olabilir; yani fermanla.[125] Ancak, mülkiyet haklarının beyan (ferman) yoluyla edinilmesi, yukarıda kanıtlanan bedenlerle alakalı saldırmazlık prensibi ile uyumsuzdur. Bir kere, birisi eğer gerçekten de mülkiyeti beyan

125. Mesela bu, bizden doğal kaynakların, örneğin, çitle çevirerek özel olarak tahsis edilmesi girişimlerine karşı koymamızı isterken, J.J. Rousseau'nun sahip olduğu duruştur. Meşhur vecizesinde şöyle der: "Bu sahtekara kulak asmamaya dikkat edin; dünyanın meyvelerinin hepimize ait olduğunu ve dünyanın kendisinin hiç kimseye ait olmadığını unuttuğunuz anda mahvolursunuz" ("Discourse upon the Origin and Foundation of Inequality among Mankind" bkz.: J. J. Rousseau, The Social Contract and Discourses (ed. G. Cole), New York, 1950, syf. 235). Fakat bu şekilde fikir öne sürmek ancak mülkiyet iddialarının fermanla haklı çıkarılabileceği farz edilirse mümkün olabilir. Çünkü, aksi takdirde "herkes" (yani, söz konusu kaynaklarla ilgili hiçbir zaman herhangi bir şey yapmayanlar bile) veya "hiç kimse" (yani, gerçekte bunları kullanmış olanlar bile) - mülkiyet iddiaları yalnızca fermana dayandırılmadıkça- bir şeylere nasıl sahip olabilir?!

yoluyla kendine mal edebiliyorsa, o zaman bu, birilerinin kolaylıkla başkalarının bedeninin de kendi bedeni olduğunu beyan edebilmesini gerektirir. Lakin bu, çok açık bir şekilde, birinin kendi bedeni ile başka insanların bedenleri arasında keskin bir ayrım yapan, saldırmazlık prensibinin kuralları ile ters düşmektedir. Ve bu ayrım, gerek bedenler gerekse herhangi başka bir şey için, "benim" ve "senin" arasındaki fark, sözel beyana değil eyleme dayandığından, bu kadar kesin ve açık bir şekilde yapılabilmektedir. (Yeri gelmişken, ortada beyan haricinde bazı objektif kriterler olmadığı sürece, sırf beyana dayalı iki muhalif iddia arasında bir karara varılamaz.) Bu ayrım, belli yenilenemez kaynakların gerçekte -bunlar için herkesin görüp onaylayabileceği objektif belirteçlerin mevcut olacağı- birinin kendi iradesini, veya duruma göre başkasının iradesini, dışa vurma ya da somutlaştırması gözlemine dayanmaktadır. Üstelik ve daha da önemlisi, mülkiyetin eylem yoluyla değil, beyanat yoluyla elde edildiğini söylemek, açık bir uygulamalı çelişki içerir, çünkü hiç kimse, gerçekte söylenenin aksine, herhangi bir şey söyleme aleti olan kendi bedeni üzerindeki münhasır kontrol hakkını aslında halihazırda önden varsaymadığı sürece, böyle bir şeyi söyleyip beyan edemez.

Artık, eylem yoluyla yapılan asli temellük hakkının, münakaşanın mantıksal gerekli ön-şartı olarak, saldırmazlık prensibi içerisinde ima edildiği ve onunla uyumlu olduğu gösterilmiş durumdadır. Ve tabii ki dolaylı olarak, sosyalist mülkiyet teorisi gibi, farklı haklar tanımlayan kuralların haklı çıkarılamayacağı da gösterilmiştir. Ancak, herhangi bir sosyalist etiğin neden savunulamaz olduğu hususunda daha detaylı bir analize girmeden önce -"doğal", kapitalist mülkiyet teorisinin bazı şartlarının önemine biraz daha ışık tutacak bir tartışma- bu son normların kanıtlanmış olarak sınıflandırılması ile, neyin ima edilip neyin

ima edilmediğiyle ilgili birkaç açıklama yapmak yerinde olacak gibi görünmektedir.

Bu tezi ortaya koyarken, bir "olmalı" (ought) ifadesinden bir "olur" (is) ifadesi türetildiği iddia edilemez. Aslında, neredeyse herkesin kabul ettiği, "olmalı" ile "olur" arasındaki uçurum mantıksal olarak biribirine bağlanamaz görüşüne canı gönülden katılmak mümkündür.[126] Bilakis, mülkiyetin doğal teorisini bu şekilde sınıflandırmak tamamen bir idrak meselesidir. Geçerlilik veya doğruluk mefhumundan, kişinin her zaman bunların peşinden koşması gerektiği çıkarılamayacağı gibi, kapitalizmin altında yatan prensibin "hakkaniyetli" ya da " adil" olarak sınıflandırılmasından, kişinin buna uygun davranması gerektiği anlamı çıkarılamaz. Bir prensibin adil olduğunu söylemek de insanların bununla uyumlu olmayan kuralları önermesi ve hatta yürürlüğe koyması ihtimalini engellemez. Aslına bakılırsa, normlarla alakalı durum, bilimsel sorgulamanın diğer disiplinleri ile çok benzeşmektedir. Örneğin, belli ampirik ifadeler kanıtlanmış ya da kanıtlanabilecek durumdayken diğerlerinin savunulamaması gerçeği, herkesin sadece objektif ve geçerli ifadeleri savunduğu anlamına gelmez. Bilakis, insanlar, hatta bazen kasten, yanılabilirler. Fakat, objektif ile subjektif arasındaki ayrımla, doğru ile yanlış arasındaki ayrım, bunlardan dolayı önemini hiçbir şekilde kaybetmez. Bilakis, hatalı olan insanların, ya kasten yalan söyleyen ya da cahil olarak sınıflandırılması gerekir. Normlarla alakalı olarak da durum benzerdir. Tabii ki yukarıda vermiş olduğum, kanıtlamanın anlamına göre geçerli olarak sınıflandırılabilecek normları yayan ya da yürürlüğe koyan çok fazla insan yoktur. Fakat, kanıtlanabilir ile savunulamaz arasındaki ayrım bundan

126. "Olmalı" ifadelerinden "olur" türetme problemi üzerine krş. W. D. Hudson (ed.), The Is-Ought Question, London, 1969; gerçeklik-değer ayrımının yanlış düşünülmüş bir fikir olduğu görüşü için yukarıda Not 4'te bahsedilen doğal haklar literatürünü krş.

dolayı yok olmaz, aynen objektif ile subjektif ifadeler arasındaki ayrımın, cahil ve yalan söyleyen insanların varlığından dolayı kaybolmayacağı gibi. Bilakis ve benzer şekilde, böyle farklı ve geçersiz normları yayan ve yürürlüğe koyan bu insanların, birisinin onlara alternatif norm önerilerinin veya uygulamalarının, münakaşa yoluyla hiçbir zaman savunulamayacağını açıklıkla ortaya koyup, izah ettiği ölçüde, yine cahil veya hilekar olarak sınıflandırılmaları gerekir. Bunu yapmak için de ampirik gerekçelerdense ahlaki gerekçeler bakımından daha fazla mazeret vardır, çünkü saldırmazlık prensibi ile onun mantıksal sonucu olan asli temellük prensibi, her tür geçerli veya doğru ifadeden daha da temel bir şey olarak düşünülmelidir. Zira, geçerli veya doğru olanın, bu prensip doğrultusunda hareket eden herkesin üzerinde muhtemelen mutabık kalabilecekleri bir şey olarak tanımlanması gerekir. Aslına bakılırsa, az önce de gösterildiği gibi, bu kuralların en azından üstü kapalı olarak kabul edilmesi, herhangi bir şekilde yaşayıp münakaşa edebilmenin gerekli ön-şartıdır.[127]

O zaman, hangi tipte olursa olsun, bir sosyalist mülkiyet teorisi tam olarak hangi sebepten, geçerli olarak savunulabilmeyi başaramamaktadır? Öncelikle dikkat edilmelidir ki sosyalizmin gerçekte uygulanan tüm versiyonları ile birlikte teorik olarak önerilen modellerinin çoğu, şekli olan ilk evrenselleştirme testini dahi geçemezler, ve tek başına bu gerçekten dolayı bile iflas ederler! Bu versiyonların hepsi, kendi yasal kural çerçeveleri içerisinde, "bazı insanlar yapabilir, bazı insanlar ise yapamaz" şeklinde

127. M. N. Rothbard The Ethics of Liberty, Atlantic Highlands, 1982, syf. 32 de şöyle yazar: "Şimdi, herhangi bir tartışmaya katılan herhangi bir kişi, değer üzerine yapılanlar da dâhil olmak üzere, katılmalarının bir sonucu olarak, hayattadır ve yaşamı onaylar. Zira gerçekten de yaşama karşı olsaydı kendisinin böyle bir tartışmada işi olmazdı, aslına bakılırsa yaşamaya devam etme hakkı bile olmazdı. Dolayısıyla, yaşama sözde karşı çıkan kişi aslında tartışma süreci dahilinde onu onaylamış olur, ve dolayısıyla kişinin yaşamının korunması ve devam ettirilmesi inkar edilemez bir aksiyom şeklini alır." Ayrıca krş. D. Osterfeld, "the Natural Rights Debate" bkz.: Journal of Libertarian Studies, VII, I, 1983, syf.106 ve sonrası.

normlar içermektedir. Ancak, farklı insan sınıflarına farklı yetki ve sorumluluklar belirleyen bu kuralların, sırf şekli nedenlerden dolayı, bir münakaşanın olası tüm katılımcıları tarafından hakkaniyetli olarak kabul edilme şansı yoktur. Farklı insan sınıfları arasında yapılan bu ayrım, her iki tarafça, eşyanın doğasından kaynaklandığı kabul edilecek şekilde olmadığı sürece, bu kurallar kabul görmeyecektir çünkü bu, bir grubun yasal imtiyazla ödüllendirildiği, buna karşılık olarak da diğer bir grubun aleyhine ayrımcılık yapıldığı anlamına gelir. Ya bir şeyleri yapmalarına izin verilen ya da izin verilmeyen bazı insanlar bu yüzden, bunların hakkaniyetli kurallar olduğu konusunda mutabık kalamazlar.[128] Uygulanan ya da vaaz edilen pek çok sosyalizm tipi, "bazı insanların vergi ödeme sorumlulukları, bazı insanların ise bunları tüketme hakları vardır" veya "bazı insanların senin için neyin iyi olduğunu bilme, ve sen istemesen bile bu sözde lütufları almana yardımcı olma izinleri varken, senin onlar için neyin iyi olduğunu bilme ve buna göre onlara yardım etme iznin yoktur" veya " bazı insanların, kimin bir şeye çok fazla kimin ise çok az sahip olacağını belirleme hakları vardır, diğerleri ise buna uymakla yükümlüdürler" ya da daha da açık şekliyle "bilgisayar sektörü çiftçileri, çalışanlar çalışmayanları, çocuksuz olanlar çocuklu olanları, vs. sübvanse etmek zorundadır" gibi kuralların icrasına bel bağlamak zorunda olduğu için, bunların hepsi, mülkiyet normları çerçevesinde geçerli bir norm teorisinin parçası olma iddiasına ciddi rakipler olarak kolaylıkla terk edilebilirler, çünkü hepsi de formüllerinin özünde evrenselleştirilebilir olmadıklarına işaret ederler.

Peki, bütün bunlara özen gösterilir ve gerçekten de "hiç kimsenin müsaadesi yoktur" veya "herkes yapabilir" tipinde, münhasıran evrenselleştirilebilir normlar içeren bir teori formülleştirilse

128. Ayrıca krş. M. N. Rothbard, The Ethics of Liberty, Atlantic Highlands, 1982, syf. 45.

bile, sosyalist mülkiyet teorilerindeki yanlışlık nedir? Bu durumda bile -ki bu husus, yukarıda daha hevesle dolaylı yoldan gösterilmiş, birazdan da doğrudan tartışılacaktır- sosyalizm, bu sefer sadece şekli nedenlerden dolayı değil, somut detaylandırmalarından dolayı hiçbir zaman geçerliliğinin kanıtlanması beklentisi içerisinde olamaz. Aslında, ahlaki geçerlilik iddiaları açısından, basit şekli temellere dayalı olarak kolaylıkla çürütülebilen sosyalizmin bu formları, en azından uygulamaya konulabilirken, evrenselleştirme testinden geçebilecek daha karmaşık versiyonlarının uygulamaya alınması, maddi nedenlerden dolayı, ölümcül olacaktır: Denemeye kalkışsak bile, hiçbir zaman tam anlamıyla eyleme geçirelemeyecektir.

Sosyalist mülkiyet teorisi, doğal mülkiyet teorisinin normları içerisindeki birbiriyle alakalı iki özellikten en az bir tanesi ile ihtilafa düşer. Kapitalist etiğe göre, bu özelliklerden ilki, saldırganlığı başka bir şahsa ait mülkiyetin fiziksel bütünlüğüne tecavüz olarak tanımlar.[129] Sosyalizm ise, bunun yerine saldırganlığı başka bir şahsa ait mülkiyetin değerine veya psişik bütünlüğüne bir tecavüz olarak tarif eder. Yeniden hatırlamak gerekirse, muhafazakâr sosyalizm, mevcut servet ve değer dağılımının korunmasını hedefler ve fiyat kontrolleri, regülasyonlar ve davranış kontrolleri vasıtasıyla statükoyu değiştirebilecek güçleri kontrol altına almaya çabalar. Açıkçası, bunu yapabilmek için, eşyaların değeri üzerindeki mülkiyet haklarının haklı çıkarılabilir olarak kabul edilmesi gerekir ve değerlere yapılan her tecavüz de benzer bir yaklaşımla, haklı çıkarılamayacak bir saldırganlık olarak sınıflandırılması gerekir. Ancak, böyle bir mülkiyet ve saldırganlık fikrini kullanan sadece muhafazakârlık değildir. Sosyal demok-

129. Saldırının fiziksel saldırı olarak tanımlanmasının önemi üzerine ayrıca krş. M. N. Rothbard, The Ethics of Liberty, Atlantic Highlands, 1982, Chapters 8-9; the same, "Law, Property Rights and Pollution," bkz.: Cato Journal, Spring 1982, blh. syf. 60-63.

ratik sosyalizm de bunu yapar. Sosyal demokratik sosyalizm de örneğin, şansları veya fırsatları benimkini olumsuz etkileyen insanlardan tazminat talep etmem için bana izin verirken, değerler üzerindeki mülkiyet haklarının meşru olduğunu kabul etmek zorundadır. Ve aynı şey, psikolojik şiddet veya -solcu politik bilim literatüründe çok kıymetli bir terim olan- "yapısal şiddet" uygulandığında, tazminat istenmesine izin verilmesi durumunda da geçerlidir.[130] Bu tip bir tazminatı talep edebilmek için -benim fırsatlarıma, psişik bütünlüğüme, bana borçlu olunan şeylerle ilgili hislerime- yapılan her şeyin, saldırgan bir eylem olarak sınıflandırılması gerekir.

Peki bu mülkiyet değerlerinin korunması fikri neden savunulamaz bir fikirdir? Öncelikle, her şahıs, en azından prensipte, kendi eylemlerinin bir şeyin fiziksel özelliklerinin değişmesine neden

130. Yapısal şiddetin, fiziksel şiddetten farklı olması fikri üzerine krş. D. Senghaas (ed.), Imperialismus und strukturelle Gewalt, Frankfurt/M., 1972.

Saldırının, mülkiyet değerlerinin işgali olarak tanımlanması fikri aynı zamanda, bu iki yazar pek çok yorumcuya her ne kadar farklı gibi görünse de hem J. Rawls'un hem de R. Nozick'in adalet teorilerinin temelini oluşturur. Zira başka türlü Rawls, daha kısmetli bir insanın sırf kendi göreceli servetini artırmak suretiyle saldırıda bulunduğuna ve daha az kısmetli kişinin daha kısmetli insan aleyhinde, sırf kendi göreceli konumu değer bazında kötüleştiği için haklı bir iddiada bulunabileceğine inanmadığı sürece, kendisine ait sözde fark-prensibini -"Sosyal ve ekonomik eşitsizlikler öyle bir ayarlanacaktır ki ...bunlar herkesin avantajına ya da faydasına olacağı-en az avantaj gören kişiler de dâhil olmak üzere-makul bir şekilde beklenebilecektir" (J. Rawls, A Theory of Justice, Cambridge, 1971, syf. 60-83; ayrıca bkz. syf.75 ve sonrası)- nasıl haklı çıkarılmış olarak düşünebilir?! Ve Nozick nasıl olur da bir "baskın koruma kuruluşunun" rekabetçilerini, eylemlerinin ne olacağına bakmadan, yasa dışı ilan etmesinin haklı çıkarılabileceğini iddia edebilir? (R. Nozick, Anarchy, State and Utopia, New York, 1974, syf.55 ve sonrası) Veya sözde üretken olmayan mübadelelerin, yani diğer taraf hiç olmasaydı veya en azından olayla bir alakası olmasaydı, bir tarafın daha iyi konumda olacağı mübadelelerin (örneğin, şantaj yapılan ve şantaj yapan olayında olduğu gibi), böyle bir mübadelenin herhangi bir fiziksel işgal içerip içermediğine aldırış etmeden yasa-dışı ilan edilmesinin ahlaken doğru olduğuna, kişinin mülkiyet değerlerinin bütünlüğünü (fiziksel bütünlükten ziyade) koruma hakkının varolduğuna inanmadığı sürece nasıl inanabilir (aynı yerde, syf. 83-86)?! Nozick'in teorisinin yıkıcı eleştirisi için bilhassa krş. M. N. Rothbard, The Ethics of Liberty, Atlantic Highlands, 1982, Bölüm 29; hem Rawls hem de Nozick tarafından kullanılan aldırmazlık eğrisinin hatalı kullanımı üzerine krş. aynı yerde, "Toward a Reconstruction of Utility and Welfare Economics," Center for Libertarian Studies, Occasional Paper No. 3, New York, 1977.

olup olmayacağı üzerinde ve dolayısıyla bu eylemlerin savunulabilir olup olmayacağı üzerinde tam kontrole sahipken, birinin eylemlerinin başka şahısların mülkiyet değerlerini etkileyip etkilemediği üzerindeki kontrol sadece eylem gösteren kişiye değil, daha ziyade başka insanlar ve onların subjektif değerlendirmelerine bağlıdır. Dolayısıyla, hiç kimse eylemlerinin savunulabilir olarak mı savunulamaz olarak mı sınıflandırılacağını önceden bilemez. Kişi planladığı eylemin, başka insanların kendi mülkiyetleriyle ilgili değerlendirmelerini değiştirmeyeceğinden emin olmak için, ilk önce tüm nüfusu sorguya çekmesi gerekir. Ve bu durumda bile, kimin neyle neyi ve hangi zamanda yapacağı hususunda, evrensel mutabakat sağlanmadığı sürece, hiç kimse eylemde bulunamaz. Açıkçası, tüm bu pratik problemler dolayısıyla, bu mutabakat sağlanmadan çok önce herkes çoktan ölmüş olur ve hiç kimse artık hiçbir fikir öne süremez.[131] Fakat bundan daha da belirleyici olarak, mülkiyet ve saldırganlıkla alakalı sosyalist duruş geçerli bir şekilde münakaşa edilemez, çünkü, sosyalist olsun ya da olmasın, bir norm lehinde münakaşa etmek, bazı yenilenemez kaynakların kullanımı üzerinde bir ihtilaf olduğunu ima eder, aksi takdirde tartışmaya hiçbir şekilde zaten ihtiyaç duyulmazdı. Ancak, bu ihtilafların bir çözüm yolu olduğu yönünde münakaşa etmek, eylemlerin yürütülmesine, herhangi bir fiili mutabakata veya anlaşmazlığa varılmadan önce izin verilmesi gerektiğini önden var sayar, çünkü eğer izin verilmezse hiç kimse bu fikri öne dahi süremez. Lakin, eğer kişi bunu hala yapabiliyorsa -ve sosyalizm de münakaşa edilmiş bir entelekt görüş olarak var olmaya devam ettiği sürece, bunun yapılabileceğini kabul etmek zorundadır- o zaman bu ancak mülkiyetin objektif sınırları, yani, her şahsın, ilk önce başkalarının değerler ve değerlendirmeler sistemiyle ilişkili olarak hiç kimseyle mutabakata

131. Ayrıca krş. M. N. Rothbard, The Ethics of Liberty, Atlantic Highlands, 1982, syf. 46.

varmak zorunda olmadan, kendi başına, objektif olarak algılayabileceği sınırlar, olmasından dolayı mümkündür. O zaman, sosyalizm de tüm söylemlerine karşın, subjektif değerlendirmelerle belirlenen sınırlardan ziyade, objektif mülkiyet sınırlarının varlığını, en azından sırf ortada hayatta kalıp bu ahlaki önerileri yapabilecek sosyalistler olabilmesi için, bilfiil önden varsaymak zorundadır.

Sosyalizmin, fiziksel bütünlük yerine değeri koruma fikri, bununla alakalı ikinci bir sebepten ötürü de iflas eder. Açıkçası, bir şahsın iş yada evlilik piyasasındaki değeri, örneğin başka insanların fiziksel bütünlüğünden veya fiziksel bütünlük derecesinden etkilenebilir ve aslına bakılırsa sahiden de etkilenmektedir. Dolayısıyla, mülkiyet değerleri korunmak isteniyorsa, insanlara karşı fiziksel saldırganlığa izin verilmek zorundadır. Ancak, sırf bir şahsın sınırlarının -yani, başka insanların, saldırgan haline gelmeyi istemedikleri sürece, müdahale etmeye izinli olmadıkları münhasır kontrol sahası olan bir kişinin bedeni üzerindeki mülkiyet sınırları- fiziksel sınırlar (şahıslar arası doğrulanabilir olup, sadece subjektif olarak tahayyül edilmiş olmayan sınırlar) olması kesin gerçeğinden ötürü, herkes herhangi bir şey üzerinde bağımsız olarak mutabakata varabilir (ve tabii ki mutabakat, bağımsız karar verme birimlerinin vardığı mutabakat anlamındadır!). O zaman, sırf korunan mülkiyet sınırları objektif, yani, konvansiyonel bir mutabakat öncesinde sabit olduğu ve sabit olarak fark edilebilir olduğu için, ortada bağımsız karar verme birimleri arasında bir münakaşa ve mutabakat ihtimali diye bir şey olabilir. Açıkçası, ilk önce kendi varlığı bağımsız fiziksel bir birim olarak tanınmadığı sürece, hiç kimse herhangi bir konuda herhangi bir münakaşa yapamaz. Hiç kimse, mülkiyet sınırlarını subjektif, değerlendirmeli terimlerle tanımlayan -sosyalizmin yaptığı gibi- bir mülkiyet sistemi lehinde münakaşa edemez,

çünkü, sırf bunu söyleyebilmek için bile, teoride ifade edilenin aksine, kişinin bunu gerçekte söyleyen bağımsız bir fiziksel birim olma zorunluluğunu önden var sayar.

Doğal mülkiyet teorisi hükümlerinin ikinci önemli özelliğine dönüldüğünde de sosyalizm açısından durum daha iç açıcı değildir. Kapitalizmin temel normları, sadece mülkiyet ve saldırganlığın fiziksel bazda tanımlanması gerçeği ile karakterize edilmemiş; aynı zamanda mülkiyetin özel, bireyselleştirilmiş mülkiyet olarak tanımlanması ve açık bir şeklide önce ile sonra arasında bir ayrım yapıldığını içeren asli temellük kavramının tarif edilmiş olması da bir o kadar önem arz etmektedir. Sosyalizm, bu ek teferruat ile de ihtilafa düşmektedir. Önce-sonra ayrımının, birbiriyle ters düşen mülkiyet iddiaları arasından karar verme konusundaki hayati önemini kabul etmek yerine, sosyalizm, bu tür kararlar verilirken önceliğin aslında önemsiz olduğunu ve sonradan gelenlerin de en az ilk gelenler kadar sahiplik hakları olduğunu ifade eden normlar önerir. Açıkçası, sosyal demokratik sosyalizm, örneğin, servetin doğal sahipleri ve/veya onların varislerine, şansız sonradan gelenlerin bu servetin tüketimine katılabilmeleri amacıyla vergi ödettirirken, bunu bu fikir dahilinde yapmaktadır. Ve yine bu fikir, örneğin, doğal bir kaynağın sahibi, gelecek nesillerin iyiliği için, şu andaki istismarını azaltmaya (veya çoğaltmaya) zorlandığı zaman da kullanılmaktadır. Her iki durumda da bunun yapılması ancak, serveti ilk olarak biriktiren veya doğal bir kaynağı ilk kullanan kişinin, sonradan gelen bazı kimselere karşı bir saldırganlık suçu işlediği kabul edilmesi durumunda mantıklıdır. Eğer herhangi bir hata işlemedilerse, sonradan gelenlerin onlara karşı bu türde herhangi bir iddiaları olamaz.[132]

132. Sonradan-gelen etiğini haklı çıkarmak için beceriksiz bir felsefi girişim için krş. J. Rawls, A Theory of Justice, Cambridge, 1971, syf.284 ve sonrası; J. Sterba, The Demands of Justice, Notre

Peki, önce-sonra ayrımını ahlaki açıdan alakasız olarak niteleyerek terk etme fikrinin neresi yanlıştır? Öncelikle, eğer sonradan gelenler, yani, belirli yenilenemez mallarla gerçekte herhangi bir şey yapmamış kişilerin, aslında bunlar üzerinde, ilk gelenler, yani, söz konusu yenilenemez mallara bir şey yapmış kişiler kadar hakkı olsaydı, o zaman, tam manasıyla hiç kimsenin herhangi bir şeyle herhangi bir şey yapmasına müsaade edilmezdi, zira herkes ne yapmak istiyorsa yapmadan önce, tüm sonradan gelenlerin rızasını almak zorunda olurdu. Gerçekten de gelecek nesiller kişinin çocuklarının çocuklarını -yani, hiç kimsenin hiçbir zaman sorma ihtimalinin olamayacağı kadar geç gelecek insanları- da içerdiği için, altında yatan mülkiyet teorisinin bir parçası olarak önce-sonra ayrımını kullanmayan bir yasal sistemi savunmak, herhangi bir şeyi müdafaa etmek için yaşamayı önden varsaymak mecburiyetindeyken, üstü kapalı olarak ölümü savunmasından dolayı, tek kelimeyle absürttür. Ne biz, ne atalarımız, ne de çocuklarımız bu kuralı izleselerdi, geçmişte ya da gelecekte hayatta kalıp, herhangi bir şeyi söyleyemez veya savunamazlardı. Herhangi bir şahsın -geçmişte, şu anda veya gelecekte- herhangi bir şeyin münakaşasını yapabilmesi için, şu anda yaşamasına imkan tanınması gerekir. Hiç kimse, yapmak istediği bir şey için, belirsiz bir sonradan gelenler sınıfından herkesin ortaya çıkıp mutabakat vermesine kadar bekleyip, eylemlerini askıya alamaz. Bilakis, kişi kendini yalnız bulduğu ölçüde, aşikar bir şekilde etrafta olmayan (ve kuvvetle muhtemel hiçbir zaman da olmayacak) insanlarla herhangi bir anlaşmaya varmadan önce, eylem göstermeye ve bazı malları doğrudan kullanmaya, üretmeye ve tüketmeye yetkili olmak zorundadır. Ve kişi kendini başkalarının refakatinde bulduğu ölçüde, ve belirli bir yenilene-

---

Dame, 1980, blh. syf.58 ve sonrası, syf.137 ve sonrası; Böyle bir etiğin absürtlüğü üzerine krş. M. N. Rothbard, Man, Economy and State, Los Angeles, 1972, syf. 427.

mez kaynağın nasıl kullanılacağı konusunda bir ihtilaf olması durumunda, bu problemi, belirsiz sayıdaki insanları belirsiz bir süre beklemek zorunda olmak yerine, belirli sayıdaki insanlarla belirli bir zaman diliminde çözmeye muktedir olmak zorundadır. O zaman, sırf, herhangi bir şeyin lehinde ya da aleyhinde münakaşa etmenin ön-şartı olan hayatta kalabilmek için, mülkiyet hakları, zamansız ve söz konusu insanların sayısı açısından belirsiz olarak idrak edilemez. Aksine, bu hakların mecburen, eylem gösteren belirli bireylerin, belirli bir zaman dilimindeki eylemlerinden kaynaklandığını düşünmek gerekir.[133]

Dahası, sosyalizmin bu kadar çekici bulduğu, önce-sonra ayrımının terk edilmesi fikri, münakaşanın pratik temelini teşkil eden saldırmazlık prensibi ile de yine açık bir şekilde uyumsuzdur. Münakaşa etmek ve birisiyle muhtemel mutabakata varmak (en azından ortada bir anlaşmazlık olduğu gerçeği hususunda dahi olsa), birbirlerinin kendi bedenleri üzerindeki, evvelden var olan münhasır kontrol haklarını karşılıklı olarak tanımaları anlamına gelir. Aksi takdirde, herhangi birinin belli bir zamanda herhangi bir şey söylemesi ve başka birinin de buna daha sonra cevap verebilmesi imkansız hale gelir, zira, ne ilk ne de ikinci konuşmacı, bundan böyle, her an bağımsız birer fiziksel karar verme ünitesi değildirler. O zaman, sosyalizmin yapmaya çalıştığı üzere, önce-sonra ayrımının elimine edilmesi, münakaşa etme ve mutabakata varma ihtimalini elimine etmekle aynı şeydir. Lakin, her insanın kendi bedeni üzerindeki evvelden gelen kontrolü, hakkaniyetli olarak tanınıp kabul edilmediği sürece,

133. Burada ayrıca dikkat edilmelidir ki mülkiyet hakları ancak zaman içerisinde meydana getirilen bireysel mülkiyet hakları olarak kavaramsallaştırılması durumunda sözleşme yapmak mümkün hale gelir. Şurası açıktır ki sözleşmeler, sözleşmeye taraf olup sayısı belli kişilerin, bu mutabakattan önce edindiği şeylerin özel sahiplik iddialarını karşılıklı olarak tanıyan ve sonrasında belirli eşyaların mülkiyet haklarının önceki spesifik sahibinden sonraki spesifik sahibine aktarılmasıyla ilgilenen, fiziksel bakımdan bağımsız birimler arasındaki mutabakatlardır. Sonradan-gelen etiği çerçevesinde sözleşme gibi bir şeyin var olması düşünülemez!

tartışma ihtimali yoktur şeklinde bir fikir ortaya atılamayacağı gibi, bu ayrımı yapmayan bir sonradan-gelen etiği üzerinde de hiçbir zaman ve hiç kimse tarafından mutabakata varılamaz. Bunun yapılabileceğini sırf söylemek bile bir çelişkiyi ima eder, zira bunu söyleyebilmeye muktedir olmak, kişinin belirli bir anda, bağımsız bir karar verme ünitesi olarak varlığını önden var sayar.

Dolayısıyla, sosyalist etiğin tam bir fiyasko olduğu sonucu kabul edilmek zorundadır. Pratik tüm versiyonları içerisinde, "ben sana vurabilirim ama sen bana vuramazsın" gibi evrenselleştirme testini bile geçemeyen bir kuraldan daha iyisini sunamamaktadır. Ve esas itibariyle "herkes herkese vurabilir" demeye eşdeğer sayılacak, evrenselleştirilebilir kuralları benimsemesi durumunda bile, bu hükümler, kendine özgü somut detaylar yüzünden evrensel kabul görebilecekleri mantıklı olarak söylenemez. Sırf bunu söyleyip münakaşasını etmek bile, şahsın kendi bedeni üzerindeki mülkiyet hakkını önden varsaymak mecburiyetindedir. Dolayısıyla, yalnızca kapitalizmin ilk gelen ilk sahip olur etiği, münakaşada da ima edildiği üzere, fiilen savunulabilir. Ve başka hiçbir etik bu şekilde savunulamaz, zira bir şeyi bir münakaşa esnasında savunmak, tam manasıyla bu doğal mülkiyet teorisi etiğinin geçerliliğini önden varsaymayı gerektirir.

VIII. SOSYALİZMİN SOSYO-PSİKOLOJİK TEMELLERİ YA DA DEVLET TEORİSİ

Mülkiyet haklarının kullanıcı-sahiplerinden ve sözleşmecilerden alınıp, kullanıcı ve sözleşmeci olmayanlara yeniden dağıtılmasını gerektiren bir sosyal sistem olan sosyalizmin, kaynakların kullanımı ve akdedilmesi zaten maliyetli faaliyetler iken, durumu failler açısından diğer alternatiflerle karşılaştırıldığında daha da maliyetli hale getirerek, servet üretiminde mutlak azalmaya yol açan bir sosyal sistem olduğu önceki bölümlerde gösterilmişti. İkinci olarak da böyle bir sistemin, ahlaki bakış açısından hakkaniyetli veya adil bir sosyal düzen olarak savunulamayacağı, çünkü adil olduğu yönünde fikir öne sürebilmek için, ve aslına bakılırsa, ister ahlaki isterse ahlak dışı, ister ampirik isterse de mantıksal-analitik olsun, herhangi bir şekilde her hangi bir şeyin lehinde ya da aleyhinde münakaşa edebilmek için, doğal mülkiyet teorisi ve kapitalizmin ilk kullanan ilk sahip olur kuralının geçerliliğini mecburen önden kabul edilmesi gerektiği, zira aksi takdirde hiç kimsenin bağımsız fiziksel bir birim olarak, hayatta kalıp, herhangi bir şey konusunda bir şey söyleyip mutabık kalma ihtimalinin olamayacağı kanıtlanmıştı.

Eğer sosyalizm lehinde ne ekonomik ne de ahlaki bir delil oluşturulamıyorsa, o zaman sosyalizm sadece sosyo-psikolojik önemi olan bir mesele seviyesine indirgenmiş olur. Bu durumda, sosyalizmin dayandığı bu sosyo-psikolojik temeller nelerdir? Veya, sosyalizm daha önceden, mülkiyet haklarının kullanıcı-sahiplerinden ve sözleşmeci olanlardan alınarak yeniden dağıtılması işleminin kurumsallaştırılmış politikası olarak tanımlandığında,

doğal sahiplerin neredeyse tamamen istimlak edilmesini gerçekleştiren bir kurum nasıl mümkün olabilir?

Eğer ortada, asli temellük veya sözleşme yolu dışında, mülkiyet haklarını elde etmesine izin verilen bir kurum varsa, bu kurumun, kendilerini söz konusu eşyaların doğal sahipleri olarak gören bazı insanlara mutlaka zarar verdiği kabul edilmek zorundadır. Bunlar, kendi parasal ve/veya parasal olmayan gelirlerini sağlama alıp muhtemelen de artırırken diğer insanların gelirlerini azaltır -bu, insanlar arasında sözleşmeye dayanan bir ilişkinin var olduğu ve hiç kimsenin bir başkasının sırtından kazanç elde etmeyip herkesin kâr ettiği durumdan, ki aksi takdirde ortada hiçbir şekilde alışveriş diye bir şey olmazdı, kategorik olarak farklı bir şeydir. Bu durumda, böyle bir politikanın icrasına direniş gösterilmesi beklenir. Bu direniş eğilimi, tabii ki oldukça şiddetli olabilir ve zaman içerisinde değişip bayağı belirgin bir hale gelerek yeniden dağıtım politikasını uygulayan kuruma oldukça büyük bir tehdit oluşturabilir. Fakat, bu kurum bir şekilde var olduğu sürece bunu hesaba katmak zorundadır. Özellikle de bu kurumu temsil eden insanların sıradan insanlar olduğunu ve diğer herkes gibi, bu kurumun temsilcileri rolünde kendileri için sağlama alabildikleri mevcut gelirlerini sadece sabitlemek değil, aynı zamanda bu geliri mümkün olabildiğince artırmakla alakadar oldukları kabul edilirse, bunu daha da çok hesaba katmaları gerekir. Asıl soru şudur: Bunlar, gelirlerini, mutlaka kurbanlar -ve zaman içerisinde sayısı veya uğradığı zararları daha da artan kurbanlar- yaratan sözleşme dışı değişimler yoluyla, nasıl sağlamlaştırıp hatta nasıl daha da artırabilmektedirler?

Bunun cevabı, şu şekilde üçe ayrılacak ve sırasıyla tartışılacaktır: (1) Saldırgan şiddet yoluyla; (2) topluma veya daha ziyade toplumun bir bölümüne, eşyaların doğal maliklerinden zorla tahsil edilen kazançlardan istifade etmelerine izin vermek suretiyle

toplumu yozlaştırarak; ve (3) halkı veya halkın bir bölümünü belli istimlak politikalarının kanunlaştırılmasına dâhil olmalarına izin vermek suretiyle yozlaştırarak.

Sosyalist mülkiyet teorisini yürürlüğe koyan her kurum, kendi varlığını garanti altına almak için, sürekli bir şiddet tehdidine başvurmak zorundadır. Bu tip kurumların hepsi, kendi doğal mülkiyetlerine sözleşme dışı olarak el konulmasına rıza göstermeyen insanları, fiziksel saldırı, hapsetme, köleleştirme ve hatta ölümle tehdit eder ve böyle davranan bir kuruma uygun olacak şekilde "güvenilir" kalabilmek için, gerekli durumlarda bu tehditlerini hayat geçirmek zorundadır. Burada ele alınan şey bir kurum -yani, bu tür faaliyetleri düzenli olarak uygulayan bir organizasyon- olunca, kendi uygulamalarını "saldırı" olarak adlandırmayı reddetmesi ve bunun yerine, nötr ve hatta mümkünse pozitif yan anlamları olan farklı isimler benimsemesi de neredeyse kendi kendini açıklayan bir husustur. Hatta, temsilcileri bu organizasyon adına faaliyet gösterirken, kendilerinin saldırgan olduklarını düşünmeyebilir bile. Ancak, başka yerlerde olduğu gibi, burada da önemli olan, isimler ve terimler değil, bunların gerçekte ne anlama geldikleridir.[134] Faaliyetlerinin içeriği bakı-

134. Sosyalizmin salt şirketleşmesi olan devlet tarafından yapılan kurumsal saldırı ile genel suç fiili arasındaki fark için krş. L. Spooner, No Treason, Colorado Springs, 1973, syf. 19-20.: "... devlet aynen bir eşkıyanın insana söylediği gibi "Ya paran, ya canın" der. Ve vergilerin bir çoğu, hatta çoğunluğu bu tehdidin baskısı altında ödenmektedir. Aslında devlet insanın ıssız bir yerde yolunu kesip, yol kenarından üzerine atlayarak kafasına bir tabanca doğrultmak suretiyle ceplerini soymaya girişmez. Fakat yapılan hırsızlık yine de hırsızlığa tekabül eder; ve bu çok daha namert ve utanç vericidir. Eşkıya kendi davranışının sorumluluğunu, tehlikesini ve suçunu sadece kendi üzerine alır. Senin paran üzerinde haklı bir talebi olduğunu, veya bunu senin yararına kullanmayı amaçladığını iddia etmez. Bir soyguncudan farklı biriymiş gibi davranmaz. Yalnızca bir "koruyucu" olduğunu ve istememelerine rağmen insanların parasını, sırf kendilerini yeterince koruyabileceklerini hisseden veya kendisinin uyguladığı garip koruma sisteminin değerini bilmeyen, aklı başından gitmiş yolcuları "koruyabilmek" amacıyla aldığını ileri sürecek kadar yüzsüz bir karakter edinmemiştir. Bu tür beyanlarda bulunmayacak kadar mantıklı bir adamdır. Ayrıca, paranızı aldıktan sonra, aynen yapmasını dileyeceğiniz gibi sizi bırakır. Sizi, isteğinizin tersine, yol boyunca takip etmekte ısrarcı olmaz; size sağladığı "koruma" karşılığında sizin meşru "hükümdarınız" olduğunu

mından, sosyalizmin kurum olarak varlığının temel taşı şiddettir. Ve bir yanlış anlamaya mahal vermemek bakımından, burada sosyalizmin dayandığı şiddet türü ile eşyaların doğal sahiplerinin, kendi mülkiyetleri üzerindeki mütecavizlere karşı kullanacakları veya kullanma tehdidinde bulunacakları şiddet türü aynı değildir. Söz konusu olan, muhtemel bir katile karşı savunma amaçlı yapılan, örneğin, birini gerçekten öldürürse idam cezasına çarptırılacaktır türünden bir tehdit değildir. Buradaki daha ziyade, masum kurbanlara karşı uygulanan saldırgan şiddettir. Sosyalizmi uygulayan bir kurum, tam manasıyla, olası bir katilin masum insanlara (yani, hiç kimseye hiçbir şekilde fiziksel zarar vermemiş insanlara) karşı takındıkları, isteklerine uymamaları halinde onları öldürmekle tehdit etme ve hatta sırf öldürme "zevkini" tatmak için öldürme tavrına dayanmaktadır.

Bundaki gerçeği fark etmek hiç de zor değildir. Bunu görebilmek için tek yapılması gereken, sosyalizmin temsilcileriyle olan herhangi bir alışveriş ilişkisini, böyle bir alışveriş her ne sebepten olursa olsun artık kârlı görünmediği için boykot etmektir. Şurası kesindir ki doğal mülkiyet teorisine dayalı bir sosyal sistem içerisinde -kapitalizm altında- herkesin, her zaman boykot etme hakkı vardır, yeter ki söz konusu eşyaları gerçekten de kimse kullanmadan önce kullanarak veya daha önceki sahibinden sözleşme yoluyla edinerek tahsis eden kişi kendisi olsun. Bir şahıs veya kurum böyle bir boykottan ne kadar etkilenirse etkilensin, buna ya sessizce müsamaha etmek ve katlanmak ya da boykot

---

farz etmez. Sizi boyun eğmeye ve ona hizmet etmeye zorlamak suretiyle "korumaya" devam etmez; şunu yap şeklinde isteklerde bulunup bunu yapma şeklinde yasaklar koyarak; kendi menfaatlerine veya zevkine uygun olduğunu düşündüğü aralıklarda sizden daha fazla para çalarak; ve otoritesini reddedip taleplerine karşı gelirseniz sizi isyancı, hain ve ülkenin düşmanı olarak göstererek acımasızca vurarak. Kendisi, bu tür sahtekarlıkların, hakaretlerin ve hainliklerin suçlusu olamayacak kadar centilmendir. Kısacası, sizi soymak dışında, sizi kendisinin kölesi veya enayisi konumuna sokmaya çalışmaz. Kendilerine "devlet" diyen o hırsızlar ve katillerin muameleleri, bu "bireysel eşkıyaların" muamelelerinin tam tersidir."

edeni, daha kârlı bir öneri yapmak suretiyle görüşünü terk etmeye ikna etmeye çalışmak zorundadır. Fakat, mülkiyetle alakalı sosyalist fikirleri yürürlüğe koyan bir kurum için durum böyle değildir. Örneğin, vergi ödemeyi kesmeyi veya gelecekte ödenecek vergileri, kurumun bu vergiler karşılığında önerdiği hizmetlerde belirli bir düzelme ya da değişiklik yapması şartına bağlamayı deneyin -size, para cezası kesecek, saldıracak, sizi hapsedecek ve belki daha da kötü şeyler yapacaktır. Veya başka bir örnek vermek gerekirse, bu kurumun mülkiyetiniz üzerine dayattığı regülasyonları veya kontrolleri gözardı etmeyi deneyin. Başka bir tabirle, kendi mülkiyetinizin kullanımıyla alakalı bu sınırlamalara razı olmadığınızı ve bu dayatmaları göz ardı ederken de başkalarının mülkiyetinin fiziksel bütünlüğüne tecavüz etmediğinizi ve dolayısıyla onun yetki alanından ayrılma hakkınız olduğunu, yani "üyeliğinizi iptal ettiğinizi", ve bundan böyle onunla, iki imtiyazlı kurumun biriyle yaptığı gibi eşit zeminlerde temas edeceğinizi ifade edin. Bu ayrılma neticesinde herhangi birine bir saldırıda bulunulmadığını farz etsek dahi, bu kurum yine de gelip sizi ve sizin mülkiyetinizi işgal edecek, bağımsızlığınızı sona erdirmekten çekinmeyecektir. Aslına bakılırsa, bunu yapmadığı anda bu türde bir kurum olmaya devam edemez. Sahip olduğu makamdan feragat etmiş ve sıradan bir özel mülkiyet sahibi veya böyle sahiplerden oluşan akdi bir kuruluş halini almış olur. Sırf bundan feragat etmediği için ortada sosyalizm diye bir şey vardır. Doğrusu, ki bu husus bu bölümün başlığının, sosyalizmin sosyo-psikoljik temelleriyle alakalı soru ile devletin temellerinin aynı olduğunu önermesinin nedenidir, ortada sosyalistik mülkiyet fikirlerini uygulayan bir kurum olmasaydı, devlete de yer olmazdı, zira devlet, vergilendirmeye ve özel kişilerin kendi doğal mülkiyetlerinden sağlayacakları fayda hakkında yapılan istenmeyen, sözleşme dışı müdahale üzerine

kurulu bir kurumdan başka bir şey değildir. Devlet olmadan sosyalizm olmaz, ve ortada bir devlet olduğu sürece sosyalizm vardır. O zaman devlet, sosyalizmi faaliyete geçiren kurumun ta kendisidir; ve sosyalizm masum kurbanlara karşı işlenen agresif şiddete dayandığına göre, her devletin özü agresif şiddettir.[135]

Ancak, sosyalizm, veya sosyalist fikirlerin şirketleşmesi olan devlet, sadece münhasıran saldırganlığa dayanmaz. Devlet temsilcileri, her ne kadar saldırganlık olmadan bir devlet olamazsa da kendi gelirlerini sağlamlaştırmak amacıyla yalnızca saldırgan faaliyetlerde bulunmazlar! Devlet ile bireysel mülkiyet sahipleri arasındaki ilişki, münhasıran parazitik kaldığı, devlet temsilcilerinin faaliyetleri, tamamen, başka insanların mülkiyet haklarına istenmeden yapılan ve devlet temsilcilerinin kendi gelirlerini diğer insanların gelirlerinin aynı ölçüde azalması pahasına artıracakları şekilde tasarlanan müdahalelerden oluştuğu ve sosyalizmin temsilcileri bu geliri kendi özel amaçları için tüketmekten başka bir şey yapmadıkları sürece, devletin büyümesi ve sosyalizmin yayılması ihtimali en azından oldukça sınırlı ve dar kalır. Kuşkusuz, yeterli agresif enerjiye sahip bir kişi veya kişilerden oluşan bir grup, diğer bir ya da birkaç kişi üzerinde yeteri kadar korku yayabilir veya herhangi bir nedenle karakter eksikliği olan daha kalabalık bir grup ile bir istismar ilişkisi kurabilir. Fakat, devleti temsil eden bir grup insanın, tüm devletlere ve her sosya-

135. Devlet teorisi üzerine krş. M. N. Rothbard, "The Anatomy of the State," bkz.: aynısı, Egalitarianism As A Revolt Against Nature, Washington, 1974; For A New Liberty, New York, 1978; ve The Ethics of Liberty, Atlantic Highlands, 1982; H. H. Hoppe, Eigentum, Anarchie und Staat, Opladen, 1987; ayrıca krş. A. Herbert, The Right and Wrong of Compulsion by the State (ed. E. Mack), Indianapolis, 1978; H. Spencer, Social Statics, London, 1851; F. Oppenheimer, The State, New York, 1926; A. J. Nock, Our Enemy, the State, Delevan, 1983; J. Schumpeter'in özellikle ekonomistler arasında o zamanda olduğu kadar şimdi de hâkim olan görüşe karşı yöneltiği yorum olan "vergileri kulüp aidatı veya örneğin bir doktordan hizmet satın alma benzetmesi ile yorumlayan teori, ancak, sosyal bilimlerin bu bölümünün, fikirlerin bilimsel adetinden ne kadar uzak olduğunu ispatlar" için ayrıca krş. (J. Schumpeter, Capitalism, Socialism and Democracy, New York, 1942, syf. 198).

list sosyal sisteme mahsus olan, kendilerinden sayıca on, yüz ve hatta bin kat daha üstün olan insanları boyunduruk altında tutabilmeleri ve bunlardan, gerçekte yaptıkları gibi inanılmaz büyük miktarlarda gelir koparabilmeleri gerçeğini sadece korku telkin ederek açıklamak imkansızdır.

Gelirin büyüklüğü, istismar derecesindeki artış ile açıklanabileceği düşünülebilir. Fakat önceki bölümlerde kullanılan ekonomik muhakeme yöntemlerinden de biliyoruz ki daha yüksek dereceli istismar doğal sahiplerin çalışma ve üretme isteğini ister istemez düşürür ve dolayısıyla bir insanın (veya bir grup insanın) başka bir insandan (veya yaklaşık aynı boyuttaki bir grup insandan) zorla alınan ve bu insanın kendi emeğiyle desteklemek zorunda olduğu gelirle karşılamak suretiyle rahat bir hayat tarzı sürdürebilme derecesinin limitleri çok dardır. Bu nedenle, sosyalizmin temsilcilerinin rahat bir hayat sürdürebilmeleri ve şu anda bulundukları refah seviyesine gelebilmeleri için, istismara tâbi kalan vatandaşların sayısının ve nüfuslarının artış oranının, devlet temsilcilerinin sayısı ile karşılaştırıldığında, oldukça yüksek olması şarttır. Fakat bununla birlikte, azınlığın nasıl olup da çoğunluğu yönetebildiği sorusuna geri dönmüş oluyoruz.

Devletin, silahlarını geliştirmek, hatta tabiri caizse, tabanca ve tüfek yerine atom bombası ile tehdit edip bu sayede tebaların sayısını artırarak suretiyle bu problemi kolaylıkla çözebileceğini iddia ederek, bu soruyu cevaplama hedefinin üstesinden ikna edici bir şekilde gelmek mümkün değildir. Gerçekçi olarak, bu tür gelişmiş silahların 'know-how'ının gizli tutulması, özellikle de bunlar gerçekte uygulandığında, neredeyse imkansız olduğu kabul edilmek zorundaysak, o zaman, mutatis mutandis, devletin korku yaymak için geliştirdiği aletlerle kurbanların direnme araçları ve yolları da gelişmiş olur, ve dolayısıyla bu tür geliş-

melerin, açıklanması gerekeni açıkladığını söylemek zordur.[136] O zaman, azınlığın çoğunluğu nasıl yönetebildiği probleminin açıklamasının gerçek bir sorun olarak karşımızda olduğu, ve sosyalizm ile sosyalizmin şirketleşmesi olan devletin, şiddetin yanı sıra halk arasında bir tür aktif desteğe dayanmak zorunda olduğu anlamını çıkarmalıyız.

David Hume bu görüşün klasik yorumcuları arasındadır. "Hükümetin ilk prensipleri" üzerine olan makalesinde şu görüşü ileri sürer:

İnsani ilişkileri felsefi bir gözle ele alan birisi için hiçbir şey, çoğunluğun bir azınlık tarafından idare edilmesi, ve insanların kendilerinkinden vazgeçip, yöneticilerinin hissiyat ve arzularına üstü kapalı olarak itaat etmeleri kadar şaşırtıcı değildir. Bu mucizenin hangi vesileyle gerçekleştiğini araştırdığımızda, güç aslında her zaman yönetilenin yanında olduğundan, yönetenlerin fikir dışında kendilerini destekleyecek bir şeyleri olmadığını buluruz. Bu sebeple, hükümetlerin dayandığı temel sadece ve sadece fikirdir, ve bu düstur en gaddar ve en askeri hükümetlerden, en hür ve en gözde hükümetlere kadar uzanır. Mısır sultanı veya Roma imparatoru, zararsız kullarını, onların hissiyat ve temayüllerine karşı, zalim canavarlar gibi gütmüş olabilir. Ancak, en azından, kendi memluk ve muhafızlar çetesine, onların fikirleri doğrultusunda, insan gibi öncülük etmiş olması gerekir.[137]

Bu destek gerçekte nasıl meydana getirilir? Bunu oluşturma sürecindeki önemli bir unsur ideolojidir. Devlet, halkı, aslında gerçekte göründüğü şey olmadığı, ve faaliyetlerinin sonuçları-

136. Buna ek olarak, kişinin vatandaşlarına karşı atom bombaları gibi, en azından bazı silahları kullanmasında engelleyici bir unsur vardır, çünkü yöneticilerin kendilerinin de bu sayede yaralanmaktan ya da ölmekten kurtulmaları pek de mümkün değildir.

137. D. Hume, Essays, Moral, Political and Literary, Oxford, 1971, p.19; ayrıca krş. E. de La Boetie, The Politics of Obedience: The Discourse of Voluntary Servitude, New York, 1975.

nın negatif değil pozitif olduğu hususunda ikna edebilmek için çok zaman ve çaba harcar. Devletin, varlığını sağlamlaştırmak ve gelirlerini artırmak amacıyla yaydığı bu ideolojiler, sosyalizmin daha üstün bir ekonomik sistem sunduğunu ve kapitalizmden daha adil bir sosyal düzen oluğunu iddia eder veya devletin araya girip belirli normları açıkça adil olarak ilan etmesinden önce, adalet diye bir şeyin olamayacağını öne sürer.[138] Ve de bunlar, bir zamanlar son derece etkili olmalarına rağmen artık daha az ilgi çeken, örneğin, devletin din tarafından kutsanmış olması, veya yöneticilerinin sıradan insanlar olmayıp, doğal üstünlüklerinden ötürü itaat edilmesi gereken, tanrı-vari, insanüstü varlıklar olması gibi ideolojilerdir. Daha önceki bölümlerde, bu fikirlerin yanlış ve savunulamaz olduğunu detaylı bir şekilde göstermiştim, bu incelemenin son bölümünde de revaçtaki başka bir ideolojiyi analiz edip maskesini düşürmeyi amaçlıyorum. Ancak bu ideolojilerin yanlışlıklarına bakmaksızın, bunların insanlar üzerinde kesinlikle etkili olduğunun ve doğal sahiplerin mülkiyet haklarına agresif işgal politikasına itaat etmelerine -bazılarının diğerlerine göre daha çok- katkıda bulunduğunun farkına varılmalıdır.

Hatta, halk desteğine katkıda bulunan daha önemli başka bir unsur daha vardır, ve bu sözel propaganda değil, daha ziyade, çok net maddi tesirleri olan bazı faaliyetlerdir. Başka insanların ürettiği mallar üzerinde sadece parazitik bir tüketici olmak

138. "Doğal halde", "adil" ve "adaletsiz" arasında bir ayrım yapılamayacağı ve ancak devletin adalet yaratabileceği klasik fikrinin izahı, T. Hobbes, Leviathan, Oxford, 1946 içerisinde bulunabilir. Kanunun bu "pozitivistik" teorisinin savunulmaz olduğu yukarıda Bölüm 7'de üstü kapalı olarak gösterilmişti. Ayrıca dikkat edilmelidir ki böyle bir teori, yaptığını farz ettiği şeyi yapmakta, devleti haklı çıkarmakta, bile başarılı olamaz. Çünkü doğal halden devletçi sisteme geçiş, tabii ki ancak bu hususi geçişi haklı çıkaracak temeli olan doğal (devlet öncesi) normların mevcudiyeti altında haklı çıkarılmış (keyfi olmanın aksine) olarak adlandırılabilir. Modern pozitivistler için krş. G. Jellinek, Allgemeine Staatslehre, Bad Homburg, 1966; H. Kelsen, Reine Rechtslehre, Wien, 1976; hukuki pozitivizmin eleştirisi için krş. F. A. Hayek, Law, Legislation and Liberty, 3 cilt., Chicago, 1973-79.

yerine, devlet, kendini sağlamlaştırmak ve gelirini mümkün olduğunca artırmak amacıyla, politikasına, kendi personel çemberinin dışındaki bazı şahıslara da faydalı olabilecek şekilde tasarlanan, bazı pozitif katkılar ekler. Ya gelir aktarımının bir temsilcisi olarak, yani, daha önce A'nın rızası olmadan A'dan alınan parasal veya parasal olmayan geliri B'ye dağıtan -tabii ki hiçbir zaman maliyetsiz olmayan böyle bir aktarım için işlem masraflarını düştükten sonra- bir müessese olarak çalışır, ya da daha önce doğal sahiplerinden istimlak edilmiş araçları kullanmak suretiyle mal ve hizmetler üretmekle, bu sayede de bu malların kullanıcı/alıcı/tüketicilerine belli bir değer katkısında bulunmakla uğraşır. Her iki durumda da devlet kendi rolü için destek sağlar. Aktarılan gelirlerin alıcıları ile devlet tarafından üretilen mal ve hizmetlerin kullanıcı/tüketicileri, mevcut gelirleri açısından yürürlükteki devlet politikalarının devamlılığına değişen derecelerde bağımlı hale gelir, ve devlet yönetiminin bünyesinde barındırdığı sosyalizme direnme eğilimleri de buna bağlı olarak azalır.

Fakat bu sadece resmin yarısıdır. Devlet, bu pozitif kazanımları, örneğin, birinin başkasına hediye vermesinde olduğu gibi, bazı insanlar için hoş bir şeyler yapmak amacıyla üstlenmez. Bunu, sıradan, kâr amaçlı bir kurumun ticaretle meşgul olduğu gibi, bunu yapan organizasyon açısından sadece alışverişten mümkün olduğunca fazla kazanç elde etmek amacıyla da yapmaz. Bilakis bunlar, agresif şiddet üzerine kurulmuş bir kurumun varlığının sağlamlaştırılması ve büyümesine katkıda bulunulması amacıyla üstlenilir. Bu itibarla, devletten kaynaklanan pozitif katkılar stratejik bir amaca hizmet etmelidir. Bunlar, bir saldırganın saldırgan olarak varlığını devam ettirmesine ek destek sağlayacak veya aleyhindeki direnci kıracak şekilde tasarlanmak zorundadır. Tabii ki aynen sıradan işletmelerde olduğu gibi, devlet bu vazifesinde hataya düşebilir, çünkü stratejik amaçlarına en iyi hizmet

edecek önlemlerin ne olduğuyla ilgili her karar, belli sonuçların öngörülmesi ile yapılmak zorundadır. Politik kararları neticesinde oluşacak tepkiler itibariyle yanılırsa, geliri artmak yerine düşebilir ve varlığı tehlikeye düşmüş olur, aynen kâr amaçlı kurumların, halkın, alınır diye beklenen şeyleri gönüllü olarak almayı istememesi durumunda zarar ve hatta iflas etmesi gibi. Fakat sadece, devlet aktarımlarının ve devlet üretiminin, özel aktarımlar ve özel üretim ile karşılaştırıldığında ortaya çıkan kendine has stratejik amacı anlaşılması halinde, devlet faaliyetlerinin tipik, tekrar eden, yapısal kalıplarını açıklamak ve devletlerin genellikle ve düzenli olarak neden belli faaliyet alanlarını, başka faaliyet alanlarına tercih ettiğini izah etmek mümkün olur.

İlk problemle ilgili olarak: Devlet açısından her bireyi aynı ölçüde istismar etmek anlamlı değildir, çünkü bu herkesi karşısına alır, mağdurların arasındaki dayanışmayı güçlendirir, ve her halükarda bu, pek çok yeni destekçi bulabilecek bir politika değildir. Devletin iltimaslarını eşit ve ayrımcılık yapmadan herkese bahşetmesi de pek anlamlı değildir. Zira bunu yaparsa, mağdur durumundakiler, belki daha düşük dereceli de olsa, halen mağdur olmaya devam ederler. Lakin bu durumda, devlet faaliyetlerinden gerçek anlamda vurgun yapan, ve artan destekleri ile, mağdur haline getirilen insanlardan gelecek destek kaybını gidermeye yardımcı olacak şahıslara dağıtılacak gelirden daha azı arta kalmış olur. Bilakis, devlet politikası divida et impera (böl ve yönet) ilkesiyle yönlendirilir ve yönlendirilmek zorundadır: İnsanlara farklı muamele et, onları birbirlerine karşı hareket ettir, muhtemelen daha küçük bir grubu istismar et ve onların pahasına muhtemelen daha büyük bir grubu kayır ve böylece bazılarında artan direnç ve dargınlığı, diğerlerinde artan destekle dengele. Politika, yani devlet politikası, devlet adamlarının kendi işlerini tanımlarken tercih ettikleri gibi "mümkün olanı

yapma sanatı" değildir. O bir sanattır, bir terör dengesi üzerine kurarak, popüler ayrımcılık ve dağıtımsal iltimaslardan oluşan popüler ayrımcılık tasarıları vasıtasıyla devlet gelirinin mümkün olan en yüksek seviyede sabitlenmesine yardımcı olma sanatıdır. Şu ayrımı yapalım, kâr amaçlı çalışan bir kurum da ayrımcı iş politikaları uygulayabilir, fakat bunu gerçekleştirmek ve ayrımcı bir işe alma politikası izlemek veya bir ürün ya da hizmet için belirlenen fiyatı ödemek isteyen herkese ayrımcılık yapmadan satış yapmamak, maliyetli bir uygulamadır, ve dolayısıyla bu tür faaliyetlerden kaçınmak için ekonomik bir teşvik sistemi mevcuttur. Öte yandan, devlet açısından bu tür ayrımcı uygulamalara başvurmak için her türlü teşvik sistemi mevcuttur.[139]

Devletin sunmayı tercih ettiği hizmet türleriyle alakalı olarak: Açıkçası, devlet her şeyi, ya da en azından her şeyi aynı ölçüde üretemez, çünkü bunu yapmayı denerse gelirleri bilfiil düşer -zira devlet ancak, doğal sahiplerin daha önce fiilen üretmiş olduklarına el koyabilir, ve her şeyin kamulaştırıldığı bir sistemde, gelecekte herhangi bir şey üretme güdüsü tamamen yok olur. O halde, devletin, herhangi bir gerçek ayaklanmanın, isyanın veya devrimin bastırılması ya da engellenmesi ile stratejik olarak alakalı mal ve hizmetlerin üretilmesi ve sağlanması (ve, mutatis mutandis, bu üretim faaliyetleri alanındaki özel rekabetçileri yarışın dışına itmek ve bu sayede bunların tedarik edilmesini tekelleştirmek) üzerine yoğunlaşması ve meşgul olması, sosyalizmin uygulanması çabaları açısından çok büyük önem taşır.[140]

Dolayısıyla bütün devletler -bazıları diğerlerine göre daha kapsamlı olarak ama her devlet hatırı sayılır derecede- evvela eğitim

139. Bu politik görüşün klasik izahı için krş. N. Machiavelli, The Prince, Harmondsworth, 1961; ayrıca krş. Q. Skinner, The Foundations of Modern Political Thought, Cambridge, 1978.

140. Bu ve takip eden konu hakkında krş., M. N. Rothbard, Power and Market, Kansas City, 1977, syf. 182 ve sonrası.

sistemini kendi ellerine alma ihtiyacı duymuşlardır. Ya eğitim kurumlarını doğrudan kendisi işletir, ya da bu tip kurumların özel kesimce işletilmesini devlet lisansı verilmesi şartına bağlayarak dolaylı olarak kontrol eder, böylelikle de bunların, devletçe sunulan ve önceden belirlenmiş yönetmelikler çerçevesinde işletildikleri garanti edilmiş olur. Sürekli olarak genişletilen zorunlu eğitim süresi ile birlikte, bu durum, insanların düşüncelerini etkileyen farklı ideolojiler arasındaki rekabette devlete devasa bir avantaj sağlamaktadır. Devlet yönetimine ciddi bir tehdit oluşturabilecek ideolojik rekabet, özellikle de sosyalizmin şirketleşmesi olan devletin bu sayede her tür sistematik öğretme faaliyeti için devlet lisansını ön-şart haline getirerek, entelektüellerin iş piyasasını tekel haline getirebilmesiyle yok edilebilir veya tesiri önemli ölçüde azaltılabilir.[141]

Trafik ve iletişimin doğrudan veya dolaylı olarak kontrolü de devlet için benzer stratejik öneme sahiptir. Gerçekten de tüm devletler, ırmakları, sahilleri, deniz yollarını, karayollarını, demiryollarını, özellikle de posta, radyo, televizyon ve telekomunikasyon sistemlerini kontrol etmek için büyük çaba harcamaktadırlar. Olası tüm muhaliflerin hareket etme imkanları, bireylerin faaliyetlerini koordine etme imkanları, bu şeyler devletin elinde veya denetimi altında olursa, önemli ölçüde kısıtlanmış olur. Askeri tarihten de iyi bilindiği üzere, başka birine saldıran her devletin ele geçirmeye çalıştığı ilk komuta yerlerinin, trafik ve iletişim sistemleri olması gerçeği, bunların devlet yönetimini toplum üzerine dayatmadaki temel stratejik öneminin altını da canlı şekilde çizmiş olur.

---

141. Sosyalizmin ve devletçiliğin savunucuları olan entelektüellerin ve öğretmenlerin rolü üzerine krş. B. de Jouvenel, "The Treatment of Capitalism by Continental Intellectuals," bkz.: F.A. Hayek, Capitalism and the Historians, Chicago, 1954; L. v. Mises, The Anti- Capitalist Mentality, South Holland, 1972.

Her devlet açısından stratejik olarak alakalı üçüncü temel ilgi alanı, paranın kontrol edilmesi ve mümkünse tekelleştirilmesidir. Eğer devlet, ki şu anda tüm dünyada mevcut olduğu üzere, serbest bankacılık ve metal-bazlı para biriminin -en yaygın haliyle altın standardının- yerine, devletin işlettiği merkez bankası ile kağıt ve mürekkep dışında hiçbir şeyle desteklenmeyen kağıt para ile oluşturulan bir para sistemini geçirme hedefini başarırsa, gerçekten de çok büyük bir zafere ulaşmış olur. Bundan böyle devlet, daha yüksek gelir amacıyla yaptığı sürekli mücadelesinde halk arasında eşit derecede sevilmeyen ve tüm zamanlarda hilekarlık olarak maskesi çabucak düşürülen vergi artışı ve para birimi devalüasyonuna (madeni para kırpma) bağımlı kalmayacaktır. Bilakis, artık para basmak suretiyle, neredeyse her istediği anda kendi gelirini artırıp, borçlarını azaltabilir. Yeter ki bu ilave para, bu uygulamanın enflasyonist sonuçlarının etkileri ortaya çıkmadan veya piyasa tarafından tahmin edilmeden, tedavüle sokulmuş olsun.[142]

Dördüncü ve sonuncu olarak da güvenlik, polis, savunma ve adli mahkeme hizmetlerinin sağlanması alanı vardır. Devletin sunduğu veya kontrol ettiği tüm mal ve hizmetler arasından bu alan, stratejik önem bakımından mutlak surette en önde gelenidir. Aslına bakılırsa, bir devlet açısından bu şeylerin kontrol altına alınması, rakiplerin yasaklanması ve bu faaliyetlerin tekelleştirilmesi o kadar büyük bir önem arz eder ki "devlet" ile "kanun ve nizamın sağlayıcısı" sıklıkla eş-anlamlı olarak mütalaa edilir. Bu tabii ki hatalı bir mütalaadır, zira devletin, doğru şekliyle, masum doğal sahiplere karşı saldırılarına devam edebilmek için, sıradan bir üretici gibi görünmeye çalışan organize saldırının kurumu

142. Serbest piyasanın parasal sistemi ve hükümetin müdahalelerinin bu sisteme etkileri üzerine krş. R. Paul and L. Lehrman, The Case For Gold, San Francisco, 1983, Bölümler 2, 3; M. N. Rothbard, What Has Government Done to Our Money?, Novato, 1973.

olarak tanımlanması gerekir. Fakat bu karışıklığın var olması ve buna yaygın olarak iştirak edilmesi gerçeği, bütün devletlerin, temel stratejik öneminden ötürü güvenlik üretimini tekelleştirmek zorunda olmaları gözlemiyle ilişkili olarak açıklanabilir, ve dolayısıyla bu iki terim, kastedilen anlamları bakımından farklı olsa da geniş kapsamlı anlamları bakımından aslında aynıdır.

Devletin, varlığını sağlamlaştırmak amacıyla, güvenlik üretimini neden hiçbir şart altında, piyasanın ve mülkiyet sahiplerinin ellerine bırakamayacağını anlamak pek de zor değildir.[143] Devlet en nihayetinde zorlamaya dayandığı için, silahlı kuvvetlere ihtiyacı vardır. Ne yazık ki (herhangi bir devlet açısından, yani), bir devletin hükümranlığını diğer insanlar üzerine genişletme ve bu sayede istismar yoluyla edinilen kazancını artırma isteğine karşı bir kontrol olarak, başka silahlı devletler de mevcuttur. Yine herhangi bir devlet açısından talihsiz olan diğer bir durum da böyle rekabet eden devletlerden oluşan bir sistemin, aynı zamanda her devletin kendi halkını istismar edebileceği derece bakımından, bir ölçüde sınırlı olmasını gerektirir, zira kendi yönetimi rekabetçi devletinkinden daha baskıcı olarak algılanırsa, halk desteğini çekebilir. Çünkü bu durumda, bir devlete mensup vatandaşların, rakibinin "devralma" isteğiyle işbirliği yapma veya ayaklarıyla oy verme (kendi ülkesini terk edip başka bir ülkeye gitme) ihtimalleri artabilir.[144] O halde, her devletin, en azından kontrol etmekte olduğu arazi içerisinde potansiyel tehlike arz eden silahlı kuruluşlardan gelebilecek bu tip tatsız rekabetten kaçınması çok daha önemlidir. Kendi işi olarak insanları saldırılara karşı koruma görevini yerine getirebilmek için tabii ki silahlı olması gereken ve bu silahların kullanımı konusunda eğitilmiş insanlara iş veren bir özel koruma kuruluşunun sadece varlığı bile, devle-

143. Kanun ve düzenin serbest piyasada üretilmesi problemi üzerine krş. aşağıda bölüm 10.
144. Bunun hakkında ayrıca krş. Bölüm 5, n. 4.

tin süregelen özel kişilerin mülkiyet haklarını işgal politikasına potansiyel bir tehdit oluşturur. Dolayısıyla, saldırganlara karşı korunma arzusunun içten gelen bir istek olmasından ötürü, piyasada kendiliğinden türeyecek olan bu tür kuruluşlar büyük bir hevesle yasaklanır ve devlet bu işi ve tekelci kontrolünü, kendine mal eder. Aslına bakılırsa, devletler her yerde, özel yurttaşlarının sadece silah sahibi olmalarını bile yasaklamaya veya en azından kontrol etmeye çok isteklidirler -ve çoğu devlet bu işte hakikaten başarı da sağlamıştır- zira saldırganlara karşı silahlı bir adam, silahsız bir adama göre kesinlikle daha büyük bir tehdittir. Vergi tahsildarının vurulabileceği, tüfeklerin, tahsildarlar dışında herkesin erişiminden uzak tutulması, devletin kendi saldırıları devam ederken işlerin barışçıl kalabilmesi açısından çok daha küçük bir risk teşkil eder!

Hukuk sistemi açısından da mesele oldukça benzerdir. Devlet, hukuki hizmetlerin sağlanmasını tekelleştirmemiş olsaydı, er ya da geç (ki kuvvetle muhtemel daha er), kendisinin, gerçekte olduğu haksız kurum olarak tanınması kaçınılmaz olurdu. Ancak, hiçbir haksız kuruluşun bu şekilde tanınmaktan bir çıkarı yoktur. Öncelikle, devlet, kanunun sevk ve idaresi görevini sadece kendisi tarafından işe alınan ve atanan hâkimlere bırakmasaydı, kamu hukukunun (devlet ile özel kişi veya bu kişilerden oluşan kuruluşlar arasındaki ilişkileri düzenleyen normların) toplum tarafından kabul edilme şansı olmadığı gibi, tersine bunun neredeyse herkesin adalet duygusunu ihlal edecek şekilde ortada duran kanunlaşmış bir şiddet sistemi olduğu anında ortaya çıkarılırdı. İkinci olarak da devlet, özel hukukun (özel yurttaşlar arasındaki ilişkileri düzenleyen normların) sevk ve idaresini de tekelleştirmeyip, bu görevi toplumun ihtiyatlı finansal desteğine muhtaç, rekabet eden mahkeme ve hâkimlere bıraksaydı, farklı insanlar ve insan sınıfları arasındaki hak veya sorumluluk

dağılımında bir asimetri gerektiren normların, geçerli kanunlar olarak genel kabul görmesi için en ufak bir şansı dahi olamayacağı konusunda şüphe yoktur. Bu tür kuralları koyan mahkeme ve hâkimler, finansal desteğin devamını sağlayamayacakları için anında iflas edeceklerdir.[145] Ancak devlet, gücünü koruyabilmesi için divida et impera politikasına bağımlı olduğundan, rekabetçi bir özel hukuk mahkemeleri sisteminin ortaya çıkmasını ne pahasına olursa olsun engellemek zorundadır.

Hiç şüphe yok ki devlet tarafından sağlanan tüm bu hizmetler -eğitim, trafik ve iletişim, para ve bankacılık, ve en önemlisi, güvenlik ile adaletin idaresi- hangi toplumda olursa olsun hayati bir öneme sahiptir. Bu hizmetlerin hepsi de kesinlikle tedarik edilmek zorundadır, ve devlet bunları kendi himayesi altına almış olmasa dahi, aslında piyasa tarafından da bilfiil üretilirdi. Fakat bu, devletin piyasaya sadece vekalet ettiği anlamına gelmez. Devlet bu tür faaliyetlerle, herhangi bir özel firmaya kıyasla tamamen farklı nedenlerle meşgul olur -sırf bunlara karşı bir talep olduğu için değil, daha ziyade, bunlar devletin agresif şiddet üzerine kurulu imtiyazlı bir kurum olarak varlığını sürdürmesini garanti edecek, zaruri stratejik öneme sahip faaliyet alanları oldukları için. Ve bu farklı stratejik niyet, kendine mahsus türdeki bir ürünün ortaya çıkmasından sorumludur. Eğitmenlerin, trafik ve iletişim sistemleri çalışanlarının, merkez bankası görevlilerinin, polis ve hâkimlerin tamamının maaşları vergilerden ödendiği için, devlet tarafından sağlanan ürün veya hizmetin cinsi, bazı insanlar için bazı pozitif değerleri olsa da hiçbir zaman herkesin kendi parasını bunlara istekli olarak harcayacağı kalitede olmaz. Aksine, bu hizmetlerin hepsinin ortak özelliği, devletin, bazılarına fayda sağlarken diğerlerine zarar vermek suretiyle zorla elde ettiği kendi gelirlerini artırmasına izin vererek

145. Bu nokta hakkında ayrıca krş. aşağıdaki bölüm 10.

ona katkıda bulunmasıdır.[146]

Doğal sahiplere karşı sürdürülen saldırganlığın kurumu olan devletin sosyo-psikolojik temellerinde, stratejik önemdeki mal ve hizmetlerin toplumsal olarak yeniden dağıtılmasından daha fazlası yatmaktadır. Devletin istikrarı ve büyümesi için eşit öneme sahip başka bir husus da kendisi için benimsediği karar verme yapısıdır: Devletin anayasası. Kâr odaklı çalışan sıradan bir iş yeri, girişimcilik fırsatlarının, yani, üretim maliyetleriyle ürünün beklenen talebi arasındaki farkın algılanması ve uygulanması yoluyla, gelirini maksimize etme hedefine en uygun karar verme yapısını benimsemeye çalışacaktır. Devlet ise, buna kıyasla -insanlara hususi ayrıcalıklar bahşetmek suretiyle kendisini desteklemeleri yönünde rüşvet verme ve tehdit etme gücüne sahip olduğu dikkate alındığında- zorla elde ettiği geliri maksimum şekilde artırmasına izin veren, tamamen farklı bir karar verme yapısını benimseme göreviyle karşı karşıyadır.

Ben, bunu yapabilecek en iyi karar verme yapısının demokratik

146. F. Oppenheimer, System der Soziologie, Cilt II, Der Staat, Stuttgart, 1964. Oppenheimer devlet tarafından sağlanan mallara ve özellikle de kanun ve düzen üretimi ile ilgili olanlara has tuhaf ve ayrımcı karakteri şu şekilde özetler (syf. 322-323): "devletin temel normu iktidardır. Yani, kökenleri açısından bakıldığında şiddetin güce dönüşmesidir. Şiddet toplumu şekillendiren en önemli güçlerden bir tanesidir fakat kendi başına bir sosyal etkileşim şekli değildir. Pozitif manasıyla kastedilen kanun haline gelmelidir, yani sosyolojik olarak konuşursak, bir 'sübjektif mütekabiliyet' sisteminin gelişmesine müsaade etmelidir: ve bu da ancak şiddet konusunda kendinden kaynaklanan kısıtlamalar vasıtasıyla ve üzerine atfettiği haklar karşılığında belirli mükellefiyetler üstlenmesiyle mümkündür. Bu yolla şiddet güce dönüşür ve sadece hükümdarlar tarafından değil, aynı zamanda çok aşırı baskıcı şartlar altında olmayan vatandaşları tarafından da 'adil mütekabiliyetin' bir ifadesi olarak kabul edilen bir hâkimiyet ilişkisi ortaya çıkmış olur. Bu temel normdan, içerisinde ima edildiği üzere, artık ikincil ve üçüncül normlar ortaya çıkar: hepsi de üzerilerinde iktidar ve hâkimiyet temel normunun damgasını taşıyan ve hepsi de kanunen düzenlenmiş hâkimiyetin devamlılığı ile uyumlu, devlet yapısının etkisini ekonomik istismarı maksimum seviyeye çıkaracak şekilde tasarlanan özel hukuk, miras hukuku, ceza, borçlar ve anayasa kanunu normları." "Hukuk esasında iki farklı kökten doğar (...): bir taraftan, 'doğal hak' olmadığı halde 'doğal' haklar olarak adlandırabileceğimiz eşit olanların işbirliğinden, diğer taraftan düzenlenmiş güce dönüştürülen şiddet kanunundan, yani eşit olmayanların kanunundan" görüşünün kavranması çok önemlidir.

anayasa, yani, çoğunluk yönetiminin benimsenmesi olduğunu ileri sürüyorum. Bu tezin geçerliliğini anlamak için, sadece şu kabullenmenin yapılması yeterlidir. Doğal sahiplerin, üreticilerin ve sözleşmecilerin gelirlerindeki mütekabil bir azalma pahasına kendi gelirlerini artırma arzusu, sadece devleti fiilen temsil eden insanlarda (ki lafı edilmişken bunlar, bu arzularını tatmin etmeye her zaman izinlidir) mevcut değildir; bu iktidar hevesi ve başkalarını yönetme arzusu, yönetilen insanlar arasında da mevcuttur. Bu arzunun varlığı herkeste aynı ölçüde değildir; aslına bakılırsa, bazı insanlarda hiç var olmayabilir de. Fakat çoğu insanda tekrar tekrar oluşan uygun ortamlar dahilinde, gayet normal olarak mevcuttur. Eğer hal böyle ise (ki tecrübe bize durumun gerçekten böyle olduğunu bildirmektedir), o zaman devlet, analitik olarak farklı iki kaynaktan gelecek direnci hesaba katmak zorundadır. Bir tarafta, herhangi bir devlet politikasının yarattığı mağdurlardan gelecek bir direnç vardır. Devlet bunu, destekleyici dostlar edinerek kırmayı deneyebilir; ve gerçekten de bunu yapmayı, insanların rüşvet yoluyla yozlaştırılabildiği ölçüde başaracaktır. Diğer yandan, iktidar hevesi, mağdurlar arasında ve/veya belli bir devlet politikası tarafından kayrılan şahıslar arasında mevcutsa, o zaman belli bir istimlak ve ayrımcı dağıtım politikası, otomatik olarak devletin yönettiği nüfus içerisindeki savunucularıyla birlikte, buna benzer herhangi başka bir politikayı dışlayacağı ve dolayısıyla iktidarın nasıl kullanılması gerektiği ile ilgili bunların kendilerine özgü planlarını hüsrana uğratmak zorunda olacağı gerçeğinden kaynaklanan bir direnç veya en azından bir hoşnutsuzluk olacaktır. Tanım gereği, devletin istimlak ve yeniden dağıtım politikasındaki hiçbir değişim bu tür bir hoşnutsuzluğu elimine edemez, zira her değişim diğer bir politikayı mecburen dışlayacaktır. Dolayısıyla, devlet, belli bir politikanın gerektirdiği direnci (birinin iktidar hevesinin

hüsrana uğramasından kaynaklanan) azaltmak için bir şeyler yapmak istiyorsa, bunu ancak iktidarı elinde tutacak potansiyel kişilerin hayal kırıklıklarını minimize edecek bir karar verme yapısını benimseyerek yapabilir: Kendine özgü iktidar politikası için heveslenen herkesin, gelecekte şansını deneme umudunu sürdürebilecek biçimde, karar verme mekanizmasına katılabileceği halkçı bir tasarıyı başlatarak.

Bir demokrasinin işlevi tam olarak da budur. Çoğunluğa saygı gösterme temeline dayandığından, tanım itibariyle, karar verme mekanizması açısından halkçı bir teşkilattır. Ve gerçekten de herkese, düzenli aralıklarla kendine özgü iktidarı elinde tutma planları için kulis yapma şansını açtığı için, şu anda hüsrana uğramış iktidar hevesini, daha iyi bir gelecek beklentisi ile azami ölçüde azaltır. Yaygın inancın tersine, demokratik bir anayasa benimsenmesinin özgürlük veya adaletle hiçbir alakası yoktur.[147] Tabii

147. Çoğunluk egemenliği fikrinin iç çelişkilerle bu derece dolu olmasının neredeyse tamamen gözardı edilmesi, sadece, demokrasinin modern politikada kutsal inek haline gelmesi gerçeği ile açıklanabilir: bu çelişkilerden birincisi, ki bu zaten belirleyicidir, eğer kişi demokrasiyi haklılığı kanıtlanmış olarak kabul ederse, o zaman demokrasinin demokratik olarak feshedilmesini ve onun yerine ya otokrasi ya da liberteryen kapitalizmin getirilmesini de kabul etmek zorundadır -ve bu da demokrasinin bu itibarla ahlaki bir değer olarak görülemeyeceğini gösterir. Aynı şekilde, çoğunluğun azınlıkları, sonunda ortada iki kişi, yani asgari çoğunluk, kalana kadar elimine etmeye karar vermesini ve böylelikle mantıksal aritmetik sebeplerden dolayı çoğunluk egemenliğinin artık uygulanamaz olmasını haklı çıkarılmış olarak kabul etmek zorundadır. Bu, bir kez daha demokrasiye bu itibarla savunulabilir gözüyle bakılamayacağını kanıtlar. Veya kişi bu tür neticeleri kabul etmek istemeyip bunun yerine anayasal olarak sınırlandırılmış liberal demokrasi fikrini benimsemesi durumunda, kişi aynı zamanda bu sınırlamaların türetildiği prensiplerin çoğunluk egemenliğinden mantıksal olarak daha temel olmak zorunda olduğunu itiraf etmek zorundadır -ve bu da yine demokraside hiçbir özel ahlaki değer olamayacağı gerçeğine işaret etmiş olur. İkincisi, çoğunluk egemenliğinin benimsenmesiyle, bunun uygulanacağı nüfusun ne olacağı otomatik olarak açığa çıkmaz. (Hangi nüfusun çoğunluğu karar verecek?) Burada tam olarak üç ihtimal vardır. Ya kişi bu soruyla bağlantılı olarak yine demokratik prensipleri uygulayacak ve daha büyük çoğunlukların her zaman daha küçüklere üstün gelmesi fikrini seçmeye karar verecektir -fakat bu durumda da tabii ki milli ya da bölgesel demokrasi fikrini muhafaza etmenin bir yolu kalmaz, zira kişi referans grubu olarak toplam global nüfusu seçmek zorundadır. Ya da kişi nüfus belirlemenin keyfi bir mesele olduğuna karar verecektir -fakat bu durumda da artan oranda küçülen azınlıkların, daha büyük azınlıklardan ayrılmaları ihtimalini, bu sürecin mantıksal nihai noktası olan her bireyin kendi kendine

ki devletin aynen, pozitif değerdeki bazı mal ve hizmetlerin sağlanmasıyla meşgul olurken, agresif şiddet kullanımı hususunda kendini sınırlandırması olayında olduğu gibi, görevdeki yöneticiler kendilerini yönetilenlerin çoğunluğun kontrolüne maruz bırakarak, ilave kısıtlamaları kabul ederler. Ancak, bu kısıtlamanın iktidar hevesinin hüsrana uğraması gerilimini azaltmak suretiyle belli insanların belli arzularını tatmin ederek pozitif bir işlevi yerine getirmesi gerçeğine rağmen, bu, devletin kanunlaşmış saldırı kurumu durumundaki imtiyazlı vaziyetinden vazgeçtiğini hiçbir şekilde göstermez. Aksine, devletin demokratikleştirilmesi, iktidarın icraatlarını makul gösterebilme stratejik amacıyla üstlenilen, bu sayede de doğal sahiplerden saldırı yoluyla edinilen gelirin miktarını artıracak organizasyonel bir önlemdir. İktidarın şekli değiştirilmiştir, fakat çoğunluk yönetimi de halen saldırganlıktır. Doğal mülkiyet teorisine dayalı bir sistemde -kapitalizm altında- çoğunluk yönetiminin herhangi bir rolü olmaz, olamaz (tabii ki herkesin eğer isterse, spor kulüpleri veya hayvan severler derneği gibi, hükümleri kişinin üyeliği süresince üyeleri tarafından isteyerek bağlayıcı olarak kabul edilen çoğunluk yönetimini benimsemiş derneklere katılabilme gerçeğini bir yana bırakırsak). Böyle bir sistemde sadece, malların kullanılması veya daha önceki sahiplerinden sözleşmeyle satın alınması vasıtasıyla yapılacak asli temellük kuralı geçerlidir. Daha önceki kullanıcı-sahibin rızası olmadan, kararname/ferman yoluyla yapılan her temellük, ister bir otokrat tarafından, ister bir azınlık

---

karar veren çoğunluk olması ile birlikte kabul etmesi gerekir- ve demokrasinin bu itibarla savunulamayacağı bir kez daha gösterilmiş olur. Üçüncü olarak da kişi çoğunluk prensibinin uygulanacağı nüfusu seçme işinin ne demokratik ne de keyfi olmayıp bir şekilde daha farklı yapılması gerektiğini fikrini benimseyebilir -fakat o zaman kişi yine, böyle bir kararı haklı çıkarabilecek bu farklı prensip ne olursa olsun, çoğunluk egemenliği kuralının kendisinden daha önemli olması gerektiğini ve çoğunluk egemenliğinin kendi içerisinde tamamen keyfi olarak sınıflandırılması gerektiğini itiraf etmek zorundadır. Bunun hakkında krş. M. N. Rothbard Power and Market, Kansas City, 1977, syf. 189 ve sonrası, H.H. Hoppe, Eigentum, Anarchie und Staat, Opladen, 1987, Bölüm 5.

tarafından çoğunluğa karşı, veya isterse bir çoğunluk tarafından azınlığa karşı yapılsın, istisnasız bir saldırgan şiddet faaliyetidir. Demokrasiyi otokrasi, monarşi veya oligarşiden ayıran şey, demokrasi özgürlük anlamına gelirken diğerlerinin saldırganlık anlamına gelmesi değildir. Aralarındaki fark sadece, hüsrana uğramış iktidar hevesi ile beslenen yaygın direnişi, yönetme, dönüştürme ve kanalize etme tekniklerinde yatmaktadır. Otokrat, her ne kadar kendisi de varlığını sağlamlaştırmak için, kamuoyu fikrine yakinen kulak vermek zorunda olsa da halkın, politikaları kurala bağlı ve resmi bir yolla etkilemesine izin vermez. Bu nedenle, otokrasi, potansiyel iktidar sahipleri için var olacak kurumsal bir çıkış yolunun eksikliği ile karakterize edilir. Öte yandan, demokrasi ise, tam olarak böyle bir kuruma sahiptir. Belirli resmi kurallara göre oluşturulmuş çoğunlukların, politik değişimleri düzenli olarak etkilemesine müsaade eder. Dolayısıyla, eğer hayal kırıklığına uğramış iktidar hevesi bir çıkış yolu var olduğunda daha tahammül edilebilir hale geliyorsa, o zaman demokratik yönetime olan direnç otokratik iktidara göre daha düşük olmalıdır. Demokratik ve otokratik rejimler arasındaki bu önemli sosyo-psikolojik fark, B. De Jouvenel tarafından ustaca şöyle tarif edilmiştir:

On ikinci yüzyıldan on sekizinci yüzyıla kadar hükümet otoritesi sürekli olarak genişlemiştir. Bu süreç, vuku bulduğunu gören herkes tarafından anlaşılmıştır; bu onları sürekli protestolara ve sert tepkilere tahrik etmişti. -Daha sonraki zamanlarda büyümesi artan bir hızla devam etmiştir, ve bu genişleme de savaşların aynı ölçüde genişlemesine neden olmuştur. Ve artık bizler bu süreci anlamıyoruz, artık protesto etmiyoruz ve tepki göstermiyoruz. İktidarın kendini içine sardığı sis perdesine borçlu olduğu, bizim bu sessizliğimiz yeni bir şeydir. Daha önce bu, efendi olduğunu inkar etmeyen, ve kişiliğinde insan arzu-

su fark edilebilir olan kralın şahsında tezahür edecek biçimde görülebilir idi. Şimdi ise, anonimlik maskesi altında, kendine ait bir varlığı olmayıp, şahsiyeti ve arzuları olmayan genel iradenin bir enstrümanından başka bir şey olmadığını iddia eder. -Fakat bu açık seçik bir uydurmacadır.- Her zaman olduğu gibi bugün de İktidar, güç merkezini kontrol eden bir grup insanın elindedir... Değişen tek şey ise, artık İktidarı elinde bulunduran liderler kadrosunu değiştirmenin, yönetilenler açısından kolay bir hale getirilmiş olmasıdır. Bir açıdan bakılırsa, bu, İktidarı zayıflatır, çünkü toplumu kontrol edenlerin iradeleri toplumun keyfine göre kendini daha güvende hissedeceği başka iradelerle değiştirilebilir. -Fakat iktidar beklentisini tüm hırslı yeteneklere açmak suretiyle bu düzenleme İktidarın genişlemesini çok daha kolay bir hale getirmiş olur. İktidardan pay alma şanlarının hiç olmadığını bildikleri "eski düzen" altında, toplumu tahrik eden güç, en ufak bir el uzatmayı bile çabucak haber verirdi. Şimdi ise buna karşılık, herkes potansiyel bir bakan olduğuna göre, hiç kimse bir gün kendisinin talip olacağı bir devlet dairesini kapatmayı düşünemez, veya kendi sırası geldiğinde kullanmayı amaçladığı bir makinaya hiç kimse kum atmaz. Bu yüzden, modern toplumun politik çevrelerinde, iktidarın genişlemesi açısından geniş bir suç ortaklığı vardır.[148]

Aynı nüfus ile ve mal ve hizmet sağlamadaki aynı ayrımcı devlet politikası altında, demokratik devletin saldırganlıkla tahsis ettiği kendi gelirini artırması açısından daha çok fırsatı vardır. Ve *mutatis mutandis*, otokrasi nispeten daha az gelirle yetinmek zorundadır. Politik düşüncenin klasikleri bazında, daha bilgece,

148. B. de Jouvenel, On Power, New York, 1949, syf. 9-10; demokrasinin sosyal psikolojisi üzerine ayrıca krş. aynı yerde, On Sovereignty, Cambridge, 1957; G. Mosca, The Ruling Class, New York, 1939; H. A. Mencken, Notes on Democracy, New York, 1926; demokratik hâkimiyetin oligarşik hâkimiyete "dejenere" olması temayülü üzerine krş. R. Michels, Zur Soziologie des Parteiwesens in der modernen Demokratie, Stuttgart, 1957.

yani, daha az yönetmek zorundadır. İktidar kazanmak veya politikaları düzenli olarak etkilemek bakımından, otokratın kendisi ve belki de en yakınındaki danışmanları dışında herhangi bir iradeye izin verilmediği için, iktidarın icraatları yönetilenler açısından daha az tahammül edilebilir görünür. Böylece, ancak devlet tarafından yürütülen istismarın toplam derecesi nispeten azaltılırsa, kendi istikrarı güvenceye alınmış olur.

Son iki yüzyıl boyunca yaşanan durum bu tezin geçerliğini çok canlı bir biçimde göstermektedir. Bu zaman zarfında, nispeten otokratik-monarşik sistemlerin, nispeten demokratik sistemlerle, neredeyse evrensel olarak yer değiştirdiğine şahit olduk.[149] (Sovyet Rusya bile, çarlık Rusyasından kayda değer oranda daha demokratiktir.) Bu değişimle birlikte, hızı ve kapsamı bakımından, daha önce hiç yaşanmamış bir süreç başlamıştır: Sürekli ve görünüşe göre kontrol edilemez şekilde büyüyen devlet. Farklı devletlerin, sömürülebilir nüfuslar için yürüttükleri rekabette, ve bu devletlerin karşı karşıya kaldıkları dahili direnişte üstün iktidar-çeşidi olarak, demokratik devlet otokratik olana karşı açıkça kazanma eğiliminde olmuştur. Ceteris paribus, daha yüksek gelire hükmeden ve bu sayede diğer devletlerle yapılan savaşlarda üstünlüğünü kanıtlayan demokratik devlet -ve bünyesinde barındırdığı demokratik sosyalizm- olmuştur. Ve yine ceteris paribus, dahili direnişlerin yönetilmesinde daha başarılı olan yine bu devlettir: Tarihi olarak da defalarca gösterilmiştir ki devletin gücünü muhafaza etmek açısından karar verme yapısını demokratikleştirmek, tersini yapıp otokratikleştirmekten daha kolaydır.

O halde, bu noktada sosyalizmi yürürlüğe sokan kurumun ta kendisi olan devletin sosyo-psikolojik temellerine ulaşmış oluyo-

149. Bu süreç hakkında krş., R. Bendix, Kings or People, Berkeley, 1978.

ruz. Her devlet, stratejik önemdeki mal ve hizmetleri, kayırdığı insan gruplarına ayrıcalıklı olarak sağlayarak, bu sayede doğal sahiplere karşı saldırganlık politikasına karşı olan direnci kırarak bu hizmetlerin tekelleştirilmesi veya tekelci kontrol altına alınmasına dayanır. Üstelik, hüsrana uğramış iktidar arzusunu, bir keşif politikası dahilinde, gelecekteki değişimlere halkın katılımını sağlayacak şekilde bir çıkış yolu yaratarak azaltılmasına da dayanır. Doğal olarak, bir devlet ve onun sosyalist politikaları ve politika değişiklikleri adına yapılan tarihsel her tanımlama, sosyalizmin kurulup büyümesine neyin imkan sağladığını ayrıntılarıyla hesaba katmak zorundadır. Fakat böyle bir tanımlama eksiksiz kabul edilecekse ve ideolojik bir kandırmacaya kurban gitmemişse, o zaman devlet tarafından alınan tüm önlemlerin, şiddet, divide et impera, ve demokratikleşme kurumsal çerçevelerinin de gömülü olarak tarif edilmesi gerekir.

Mevcut bir devlet, topluma, pozitif olarak değerlendirilen katkılar bazında ne yaparsa yapsın, ve bu katkıların kapsamı ne büyüklükte olursa olsun; devlet ister çalışan çocuklu annelere yardım sağlasın veya tıbbi bakım verip, yol veya havaalanı inşaatına girişsin; ister çiftçilere veya öğrencilere iyilik yapıp, kendini eğitim hizmetlerinin üretimine, toplumun altyapısına, parasına, çeliğine veya barışına adasın; ve hatta tüm bunlarla birlikte daha fazlasını da yapsa, tüm bunları sıralayıp orada bırakmak çok büyük bir aldatmaca olur. Bunlara ek olarak söylenmesi gereken şey, devletin daha öncesinde doğal sahiplere uyguladığı sözleşme dışı el koyma olmadan hiçbir şey yapamayacağıdır. Refaha yaptığı katkılar, bedava olarak dağıtılsa bile, hiçbir zaman sıradan hediyeler değildir, çünkü burada öncelikle devletin haklı olarak sahip olmadığı bir şeyler dağıtılmaktadır. Hizmetlerini bir bedel karşılığında, hatta kâr ederek satsa bile, bunları sağlamak için kullanacağı üretim araçlarını, yine de güç kullanarak elde etmiş

olması gerekir. Ve bunları sübvanse edilmiş bir fiyata satarsa da mevcut üretim seviyesini koruyabilmek için saldırganlığını devam ettirmek zorundadır.

Devletin karar verme yapısıyla ilgili durum da benzer şekildedir. Bir devlet ister otokratik veya demokratik olarak organize edilmiş olsun, ister merkezi veya dağıtılmış karar verme mekanizmasına ister bir veya çok aşamalı temsil yapısına sahip olsun; isterse partiler sistemi veya birleşik devlet olarak organize olmuş olsun, olayı bu hükümlerle tarif edip konuyu burada noktalamak büyük bir yanılgı olur. Etraflı olabilmesi için, buna eklenmesi gereken ilk ve en önemli şey, bir saldırganlık kurumu olan devletin anayasasının, kendi varlığını destekleyen organizasyonel bir cihaz olduğudur. Ve istikrarı da politika değişikliklerinin resmen başlatılması hususunda anayasal olarak garanti edilen katılım haklarına dayandığından, devletin, insanların özel hayatlarında suçlu olarak görecekleri ve buna bağlı olarak bastırmak için her şeyi yapacakları motivasyonel enerjilere kurumsal olarak başvurmasına dayandığı mutlaka vurgulanmalıdır. Sıradan bir ticari girişim, kendilerini kasıtlı olarak destekleyen müşterilerine yapacağı satışlardan mümkün olan en yüksek kârı güvenceye alma amacına uygun bir karar verme yapısını benimsemek zorundadır. Bir devlet anayasasının bununla hiçbir alakası yoktur, ve ancak yüzeysel, sosyolojik "organizasyon incelemeleri", ikisi arasındaki yapısal benzerliklerin veya farkların araştırılmasıyla meşgul olur.[150]

Ancak bu durumun layıkıyla anlaşılması durumunda, devletin ve sosyalizmin doğası tam anlamıyla kavranabilir. Ve ancak o zaman aynı problemin diğer yüzü tam olarak anlaşılabilir: Sosyalizmin üstesinden gelebilmek için ne yapılması gerektiği.

150. Özel iş organizasyonları ile devlet arasındaki temel farklılıklar üzerine krş. L. v. Mises, Bureaucracy, New Haven, 1944.

Devletle, özel işletmelerle yapılabileceği gibi, sırf boykot ederek savaşılmaz, çünkü bir saldırgan, boykotla açığa vurulan negatif kararlara saygı göstermez. Lakin onun saldırılarına karşı, savunma amaçlı şiddetle karşılık verilerek de savaşılamaz, çünkü devletin saldırıları kamuoyu tarafından desteklenir.[151] Dolayısıyla her şey kamuoyu fikrinin değişmesine bağlıdır. Daha belirgin söylemek gerekirse, her şey iki varsayıma ve bunların statüleri itibariyle gerçekçi olan ve gerçekçi olmayan şeklinde gerçekleştirebilecekleri değişime bağlıdır. Bu varsayımlardan bir tanesi, yukarıda, devletin belirli mal ve hizmetleri, kayırdıkları insan gruplarına sunarak destek sağladığı öne sürüldüğünde ima edilmişti. Orada, bu varsayım, ne kadar küçük olursa olsun, insanların bu menfaatlerden bir pay aldıkları sürece, bir saldırganı destekleyecek kadar yozlaştırılabildiğini de açık bir şekilde içeriyordu. Ve, devlet her yerde mevcut olduğuna göre, bu varsayımın, devlet açısından ne mutlu ki hakikaten bugün her yerde gerçekçi olduğunu kabul etmek gerekir. Fakat diğer yandan da bunun sonsuza kadar böyle olması gerektiğini söyleyen bir doğa kanunu yoktur. Devletin kendi hedefine ulaşmakta başarısız olması için, genel kamuoyu fikrinde bir değişimin meydana gelmesinden daha azı yeterli olmayacaktır: Devleti destekleyen faaliyetler, kurumsallaşmış bir suç örgütüne verilen bir destek olacağı için, ahlak dışı olarak addedilmesi ve damgalanması gerekmektedir. Sosyalizm, ancak insanların kendilerinin devlet rüşvetleriyle yozlaştırılması-

151. Lysander Spooner devlet destekçilerini iki kategoride açıklamıştır: "1. Düzenbazlar, hükümette kendi itibarlarını ya da servetlerini yükseltmek amacıyla kullanabilecekleri bir enstrüman gören kalabalık ve aktif bir sınıf. 2. Enayiler -kuşkusuz kalabalık bir sınıf- her biri, kendi şahsı ve kendi mülkiyeti ile ne yapabileceğine karar verme hususunda milyonlarca oy arasından bir oy hakkı verildiği için ve başkalarının kendisini soyma, köleleştirme ve öldürme hususunda söz sahip oldukları şekilde kendisinin başkalarını soyma, köleleştirme ve öldürme hususunda belli bir söz sahibi olmasına izin verildiği için, kendisinin bir 'özgür adam' bir 'hükümdar', bunun bir 'özgür hükümet', 'dünyada olabilecek en iyi hükümet' ve bunun gibi saçmalıklara inanacak kadar aptallar." (L. Spooner, No Treason. The Constitution of No Authority, Colorado Springs, 1973, syf. 18).

na izin vermeyip, bunun yerine örneğin, teklif edildiğinde, devletin rüşvet verme gücünü azaltmak amacıyla servetten paylarını alırken, onun her zaman ve her yerde direnilmesi, ihmal edilmesi, alaya alınması gereken bir saldırgan olarak görülmesine ve davranılmasına devam ettikleri zaman sona erecektir.

İkinci varsayım da insanların gerçekten de iktidar için heveslendikleri ve dolayısıyla bu hevesi tatmin etmeleri için bir fırsat verildiğinde, devleti destekleyici faaliyetler yönünde yozlaştırılabiliğini içermekteydi. Gerçeklere bakıldığında, bugün bu varsayımın da gerçekçi olduğu konusunda bir şüphe yoktur. Fakat bir kez daha, bunun nedeni doğa kanunları değildir, zira en azından prensip olarak bu, kasıtlı bir şekilde gerçekçi olmayan bir hale getirilebilir.[152] Devletçiliği ve sosyalizmi sona erdirebilmek için, insanların iktidar heveslerini tatmin etmek amacıyla kullandıkları ve politikalara katılabilecekleri kurumsal çıkış noktalarını kullanmaktan uzaklaşıp, bunun yerine bu tür arzularını bastırarak devletin bu örgütsel silahını kendine karşı doğrultmak suretiyle politikayı etkileme fırsatı doğan her anda ve her yerde, devleti, doğal sahipleri vergilendirmeye ve denetlemeye son vermesi için taviz vermeden zorlayacak şekilde bir kamuoyu fikri değişikliğinin gerçekleşmesinden başka yol yoktur.[153]

---

152. E. de la Boetie şöyle yazar (The Politics of Obedience: The Discourse of Voluntary Servitude, New York, 1975, syf. 52-53): "Size hükmeden kişi ...aslında sizi yok etmesi için ona verdiğiniz güçten daha fazlasına sahip değildir ...Daha fazla hizmet etmemeye karar verin, ve derhal serbest kalın. Sizden zorbanın üzerine ellerinizi koyarak onu devirmenizi istemiyorum, sadece onu daha fazla desteklemeyin, o zaman, aynen altından kaidesi çekilen dev bir heykel gibi onun da kendi ağırlığı altında düşüp parçalara ayrıldığını görebilirsiniz."

153. Özgürlük stratejisi üzerine, ve özellikle de bu hedeflere ulaşmakta liberteryen hareketin önemi üzerine, krş. M. N. Rothbard, For A New Liberty, New York, 1978, Bölüm 15; and The Ethics of Liberty, Atlantic Highlands, 1982, kısım 5.

IX. KAPİTALİST ÜRETİM VE TEKEL PROBLEMİ

Önceki bölümlerde sosyalizm lehine ne ekonomik ne de ahlaki bir kanıt oluşturulamayacağı gösterilmişti. Sosyalizm, hem ekonomik hem de ahlaki açıdan, kapitalizmden daha kötüdür. Son bölümde ise sosyalizmin, her şeye rağmen neden varlığını devam ettiren bir sosyal sistem olduğu incelenmiş ve devletin -sosyalizmi barındıran kurumun- sosyo-psikolojik özelliklerini analiz etmişik. Mevcudiyeti, istikrarı ve büyümesi saldırganlığa, devletin etkilemeyi başarabildiği ölçüde bu saldırganlığa verilen kamuoyu desteğine dayanır. İlk önce bunu, yaygın bir ayrımcılık politikası ile yapar; yani, bazı insanlara ayrıcalıklar bahşetmek suretiyle başkalarını sürekli olarak istismar etmelerine müsamaha edecek ve destekleyecek yönde rüşvetler vererek; ikinci olarak da politikaların oluşturulmasına yaygın katılım politikası vasıtasıyla, yani, halkı yozlaştırarak ve olası iktidar sahiplerine, daha sonraki politika değişikliklerinin birinde, kendilerine has istismarcı tasarılarını yürürlüğe koyma fırsatıyla teselli bulabilecekleri saldırganlık oyununu oynamaya ikna ederek.

Artık ekonomiye dönerek sosyalizmin alternatifi olan kapitalist bir üretim sisteminin -bir piyasa ekonomisinin- işleyişini analiz edelim, ve böylece sosyalizme karşı olan argümanımı yapıcı bir şekilde tamamlamış olalım. Son bölümü, kapitalizmin sözde "kamu malları" üretimi problemini nasıl çözeceği sorusuna ayırarak, bu bölüm kapitalizmin normal işleyişi olarak adlandırılabilecek şeyleri açıklayacak ve bunu devletin veya sosyal üretimin normal çalışması ile karşılaştıracaktır. Daha sonra da genelde

özel bir problem olduğuna inanılan ve saf kapitalist üretim sistemine has sözde ekonomik bir eksikliği gösteren hususa döneceğiz: Sözde tekelci üretim problemi.

Şu an için, tekelci üretim ve kamu malı üretimi özel problemlerini, bir kenara bırakarak, kapitalizmin, ekonomik açıdan alternatifine göre neden daha üstün olduğunu, üç yapısal nedene bağlı olarak göstereceğiz. Birincisi, sadece kapitalizm üretim araçlarını akılcı bir şekilde, yani, tüketici değerlendirmeleri bazında, tahsis edebilir; ikincisi, belli bir insan kalitesi ve kaynak tahsisatı altında üretilen ürünün kalitesinin, yine tüketici değerlendirmeleri bazında yargılandığında, en optimum seviyede olacağını sadece kapitalizm sağlar; ve üçüncüsü, belli bir üretim faktörleri dağılımı ve ürün kalitesi varsayıldığında, ve yine tüketici değerlendirmeleri bazında yargılandığında, sadece piyasa sistemi üretim faktörleri değerlerinin zaman içerisinde en verimli biçimde korunacağını garanti eder.[154]

Piyasa için üretim yaptığı sürece, yani, başka insan ve işletmelerle takas etmek amacıyla ve doğal sahiplerin mülkiyetlerine karşı saldırmazlık kuralına aynen tâbi kalan, sıradan her işletme kaynaklarını, satış hasılatının tahmini olarak, bu kaynakların kullanımından doğacak maliyetleri mümkün olduğunca geçmesini temin edecek cinsteki ve miktardaki malların üretiminde kullanır. Öyle olmasaydı, bir işletme kaynaklarını, bu malı farklı miktarlarda üretmek veya tamamıyla faklı malların üretimi için kullanırdı. Bu tür işletmelerin her biri de üretim araçlarının mevcut tahsisatının veya kullanımının sürdürülüp tekrarlanmasının mı, yoksa talepte bir değişiklik olması veya böyle bir değişiklik beklentisi dolayısıyla farklı kullanımlara yeniden tahsis edilmesinin mi daha uygun olacağı konusunda sürekli olarak karar vermek

154. Bunun hakkında ayrıca krş. yukarıdaki üçüncü ve aşağıdaki onuncu bölüm.

zorundadır. Kaynakların en fazla değer üretecek (en kârlı) şekilde mi kullanıldığı veya mevcut yeniden ayarlamaların en ekonomik seçenek mi olduğu sorusuna, tabii ki ancak, herhangi bir makul ekonomik veya sosyal sistem altında, yakın veya uzak bir gelecekte cevap ve karar verilebilir, çünkü bir mamulü üretmek ve piyasaya çıkarmak istisnasız zaman gerektirir. Ama, şurası kesindir ki her işletme için daha önceki tahsisat kararlarının ne ölçüde doğru veya yanlış olduğunu belirleyecek objektif bir kriter mevcuttur. Muhasebe bizi, üretim faktörlerindeki mevcut tahsisatın, sadece işletmenin tümü için değil, alt birimleri için de ekonomik açıdan akılcı olup olmadığı veya ne ölçüde akılcı olduğu hususunda bilgilendirir -ve prensipte canı isteyen herkes bu bilgileri kontrol edip doğrulayabilir- yeter ki kullanılan üretim faktörleri için piyasa fiyatları mevcut olsun. Kâr-zarar kriteri sonradan değerlendirilebilecek bir kriter olduğundan, ve herhangi bir imalat sistemi altında üretimin zaman faktörünü de içermesinden dolayı bunun mecburen böyle olması gerektiğinden, bunun gelecekte, tahmine dayalı olarak uygulanacak tahsisat kararlarına bir faydası yoktur. Yine de tüketici açısından bakıldığında, kaynağın tahsisatı ve yeniden tahsis edilmesi sürecinin akılcı olarak kavranması mümkündür, çünkü her tahsisat kararı, kâr-zarar kriterine karşı sürekli test edilmektedir. Bu kriteri karşılamakta başarısız olan her işletme, uzun veya kısa vadede, ebat olarak küçülmeye veya piyasadan tamamen silinmeye mahkumdur. O halde, hemen belirtelim ki bu kriterin kurumsallaşması, bireysel alınan her ticari kararın, tüketici değerlendirmeleri açısından her zaman akılcı olarak ortaya çıkmasını garanti etmez (ve herhangi başka kriter de bunu hiçbir zaman yapamaz). Fakat, kötü tahmincileri eleyip, sürekli başarılı olanların konumlarını güçlendirerek, tüm üretim yapısında zaman içerisinde meydana gelen değişimlerin, kaynakların daha akılcı kullanımı yönünde sürekli

bir hareket ve üretim faktörlerini daha az değer üreten imalat hatlarından, müşterilerce daha yüksek değer biçilen hatlara aktarılması ve yeniden yönlendirilmesinin hiç bitmeyen süreci olarak tanımlanmasını garanti eder.[155]

Devlet devreye girer girmez durum tamamen değişir, ve tüketici açısından bakıldığında (ki üretimin tüketici için yapıldığının hatırlanması gerekir) akılcılığın yerini keyfiyet alır. Gelirini sözleşme dışı yollarla edinmesine izin verilmesi bakımından sıradan işletmelerden farklı olan devletin, diğer tüm üreticilerin yapmak zorunda oldukları, faaliyette kalabilmek için zarardan kaçınma zorunluluğu yoktur. Bilakis, insanların üzerine vergi ve/veya regülasyon dayatmasına izin verildiği için devlet, kendi üretken faaliyetlerini sübvanse edip etmeyeceğini, edecekse bunun ne ölçüde olacağını ve ne süreyle uygulanacağını tek taraflı olarak belirleyecek konumdadır. Yine tek taraflı olarak devletle rekabet etmesine veya belki de kendine karşı rekabet üstünlüğü sağlamasına izin verilecek olası rakiplerin kim olacağını seçebilir. Esasen bunun anlamı, devletin maliyet-kâr kaygılarından bağımsız hale geldiğidir. Lakin artık, kaynaklar üzerindeki muhtelif kullanım biçimlerini, sürekli olarak bu kriter karşısında test etmek zorunda bırakılmıyorsa, yani, üretici olarak hayatta kalabilmek için, kaynak tahsisatlarını, bundan böyle, tüketicinin taleplerindeki değişimlere göre, başarılı bir şekilde ayarlaması gerekmiyorsa, o zaman tahsisat kararları silsilesini tümüyle keyfi, akıl dışı bir karar verme süreci olarak nitelendirmek gerekir. Tüketici talebini sürekli olarak ihmal eden veya bu taleple uyumsuzluk sergileyen tahsisat "mutasyonlarını" faaliyetten çekilmeye zorlayan bir seçim mekanizması artık mevcut değildir.[156] Etkili çalışan

155. Kâr ve zararın fonksiyonu üzerine krş. L. v. Mises, Human Action, Chicago, 1966, Bölüm 15; ve "Profit and Loss," bkz.: aynı yerde, Planning for Freedom, South Holland, 1974; M. N. Rothbard, Man, Economy and State, Los Angeles, 1970, Bölüm 8.

156. Hükümetin ekonomisi üzerine krş., blh. M. N. Rothbard, Power and Market, Kansas City,

bir kâr-zarar kriterinin yokluğunda, kaynak tahsisatı sürecinin tamamen keyfi hale geleceğini söylemek, bir şekilde verilmesi gereken kararların herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmadan yapıldığını ve dolayısıyla sadece gelişigüzel/akla esen şeylerden ibaret olduğu anlamına gelmez. Zaten değildirler, ve bu tür kararlar, karar verici üzerine empoze edilen belirli sınırlamalar ile karşı karşıya kalırlar. Eğer örneğin, üretim faktörlerinin tahsisine demokratik olarak karar verilecekse, o zaman tabii ki çoğunluğa başvurulmak zorundadır. Ama bir karar ister bu şekilde sınırlandırılmış, isterse de bir otokratın kamuoyu fikrinde kendi gözüyle gördüğü duruma uygun şekilde, otokratik olarak alınmış olsun, bu, gönül rızasıyla satın alan veya hiç almayan tüketicinin bakış açısından yine de keyfi bir karardır.[157] Dolayısıyla, her ne

---

1977, Bölüm 5.

157. Demokratik olarak kontrol edilen tahsisatlarla alakalı olarak, çeşitli eksiklikler oldukça bariz hale gelir. Örneğin J. Buchanan and R. Wagner şöyle yazar (The Consequences of Mr. Keynes, London, 1978, syf. 19), "Piyasa rekabeti süreklidir; her satın alışında, alıcı, rekabet eden satıcılar arasından seçebilir. Politik rekabet kesik kesiktir; bir karar genelde belirli bir yıl sayısı boyunca bağlayıcıdır. Piyasa rekabeti değişik rakiplerin aynı anda ayakta kalmasına izin verir. ...Politik rekabet ya hep ya hiç sonucuna götürür. ...piyasa rekabetinde alıcı, satın aldığı şeyin neticesinde ne elde edeceği konusunda oldukça emin olabilir. Politik rekabette, alıcı, aslında bağlayıcı ilişki kuramayacağı bir temsilciden hizmet satın almaktadır. ...Dahası, bir politikacı, politikacıların çoğunluğu ile dayanışma sağlaması gerektiğinden, politikacı için bir oyun değeri, özel bir firmanın 'oy'undan daha belirsizdir." (bunun üzerine krş. J. Buchanan, "Individual Choice in Voting and the Market," bkz.: aynı yerde, Fiscal Theory and Political Economy, Chapel Hill, 1962; problemin daha genel bir değerlendirmesi için J. Buchanan and G. Tullock, The Calculus of Consent, Ann Arbor, 1962.)

Fakat genelde gözden kaçırılan şey-bilhassa demokrasinin herkese eşit oy kullanma gücü verirken, tüketici hâkimiyetinin eşit olmayan "oylara" izin vermesi gerçeğinden bir fazilet çıkarmaya çalışanlar arasında- hepsinden daha önemli bir eksikliktir: Tüketici hâkimiyeti altındaki bir sistemde eşit olmayan oylar verilse de her durumda, münhasıran asli temellük veya sözleşme yoluyla edindikleri şeyler üzerinde hâkimiyet tatbik edebilirler ve dolayısıyla ahlaklı davranmaya zorlanırlar. Üretim demokrasisi altında, herkesin, bu şekilde elde etmediği şeyler hakkında bir şey söyleyeceği kabul edilir, ve dolayısıyla kişi böylelikle sürekli olarak, sermaye oluşumu sürecindeki tüm negatif etkileri ile birlikte sadece hukuki istikrarsızlık yaratmaya davet edilmekle kalmaz, bir de ahlaksız davranmaya itilir. Bunun hakkında ayrıca krş. L. v. Mises, Socialism, Indianapolis, 1981, Bölüm 31; ayrıca krş. yukarıdaki Bölüm 8.

olursa olsun ve zaman içerisinde her ne kadar değişirse değişsin, kaynakların böyle tahsis edilmesi yenilenemez araçların israfa yol açacak şekilde kullanıldığını ifade eder. Tüketiciye hizmet eden bir kurum olarak hayatta kalabilmek için kâr etme mecburiyetinden kendini kurtarmış olan devlet, akılcılık yerine illa ki tahsisat kaosunu getirecektir. M. Rothbard bu problemi hoş bir şekilde şöyle özetlemektedir:

Kendisi (yani hükümet, devlet) A yolunu mu B yolunu mu inşa edeceğine, okula mı, yola mı yatırım yapacağına -aslına bakılırsa tüm faaliyetleri için ne kadar para harcayacağına nasıl karar verebilir? Para kaynaklarını nasıl tahsis edeceği ve hatta ne kadar kaynağa ihtiyacı olduğu konusunda akılcı bir yol yoktur. Öğretmen, okul, polis veya yol hususlarında bir kıtlık oluştuğunda, hükümetin ve destekçilerinin sadece tek çözümü vardır: daha fazla para. Peki böyle bir çözüm serbest piyasa tarafından neden hiçbir zaman sunulmaz? Sebebi, paranın başka bir tüketim ya da yatırım kullanım alanlarından çekilmek zorunda olmasıdır. Ve bu çekim haklı gerekçelerle desteklenmek zorundadır. Bu haklı çıkarma da kâr-zarar testi ile sağlanır: Tüketicilerin en acil ihtiyaçlarının karşılanmakta olduğunun göstergesi. Eğer bir girişim veya ürün yüksek kâr elde ediyor, ve bu kârın devamı bekleniyorsa, daha fazla para gelecektir; değilse ve zarar edilmeye başlanmışsa, para bu endüstriden kaçacaktır. Kâr-zarar testi, üretken hizmetlerin akışını yönlendirecek kritik bir rehber olarak hizmet eder. Ne toplamda ne de belirli alanların her biri için ne kadar para harcanacağı konusunda karar verecek akılcı bir yolu bulunmayan hükümet için böyle bir rehber yoktur. Ne kadar çok para harcarsa o kadar çok hizmet sunabilecektir -ama durma noktası neresidir?[158]

Devlete sözleşme dışı yollarla kazanç elde etme özel hakkının

158. M. N. Rothbard, Power and Market, Kansas City, 1977, syf. 176.

bahşedilmesi kararından doğan, üretim faktörlerinin yanlış tahsis edilmesinin yanı sıra, devlet üretimi, ne üretmeye karar verilirse versin, mamul kalitesinin düşmesine yol açar. Yine, sıradan kâr amaçlı bir işletme ürünlerini, en azından üretim için gereken maliyetleri karşılayacak ve mümkünse aşacak bir fiyatta ve miktarlarda satabilirse mevcut hacmini koruyabilir veya büyüme ihtimali olabilir. Üretilen mal ve hizmetlere olan talep, ya bunların olası alıcılarca algılanan göreceli kalitelerine ya da fiyatlarına -ki bu pek çok kalite kriterinden bir tanesidir- bağlı olduğundan, üreticiler sürekli olarak "algılanan ürün kalitesi" veya "ürünün ucuzluğu" hakkında endişe duymak zorundadır. Bir firma, varlığının devamlılığı için, münhasıran, gönüllü tüketicilerin alımlarına muhtaçtır, dolayısıyla kapitalist bir girişim açısından, sözde bir uzman veya uzmanlar komitesi tarafından keyfi olarak belirlenmiş (sözde bilimsel veya teknolojik kalite standartları da dâhil olmak üzere) bir kalite standardı yoktur. Onun için sadece müşterilerce algılanan ve değerlendirilen kalite vardır. Bir kez daha, bu kriter, piyasada sunulan mal ve hizmetlerin düşük kalitede veya yüksek fiyatta olmayacağını garanti etmez, çünkü üretim zaman alır ve satış testi ancak ürün piyasaya çıktıktan sonra gelir. Ve bu, her türlü mal üretim sistemi altında böyle olmak zorundadır. Gene de her türlü kapitalist girişimin, piyasadan silinmekten kaçınmak için bu satış testine maruz kalıp geçmek zorunda kalması gerçeği, tüketiciler ve onların değerlendirmeleri açısından egemen bir konumu garanti eder. Ancak ve ancak ürün kalitesi sürekli olarak geliştirilir ve tüketici zevklerine göre ayarlanırsa, işletmeler faaliyette kalıp zenginleşebilir.

Mal üretimini devlet üstlenir üstlenmez bu hikaye oldukça farklı bir hal alır. Gelecekteki kazanç, maliyetleri karşılayacak satışlardan bağımsız hale geldiği anda -genellikle devlet bir malı ürettiğinde olduğu gibi- böyle bir üretici açısından ürün kalitesi ko-

nusunda, satışa bağımlı kurumların duyacağı şekilde, bir endişe duyması için bir neden yoktur. Üreticinin gelecekteki geliri, üretilen ürün ya da hizmetin tüketici değerlendirmeleri açısından parasına değip değmediğine bakılmaksızın garanti edilmişse, herhangi bir şeyi geliştirmek için neden özel bir çabaya girişilsin ki? Daha hassas bir ifadeyle, vergi dayatma ve olası rakiplerinin rekabetçiliğini tek taraflı olarak düzenleme hakkına sahip üretken bir girişim olan devletin memurları ortalama olarak, en az kâr amaçlı girişimlerin çalışanları kadar çalışmaya ilgili ya da ilgisiz olduğu farz edilirse, ve buna ek olarak her iki grubun memurları ve çalışanlarının kendi gelirlerinin artırılması ya da azaltılması konusunda ortalama olarak eşit derecede ilgili ya da ilgisiz olduğu kabul edilirse,[159] o zaman tüketici talebi bazında ölçülen ve gerçek satışlarla açığa çıkan ürün kalitesi, devlet girişimlerinde özel işletmelere göre daha düşük olmak zorundadır, çünkü devlet memurlarının geliri ürün kalitesine çok daha az bağımlıdır. Dolayısıyla, memurlar, kaliteli ürünler üretmek için nispeten daha az çaba sarf edip, daha çok zaman ve çabayı tesadüfen kendilerinin sevdiği, fakat ille de tüketicinin sevmek zorunda olmadığı, şeyleri yapmak için harcamaya meyledeler.[160] Bu sonuç ancak, diğer herkes basit, sıradan, bayağı insanlar olarak kalırken, devlet için çalışan kişiler insanüstü varlıklar ya da melekler olması durumunda farklı olabilirdi. İnsan ırkı toplamda bir şekilde gelişseydi bile, aynı sonuç, yani, devletin ürettiği herhangi bir üründeki kalite düşüklüğü, yine de ortaya çıkardı: Eğer çalışmak onlar için en ufak bir çaba dahi gerektirseydi olsaydı, devlet girişimlerinde çalışan melekler, özel işletmelerde

159. Elbette, bu epeyce cömert bir varsayımdır, zira sözde kamu üretim sektörü daha en başından farklı tipteki şahsiyetleri cezbettiği ve son derece yüksek sayıdaki verimsiz, tembel ve kabiliyetsiz insana sahip olduğu oldukça açıktır.

160. Krş. L. v. Mises, Bureaucracy, New Haven, 1944; Rothbard, Power and Market, Kansas City, 1977, syf. 172 ve sonrası; ve For A New Liberty New York, 1978, Bölüm 10; ayrıca M. and R. Friedman, The Tyranny of the Status Quo, New York, 1984, syf. 35-51.

çalışan melek meslektaşlarına göre daha düşük kalitede mamul üretirlerdi.

Son olarak da sadece piyasa sisteminin yenilenemez kaynakları akılcı bir şekilde tahsis edebileceği ve sadece kapitalist girişimlerin optimum kalitede olduğu söylenebilecek mamul üretimini garanti edebileceği gerçeklerine ek olarak, kapitalist bir üretim sisteminin ekonomik üstünlüğü, daha doğrusu geçilemezliği için üçüncü bir yapısal neden vardır. Kaynakların, zaman içerisinde ve mevcut dağılıma göre verimli bir şekilde kullanılması, ancak piyasa güçlerinin işlemesi vasıtasıyla mümkün olabilir, yani aşırı kullanımla birlikte az kullanımdan kaçınmakla. Bu probleme, Rus tipi sosyalizm ile ilişkili olarak üçüncü bölümde zaten değinilmişti. Peki sıradan kâr odaklı bir girişimin, halihazırda belirli bir hatta kullanılmakta olduğu kaynaklarından faydalanma veya muhafaza etme derecesi hakkındaki kararı üzerindeki kurumsal kısıtlamalar nelerdir? Böyle bir girişimin sahibi, tabii ki üretim faktörleri veya kaynaklarla birlikte bunlarla üretilen mamullerin de sahibi olacaktır. Dolayısıyla kendi geliri (ki burada geniş manada kullanılmıştır) iki parçadan oluşur: çeşitli işletme masrafları düşüldükten sonra üretilen mamullerin satışından gelecek kazanç; ve sahibi satmaya karar verdiğinde mevcut kazanca dönüştürebileceği, üretim faktörlerinin içerdiği değer. Dolayısıyla, kapitalist bir sistemin -bireysel mülkiyete dayalı bir sosyal düzenin- kurumsallaşması, insanların kazançlarını bu boyutların her ikisinde de maksimize etmeye çalıştığı bir teşvik yapısının oluşmasını gerektirir. Peki bu tam olarak ne anlama gelir?[161] Her üretim faaliyeti, bahsedilen kazanç boyutlarının her ikisini de açık bir bir şekilde etkiler. Bir yandan, kazançlı bir satış hasılatı elde

161. Devamı için krş. L. v. Mises, Human Action, Chicago, 1966, Chapter 23.6; M.N. Rothbard, Man Economy and State, Los Angeles, 1970, Bölüm 7, blh. 7.4-6; "Conservation in the Free Market," bkz.: Egalitarianism As A Revolt Against Nature, Washington, 1974; ve For A New Liberty, New York, 1978, Bölüm 13.

etmek için üretime girişilir. Diğer yandan ise, üretim faktörleri tükenebilir oldukları sürece, yani, bedava değil de yenilenemez mallar oldukları sürece, her üretim faaliyeti, üretim faktörlerinde bir değer kaybını ima eder. Bireysel mülkiyetin var olduğu kabul edilirse, bu, her işletmenin sürekli olarak marjinal üretim maliyetlerinin (yani, kullanım sonucunda kaynaklarda meydana gelecek değer kaybının) marjinal üretim değerini aşmaması için çabaladığı bir durumu meydana getirir. Ve muhasebenin yardımıyla da bu çabaların başarısını veya başarısızlığını kontrol edecek bir enstrüman mevcuttur. Bir üretici bu görevinde başarısız olur ve sermaye değerindeki düşüş, satışlardan elde edeceği hasılat artışından daha büyük olursa, sahibin toplam geliri (yine geniş manada) düşmüş olur. Dolayısıyla, bireysel mülkiyet, var olan sermaye stokunu aşırı kullanımından koruyan ve eğer kullanılırsa da buna izin veren mal sahibini gelir kaybı vasıtasıyla cezalandıran, kurumsal bir araçtır. Bu, üretim esnasında üretilen değerlerin, yok edilen değerlerden daha büyük olabilmesini sağlamaya yardımcı olur. Bireysel mülkiyet, bilhassa, belirli bir üretim hattında kullanılan mevcut sermaye stokunun, öngörülen fiyat değişimleri karşısında korunma veya tüketilme derecesinin verimli bir şekilde ayarlanması için teşvik unsuru oluşturan bir kurumdur. Eğer, örneğin, gelecekteki petrol fiyatları şu andaki seviyesinden daha yukarı çıkması bekleniyorsa, o zaman petrol üretimine bağlanmış sermaye değerleri ile birlikte marjinal ürünü üretmek için gerekecek marjinal maliyetler de anında artacaktır. Dolayısıyla, girişim üretimi anında kısmaya ve buna mukabil korumacılığı artırmaya zorlanacaktır, çünkü mevcut piyasadaki marjinal hasıla değeri halen değişmemiş düşük seviyesindedir. Diğer yandan eğer gelecekteki petrol fiyatlarının şu anki seviyesinin altına düşmesi bekleniyorsa, bu ilgili sermaye değerlerinde ve marjinal maliyetlerde anında bir düşüşe neden

olacak ve dolayısıyla girişim anında sermaye stokunu daha yoğun olarak kullanmaya başlayacaktır, zira mevcut piyasadaki fiyatlar halen nispeten daha yüksek haldedir. Ve şurası kesindir ki bu reaksiyonların her ikisi de tüketici bakış açısından tam olarak da arzulanan davranışlardır.

Üretim faktörlerini devletin gözetmesi halinde kurumsallaşacak olan durumla, kapitalist üretim sisteminin çalışma yöntemi karşılaştırıldığında, çarpıcı bir fark ortaya çıkacaktır. Bu durum özellikle de devlet modern parlamenter bir sistemse geçerlidir. Bu takdirde, girişimin yöneticileri satış hasılatını elde etme (işletme maliyetleri çıkarıldıktan sonra) hakkına sahiptir, fakat, ve burası belirleyicidir, üretim faktörlerinin olası satışından elde edilecek gelire şahsen sahip olma hakları yoktur. Bu düzenleme altında mevcut sermaye stokunun zaman içerisinde ekonomik şekilde kullanma güdüsü büyük ölçüde azalmış olur. Neden? Çünkü eğer kişide, ürün satışından gelecek hasılata şahsen sahip olma hakkı varken, belli bir sermayenin mevcut kullanım derecesinden kaynaklanacak sermaye değerindeki artış veya düşüşü sahiplenme hakkı yoksa, o zaman, toplam geliri -yani tüketici değerlendirmeleri bazındaki toplam sosyal serveti- maksimize etme yönünde değil de daha ziyade sermaye değerindeki kayıplar pahasına satış hasılatını maksimize etme yönünde bir insiyak yapısı kurumsallaşmış olur. Bir hükümet yetkilisi, örneğin, üretilen malların fiyatları gelecekte artması beklendiğinde, neden mevcut sermaye stokunun kullanım derecesini düşürüp korumacılık politikası uygulasın ki? Belli ki böyle bir korumacı politikanın avantajından (bunun sonucunda artacak sermaye değeri) şahsen faydalanamayacaktır. Öte yandan böyle bir politikaya başvurulması, satış hasılatını düşürecek iken, korumacılık yapılmadığı anda böyle bir düşüş olmayacaktır. Kısacası korumacılık, hiçbir avantaj sağlamazken pek çok dezavantaj getirecektir.

Dolayısıyla, devlet yöneticileri insanüstü varlıklar olmayıp kendi avantajlarıyla ilgilenen sıradan insanlar iseler, herhangi bir devlet üretimi altında mevcut sermaye stokunun mutlak surette aşırı kullanılacağı ve tüketicilerin hayat standardı bakımından akıbetlerinin, kapitalizm altında olacağı durumla karşılaştırıldığında, kötüleşeceği sonucuna varılmak zorundadır.

Şimdi birinin çıkıp, şu ana kadar söylenenlerden şüphe duymamakla birlikte, tekelci üretim özel durumu dikkate alındığı anda olayların farklı bir hal alacağı ve saf piyasa sisteminin eksikliklerinin gün yüzüne çıkacağını iddia etmesi kesin gibidir. Ve, tekelci üretim, kapitalizm altında, en azından uzun vadede, mutlak surette ortaya çıkacaktır. Sadece Marksist eleştirmenler değil, ortodoks ekonomi teorisyenleri de bu sözde karşı argümana çok önem vermektedirler.[162] Bu meydan okumaya cevap verirken, sırasıyla dört noktaya dikkat çekilecektir. İlk olarak, bu eleştirmenlerin tezlerinin aksine, var olan tarihsel veriler serbest piyasa sistemi altında artan bir tekelcilik eğilimi olmadığını göstermektedir. Buna ek olarak, böyle bir eğilimin serbest piyasada herhangi bir zamanda hüküm sürebileceği konusunda şüphe etmeyi sağlayacak teorik nedenler vardır. Üçüncüsü, her ne sebeple olursa olsun, böyle artan bir tekelcilik süreci ortaya çıksa bile, bu, tüketiciler açısından zararsız olacaktır, yeter ki piyasaya serbest giriş gerçek anlamıyla sağlanmış olsun. Ve dördüncüsü, rekabetçi fiyatlardan ayırt edilebilecek veya bu fiyatlara zıt düşecek bir tekelci fiyat mefhumu kapitalist bir ekonomide tamamen hayalidir.

Kapitalizmi eleştirenlerin tezleri doğru olsaydı, tarihsel verilerde, tekelleşme yönündeki eğilimin, nispeten daha ağır düzenlemelere maruz "refah" veya "sosyal" kapitalizm altında-

162. Bu ve devamı için krş. L. v. Mises, Socialism, Indianapolis, 1981, kısım 3.2.

kine oranla, nispeten daha serbest, daha az müdahale edilmiş ve daha az düzenlenmiş *laissez faire* kapitalizmi altında, daha belirgin olması beklenirdi. Ancak tarih bize tam tersine sonuçlar veren kanıtlar sunmaktadır. 1867 ile I. Dünya Savaşı arasında geçen tarihi evre değerlendirilirken, bunun Birleşik Devletler tarihinde nispeten daha kapitalist bir dönem, takip eden evre ise, karşılaştırmalı olarak daha çok ve gitgide artan ticari regülasyonlar ve refah yönetmeliklerinin devreye alındığı bir dönem olduğu hususunda genel bir mutabakat mevcuttur. Ancak mesele incelendiğinde, ikinci dönemden ziyade birinci dönemde, sadece ticaret alanında daha az tekelleşme ve toplanma yönünde bir gelişme olmakla kalmamış, aynı zamanda birinci dönemde neredeyse tüm mallar bazında, sürekli düşen fiyatlarla birlikte daha ciddi rekabet yönünde sabit bir eğilim gözlenebilmiştir.[163] Ve bu eğilim, ancak piyasa sisteminin, devlet tarafından zaman içerisinde gitgide daha fazla engellenip yok edildiği zaman, durma noktasına gelip tersine dönmüştür. Artan tekelcilik ancak, önde gelen iş adamlarının, hükümeti vahşi rekabet sistemine müdahale etmeye ve mevcut büyük firmaların etrafında sürekli olarak ortaya çıkan sözde cani rekabetten korunmaları amacıyla "düzenli" rekabet sistemini dayatan düzenleyici yasalar çıkarmaya ikna etmek suretiyle daha başarılı olabilmesiyle meydana gelebilir.[164] Solcu ve dolayısıyla, en azından sol kanattaki eleştirmenler açısından kesinlikle

163. Dolayısıyla J. W. McGuire şöyle der, Business and Society, New York, 1963, syf. 38-39: "1865'den 1897'ye kadar, yıldan yıla düşen fiyatlar iş adamları açısından gelecek için plan yapmayı zorlaştırıyordu. Çoğu bölgede yeni demir yolu hatları Mississippi'nin doğusunda piyasanın devletleştirilmesine neden olmuş ve küçük kasabalardaki küçük işletmeler bile uzakta yerleşik çoğunlukla daha büyük firmalarla rekabet etmeye zorlanmışlardı. Aynı zamanda teknoloji ve üretimde kayda değer gelişmeler meydana geliyordu. Kısacası, bu dönem tüketiciler için harika bir devirken, üreticiler için, özellikle de rekabet gitgide kızıştığı için korkutucu bir çağdı."

164. Bunun üzerine krş. G. Kolko, The Triumph of Conservatism, Chicago, 1967; ve Railroads and Regulation, Princeton, 1965; J. Weinstein, The Corporate Ideal in the Liberal State, Boston, 1968; M. N. Rothbard ve R. Radosh (eds.), A New History of Leviathan, New York, 1972.

daha güvenilir bir şahit olan G. Kolko, bu soruyla ilgili araştırmalarını şöyle özetlemektedir:

Bu [ilk] dönem esnasında artan rekabet yönünde baskın bir eğilim vardı. Rekabet pek çok iktisadi ve mali kilit işletmelerin liderleri için kabul edilemez bir şeydi, ve şirket evlilikleri hareketi büyük ölçüde, karşı konulmaz bu eğilimleri kontrol altına almak için yapılan başarısız iş sonuçlarının gönüllü bir yansımasıydı... Yeni rekabetçiler ortaya çıkarken ve ekonomik güç, genişleyen bir millet içerisinde yayılmış haldeyken, pek çok önemli iş adamı için sadece milli bir hükümetin ekonomiyi [kontrol edip dengeleyebileceği] aşikar olmuştur... Ne kadar ironiktir ki tarihçilerin ortak görüşünün tersine, hükümetin ekonomiye müdahalesine, tekelin mevcudiyeti değil, eksikliği neden olmuştur.[165]

Bu hususdaki genel görüşün büyük bir bölümü ile bariz bir şekilde ters düşen bu bulgular, ayrıca, teorik düşüncelerle de desteklenmektedir.[166] Tekelleşmenin anlamı, belli bir üretim faktörünün piyasa kapsamından çekilmesi anlamına gelmektedir. Bu faktörün ticareti yapılmaz, ve ortada sadece, ticaretin sınırlandırılması için uğraşan bu faktörün sahibi vardır. Hal böyleyken, tekelleşmiş bu üretim faktörü için ortada bir piyasa fiyatı da yoktur. Fakat bu üretim faktörü için bir piyasa fiyatı yoksa, faktörün sahibi onu piyasadan çekip halihazırdaki şekliyle kullanmasını kapsayan parasal maliyetleri artık değerlendiremez. Başka bir deyişle, kendisi artık karlarını hesaplayıp, sonradan

165. G. Kolko, The Triumph of Conservatism, Chicago, 1967, syf.4-5; M. Olson'un kitle örgütlerinin de (özellikle sendikalar) piyasa tecellileri olmayıp mevcudiyetlerini yasama işlemlerine borçlu olmalarının etkileri hakkındaki araştırmaları için ayrıca krş., The Logic of Collective Action, Cambridge, 1965.

166. Devamı için krş. L. v. Mises, Socialism, Indianapolis, 1981, kısım 3.2; ve Human Action, Chicago, 1966, Bölümler 25-26; M. N. Rothbard, Man, Economy and State, Los Angeles, 1970, syf.544 ve sonrası; syf.585 ve sonrası; ve "Ludwig von Mises and Economic Calculation under Socialism," bkz.: L. Moss (ed.), The Economics of Ludwig von Mises, Kansas City, 1976, syf. 75-76.

bile olsa, yatırımlarından gerçekten de mümkün olan en yüksek kârı elde ettiğinden emin olamaz. Dolayısıyla, girişimci şayet gerçekten de en yüksek kârı elde etmekle ilgileniyorsa (ki bu kesin bir şekilde, eleştirmenleri tarafından, her zaman kabul edilen bir şeydir), tekelleşmiş üretim faktörlerini, gerçekten de en kârlı şekilde kullandığından ve bunları kullanmanın daha kazançlı bir yolu olmadığından emin olup, elinde tutmaktansa bu faktörü satmanın kendisi için daha kârlı hale getirebilmek için sürekli olarak piyasaya sunması gerekirdi. Dolayısıyla, görünüşe göre, tekelcinin, kârını maksimize etmek amacıyla, piyasadan çekilen üretim faktörünün sahibi konumundan vazgeçme hususunda sürekli bir çıkarı olacağı ve bu faktörleri piyasanın içerisine dâhil etme arzusu duyacağı yönünde paradoksik bir sonuca varılmak zorundadır.

Ayrıca, eklenen her yeni tekelleştirme faaliyetiyle birlikte, tekelleşmiş üretim faktörünün sahibi açısından problem -yani, ekonomik hesaplamanın imkansızlığından dolayı, artık bu faktörleri gerçekten de en kârlı şekilde kullandığından emin olamaması problemi- daha da akut hale gelecektir. Bunun sebebi de özellikle, gerçekçi olarak düşünüldüğünde, tekelcinin sadece her şeyi bilen biri olmamakla kalmayıp, aynı zamanda gelecekteki piyasalarda tüketicilerin belirleyeceği rekabet edecek mal ve hizmetler konusundaki bilgisinin de tekelleşme sürecinin ilerlemesiyle birlikte daha da sınırlı hale geleceğinin kabul edilmek zorunda olmasından kaynaklanmaktadır. Üretim faktörleri piyasadan çekildikçe, ve bu faktörlerle üretilen malların hizmet ettiği tüketicilerin çemberi genişledikçe, ekonomik hesaplama yapma imkanı kalmayan tekelcinin, üretim faktörleri için en kârlı kullanım alanını keşfetmek amacıyla kendisine gerekecek ilgili malumatların hepsine vakıf kalabilme ihtimali azalır. Bunun yerine, böyle bir tekelleşme süreci esnasında, başka insanlar veya insan

grupları, içlerindeki, üretimle uğraşarak en yüksek kâr elde etme arzusunun da varlığında, tekelleşmiş faktörleri çalıştıracak daha kazançlı yollar algılayacaklardır.[167] Bu, onların ille de daha başarılı girişimciler olmalarından değil, sadece zaman ve mekan içerisinde daha farklı bir konum işgal etmeleri ve dolayısıyla, tekelleşme yönünde atılan her adımla birlikte tekelci açısından fark edilmesi git gide daha da zor ve masraflı bir hale gelen, girişimsel fırsatlardan artan oranda haberdar olmalarından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, bir tekelcinin, tekelleşmiş faktörlerini başka üreticilere -dikkat edin: Buradaki amacı kendi kârını artırmak- satmaya ikna edilmesi ihtimali, tekelleşme yönünde atılan her adımla birlikte, artacaktır.[168]

Şimdi de gerek tarihsel kanıtların ve gerekse teorinin pek muhtemel görmediği şeyin, her nasılsa bir şekilde gerçekleştiğini varsayalım. Ve de doğrudan, düşünülebilecek en ekstrem durumu farz edelim: ortada, piyasada var olan tüm mal ve hizmetleri sunan ve herkesin yegane işvereni konumundaki tek bir işletme, tabiri caizse bir süper tekel var olsun. Süper tekelcinin bu konumunu, tabii ki varsayıldığı üzere, şiddet kullanmadan edinmesi ve devam ettirmesi şartıyla oluşan bu durum, tüketici tatminleri

167. Krş. F. A. Hayek, Individualism and Economic Order, Chicago, 1948, blh. Bölüm 9; I. Kirzner, Competition and Entrepreneurship, Chicago, 1973.

168. Büyük ölçekli sahiplikle ve özellikle de toprakla alakalı olarak Mises, bunun normalde sadece piyasa dışı güçler tarafından meydana getirilip sürdürüldüğünü gözlemler: Cebri şiddet ve toprak satışını engelleyen veya yasaklayan devlet destekli hukuk sistemiyle. "Büyük ölçekli toprak sahipliği, hiçbir zaman ve hiçbir yerde ekonomik güçlerin piyasada çalışması vasıtasıyla meydana gelmemiştir. Şiddet yoluyla kurulmuş ve sadece şiddet yoluyla devam ettirilmiştir. Geniş tarım alanları, piyasa işlemleri çemberine tekrar alındığı anda tamamen yok olana kadar ufalanmaya başlayacaktır. ...Geniş tarım alanlarının piyasa ekonomisi altında sürdürülmesinin zor olduğu 'Tevliyet' gibi yasama kurumları ve bununla bağlantılı İngiliz 'meşruta'sı gibi yasal kurumlar yaratma girişimleri ile şu anda bile gösterilmektedir. Üretim faktörleri sahipliği, Afrika bölgesinin yarısının altı insana ait olduğu Pliny zamanlarındaki veya kilisenin Fransız topraklarının çoğuna sahip olduğu Merovingian zamanında ulaştığı konsantrasyona hiçbir zaman yaklaşamamıştır. Ve dünyanın hiçbir bölümünde büyük ölçekli toprak sahipliği, kapitalist Kuzey Amerika'dan daha az şekilde var olmamıştır" Socialism, Indianapolis, 1981, syf. 325-326.

açısından neye yol açar? Bir yandan bunun açık anlamı, hiç kimsenin bu firma sahibinin aleyhinde geçerli bir iddiada bulunamayacağıdır; girişimi gerçekten de tamamen ve meşru şekilde kendisine aittir. Diğer yandan ise bunun anlamı, hiç kimsenin olası herhangi bir mübadeleyi boykot etme hakkının ihlal edilmediğidir. Hiç kimse tekelci için çalışmaya veya ondan bir şey almaya zorlanmaz ve herkes işçilik hizmetlerinden gelen kazançlarıyla istediğini yapabilir. İster tüketir isterse biriktirir, üretken veya üretken olmayan amaçlarda kullanabilir ya da başka insanlarla işbirliği yapıp birikimlerini herhangi bir ortak girişim altında birleştirebilirler. Fakat, eğer hal böyleyse, o zaman bir tekelcinin varlığı hakkında sadece şunlar söylenebilir: tekelci açık bir şekilde, üretim faktörlerinin tamamını veya bir kısmını satarak gelirini artırma ihtimali görememiştir, zira aksi takdirde bunları zaten satmış olurdu. Ve başka hiç kimse tekelcinin faktörlerini satın alarak veya asli tasarruf yoluyla, üretken olarak kullanılmayan mevcut özel servetini üretken sermayeye dönüştürerek ya da birikimlerini başkalarıyla birleştirmek suretiyle kendisi kapitalist bir üretici haline gelerek gelirini artırma şansı görememiştir, çünkü aksi takdirde bu zaten yapılmış olurdu. Bu durumda hiç kimse, şiddete başvurmadan gelirini artırmak için hiçbir şans görememişse, böyle bir süper tekelle ilgili herhangi bir yanlışlık olduğunu düşünmek açıkçası çok saçma olurdu. Eğer böyle bir şey, piyasa ekonomisi çerçevesinde gerçekten de meydana gelmiş olsaydı, bu sadece, aynı süper tekelin aslında en acil olarak istenen mal ve hizmetleri en verimli yollarla tüketiciye sunduğunu ispatlamış olurdu.

Ancak tekelci fiyatlar sorusu halen açık durmaktadır.[169] Tekelci

169. Devamı için krş. M. N. Rothbard, Man, Economy and State, Los Angeles, 1970, Bölüm 10, blh. syf.586 ve sonrası; ayrıca W. Block, "Austrian Monopoly Theory. A Critique," bkz.: Journal of Libertarian Studies, 1977.

fiyat, tüketiciye yetersiz mal arzını ima etmiş olmaz mı ve bu durum kapitalizmin genelde üstün ekonomik işleyişine önemli bir istisna getirmiş olmaz mı? Bu soru, piyasada oluşan bir süper tekelin bile tüketici açısından zararlı olarak düşünülemeyeceği şeklindeki yukarıdaki açıklama ile birlikte, aslında bir bakıma cevaplanmış oldu. Fakat her halükarda, tekelci fiyatların rekabetçi fiyatlardan kategorik olarak (sözde) farklı olduğu teorisi çeşitli teknik dillerle sunulmuştur ve bu yüzden özel olarak muamele görmeyi hak eder. Artık pek de sürpriz olmayacak bu analizin sonucu, şu ana kadar keşfedilmiş olanları ancak güçlendirecektir: tekel, herhangi bir sosyalist veya devletçi sistemden mutlaka daha verimli çalışan piyasa ekonomisinin genel kurallarında sınırlayıcı değişiklikler yapmaya zorlayacak özel bir problem teşkil etmemektedir. "Tekelci fiyatın" tanımı nedir ve buna karşın ekonomik ortodoksluğa (inceleme altındaki mevzu dahilinde L. v. Mises tarafından temsil edilen ve Avustuya Ekonomi Ekolü olarak da adlandırılan ekolün de dâhil olduğu) göre "rekabetçi fiyat" nasıl tarif edilir? Aşağıdaki tanım çok tipiktir:

Tekelci fiyatların oluşması için tekel bir ön-şarttır, ancak yegane ön-şart değildir. Başka bir şart daha gerekmektedir, yani talep eğrisinin belli bir şekli alması. Sırf bir tekelin mevcudiyeti bu hususta bir şey ifade etmez. Telif hakkı alınmış bir kitabın yayıncısı bir tekelcidir. Fakat, ne kadar düşük bir fiyat isterse istesin tek bir nüsha dahi satmayabilir. Bir tekelcinin tekelleştirdiği emtiasını sattığı her fiyat bir tekelci fiyat değildir. Tekelci fiyat, bir tekel açısından satılan toplam miktarı sınırlandırmanın, satışlarını rekabetçi bir piyasanın izin verdiği üst sınıra kadar artırmaktan daha avantajlı olduğu fiyattır.[170]

Bu ayrım her ne kadar makul gibi görünse de ne üreticinin ken-

170. L.v. Mises, Human Action, Chicago, 1966, syf. 359; ayrıca P. Samuelson gibi herhangi bir güncel ders kitabında krş., Economics, New York, 1976, syf. 500.

disi ne de tarafsız bir dış gözlemcinin, piyasada fiilen elde edilen fiyatların tekelci fiyatlar mı, rekabetçi fiyatlar mı olduğuna, yukarıdaki tanımda sunulan "sınırlandırılmış arza karşı sınırlandırılmamış arz" kriterine dayanarak hiçbir zaman karar veremeyeceği iddia edilecektir. Bunu anlayabilmek için, "belli bir malın tek bir üreticisi" şeklinde tekelci bir üreticinin var olduğunu farz edelim. Belli bir malın, başka firmalar tarafından üretilen farklı mallardan farklı veya aynı yapıda olup olmadığı sorusu, bu malların fiziksel veya kimyasal bazdaki karşılaştırmalı bir analizine dayalı olarak önceden karar verilebilecek bir şey değil, tersine bu her zaman, bu malların satın alan insanlar tarafından gördüğü muamele ve yapılan değerlendirmelerdeki farlılık veya eşitliğe istinaden sonradan karar verilmesi gereken bir şeydir. Dolayısıyla her üreticinin, ürünü ne olursa olsun, karar verme noktasında, bu manada potansiyel bir tekel olarak düşünülebilir. Peki, kendisinin ve her üreticinin yüz yüze kaldığı bu karar nedir? Kendi parasal gelirini (parasal olmayan diğer gelirlerle ilgili hususların göz önünde tutulmuş olduğu farz edilerek) maksimize etmek için söz konusu maldan ne kadar üretmesi gerektiğine karar vermek zorundadır. Bunu yapabilmek için, söz konusu ürünün piyasaya çıktığı zamandaki talep eğrisinin ne şekil alacağına karar vermek ve de üretilecek mamulden çeşitli miktarlarda üretirken oluşacak farklı üretim maliyetlerini göz önünde bulundurmak zorundadır. Bunun yapılmasıyla birlikte, satış hasılatının, yani, satılan mal miktarı çarpı fiyat, eksi bu miktarı üretmek için gerekli üretim maliyetin maksimuma ulaştığı noktada üretim yapılacak miktarı tesis eder. Bunun oluştuğunu ve tekelcinin, ürünü için istediği fiyatın piyasayla fiilen denkleşmesi suretiyle gelecekteki talep eğrisi değerlendirmesinde haklı çıktığını farz edelim. Şimdiki soru, piyasada oluşan bu fiyatın tekelci mi rekabetçi mi olduğudur? M. Rothbard'ın tekel problemiyle ilgili

çığır açan ancak hayli ihmal edilmiş analizinde fark ettiği üzere, bunu bilebilmenin bir yolu yoktur. Üretilen malın miktarı, elastik olmayan talepten faydalanmak amacıyla mı "kısıtlanmış" ve dolayısıyla tekelci bir fiyat mı biçilmiştir, yoksa "rekabetçi bir piyasanın izin vereceği üst sınıra" kadar genişletilen miktarda bir mal satabilmek amacıyla tesis edilmiş rekabetçi bir fiyata mı ulaşılmıştır? Bu mevzuda karar verecek bir yöntem mevcut değildir.[171] Açıkçası, bütün üreticiler üretim miktarını her zaman, üzerine çıkıldığı anda talebin elastik hale gelip, ödenen fiyatın düşmesinden dolayı kendisine daha az toplam hasılat getirecek seviyeye ayarlamaya çalışırlar. Dolayısıyla kısıtlamacı eylemlere girişirler. Aynı zamanda, her üretici, talep eğrisinin gelecekteki şekli hakkındaki tahminine dayanarak, her zaman, bir malın üretim miktarını, marjinal üretim maliyetinin (yani, şu anda, x'ten ilave bir birim üretme sürecine bağlanmış yenilenemez üretim faktörleriyle bir birim alternatif bir malı üretmemekten kaynaklanan fırsat maliyeti), ilgili arz seviyesinde tahsil edebileceğini beklediği x'in birim fiyatına eşit olduğu noktaya kadar genişletmeye çalışır. Hem kısıtlama hem de genişletme, kâr maksimizasyonu ve piyasa fiyatı oluşumunun parçalarıdır ve bu iki yaklaşım arasından hiçbiri, tekelci ve rekabetçi faaliyetler arasında geçerli bir ayrım yapabilecek şekilde diğerinden ayırt edilemez.

Şimdi de bir sonraki karar verme noktasında, tekelcinin üretilen bir malın çıktısını daha önceki yüksek seviyesinden daha düşük bir seviyeye düşürmeye karar verdiğini farz edelim, ve şu anda öncesine göre daha yüksek toplam kazanç elde etmeyi gerçekten de başardığını varsayalım. Bu tekelci fiyat için açık bir örnek teşkil etmez mi? Yine cevap hayır olmalıdır. Ve bu seferki sebep, talepteki değişimi hesaba katan bu yeniden tahsis "kısıtlaması"

171. Krş. M. N. Rothbard, Man, Economy and State, Los Angeles, 1970, Bölüm 10, blh. ss.604-614.

ile "normal" yeniden tahsis arasındaki ayırt edilememezlikten kaynaklanmaktadır. Bir açıdan yorumlanabilen her olay, aynı zamanda diğer açıdan da yorumlanabilir, ve bu mevzuda karar verebilecek bir yöntem yoktur, zira, yine her ikisi de esasen aynı şey üzerindeki iki yaklaşımdır: faaliyette bulunma ve seçim yapma üzerindeki. Aynı netice, yani, sadece daha yüksek fiyatla değil, aynı zamanda satışlardan elde edilecek toplam hasılatı artırmaya yetecek yükseklikteki fiyatı beraberinde getirecek bir arz kısıtlaması, örneğin eşsiz bir elma üreten tekelcinin elmalarına olan talebin artması (talep eğrisinin yukarı kayması) ile eş zamanlı olarak portakallara olan talebin daha da çok artması (talep eğrisinde daha şiddetli bir yukarı kayma) durumunda meydana gelebilir. Bu durumda, elma üretimini düşürerek de daha yüksek kazanç elde edebilir, çünkü elmaları için var olan daha önceki piyasa fiyatı, bu esnada rekabet dışı hale gelmiştir. Ve artan talep karşısında budalaca elma üretimini artırmak yerine kârını gerçekten de maksimize etmek istiyorsa, daha önce elma üretimi için kullanılan faktörlerden bazılarını şimdi portakal üretimi için kullanmak zorundadır, çünkü bu esnada göreceli fiyatlar sisteminde değişimler meydana gelmiş olacaktır. Peki, elma üretimini kısıtlayan tekelci, portakal üretimine girişmeyip de boşa çıkan faktörlerle hiçbir şey yapmazsa? Yine, bunun işaret edeceği tek şey, elmaya olan talep artışının yanı sıra, bu esnada başka bir mal -aylaklık (daha hassas bir ifadeyle, kendisi de bir tüketici olduğu için tekelcinin aylaklığa duyduğu talep)- için daha da büyük bir talep meydana gelmiş olmasıdır. Kısıtlanan elma arzının açıklaması, bu yüzden, başka mallara kıyasla aylaklık (portakal yerine) fiyatındaki nispi değişimlerde bulunabilir.

Ne tekelcinin kendi bakış açısından, ne de herhangi bir dış gözlemcinin bakış açısından, kısıtlamacı faaliyet, tamamen öngörülen talep değişimlerini takip eden normal yeniden tahsistatcı fa-

aliyetten kavramsal olarak ayırt edilemez. Bir tekelci, sonrasında fiyat artışlarını getirecek kısıtlamacı aktivitelere giriştiği zaman, tanım gereği, böylelikle kendini talepteki göreceli değişimlere göre ayarladığına da işaret ederek, boşa çıkan faktörleri daha yüksek değerdeki başka bir amaç için kullanmak zorundadır. M. Rothbard'ın özetlediği gibi,

"Üretim kısıtlamasını" tekelci ile rekabetçi fiyatı belirleme amaçlı bir test olarak kullanamayız. Rekabetçi olmayan fiyattan rekabetçi fiyat yönündeki bir hareket, bu malın üretiminin kısıtlanmasını ve buna paralel olarak, tabii ki boşa çıkan bu faktörlerle başka hatlardaki üretimin genişletilmesini de içerir. Böyle bir kısıtlamayı ve onun doğal sonucu olan genişlemeyi, sözde "tekelci fiyat" durumundan ayırt edebilecek herhangi bir yol yoktur. Eğer bir kısıtlama beraberinde, piyasada başka bir malın üretiminin artması yerine iş gücü faktörünün sahibi için bir aylaklık artışı getiriyorsa, bu yine de başka bir tüketim malındaki mahsulün genişlemesidir -aylaklığın. Yine de bu "kısıtlamanın", "tekelci" fiyatla mı, "rekabetçi" fiyatla mı sonuçlanacağını veya artan aylaklık isteğinin ne ölçüde dâhil olduğunu belirleyebilecek bir yol yoktur. Tekelci fiyatı, bir ürünü daha az miktarda, daha yüksek fiyata satarken elde edilen fiyat olarak tanımlamak o yüzden anlamsızdır, zira aynı tanım rekabetçi olmayan fiyatla karşılaştırıldığında "rekabetçi" fiyat için de geçerlidir.[172]

Bu durumda, tekel sorusunun analizi, saf piyasa ekonomisinin normal çalışma şekli, ve her tür sosyalist ve devletçi üretim sistemi karşısındaki üstünlüğü ile ilgili yukarıda verilen tanımı değiştirmek için herhangi bir neden sunmamaktadır. Tekelleşme sürecinin hem ampirik, hem de teorik olarak oluşma ihtimali sadece çok düşük olmakla kalmaz, aynı zamanda, oluşsa bile,

172. M. N. Rothbard, Man, Economy and State, Los Angeles, 1970, syf. 607.

tüketicinin bakış açısından zararsız olur. Piyasa sitemi çerçevesinde, kısıtlamacı tekelci bir fiyat, artan talep ve değişen göreceli fiyatlardan kaynaklanan normal fiyattan ayırt edilemez. Ve her kısıtlamacı faaliyet aynı zamanda genişlemeci olduğundan, bir üretim hattındaki üretimin azaltılmasıyla beraber toplam hasılatın artmasının, üretim faktörlerinin yanlış tahsisatını ve tüketicinin istismarını içerdiğini söylemek tamamen anlamsızdır. Bu tip bir muhakemenin içerdiği yanlış anlama, L.v. Mises'in tekelci fiyat problemiyle alakalı olarak yukarıda alıntı yaptığımız kendi ortodoks duruşunu üstü kapalı olarak çürüttüğü son dönem çalışmalarının birinden alınan aşağıdaki paragrafta kesin olarak ortaya çıkarılmıştır:

Elinin altında 100 birim sermaye olan bir girişimci, örneğin bunlardan 50 birimini p'yi üretmek için, 50 birimini de q'yu üretmek için kullanıyor. Eğer her iki hat da kârlı ise, p'yi üretmek için neden daha fazla, örneğin, 75 birim kullanmadığı için suçlamak çok tuhaf olurdu. p'deki üretimi ancak buna mukabil q'daki üretimi kısarak artırabilir. Fakat q ele alındığında da şikayet edenler aynı hataya düşmüş olurlar. Eğer birisi girişimciyi daha fazla p üretmediği için suçluyorsa, o zaman onu daha fazla q üretmediği için de suçlamak zorundadır. Bunun anlamı: üretim faktörlerinin yenilenemez olmasından ve dünyanın bolluklar diyarı olmamasından dolayı girişimciyi suçlamaktır.[173]

Tekel problemi şeklinde, çözümü için devlet müdahalesi gerektiren, piyasalara özel bir problem yoktur.[174] Aslına bakılırsa, ancak devletin sahneye çıkması ile birlikte gerçek ve hayali olmayan bir

173. L. v. Mises, "Profit and Loss," bkz.: Planning for Freedom, South Holland, 1974, syf. 116.
174. Aslında, tarihi olarak, hükümete ait anti-tröst politikaları her zaman, özellikle daha başarısız rekabetçilere, daha başarılı rakiplerinin çalışmasını engellemek için gerekli hukuki aletleri sağlayan bir uygulama olmuştur. Bu etki hakkındaki etkileyici bir örnek olaylar derlemesi için krş. D. Armentano, Antitrust and Monopoly, New York, 1982; ayrıca Y. Brozen, Is Government the Source of Monopoly? And Other Essays, San Francisco, 1980.

tekel problemi ve tekelci fiyatlar ortaya çıkar. Fiyatlarının ve iş uygulamalarının, diğer tüm fiyat ve uygulamalardan kavramsal olarak ayırt edilebildiği ve fiyatlarıyla uygulamalarının tamamen, objektif olmayan ve keyfi olmayan bir şekilde, "çok yüksek" veya "istismarcı" olarak adlandırılabileceği yegane girişim devlettir. Bunlar, tüketicilerin ödemeyi ve kabul etmeyi gönüllü olarak istemedikleri, bunun yerine üzerilerine şiddet tehdidiyle dayatılan fiyatlar ve uygulamalardır. Ve ancak devlet gibi, imtiyazlandırılmış bir kurum içerisinde sürekli artan bir tekelleşme ve merkezileştirme sürecine rastlamak normaldir. Gönül rızasıyla alan ya da almayan tüketicilerin kontrolüne maruz kalan tüm diğer girişimlerle karşılaştırıldığında, "devlet" girişimi, insanları vergilendirip bu vergiyi kabul etmelerini beklemek zorunda olmayan ve insanların kendi mülkiyetleriyle yapacakları kullanımla ilgili düzenlemeleri, bunu yapabilecekleri hususunda onların rızasını almadan dayatan bir oganizasyondur. Bu da aşikar bir şekilde, yenilenemez kaynaklar için yapılan rekabette, diğer tüm girişimlere nazaran devlete devasa bir avantaj sağlamaktadır. Eğer devlet temsilcilerinin de herkes kadar kâr dürtüsüyle hareket ettiği kabul edilirse, "devlet" organizasyonunun bu imtiyazlı konumdan, diğer organizasyonlara göre, büyüme yönünde nispeten daha bariz bir eğilimi olması gerektiği sonucu çıkar. Ve sahiden de piyasa sisteminin tekelci büyüme yönünde bir eğilim oluşturacağı tezi için bir kanıt yokken, devletçi bir sistemin böyle bir eğilime gireceği tezi, tarihi tecrübelerle kafi derecede desteklenmektedir.

X. KAPİTALİST ÜRETİM VE KAMU MALI PROBLEMİ

Sosyalizmi hem ekonomik hem de ahlaki cephelerden yıkmaya çalıştık. Onu sadece sosyo-psikolojik önemi olan bir hadiseye, yani, var olması için ne iyi bir ekonomik ne de iyi bir ahlaki sebebi olmayan bir hadiseye indirgedikten sonra, onun kökleri de saldırganlık ve divide et impera politikasının genel görüş üzerindeki yozlaştırıcı etkisi bazında açıklanmıştı. Son bölümde, sosyalizmin ekonomik açıdan üstün rakibi olan kapitalist sosyal düzenin uygulanmaya her zaman hazır bir şekilde nasıl işleyeceğini yapıcı olarak açıklama işine girişilerek, sosyalizme son darbeyi vurmak amacıyla yine ekonomiye dönülmüştü. Tüketici değerlendirmeleri açısından kapitalizmin, üretim faktörlerinin tahsisatı, üretilen mamulün kalitesi ve sermayenin ihtiva ettiği değerlerin zaman içerisinde korunması ile alakalı olarak daha üstün olduğu gösterilmişti. Güya saf piyasa sistemi ile bağlantılı olan sözde tekel probleminin aslında özel bir problem teşkil etmediği gösterilmişti. Aksine, kapitalizmin normalde daha verimli işlemesi hakkında söylenen her şey, tüketicilerin gönüllü alımları ya da alımlardan gönüllü olarak kaçınmaları kontrolüne maruz kaldıkları sürece, aynı zamanda tekelci üreticiler için de geçerlidir.

Bu son bölüm, bir özel sorun olarak daha da sık bahsedilen ve kapitalizm için ekonomik üstünlük tezi hususunda sözde gerekli olacak yeterlilik kazandırıcı iyileştirmeleri analiz edecektir: sözde kamu mallarının üretimi sorunu. Özellikle de güvenlik üretimi konusu dikkate alınacaktır.

Piyasa ekonomisinin işleyişiyle ilgili daha önceki bölümlerde belirtilenler doğruysa, ve tüketicilerin boykot etme ve kendilerinin rekabetçi üreticiler olarak piyasaya serbestçe girme hakları saklı kaldığı sürece tekeller tüketicilere tamamen zararsızsa, o zaman gerek ekonomik gerekse ahlaki sebeplerden ötürü, tüm mal ve hizmet üretiminin özel ellere bırakılması gerektiği sonucuna varılmak zorunluluğu vardır. Özellikle de kanun ve düzen, adalet ve barış üretiminin -sekizinci bölümde açıklanan nedenlerden dolayı devlet tarafından sağlanması gereken mallara en olası adaylar olarak düşünülen şeylerin- bile rekabetçi bir piyasada özel olarak sağlanması gerektiği sonucu çıkar. Bu, bilhassa, Belçika'lı ünlü iktisatçı G. De Molinari'nin daha 1849'da -klasik liberalizmin halen baskın ideolojik güç olduğu ve "ekonomist" ile "sosyalist" kavramlarının genelde (ve haklı olarak) zıt anlamlarda algılandığı bir devirde- formülleştirdiği sonuçtur.

Eğer politik ekonomide yerleşik bir doğru varsa o da şudur: Her durumda, tüketicinin maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılamaya hizmet eden tüm emtialar bakımından tüketicinin en menfaatine olan şey, iş gücü ve ticaretin özgür olmasıdır, çünkü özgür iş gücü ve ticaretin muhakkak ve daimi sonucu fiyatlardaki maksimum düşüştür. Ve şudur: ne olursa olsun herhangi bir emtianın tüketicisinin menfaatleri, her zaman üreticinin menfaatlerine galip gelir. O zaman, bu prensiplerin takip edilmesiyle şu kesin sonuca varmak mümkündür: Güvenlik üretimi de soyut olan bu malın (hizmetin) tüketicilerinin menfaatleri açısından, özgür rekabet kanunlarına maruz bırakılmalıdır. Bu nedenle: Hiçbir hükümetin, başka bir hükümeti, kendisiyle rekabete girmesini engelleme veya güvenlik tüketicilerinden, bu hizmet için sadece ve sadece kendisine gelmelerini isteme hakkı yoktur.[175]

175. G. de Molinari, Serbest Piyasa ve Güvenlik, Liber Plus Yayınları, İstanbul, 2016, syf. 3.

Ve kendisi, bu argüman hakkında şöyle bir yorumda bulunmuştur: "Ya bu mantıklı ve doğrudur, ya da ekonomi biliminin dayandığı prensipler geçersizdir."[176]

Görünüşe göre bu nahoş (tüm sosyalistler için tabii ki) sonuçtan kaçmanın tek bir yolu vardır: belirli bazı mallar için, birtakım özel nedenlerden dolayı yukarıdaki ekonomik muhakemenin uygulanamayacağını iddia etmek. Sözde kamu malı teorisyenlerinin ispatlamaya azmettikleri şey de işte budur.[177] Ancak biz, gerçekte bu tip özel malların ve özel nedenlerin var olmadığını, bilhassa da güvenlik üretiminin, ister ev, ister peynir, isterse sigorta olsun herhangi başka bir mal veya hizmet üretiminde olduğundan farklı bir problem arz etmeyeceğini göstereceğiz. Pek çok taraftarı olmasına rağmen, kamu malı teorisinin tamamı hatalıdır, muhakemesi göz boyayıcıdır, dahili tutarsızlıklar ve alakasız laflarla doludur, halkın ön yargılarına ve farazi inançlarına başvurur ve oynar, eder ancak herhangi bir bilimsel içerikten yoksundur.[178]

O halde, sosyalist iktisatçıların Molinari'nin sonucuna varmaktan kaçınmak için buldukları "kaçış yolu" ne gibi bir şeydir? Molinari'nin zamanından beri, farklı tipte bir ekonomik analizin uygulanabileceği bazı mallar olup olmadığı sorusuna olumlu cevap vermek git gide daha çok rastlanır hale gelmiştir. Aslına bakılırsa, günümüzde, kapitalist üretim düzeninin ekonomik

176. A.e., syf. 4.

177. Kamu malı teorisyenlerinin muhtelif yaklaşımları için krş. J. Buchanan and G. Tullock, The Calculus of Consent, Ann Arbor, 1962; J. Buchanan, The Public Finances, Homewood, 1970; ve The Limits of Liberty, Chicago, 1975; G. Tullock, Private Wants, Public Means, New York, 1970; M. Olson, The Logic of Collective Action, New York, 1965; W. Baumol, Welfare Economics and the Theory of the State, Cambridge, 1952.

178. Devamı için krş. M. N. Rothbard, Man, Economy and State, Los Angeles, 1970, syf. 883 ve sonrası; ve "The Myth of Neutral Taxation," bkz.: Cato Journal, 1981; W. Block, "Free Market Transportation: Denationalizing the Roads," bkz.: Journal of Libertarian Studies, 1979; ve "Public Goods and Externalities: The Case of Roads," bkz.: Journal of Libertarian Studies, 1983.

üstünlüğü gerçeğinin genellikle itiraf edildiği özel mallar ile, bunun genellikle reddedildiği kamu malları arasındaki ayrımın hayati önemine vurgu yapmayan tek bir ekonomi ders kitabı bulmak neredeyse imkansızdır.[179] Güvenliğin de içinde bulunduğu, belirli mal ve hizmetlerdeki tasarruf hakkının, bunların üretimini gerçekte finanse eden insanlarla sınırlandırılamayacak kadar özel bir karakteristiğinin olduğu söylenmektedir. Aksine, finansmanına katılmayan insanlar da bunlardan fayda sağlayabilirler. Bu tür mallar kamu malı ve hizmeti olarak adlandırılır (sadece gerçekte ödeme yapmış insanlara fayda sağlayan özel mal ve hizmetlerin aksine). Ve kamu mallarına has bu özellikten ötürü, piyasanın bunları ya hiç ya da en azından yeterli miktar ve kalitede üretemeyeceği, dolayısıyla telafi edici devlet müdahalesinin gerekeceği iddia edilmektedir.[180] Sözde kamu malları için farklı yazarlarca verilen örnekler oldukça çeşitlidir. Yazarlar çoğunlukla aynı mal ve hizmeti farklı sınıflandırarak, neredeyse hiçbir malın

179. Krş. örneğin, W. Baumol ve A. Blinder, Economics, Principles and Policy, New York, 1979, Bölüm 31.

180. Kamu malları lehinde sıklıkla kullanılan bir kriter de "rekabetçi olmayan tüketimdir." Genelde her iki kriter de örtüşüyormuş gibi görünmektedir: bedavacılar hariç tutulamıyorsa, rekabetçi olmayan tüketim mümkündür; ve hariç tutulabildiğinde de tüketim rekabetçi hale geliyormuş gibi görünür. Ama, kamu malı teorisyenlerinin öne sürdükleri üzere, bu örtüşme kusursuz değildir. Onlara göre, bedavacıların hariç bırakılması mümkün olsa bile, dâhil edilmeleri ek bir maliyetle bağıntılı olmayabilir (yani, bedavacılara izin verilmesinin marjinal maliyeti sıfırdır), ve söz konusu malın ek olarak izin verilen bedavacılar tarafından tüketilmesi, başkalarına ayrılan malların tüketiminde ille de bir azalmaya neden olmaz. Böyle bir mal da kamu malı olur. Ve hariç bırakma serbest piyasada uygulanacağından ve aksi takdirde sunulacakken, bu mal rekabetçi olmayan tüketim olarak herkesin hizmetine sunulamayacağından -bunun ek bir maliyet gerektirmemesine rağmen- devletçi-sosyalist mantığa göre bu, yani idealin altında bir tüketim, bir piyasa yetersizliğinin kanıtıdır. Dolayısıyla devlet bu tür malların sağlanması işini devralmalıdır (Bir sinema salonu, örneğin, yarı yarıya dolu olabilir, ve böylece ilave izleyicilere bedava izin verilmesi maliyetsiz" olabilir, onların da filmi izlemesi, para ödeyen izleyicileri etkilemeyebilir; bu yüzden sinema kamu malı olarak vasıflandırılır. Lakin, sinemanın sahibi, bedavacıların "maliyetsiz" olarak gösterimin keyfine varmalarına izin vermek yerine, hariç bırakmaya girişeceği için sinema salonları devletleştirilmeye uygun olacaktır.) Kamu mallarının rekabetçi olmayan tüketim bazında tanımlanmasının içerdiği çok sayıdaki yanılgı için krş. aşağıdaki not 12 ve 16.

sınıflandırılması hususunu ihtilafsız şekilde bırakmamışlardır.[181] Bu, tüm ayrımın hayali karakterinin açık bir belirtisidir. Yine de kamu malı olarak özel bir popüler statüye sahip bazı örnekler, finansmanına hiçbir katkıda bulunmamış olmasına rağmen, komşumun, evini yanmaktan koruyup bu şekilde benim itfaiye teşkilatımdan faydalanmasını sağlayan bir itfaiye; veya devriyelerin finanse edilmesine yardımcı olmamasına rağmen, etrafta dolaşarak olası hırsızları korkutup, komşumun mülkiyetinden uzak tutan polis teşkilatı; veya yapımı ya da bakımına bir kuruş bile katkıda bulunmayan gemilerin yollarını bulmasına yardımcı olan ve ekonomistlerin özellikle en sevdikleri örnek olan, deniz feneri.[182]

Kamu malları teorisinin tanıtımına ve kritik incelemesine devam etmeden önce, özel mallarla kamu malı arasındaki ayrımın, neyin özel olarak neyin devlet tarafından veya devlet yardımıyla üretilmesi gerektiğine karar verilmesinde ne kadar faydalı olduğunu araştıralım. En yüzeysel analiz bile, akla yatkın bir çözüm yerine, bu sözde kriteri kullanmanın, insanın başını belaya sokabileceğine işaret etmektedir. En azından ilk bakışta devlet tarafından sağlanan bazı mal ve hizmetler sahiden de kamu olarak nitelendirilebilir gibi görünürken, gerçekte devlet tarafından üretilen bu mal ve hizmetlerden kaç tanesinin kamu malı başlığı altında toplanabileceği kesinlikle bariz değildir. Demir yolları, posta hizmetleri, telefon, yollar ve benzerlerinin kullanımı, bunları gerçekte finanse eden kişilerle sınırlandırılabilir mallar gibi görünmekte ve dolayısıyla özel mallar gibi ortaya çıkmaktadır. Ve aynı durum çok boyutlu olan "güvenlik" malının pek çok yönü hususunda da geçerli gibi görünmektedir: Sigorta ettirile-

181. Bunun hakkında krş. W. Block, "Public Goods and Externalities," bkz.: Journal of Libertarian Studies, 1983.

182. Krş. örneğin, J. Buchanan, The Public Finances, Homewood, 1970, syf. 23; P. Samuelson, Economics, New York, 1976, syf. 160.

bilen her şey özel mal olarak nitelendirilmek zorundadır. Lakin bu yeterli değildir. Aynen devlet tarafından üretilen malların özel mallarmış gibi görünmesi gibi, pek çok özel olarak üretilen mallar da kamu malı kategorisine uyuyormuş gibi görünebilir. Komşularım benim bakımlı gül bahçemden açık bir şekilde faydalanırlar -bahçe işine hiç yardım etmeden görüntüsünden haz alabilirler. Aynı şey, benim mülkiyetim üzerinde yaptığım ama aynı zamanda komşu mülkiyetin değerini de artıracak her türlü iyileştirme için geçerlidir. Benimle aynı otobüste seyahat eden diğer yolcular, almamda bana yardımcı olmasalar da benim deodorantımdan faydalanırlar. Şapkasına para atmayanlar bile sokak çalgıcısının performansından faydalanabilirler. Ve benimle temasa geçen herkes, finansal bir katkıda bulunmadan, en sevimli insana dönüşme çabalarımdan faydalanabilir. Şimdi tüm bu mallar -gül bahçesi, mülkiyet iyileştirme, sokak müziği, deodorant, kişilik geliştirme- açıkça kamu malı karakteristiklerine sahipmiş gibi görünmesinden dolayı devlet tarafından veya devlet yardımıyla mı üretilmesi gerekir?

Özel üretilen kamu malı şeklindeki bu son örneklerin işaret ettiği gibi, kamu malı teorisyenlerinin bu malların özel olarak üretilemeyip devlet müdahalesi gerektirdiği teziyle ilgili çok ciddi bir hata vardır. Bunlar açık bir şekilde piyasa tarafından sağlanabilir. Ayrıca, tarihi kanıtlar bize, devletin şu anda sunmakta olduğu tüm bu sözde kamu mallarının geçmiş zamanlarda sahiden de özel girişimciler tarafından sağlandığını ya da günümüzde bazı ülkelerde halen sağlanmakta olduğunu göstermektedir. Örneğin posta hizmetleri bir zamanlar hemen her yerde özeldi; yollar özel olarak finanse edilmiştir ve bazen halen de edilmektedir; çok sevilen deniz fenerleri bile aslen özel girşimin eserleridir;[183] özel polis güçleri, detektifler ve hakemler halen mevcuttur; ve

183. Krş. R. Coase, "The Lighthouse in Economics," in: Journal of Law and Economics, 1974.

hastalara, fakirlere, yaşlılara, yetimlere ve dullara yardım, özel hayır kurumlarının geleneksel sahası olmuştur. Bu tür şeylerin saf piyasa sitemi tarafından üretilemeyeceği söylemi tecrübeyle yüzlerce kez yanlışlanmıştır.

Bunun dışında, neyin piyasaya bırakılıp neyin bırakılamayacağı hususunda karar vermek için, mallarda kamu-özel ayrımı yapmak başka zorluklar doğurur. Peki, örneğin, sözde kamu mallarının üretimi, başka insanlar için pozitif değil de negatif sonuçlar doğurursa veya bazıları için pozitif bazıları için negatif sonuç ortaya çıkarırsa ne olur? Ya evi benim itfaiye teşkilatım tarafından yanmaktan kurtarılan komşum (belki de fazladan sigorta yaptırdığı için) evinin yanmış olmasını dilemişse, veya komşum güllerden nefret ediyorsa, veya benimle yolculuk edenler, deodorantımın kokusunu iğrenç buluyorlarsa ne olacak? Bunlara ek olarak, teknolojik değişiklikler mevcut malların karakterini değiştirebilir. Örneğin, kablolu televizyonun geliştirilmesiyle birlikte, daha önce (görünüşte) kamu malı olan bir şey özel hale gelebilir. Ve mülkiyet kanunlarında -mülkiyet tahsisatıyla ilgili- yapılan değişiklikler de bir malın kamu-özel karakterinin değişmesi konusunda aynı etkiyi gösterebilir. Deniz feneri örneğin, ancak denizler kamuya ait (özele değil) kaldığı sürece kamu malıdır. Aynen saf kapitalist bir sosyal düzende olacağı üzere, okyanus parçalarının bireysel mülkiyet olarak edinilmesine izin verilseydi, o zaman, deniz feneri sadece belli bir alanı aydınlatabildiği için, ödemeyenleri hizmetlerden mahrum bırakmak açıkça mümkün hale gelirdi.

Biraz kabataslak seviyede yürütülen bu tartışmayı bırakıp kamu malı ile özel mal arasındaki ayrıma daha derinden bakıldığında, bunun tamamen hayali bir ayrım olduğu ortaya çıkacaktır. Özel mallarla kamu malı arasında var olan kesin hatlı bir ikiye ayrılma yoktur ve mevcut malların nasıl sınıflandırılacağı hususunda

bu kadar çok anlaşmazlık olabilmesinin esas nedeni de budur. Tüm mallar az veya çok kamu malıdır ve insanların değişen değerleri ve değerlendirmeleri, nüfus bileşimindeki değişimler ile birlikte özele/kamuya açık olma dereceleri bakımından değişebilir -ve sürekli olarak değişmektedir de. Hiçbirisi, hiçbir zaman, kesin olarak bu kategorilerden birine girmez. Bunun idrak edilebilmesi için, bir eşyayı mal yapan şeyin ne olduğunu tekrar hatırlamak yeterlidir. Bir şeyin mal sayılabilmesi için, o şeyin birisi tarafından yenilenemez olarak algılanıp o şekilde muamele görmesi gerekir. Başka bir deyişle, bir şey kendi başına mal sayılmayıp, o şey sadece algılayanın gözünde maldır. En azından bir şahsın subjektif olarak mal şeklinde değerlendirmediği hiçbir şey mal değildir. O zaman, mallar hiçbir zaman kendi başlarına -zira bir şeyi ekonomik bir mal olarak tanımlayabilecek fiziko-kimyasal bir analiz yoktur- mal sayılmadıkları için, malları ya özel ya da kamu malı olarak sınıflandıracak sabit ve objektif bir kriter olamayacağı açıktır. Kendi başına kamu malı veya özel mal diye bir şey olamaz. Bunların özel mal veya kamu malı olma karakteri, bunları mal olarak değerlendiren insan sayısının azlığına veya çokluğuna bağlı olmakla birlikte, bu malların özel veya kamu olma dereceleri bu değerlendirmeler değiştikçe değişir ve birden sonsuza kadar uzanır. Görünüşte tamamen özel eşyalar olan, evimin içi veya iç çamaşırımın rengi böylelikle başka birileri bunlarla ilgilenmeye başladığı anda kamu malı haline gelebilir.[184] Ve kamu malı gibi görünen, evimin dışı ve iş kıyafetlerimin rengi, başka insanlar ilgilerini kestikleri anda son derece özel mallar haline dönüşebilir. Dahası, her mal karakteristiğini tekrar tekrar değiştirebilir; hatta tamamen bu önemseme veya önemsememe durumundaki değişime bağlı olarak özel mal veya

184. Örneğin, W. Block'un çorapların kamu malı olması hususunda sunduğu ironik deliller için krş. "Public Goods and Externalities," bkz.: Journal of Libertarian Studies, 1983.

kamu malından, özel habis veya kamu habisine dönüşebilir. Hal böyleyse, alınan hiçbir karar, malların kamu veya özel olarak sınıflandırmasına dayandırılamaz.[185] Aslında, kimin neden fayda göreceğini ve dolayısıyla finansmanına katılması gerektiğini belirleyecek böyle bir karar, ancak her bireye her mal ile alakalı olarak, bunları pozitif veya negatif ve belki de ne ölçüde önemseyip önemsemediklerinin fiilen sorulmasıyla mümkün olabilir. (Ve bunların doğruyu söyledikleri nasıl bilinebilir?) Üstelik, bu tür değerlendirmelerdeki değişimlerin sürekli olarak gözlemlenmesi zorunlu hale gelir ve sonucunda herhangi bir şeyin üretimiyle alakalı herhangi bir kesin karar verilemez ve anlamsız bir teorinin neticesinde hepimiz çoktan ölmüş oluruz.[186]

Fakat tüm bu zorlukları göz ardı edip kamu malı-özel mal ayrımının tutarlı olduğu kabul edilse bile, bu argüman beklenen

185. Burada herhangi bir yanlış anlamaya mahal vermemek için, her bireysel üretici ve ortak karar alan her üreticiler birliği, herhangi bir anada, bir malı üretip üretmeme kararını malın özel veya kamu olma değerlendirmesine göre alabilir. Aslında, kamu mallarının özel olarak üretilip üretilmemesine karar verilmesi serbest piyasa çerçevesi içerisinde sürekli olarak yapılmaktadır. İmkansız olan, bir malın özel veya kamu olma derecesinin değerlendirmesine dayalı serbest piyasa işleyişi sonuçlarının gözardı edilip edilmeyeceğine karar vermektir.

186. Aslında, bu durumda, özel ve kamu malı arasındaki ayrım, sübjektivist öncesi ekonomik çağa geri dönüştür. Sübjektivist ekonomi bakış açısından objektif olarak özel veya kamu olarak kategorize edilebilecek bir mal yoktur. Bu, esasında, kamu malları lehindeki ikinci önerinin, yani, rekabetçi olmayan tüketime izin verilmesinin (krş. yukarıdaki not 6) suya düşmesinin de nedenidir. Zira, dışarıdaki bir gözlemci, ilave bir bedavacıya ücretsiz olarak izin verilmesinin sahiden de diğerlerinin bir maldan alacakları hazzı azaltıp azaltmayacağını nasıl bilebilir?! Açıkçası bunu objektif bir şekilde yapabilmenin bir yolu yoktur. Aslında, birinin sinemadan veya bir yolda araba sürmekten alacağı haz, salonda veya yollarda daha fazla insana izin verilmesi neticesinde pek tabii önemli ölçüde azalabilir. Yine, bunun öyle olup olmadığını ortaya çıkarılabilmek için kişi her bireye sorması gerekir -ve herkes hemfikir olmayabilir. (O zaman ne olacak?) Ayrıca, rekabetçi olmayan tüketime izin veren bir mal bile bedava mal olmayacağından, ilave bedavacılara izin verilmesinin neticesi olarak nihayetinde "kalabalıklaşma" meydana gelir, ve dolayısıyla uygun "sınırların" ne olacağı hususunda herkesin fikrinin alınması gerekir. Buna ek olarak, benim tüketimimin etkilenip etkilenmeyeceği, ücretsiz olarak izin verilen kişinin kim olduğuna da bağlıdır, dolayısıyla bu konuda da fikrimin alınması gerekir. Ve son olarak da herkes bu sorularla alakalı fikrini zaman içerisinde değiştirebilir. Bu yüzden bir malın, devlet (özelden ziyade) üretimi için aday olup olmayacağına karar vermek, aynen hariç tutulamama hususunda olduğu gibi, imkansızdır. (Ayrıca krş. aşağıdaki not 16).

kanıtları sunamaz. Ne kamu mallarının -ayrı bir mal kategorisi olarak var olduğu kabul edilerek- esasen neden üretildiği, ne de özel girişimden ziyade devletin bunları üretmesi gerektiği hususunda kesin nedenler ortaya konamaz. Yukarıda bahsedilen kavramsal ayrım ileri sürülerek, kamu malları teorisinin özünde söylediği şey şudur: Kamu mallarının, üretimine veya finansmanına katkıda bulunmamış insanlara olan pozitif etkisi, bunların arzulanan mallar olduğunun kanıtıdır. Lakin bunlar, aşikar bir şekilde, serbest ve rekabetçi bir piyasada hiç ya da en azından yeterli miktar ve kalitede üretilmez, çünkü bundan faydalanan herkes aynı zamanda üretimini mümkün kılacak finansal katkıda bulunmaz. Dolayısıyla (açık bir şekilde arzulanıp başka türlü üretilemeyecek olan) bu malların üretilebilmesi için devlet devreye girip üretimine yardımcı olmalıdır. Neredeyse bütün ekonomi ders kitaplarında (Nobel ödüllüler de dâhil[187]) rastlanan bu tür bir muhakeme, iki ayrı açıdan, tamamen temelsizdir.

Öncelikle, başka türlü üretilmeyecek kamu mallarını, devletin sağlamak zorunda olduğu sonucuna varabilmek için, muhakeme zincirine gizlice bir normun sokulması gerekir. Aksi takdirde, bazı malların kendine has karakteristiğinden dolayı üretilemeyeceği ifadesinden, bu malların üretilmesi gerektiği sonucuna asla varılamaz. Fakat, kendi sonuçlarını haklı çıkarmak için bir norma gerek duyulmasıyla birlikte, kamu malı teorisyenleri ekonomi biliminin pozitif ve wertfrei sınırlarını bariz bir şekilde terk etmişlerdir. Bunun yerine ahlak veya etik alanına geçmişlerdir, ve dolayısıyla kendileri açısından yaptıkları şeyi meşru kılıp üretmekte oldukları sonucu haklı çıkarabilmek için kognitif bir bilimdalı olan bir etik teorisi sunmaları beklenir. Fakat, kamu

187. Krş. P. Samuelson, "The Pure Theory of Public Expenditure," in: Review of Economics and Statistics, 1954; ve Economics, New York, 1976, Bölüm 8; M. Friedman, Capitalism and Freedom, Chicago, 1962, Bölüm 2; F. A. Hayek, Law, Legislation and Liberty, cilt 3, Chicago, 1979, Bölüm 14.

malı teorisi literatürünün hiçbir yerinde bu tip bir kognitif etik teorisine en ufak şekilde bile benzeyen bir şeye rastlamak mümkün değildir.[188] Dolayısıyla, kamu malı teorisyenlerinin, pozitif ekonomistler olarak var olan tüm prestijlerini, kendi yazılarında da işaret ettikleri üzere, herhangi bir otoritelerinin olmadığı mevzularda yaptıkları açıklamalarla kötüye kullandıkları daha en

188. Son yıllarda ekonomistler, özellikle de sözde Chicago Ekolü'ne dâhil olanları, artan oranda mülkiyet haklarının analizi ile ilgilenir olmuşlardır (krş. H. Demsetz, "The Exchange and Enforcement of Property Rights," bkz.: Journal of Law and Economics, 1964; ve "Toward a Theory of Property Rights," bkz.: American Economic Review, 1967; R. Coase, "The Problem of Social Cost," bkz.: Journal of Law and Economics, 1960; A. Alchian, Economic Forces at Work, Indianapolis, 1977, kısım 2; R. Posner, Economic Analysis of Law, Boston, 1977). Lakin, bu analizlerin etikle hiçbir alakası yoktur. Tam tersine, bunlar haklı çıkarılabilir etiksel prensiplerin oluşturulması yerine, ekonomik verimlilik kaygılarının geçirilmesi çabalarını temsil eder (bu tür girişimlerin eleştirisi hakkında krş. M. N. Rothbard, The Ethics of Liberty, Atlantic Highlands 1982, Bölüm 26; W. Block, "Coase and Demsetz on Private Property Rights," bkz.: Journal of Libertarian Studies, 1977; R. Dworkin, "Is Wealth a Value," bkz.: Journal of Legal Studies, 1980; M. N. Rothbard, "The Myth of Efficiency," bkz.: M. Rizzo (ed.), Time, Uncertainty, and Disequilibrium, Lexington, 1979). Nihayetinde, tüm verimlilik argümanları alakasızdır, çünkü var olan bir mülkiyet hakları tahsisatından kaynaklanan bireysel fayda veya zararı ölçmenin, tartmanın ve toplamanın keyfi olmayan bir yolu kesinlikle yoktur. Dolayısıyla, mülkiyet haklarını, "sosyal refahın" sözde maksimizasyonu bazında atayacak özel bir sistem öneren her girişim sözde-bilimsel bir aldatmacadır (özellikle bkz., M. N. Rothbard, 'Toward a Reconstruction of Utility and Welfare Economics," Center for Libertarian Studies, Occasional Paper No. 3, New York, 1977; ayrıca, L. Robbins, "Economics and Political Economy," in: American Economic Review, 1981).

K. Wicksell'i takiben J. Buchanan and G. Tullock'ın ekonomik politikalara rehber olarak tekrar tekrar önerdikleri "Oybirliği Prensibi"ni de (Finanztheoretische Untersuchungen, Jena, 1896) gerçek etiksel prensiplerle karıştırmamak gerekir. Bu prensibe göre sadece ittifak edilebilecek politik değişimler icra edilmelidir-ve bu kesinlikle kulağa hoş gelmektedir; fakat bu durumda, *mutatis mutandis*, herhangi bir değişim önerisi üzerinde oy birliğine varılamaması durumunda statükonun korunması gerektiğini de belirlemiş olur-ve bu çok daha az çekici bir görünüm sergiler, çünkü bu mülkiyet haklarının tahsisatı ile alakalı herhangi bir mevcut vaziyetin, ya başlangıç noktası olarak ya da sürdürülmesi gereken durum itibariyle meşru olması gerektiğini ima eder. Ancak, Kamu Tercihi (Public Choice) teorisyenleri, bu cüretkar iddiaları için gerekli olduğu şekilde, normatif bir mülkiyet hakları teorisi bazında bir mazeret sunamamışlardır. Dolayısıyla, oybirliği prensibi nihayetinde etiksel bir temelden yoksundur. Aslında, idrak edilebilir her statükoyu meşrulaştıracağı için, Buchanancıların en favori prensipleri ahlaki bir kriter olarak tamamen manasızdır (bunun hakkında ayrıca krş. M. N. Rothbard, The Ethics of Liberty, Atlantic Highlands, 1982, Bölüm 26; ve "The Myth of Neutral Taxation," bkz.: Cato Journal, 1981, syf.549 ve sonrası). İttifak prensibinden arta kalan ne varsa, Buchanan ve Tullock, yine Wicksell'ın önderliğinde, bunu da gerçekte bir "göreceli" ya da "yarım" ittifaka indirgeyerek feda etmişlerdir.

başından ifade edilmelidir. Ama belki de detaylı bir ahlaki teori ile desteklemeden, kazara doğru bir şeye rastlamışlardır? Kamu mallarının sağlanması için devletin yardım etme zorunluluğu ile alakalı yukarıda bahsedilen sonuca ulaşabilmek için gerekli olan norm açıkça formülleştirildiği anda bunun gerçeklerden ne kadar da uzak olduğu ortaya çıkacaktır. Yukarıdaki sonuca ulaşmak için gerekli norm şudur: belli bir mal veya hizmetin birilerine pozitif bir etkisi olmasına rağmen, başkaları finansmanına katılmadığı sürece, hiçbir surette veya belirli bir miktar ya da kalitede üretilemeyeceği bir şekilde kanıtlandığı anda, bu insanlara karşı, devlet marifetiyle doğrudan ya da dolaylı olarak agresif şiddet kullanılmasına izin verilir, ve bu insanlar gerekli finansal külfeti paylaşmaya zorlanabilir. Bu kuralın uygulanması neticesinde kaos doğacağını göstermek için fazla bir yoruma gerek yoktur, zira bu, canı çektiği anda herkesin herkese karşı saldırabileceği anlamına gelir. Ayrıca, normatif ifadelerin haklı çıkarılması problemi tartışmasından da (yedinci bölüm) yeteri kadar açık olacağı üzere, böyle bir normun hiçbir zaman hakkaniyetli bir norm olarak haklı çıkarılması mümkün değildir. Bu yönde fikir beyan etmek bu fikir lehinde mutabakat aramak için, norm ne söylerse söylesin, herkesin fiziksel bağımsız karar verme birimi olarak bütünlüğünün garanti edildiği önden varsayılmak zorundadır.

Fakat kamu malları teorisi sadece, içerisinde içerdiği kusurlu ahlaki muhakeme yüzünden yıkılmaz. Yukarıdaki argümanın içerdiği faydacı ekonomik muhakeme de bariz şekilde hatalıdır. Kamu malı teorisinin ifade ettiği gibi, gerçekten de kamu malının var olması olmamasından daha iyi olabilir, gerçi bunun ille de böyle olacağına dair *a priori* bir neden olmadığı (ki bu, kamu malı teorisyenlerinin muhakemesini o noktada sona erdirirdi) unutulmamalıdır. Zira devlet faaliyetlerinden iğrenen ve sözde

kamu mallarının devlet tarafından sağlanmasındansa hiç olmamasını tercih eden anarşistlerin varlığının açıkça mümkün olup sahiden de mevcut oldukları bilinmektedir![189] Her durumda, bu argüman şu ana kadar kabullenilmiş olsa bile, kamu mallarının arzulanır olduğu ifadesinden bunların bu yüzden devlet tarafından sağlanması gerektiği ifadesine atlanması inandırıcı olmaktan çok uzaktır, zira bu hiçbir surette kişinin karşı karşıya kaldığı tek seçenek değildir. Para veya diğer kaynaklar, olası alternatif kullanımlardan çekilmesi gerektiği için, sözde arzulanan kamu mallarının finanse edilmesi için, konuyla alakalı ve uygun tek soru, paranın harcanabileceği bu alternatif kullanımların (yani, muhtemelen alınabilecek fakat para kamu mallarına harcandığı için artık alınamayacak olan özel mallar) kamu mallarından daha değerli -daha acil- olup olmadığıdır. Ve bu sorunun cevabı son derece açıktır. Mutlak seviyesi ne kadar yüksek olursa olsun, tüketici değerlendirmeleri açısından kamu mallarının değeri, rekabet eden özel mallara göre göreceli olarak daha düşüktür, çünkü seçim tüketiciye bırakılsaydı (ve üzerilerine bir alternatif zorlanmasaydı) paralarını bariz olarak farklı şekilde kullanırlardı (aksi takdirde bir zorlamaya gerek kalmazdı). Bu, kamu mallarının sağlanması için kullanılan kaynakların israf edildiğini şüphe götürmez bir şekilde kanıtlamaktadır, zira bunlar tüketicilere en iyi ihtimalle ikincil önemde olan mal ve hizmetleri sağlamaktadır. Kısacası, özel mallardan açıkça ayırt edilebilen kamu mallarının varlığı kabul edilse ve belirli bir kamu malının faydalı olduğu varsayılsa bile, kamu malları gene de özel mallarla rekabet edecektir. Ve bunların daha acil olarak istenip istenmediği ve isteniyorsa bunun ne ölçüde olduğunu veya mutatis mutandis, bunları üretmenin, daha acil ihtiyaç duyulan özel malların

189. Bu argüman hakkında krş. M. N. Rothbard, "The Myth of Neutral Taxation," bkz.: Cato Journal, 1981, syf. 533. Bu arada, tek bir anarşistin varlığı dahi, ekonomik olarak meşru bir devlet faaliyetine kriter teşkil edecek Pareto optimalliğine yapılan tüm atıfları geçersiz kılar.

üretilmemesi veya daha az üretilmesi pahasına gerçekleşip gerçekleşmeyeceği ve gerçekleşiyorsa bunun ne ölçüde olduğunu belirlemenin bir tek yolu vardır: her şeyin serbestçe rekabet eden özel girişim tarafından sağlanmasına izin vermek. Dolayısıyla mantık, kamu malı teorisyenlerinin ulaştığı sonucun aksine, insanı, tüketicinin bakış açısından, sadece saf piyasa sisteminin bir kamu malının üretimi kararındaki akılcılığı temin edebileceği sonucunu kabul etmeye zorlar. Ve ancak saf kapitalist düzen altında, bir kamu malından ne kadar üretilmesi gerektiği (sahiden de üretilmesi gerekiyorsa) kararının rasyonel olduğu garanti edilebilir.[190] Farklı bir sonuca ulaşabilmek için gerçek anlamıyla

190. Esasında, dışlayamama kriteri ile tanımlanan kamu mallarına has sözde eşsiz karakter üzerine kurulan sosyalist-devletçi teorinin reddedilmesine götüren mantık silsilesinin aynısı, onun yerine bu mallar rekabetçi olmayan tüketim kriteri vasıtasıyla tanımlanırsa da geçerlidir. (yukarıdaki 6. ve 12. notları krş.) Evvela, rekabetçi olmayan tüketime izin veren malların, serbest piyasada mümkün olan en fazla tüketiciye sunulmayacağı ifadesinden, belirtilen biçimde sunulmalıdır normatif ifadesini türetebilmek için, bu teori de tamamen aynı şekilde, haklı çıkarılabilir bir etiğe ihtiyaç duyma problemi ile karşı karşıya kalacaktır. Dahası, faydacı düşünce mantığı da bariz şekilde yanlıştır. Kamu malı teorisyenlerinin yaptığı gibi, rekabetçi olmayan tüketime sıfır marjinal maliyet ile izin veren malların istifadesinden bedavacıları hariç bırakan serbest piyasa uygulamasının sosyal refahta idealin altındaki bir seviyeyi işaret ettiği ve dolayısıyla telafi edici devlet müdahalesi gerektiği yönünde mantık yürütmek, birbiriyle alakalı iki noktada hatalıdır. Öncelikle, maliyet subjektif bir kategoridir ve hiçbir zaman dışarıdaki herhangi bir gözlemci tarafından objektif olarak ölçülemez. Dolayısıyla, ilave bedavacılara maliyetsiz olarak izin verilebilir söylemi kesinlikle kabul edilemez. Aslına bakılırsa, daha fazla tüketiciye ücretsiz olarak izin verilmesinin subjektif maliyeti sahiden de sıfır olsa, söz konusu malın özel sahip-üreticisi buna zaten izin verirdi. Etmiyorsa, bu, tam tersine maliyetlerin kendisi için sıfır olmadığını gösterir. Bunun sebebi, izin vermesinin diğer tüketicilerin elde edecekleri memnuniyeti azaltacağı ve böylelikle ürünün fiyatının azalma eğilimi göstereceğine dair inancı olabilir; veya kendisinin sadece, örneğin benim, kapasitesinin altında kullandığım oturma odamın, rekabetçi olmayan tüketim için kendi kendilerini davet eden misafirlere sunulması önerisine karşı çıkmam gibi, davetsiz bedavacılardan hoşlanmaması olabilir. Her durumda, ne sebepten olursa olsun, maliyet sıfır olarak kabul edilemeyeceği için, belli malların ücretsiz olarak sunulmamasından bir piyasa yetersizliği olarak bahsedilmesi yanlıştır. Öte yandan, eğer sözde rekabetsiz tüketime izin veren malların devlet tarafından ücretsiz olarak sağlanmasına izin verilmesi yönündeki kamu malı teorisyenlerinin önerileri kabul edilecek olursa, refah kayıpları sahiden de kaçınılmaz hale gelir. Bu kriteri sağlayan şeyin belirlenmesi hususundaki aşılamaz külfetin yanı sıra, her zamanki gibi tüketicilerin gönüllü alımlarından bağımsız devlet, ilk önce aynı derecede çözümsüz, kamu malından ne miktarda sunulacağının rasyonel şekilde belirlenmesi problemi ile yüz yüze kalacaktır. Açıkçası, kamu malları bile bedava mallar olmayıp, bazı kullanım seviyelerinde

Orwell'ci boyutlarda anlam+bilimsel bir devrimden daha azı yeterli gelmez. Ancak, birinin "hayır"ının aslında "evet" anlamına geldiğini, "bir şeyin satın alınmaması" aslında o şeyi "satın almayan insanın, satın almamak yerine yapmayı tercih ettiği şey" anlamına geldiği, "gücün" aslında "özgürlük" olduğu, "sözleşme yapmamanın" aslında "sözleşme yapmak" anlamına gelmesi vesaire gibi yorumlanmasına razı olunması durumunda kamu malı teorisyenlerinin ana fikri "kanıtlanabilir."[191] Fakat bu du-

---

"kalabalıklaşmaya" maruz olduğundan devlet için bir durma noktası yoktur, çünkü her arz seviyesi için hariç bırakılması gereken ve daha büyük bir arzla bedavacılığın keyfine varabilecek kullanıcılar halen mevcut olmaya devam edecektir. Fakat bu problem mucizevi bir şekilde çözülmüş olsa bile her durumda rekabetçi olmayan tüketim için ücretsiz olarak dağıtılan kamu mallarının üretim ve işletme (mecburen şişirilmiş) maliyeti vergilerle ödenmesi gerekir. Ve bu durum da yani, bedavacıların faydalanabilmesi için tüketicilerin zorlanması gerçeği, tüketicilerin bakış açısından bu kamu mallarının da değerinin, artık edinemeyecekleri rekabetçi özel malların değerine göre daha alt mertebede olduğunu herhangi bir şüpheye mahal bırakmayacak şekilde bir kez daha ispatlamaktadır.

191. Orwell'ci lastikli söz mefhumunun en meşhur modern savunucuları J. Buchanan ve G. Tullock'tur (krş. bunların yukarıda not 3'te bahsedilen çalışmaları). Hükümetin kuruluşunun, herkesin onun zorlayıcı güçlerine itaate, diğer herkesin de buna aynı şekilde maruz kaldığı anlayışıyla, "kavramsal olarak razı olduğu" bir "anayasal mukaveleye" dayandığını iddia ederler. Dolayısıyla, hükümet sadece görünüşte zorlayıcı olup gerçekte gönüllüdür. Bu garip argümana karşı birkaç aşikar itiraz vardır. Öncelikle, herhangi bir anayasanın herhangi bir zamanda ilgili herkes tarafından gönüllü olarak kabul edildiği iddiasına dair hiçbir ampirik kanıt yoktur. Daha kötüsü, tüm insanların kendilerini gönüllü olarak baskı altına almaları fikri, aynen çelişki prensibinin reddedilmesinin tasavvur edilemeyeceği gibi, kesinlikle tasavvur edilemez. Zira, gönüllü zorlama gerçekten gönüllüyse, o zaman kişinin anayasaya itaatini feshetmesinin de mümkün olabilmesi gerekir ve devlet gönüllü olarak katılınan bir kulüpten başka bir şey olmaz. Fakat, eğer kişinin "devleti yok sayma hakkı" yoksa -ve kişinin bu hakkının olmaması, tabii ki bir devletin, kulüp ile karşılaştırıldığında, karakteristik işaretidir- o zaman, kişinin devlet zorlamasını gönüllü olarak kabullendiği iddiası mantıksal olarak kabul edilemez. Ayrıca, tüm bunlar mümkün olsa bile, anayasal mukavelenin sadece anayasayı ilk imzalayanların dışındaki herhangi birini bağladığı iddia edilemez.

Nasıl olur da Buchanan ve Tullock bu tür abes fikirlerle ortaya çıkarlar? Anlam-bilimsel bir hile ile. Orwell öncesi konuşmalarda "tasavvur edilemez" ve "mutabakatsızlık" anlamına gelen şeyler onlar için "kavramsal olarak mümkün" ve "kavramsal mutabakat" anlamındadır. Bu türdeki oradan oraya sıçrayan muhakemenin en öğretici kısa bir uygulaması için krş. J. Buchanan, "A Contractarian Perspective on Anarchy," bkz.: Freedom in Constitutional Contract, College Station, 1977. Buradan (syf. 17) öğreniyoruz ki saatte 55 millik sürat sınırının kabul edilmesi bile muhtemelen gönüllüdür (Buchanan tam olarak emin değildir), zira en nihayetinde bu hepimizin anayasayı kavramsal olarak kabul etmemize dayanır, ve aynı Buchanan aslında devletçi olmayıp gerçekte bir anaşisttir (syf. 11).

rumda bir şey söyledikleri zaman kastetmeye çalıştıkları şeyi mi kastettiklerinden yoksa aslında tam tersini mi kastettiklerinden ya da belirli bir içeriği olmayıp sırf gevezelik babında hiçbir şey kastetmediklerinden nasıl emin olabiliriz? Olamayız! Dolayısıyla M. Rothbard, kamu malı ideologlarının, kamu mallarının üretilmemesi veya miktar ya da kalite bakımından "yetersiz" üretilmesinden ötürü, sözde piyasa yetersizliğinin varlığını ispatlama gayretleri hakkındaki yorumlarında tamamen haklıdır. Der ki "...bu tür bir görüş, ekonomi biliminin serbest piyasa faaliyetlerinin her zaman optimum olduğunu ileri sürmesi hususunu tamamen yanlış anlamıştır. Bu bir ekonomistin şahsi etik görüşü açısından değil, tüm katılımcıların serbest ve gönüllü faaliyetleri ve tüketicilerin serbestçe ifade ettikleri ihtiyaçlarının karşılanması açısından optimumdur. O yüzden, hükümet müdahalesi, her zaman ve mutlaka böyle bir optimumdan sapacaktır."[192]

Sahiden de piyasa yetersizliğini sözde ispat eden bu argümanlar, açıkça absürt olmaktan başka bir şey değildir. Teknik jargon maskeleri çıkarıldığında tüm ispat ettikleri şey şudur: yenilenemez damgalanmış şartlar üzerine empoze edilmiş saldırmazlık prensibi ile de karakterize edildiği üzere, piyasa mükemmel değildir, ve böylece ancak saldırganlığa izin verildiğinde üretilecek belirli mal ve hizmetler üretilmez. Evet, doğru. Fakat hiçbir piyasa teorisyeni bunu zaten hiçbir zaman inkar etmeye kalkmaz. Lakin, ki bu belirleyicidir, piyasanın bu "kusuru" gerek iktisadi gerekse ahlaki açıdan savunulabilirken, kamu malı teorisyenlerinin propagandasını yaptıkları piyasaların sözde "mükemmeliyeti" savunulamaz.[193] Devletin şu anda yürütmekte olduğu kamu

192. M. N. Rothbard, Man, Economy and State, Los Angeles, 1970, syf. 887.

193. Her şeyden önce, J. M. Keynes ("The End of Laissez Faire," bkz.: J. M. Keynes, Collected Writings, London 1972, cilt. 9, syf. 291) tarafından aşağıda yapılan devletçi-müdahaleci argümanların geçerliliği her değerlendirdiğinde şu akılda tutulmalıdır: "Devletin en önemli gündemi, özel bireylerin zaten yerine getirmekte olduğu aktivitelerle alakalı değil, bireyin çemberinin dışında kalan fonksi-

mallarını sağlama faaliyetini sona erdirmesinin, mevcut sosyal yapı ve servet dağılımında bazı değişimleri gerektireceği de doğrudur. Ve böyle bir yeniden düzenleme, bazı insanlar için elbette zorluklar getirecektir. Aslına bakılırsa, devlet fonksiyonlarının özelleştirilmesi politikasına karşı, bu politika neticesinde toplam sosyal servet uzun vadede gelişecek olmasına rağmen, geniş çaplı bir kamuoyu tepkisi olmasının asıl nedeni budur. Ancak bu gerçek, tabii ki piyasaların yetersizliğini gösteren geçerli bir argüman olamaz. Eğer adamın birine başkalarının kafasına vurma izni verilmişken şimdi bu alışkanlığına devam etmesine müsaade edilmezse elbette ki rencide olacaktır. Fakat bunun, eski (vurma) kurallarını sürdürmesi için geçerli bir bahane olarak kabul edilmesi zordur. O kişi zedelenmiştir, fakat onun zedelenmesi, başka tüketicilerin adil bir şekilde edindikleri ve tasarrufları altında bulunan araçlarla istediklerini gönüllü olarak satın almalarına ne hususlarda izin verilmeyeceğinin belirlenmesi hakkının bazı tüketicilerin elinde olduğu bir sistemin yerine, her tüketicinin neyin ne miktarda üretileceğini belirlemede eşit hakka sahip olduğu bir sosyal düzenin konması anlamına gelir. Ve böyle bir değişiklik, gönüllü tüketiciler kapsamındaki her tüketicinin bakış açısından elbette ki tercih edilecektir.

O zaman, mantıksal muhakemenin gereği olarak, Molinari'nin yukarıda bahsedilen ve tüketicilerin yararına olması için tüm mal ve hizmetlerin piyasa tarafından sağlanması gerektiğini iddia ettiği sonuç kabul edilmek zorundadır.[194] Kapitalizmin ekonomik

---

yonlarla, devlet almazsa hiç kimse tarafından alınamayacak kararlarla alakalıdır. Hükümet açısından yapılması gereken önemli şey bireylerin halihazırda yapmakta olduğu şeyleri biraz daha iyi ya da kötü yapmak değil: hiç yapılmayan şeyleri yapmaktır." Bu mantık sadece düzmece gibi görünmekle kalmaz, gerçekten de düzmecedir.

194. Bazı liberteryen minarşistler, piyasanın varlığının ortak bir kanunlar bütününün kabul edilmesini ve uygulanmasını önden varsaydığına ve dolayısıyla devletin tekelci hâkim ve kanun uygulayıcısı olarak kabul edilmesi fikrine karşı çıkar. (Krş., örneğin, J. Hospers, Libertarianism, Los Angeles, 1971; T. Machan, Human Rights and Human Liberties, Chicago, 1975.) Burada, piyasanın kendi

üstünlüğü genel tezi üzerinde iyileştirme yapılmasını zorunlu kılan ve bariz olarak ayırt edilebilir olan mal kategorilerinin mevcudiyeti sadece hatalı olmakla kalmaz; mevcut olsalar bile, özel mallarla mütemadiyen rekabet içerisinde olduklarından, bu sözde kendine has kamu mallarının özel girişim tarafından üretilemeyeceği ile ilgili özel bir neden yoktur. Aslında, kamu malı teorisyenlerinin tüm propagandalarına rağmen, piyasaların devlete nazaran daha verimli olduğu, giderek artan sayıdaki sözde kamu malı ile alakalı olarak fark edilmiştir. Her gün karşı karşıya kalınan tecrübeler ışığında, bu mevzularda ciddi olarak çalışan neredeyse hiç kimse günümüzde piyasaların posta servislerini, demir yollarını, elektriği, telefonu, eğitimi, parayı, yolları, vesaireyi devletten daha etkili bir biçimde, yani, tüketicilerin zevkine daha uygun şekilde üretebileceğini inkar edemez. Yine de insanlar belli bir sektörde mantığın gerektirdiği şeyi kabul etmekten genellikle çekinirler: güvenliğin sağlanması alanında. Dolayısıyla, bu bölümün kalan kısmında, kapitalist ekonominin bu hususi alandaki üstün işleyişi açıklanacaktır -mantıksal kanıtlarının halihazırda sunulmuş olup, analize bazı ampirik malzemelerin eklenmesi ve kendi çapında bir problem olarak irdelenmesiyle

---

işleyişinin altında yatan kuralların kabul edilmesini ve uygulanmasını önden varsaydığı kesinlikle doğrudur. Fakat buradan bu vazifenin tekelci bir kuruma emanet edilmesi gerektiği sonucu çıkmaz. Aslında, ortak bir dil veya işaret sistemi de piyasa tarafından önden varsayılır; fakat bundan dolayı hükümetin dil kurallarına uyulduğunu garanti etmesi gerektiği sonucuna varmak pek de ikna edici değildir. O zaman, aynen dil sisteminde olduğu gibi piyasa davranışı kuralları da kendiliğinden meydana gelir ve şahsi menfaat "görünmez eli" tarafından uygulanabilir. Ortak konuşma kurallarına riayet etmeden, insanlar haberleşmenin sağladığı avantajlardan faydalanamazlar ve ortak davranış kurallarına riayet etmeden insanlar iş bölümüne dayalı mübadele ekonomisinin daha yüksek üretkenliğinden gelen imtiyazlardan yararlanamazlar. Üstelik, yedinci bölümde gösterdiğim üzere, herhangi bir hükümetten bağımsız şekilde, piyasanın kurallarının *a priori* olarak adil olduğu savunulabilir. Ayrıca, bu bölümün sonucunda iddia edeceğim gibi, olabilecek en yüksek derecedeki mutabakatı kapsayan davranış kurallarının detaylandırılması ve icra edilmesi için olabilecek en büyük baskıyı oluşturacak şey, tam anlamıyla rekabetçi bir kanun yönetimi ve kanun uygulamasıdır. Ve tabii ki tam da bunu yapacak kurallar, *a priori* muhakemenin, münakaşanın ve münakaşa neticesindeki mutabakatın mantıksal olarak mecburi ön-varsayımı olarak oluşturduğu kurallardır.

birlikte daha ikna edici hale getirilecek bir üstünlük.[195]

Peki, tekelci olmayan rekabetçi bir güvenlik sağlama sistemi nasıl çalışır? Daha en başından açıkça belirtilmelidir ki bu soruyu cevaplarken saf mantıksal analiz sahası terk edilecek ve dolayısıyla cevaplar kesinlikten ve kamu malları teorisinin geçerliliği hakkındaki açıklamalarda bulunan itiraz kabul etmez karakterden yoksun olacaktır. Karşı karşıya kalınan problem, piyasanın hamburger üretimi problemini nasıl çözeceği sorusunu sormakla birebir benzeşir, özellikle de hamburger üretimi bugüne kadar münhasıran devlet tarafından sağlanmışsa. Dolayısıyla hiç kimsenin geçmiş tecrübelerden faydalanma şansı yoktur. Sadece farazi cevaplar formülleştirebilir. Hiç kimsenin hamburger endüstrisinin kesin yapısını bilmesine imkan yoktur -rekabet eden

195. Bu arada, kişiyi, güvenliğin özel işletme tarafından üretilmesinin tüketici memnuniyeti problemine karşı ekonomik açıdan en iyi çözüm olması fikrini kabul etmeye zorlayan mantığın aynısı, kişiyi, ahlaki-ideolojik görüşler söz konusu olduğu sürece, politik klasik liberalizm teorisini terk edip, (oradan) liberteryenlik teorisi ya da bireysel mülkiyet anarşizmi yönünde küçük fakat belirleyici adımı atmaya zorlar. Bu yüzyıldaki başlıca temsilcisi L.v. Mises olan klasik liberalizm, doğal mülkiyet teorisinin temel kurallarına dayalı bir sosyal sistemi savunur. Ve bunlar liberteryenlığın da savunduğu kurallardır. Fakat klasik liberalizm daha sonra bu kanunların tekelci bir kurum (devlet, hükümet) tarafından uygulanmasını ister -yani, ilgili hizmetleri sağlamak için, münhasıran tüketicilerin gönüllü ve sözleşmeden doğan desteklerine dayalı olmayıp, bunun yerine kendi gelirini, yani güvenlik üretimi alanındaki işini yapabilmek için, tüketicilere zorla konan vergileri tek taraflı olarak belirleme hakkına sahip bir kurum. Şimdi, bu her ne kadar makul gibi görünse de tutarsız olduğu çok açıktır. Ya doğal mülkiyet teorisinin prensipleri geçerlidir, ki bu durumda imtiyazlı tekelci olan devlet ahlak dışıdır, veya saldırı -kaynak edinimi için gücün ve sözleşme dışı araçların kullanımı- üzerine ve etrafında kurulan işletmeler geçerlidir, ki bu durumda da teori bir kenara atılmalıdır. Tabii ki eğer, kişi, hem doğal mülkiyet teorisi, hem de devletin agresif şiddet hakkından daha temel bir prensibi, bunların geçerli oldukları alanlarla alakalı kendi sınırlamaları ile birlikte, her ikisinden de mantıksal olarak türetemediği sürece, her iki iddianın da doğru olduğunu kabul edip tutarsız olmamak imkansızdır. Ancak liberalizm böyle bir prensibi hiçbir zaman sunamamıştır, sunması da mümkün değildir, zira, yedinci bölümde de gösterdiğim üzere, herhangi bir şey lehinde münakaşa edebilmek, kişinin saldırıdan muaf olma hakkını önden var sayar. Doğal mülkiyet teorisinin ahlaki açıdan geçerli prensipler olduğuna, üstü kapalı olarak geçerliliğini kabul etmeden münakaşa yoluyla karşı çıkılamayacağı gerçeğinin ışığında, mantığın da zorlamasıyla, kişi, liberalizmi terk edip onun daha radikal çocuğunu kabul etmeye mahkumdur: Liberteryenlik, güvenlik üretiminin de özel işletmeler tarafından yürütülmesini talep eden, saf kapitalizm felsefesi.

kaç şirket meydana gelir, bu endüstrinin diğerleri ile karşılaştırıldığında önemi nedir, hamburgerler neye benzer, piyasada farklı kaç tip hamburger ortaya çıkar ve belki de talep eksikliğinden tekrar kaybolur vesaire gibi. Hiç kimse, zaman içerisinde meydana gelecek ve aynı hambuger endüstrisinin yapısını etkileyecek şartların ve değişimlerin tamamını bilemez -çeşitli tüketici gruplarındaki talep değişimi, teknolojideki değişim, endüstriyi doğrudan veya dolaylı etkileyen çeşitli mallardaki fiyat değişimi gibi. Tüm bunların, güvenliğin özel üretimi sorusuna gelindiğinde de farklı olmayacağı vurgulanmalıdır. Fakat bu, hiçbir şekilde, bu mevzuda kesin hiçbir şey söylenemeyeceği anlamına gelmez. Dünyaya şu anki haliyle bakıldığında az çok gerçekçi olduğu bilinen ve bazı genel şartlar dahilinde güvenlik hizmetlerine mevcut bir talebin var olduğunu farz edersek söylenebilecek ve söylenecek şeyler, farklı sosyal düzenler altında, içerisinde çalışmak zorunda oldukları farklı yapısal kısıtlamalarla karakterize edilecek olan güvenlik üretiminin, ne şekilde farklı tepkiler vereceğidir.[196] İlk önce devlet tarafından tekelci şekilde yürütülen güvenlik sağlama işinin detaylarını analiz edelim, zira bu durumda en azından, ulaşılan sonuçların geçerliliğiyle alakalı olarak mevcut olan kanıtlardan bolca faydalanıp, daha sonra da bunları böyle bir sistemin tekelci olmayan bir sistemle yer değiştirmesi durumunda beklenebilecek şeylerle karşılaştırılmasına dönülebilir.

Güvenlik bir kamu malı olarak düşünülse bile, yenilenemez kaynakların tahsisinde başka mallarla rekabet etmek zorundadır. Güvenliğe harcanan şey artık tüketici memnuniyetini artırabile-

196. Rekabetçi güvenlik üretimi problemi üzerine krş. G. de Molinari, Serbest Piyasa ve Güvenlik, Liber Plus Yayınları, İstanbul, 2016. M. N. Rothbard, Power and Market, Kansas City, 1977, Bölüm 1; ve For A New Liberty, New York, 1978, Chapter 12; ayrıca: W.C. Wooldridge, Uncle Sam the Monopoly Man, New Rochelle, 1970, Bölümler 5-6; M. and L.Tannehill, The Market for Liberty, New York, 1984, kısım 2.

cek başka mallara harcanamayacaktır. Dahası, güvenlik homojen tek bir mal olmayıp, daha ziyade pek çok hal ve ögeden oluşur. Sadece engelleme, tespit ve zorlama unsurları yoktur, aynı zamanda hırsızlardan, tecavüzcülerden, çevreyi kirletenlerden, doğal felaketlerden vesaire korunma hususları vardır. Ayrıca, güvenlik "tek parça" halinde üretilmeyip, marjinal birimler halinde de sağlanabilir. Bunlara ek olarak, farklı insanlar, şahsi karakterlerine, farklı güvensizlik faktörleriyle ilgili geçmiş tecrübelerine ve yaşamakta oldukları yer ve zamana bağlı olarak güvenliğe hem bir bütün olarak hem de bu bütünün faklı unsurları bakımından farklı değerler yüklerler.[197] Peki, ki burada artık yenilenemez kaynakların rakip kullanımlara tahsis edilmesi temel ekonomik problemine dönüyoruz, devlet -sadece gönüllü katkılar ve ürünlerinin satışından değil de daha ziyade kısmen ve hatta tamamen vergilerle finanse edilen bir organizasyon- ne kadar güvenlik üreteceğine, sayısız boyutlarının her birinden kime ve nerede, neyi ne miktarda sağlayacağına nasıl karar verir? Bunun cevabı, bu sorulara karar verecek rasyonel bir yolunun olmadığıdır. Tüketicilerin bakış açısından, devletin güvenlik taleplerine vereceği karşılığın, dolayısıyla, keyfi olduğu şeklinde değerlendirilmek zorundadır. Bir polis ve bir hâkime mi ihtiyacımız var, yoksa her birinden 100.000'er adet mi? Aylık ücretleri 100 Dolar mı olsun 10.000 Dolar mı? Sayıları ne olursa olsun, var olan polisler yollarda devriye gezmek için mi, hırsızları yakalamak için mi, çalınan malları geri almak için mi yoksa fahişelik, uyuşturucu kullanımı, kaçakçılık gibi kurbansız suçlara casusluk yapmak için mi daha çok zaman harcamaları gerekir? Ve hâkimler, boşanma davalarına mı, trafik ihlallerine mi, dükkan hırsızlığına mı, cinayete mi yoksa kartelleşmeyi engelleme davalarına mı daha çok zaman ve enerji harcamalıdırlar? Açıkçası, tüm bu sorular bir şe-

197. Krş. M. Murck, Soziologie der oeffentlichen Sicherheit, Frankfurt/M., 1980.

kilde cevaplanmak zorundadır, çünkü yenilenemezlik problemi var olduğu ve Cennet Bahçesi'nde yaşamadığımız sürece bir şeye harcanan zaman ve para başka bir şeye harcanamaz. Devlet de bu soruları cevaplamak zorundadır, ama ne yaparsa yapsın, bunu kâr ve zarar kriterine maruz kalmadan yapar. Bu yüzden faaliyetleri keyfidir, ve dolayısıyla tüketiciler açısından illa ki sayısız müsrif tahsisat hataları içerecektir.[198] Devlette çalışan ve tüketici isteklerinden büyük ölçüde bağımsız olan güvenlik sağlayıcıları bunun yerine, herkesin bildiği, gibi kendi istediklerini yaparlar. Herhangi bir şey yapmaktansa amaçsızca ortalıkta dolaşırlar, ve çalıştıklarında da en basit olanı yapmayı veya tüketiciye hizmet etmek yerine güç kullanabilecekleri yerlerde çalışmayı tercih ederler. Polis memurları çoğunlukla arabalarla dolaşır, önemsiz trafik ihlalleri hususunda zorluk çıkarır, pek çok insanın (yani, katılımcı olmayanların) sevmediği, fakat doğrudan etkilenmedikleri için mücadelesine para harcamayı da istemeyeceği kurbansız suçların araştırılması için büyük paralar harcarlar. Ama tüketicinin en acil olarak isteyeceği şeylerle ilgili -ciddi suçların (yani, kurban yaratan suçlar) engellenmesi, sert suçluların tespit edilip etkin şekilde cezalandırılması, çalıntı malların yerine konması, suç mağdurunun saldırgan tarafından tazmin edilmesinin temin edilmesi gibi- hususlarda, bütçeden git gide daha çok pay almalarına rağmen, herkesin bildiği gibi etkisizdirler.

Dahası, ki burada tekrar düşük ürün kalitesi (mevcut tahsisatlar dahilindeki) problemine dönüyorum, devlette çalışan polis ve hâkimler ne yaparlarsa yapsınlar (mecburen keyfi olarak, tabii ki) gelirleri öyle ya da böyle tüketicilerin ilgili hizmetler karşısındaki değerlendirmelerinden bağımsız olduğundan, kötü bir şekilde yapma temayülünde olacaklardır. Dolayısıyla polis keyfi-

198. Demokratik olarak kontrol edilen tahsisat kararlarındaki eksiklikler üzerine krş. yukarıdaki, Bölüm 9, n. 4.

yeti ve gaddarlığı ile birlikte hukuki süreçte bir yavaşlık gözlenir. Dahası, ne polisin ne de hukuk sisteminin tüketiciye, içerisinde, belli bir durumda nasıl bir sürecin harekete geçirilmesinin beklenebileceği hususundaki şartların tartışmasız bir şekilde ortaya konduğu hizmet sözleşmesini bir nebze olsun andıran bir şey sunmamaları da oldukça dikkat çekicidir. Aksine, her ikisi de zamanla prosedür kurallarını keyfi olarak değiştirmelerini sağlayacak akdi bir boşluk içerisinde çalışmaktadır, ki bu da gerçekten tuhaf olan ve bir tarafta polis ve hâkimler diğer tarafta ise özel vatandaşlar arasındaki ihtilafların çözümlenmesini üçüncü bağımsız bir tarafa devretmek yerine, ihtilaftaki taraflardan birinde -hükümette- çalışan başka bir polis veya hâkime devredilmesi gerçeğini açıklar.

Üçüncüsü, devlet tarafından işletilen hapishaneler şöyle dursun, bir polis karakolu veya mahkeme dahi gören herkes, bize güvenlik sağlamak amacıyla kullanılan üretim faktörlerinin aşırı kullanıldığıyla, kötü bakıldığıyla ve pislik içerisinde bulunduğuyla ilgili gerçeğin ne kadar doğru olduğunu bilir. Onlar açısından, gelirlerini sağlayan tüketicilerin memnun edilmesi için bir neden yoktur. Ve eğer, istisnai olarak bunun tersinin geçerli olduğu durumlarda bile, benzer bir özel işletmeyle karşılaştırıldığında, bu ancak çok daha yüksek bir maliyetle mümkün olabilir.[199]

Şüphesiz ki tekelci güvenlik üretimi sisteminin tabiatından kaynaklanan bu problemler, güvenlik hizmetleri için var olan talebin rekabetçi bir piyasa tarafından karşılandığı anda, üreticilerin tamamen farklı olacak teşvik yapısıyla birlikte, oldukça hızlı bir şekilde çözülür. Bu, güvenlik problemine "mükemmel"

199. Molinari şöyle özetler (Serbest Piyasa ve Güvenlik, Liber Plus Yayınları, İstanbul, 2016.: "Eğer ...tüketici istediği yerden güvenlik satın almakta özgür değilse, derhal keyfiyete ve kötü yönetime adanmış koca bir meslek kolunun açıldığını görürsünüz. Adalet yavaş ve masraflı hale gelir, polis can sıkıcı olur, bireysel özgürlüklere artık saygı gösterilmez, güvenliğin fiyatı yolsuzluklarla şişirilir ve iktidara ve şu veya bu tüketici sınıfına göre eşit olmayan şekilde bölüştürülür."

bir çözüm bulunur demek değildir. Hırsızlıklar ve cinayetler olmaya devam edecektir; ve ne çalınan malların tamamı geri alınacak, ne de bütün katiller yakalanacaktır. Fakat tüketici değerlendirmeleri bazında durum, insan doğasının izin verdiği ölçüde iyileşecektir. Öncelikle, ortada rekabetçi bir sistem olduğu sürece, yani, güvenlik hizmeti sağlayıcıları, pek çoğunun muhtemelen bir güvensizlik ya da saldırının gerçekte "vuku bulmasından" önce mutabık kalınan bir hizmet veya sigorta sözleşmesi şeklini alacağı gönüllü alımlara bağlı olduğu sürece, hiçbir üretici, tüketicilerce algılanan ürün ya da hizmetin kalitesini geliştirmeden gelirini artıramaz. Ayrıca, bir bütün olarak ele alındığında, tüm güvenlik sağlayıcıları, her ne sebepten olursa olsun, tüketiciler sahiden de güvenliği diğer mallardan daha yüksek olarak değerlendirip, böylelikle güvenlik sağlanmasının hiçbir zaman ve hiçbir yerde, rekabetçi bir özel mal üretimindeki örneğin peynir üretimindeki bir azalma ya da üretmeme pahasına gerçekleşmeyeceğini garanti etmedikleri sürece, hususi endüstrilerini güçlendiremezler. Buna ek olarak güvenlik hizmeti üreticileri, tekliflerini önemli ölçüde çeşitlendirmeleri gerekir, çünkü milyonlarca tüketici arasında güvenlik ürünleri açısından hayli çeşitlendirilmiş bir talep mevcuttur. Doğrudan gönüllü tüketici desteğine bağlı olduklarından, tüketicinin çeşitli isteklerine veya isteklerindeki değişimlere, uygun şekilde cevap veremedikleri anda finansal olarak zarar görürler. Dolayısıyla, her tüketicinin güvenlik piyasasında ortaya çıkan veya kaybolan ürünler üzerinde az da olsa doğrudan etkisi vardır. Devletin üretim politikası için tipik olan, herkese tek tip "güvenlik paketi" önermek yerine, piyasada pek çok hizmet paketi ortaya çıkacaktır. Bunlar, farklı insanların farklı ihtiyaçlarına göre ve farklı meslekler, risk almadaki farklı davranış tarzları, korunması ve sigortalanması gereken farklı şeylerle farklı coğra-

fi konumlar ile zaman tahdidi hesaba katılarak biçimlendirilir.

Fakat hepsi bununla da kalmaz. Çeşitlendirmenin yanında, ürünün içeriği ve kalitesi de gelişir. Güvenlik müesseselerinde çalışanların müşterilere karşı olan muameleleri anında iyileşmekle kalmaz, mevcut polis ve adalet sisteminin "aman boş ver" tavrı, keyfiliği ve hatta vahşeti, ihmalciliği ve yavaşlığı eninde sonunda yok olur. Bu durumda gönüllü tüketici desteğine bağımlı olacaklarından herhangi bir kötü muamele, saygısızlık veya gaf, işlerine mal olabilir. Ayrıca, yukarıda bahsedilen tuhaflık -müşteri ile hizmet sağlayıcısı arasındaki ihtilaf çözümünün her durumda hizmet sağlayıcısının hükmüne bırakılması- kayıtlardan neredeyse tamamen silinecek ve ihtilafların bağımsız taraflarca tahkimi güvenlik üreticileri tarafından önerilen standart anlaşma şartı haline gelecektir. Fakat hepsinden önemlisi, müşteri çekebilmek ve kaybetmemek için, bu tür hizmetlerin üreticileri, müşterinin ne aldığını bilmesini ve güvenlik üreticisinin gerçek performansının, mesuliyetleriyle uyuşmaması halinde kendisine, geçerli ve kişiler arası tahkik edilebilir şikayetlerde bulunabilmesini sağlayacak sözleşmeler önermek zorunda olmasıdır. Ve daha belirgin olarak, bunlar müşterilerin münhasıran kendi risklerini karşılamak üzere ödeme yaptıkları kişiselleştirilmiş hizmet sözleşmeleri olmayıp, daha ziyade, kendi risklerini başka insanlarınkiyle aynı havuzda toplamasını içeren hakiki sigorta sözleşmeleri oldukları sürece, mevcut devletçi uygulamaların aksine, bu tür kontratlar kuvvetle muhtemel, belli bir grup insanı başka bir grup pahasına kayıracak şekilde kasten yerleştirilmiş yeniden dağıtımcı planları artık içeremez. Aksi takdirde, birisi kendine önerilen mukavelenin başka insanların hususi ihtiyaç ve risklerinin -kendi durumuna uygun olarak algılamadığı muhtemel güvensizlik faktörleri- kendisi tarafından ödenmesini de içerdiğini hissederse bunu imzalamayı reddeder ya da ödemelerini keser.

Tüm bunlar söylense de şu soru kaçınılmaz olarak ortaya çıkacaktır, "Rekabetçi bir güvenlik üretimi sistemi ister istemez yine de sürekli sosyal çatışma, kaos ve anarşiye sebep olmayacak mıdır?" Bu sözde eleştiri karşısında verilecek birkaç cevap vardır. İlk olarak dikkat edilmelidir ki böyle bir intiba hiçbir şekilde tarihi ve ampirik delillerle bağdaşmamaktadır. Birbiriyle rekabet eden mahkemeler sistemi, modern ulus devleti ortaya çıkmadan önceki antik İrlanda'da veya Hansa Ligi zamanındaki gibi pek çok yerde varolmuştur, ve bildiğimiz kadarıyla da güzel bir şekilde çalışmışlardır.[200] O zamanki mevcut suç oranıyla (kişi başına düşen suç) değerlendirildiğinde, (bu arada, bazı filmlerde anlatılmaya çalışıldığı kadar vahşi olmayan) Vahşi Batı'nın özel polisi, bugünkü devlet destekli polisten nispeten daha başarılıydı.[201] Çağdaş tecrübe ve örneklere dönüldüğünde ise, bugün bile milyonlarca uluslararası temas vardır -ticaret ve seyahat temasları- ve bunlarda, örneğin yurt içi ilişkilerinden daha fazla hile, suç ve sözleşme ihlali olduğunu söylemek kesinlikle abartılı olur. Ve dikkat edilmelidir ki bu, ortada büyük bir tekelci güvenlik sağlayıcısı veya kanun koyucu olmadan böyledir. Son olarak unutulmamalıdır ki ülkelerin pek çoğunda bugün bile devletin yanında çeşitli özel güvenlik sağlayıcıları vardır: özel dedektifler, sigorta müfettişleri, özel hakemler. Yaptıkları işle alakalı intiba, sosyal ihtilafların çözümünde, kamudaki meslektaşlarına göre daha az değil daha çok başarılı oldukları tezini doğrulayacak yöndedir.

Ancak bu tarihi kanıtlar, özellikle de bunlardan genel bir iddianın çıkarımı konusu büyük tartışmalara maruz kalmıştır. Ancak, yukarıda ifade edilen tenkidin temelsiz olduğu hususunda sistematik sebepler de vardır. İlk anda paradoksal gibi görünse

200. Yukarıda not 21'de bahsedilen literatürü krş.; ayrıca: B. Leoni, Freedom and the Law, Princeton, 1961; J. Peden, "Property Rights in Celtic Irish Law," in: Journal of Libertarian Studies, 1977.
201. Krş. T. Anderson and P. J. Hill, "The American Experiment in Anarcho- Capitalism: The Not So Wild, Wild West," bkz.: Journal of Libertarian Studies, 1980.

de bunun sebebi, rekabetçi bir güvenlik üretimi sisteminin, ihtilaf çözümlenmesi problemi ile alakalı olarak mümkün olan en yüksek derecedeki mutabakatı bünyesinde barındıran bir kanun düzenini ve kanun icrasını üretecek kurumsallaşmış bir teşvik yapısının kurulup, böylelikle tekel himayesindekilere oranla daha çok değil de daha az sosyal huzursuzluk ve ihtilaf oluşturma temayülünü içermesidir![202] Bunun anlaşılabilmesi için, şüphecileri endişelendiren ve tekelci olarak organize edilen bir güvenlik sağlama düzeninin üstün faziletine inanmalarına yol açan, tek tipik duruma daha yakından bir göz atılması gerekir. Bu A ile B arasında bir ihtilaf çıkması, her ikisinin de farklı firmalarca sigortalanmış olması ve bu firmaların kendi müşterilerinin öne sürdüğü zıt iddiaların geçerliliğiyle alakalı olarak hemen anlaşmaya varamamaları durumudur. (Anlaşmaya varılması ya da her iki müşterinin de aynı firma tarafından sigorta edilmiş olması durumda bir problem var olmazdı - en azından bu problem devletçi tekel altında ortaya çıkacak problemlerden herhangi bir şekilde farklı olmazdı!) Böyle bir durum her zaman silahlı karşılaşmalarla sonuçlanmaz mıydı? Bu pek de muhtemel değildir. İlk olarak, şirketler arasındaki şiddet içerikli her çatışma masraflı ve riskli olacaktır, özellikle de bu şirketler öncelikle olası müşterilerine karşı etkili güvenlik garantörü olarak görünmek için önemli olacak kadar hatırı sayılır bir büyüklüğe ulaşmışlarsa. Fakat daha da önemlisi, her şirketin gönüllü müşteri ödemelerinin devamına bağımlı olduğu rekabetçi bir sistem altında, her çatışma her iki şirketin tüm müşterileri tarafından kasti olarak desteklenmek zorundadır. Söz konusu ihtilafta bir çatışmanın gerekli olduğu hususunda ikna olmadığı için ödemelerini kesen bir kişi dahi olsa, şirket üzerinde, bu ihtilafa barışçı çözümler arama yönünde

202. Devamı için krş. H. H. Hoppe, Eigentum, Anarchie und Staat, Opladen, 1987, Bölüm 5.

anında ekonomik bir baskı oluşacaktır.[203] Dolayısıyla, rekabetçi her güvenlik sağlayıcısı, ihtilafları çözümlemek için kendini şiddet içerikli önlemlere girişmeye ithaf etme konusunda son derece dikkatli olacaktır. Bunun yerine, tüketicilerin isteği gerçekten de barışçı bir ihtilaf çözümlemesi olduğu ölçüde, tüm güvenlik sağlayıcıları, müşterilerine bu tür önlemleri sağlamak ve zıt iddiaların değerlendirilmesi hususundaki bir fikir ayrılığı durumunda kendisinin ve müşterilerinin nasıl bir tahkim sürecine razı olacaklarını herkesin önceden bileceği şekilde belirlemek için büyük çabalar harcayacaklardır. Ve böyle bir tasarı, ancak farklı şirketlerin, aralarında tahkime yönelik bu tür önlemler konusunda anlaşmaları durumunda müşterilerine sahiden de çalışıyormuş gibi görünebileceği için, rekabet eden tüm güvenlik sağlayıcılarının şirketler arasındaki ilişkileri yönetecek ve müşterileri tarafından evrensel olarak kabul edilebilecek uluslararası bir hukuk sistemi, doğal olarak gelişecektir. Dahası, ihtilafların nasıl ele alınacağı hususundaki mutabakatı temsil eden kurallar oluşturma yönündeki ekonomik baskı daha da kapsamlıdır. Rekabetçi bir sistem altında, ihtilaflara barışçı çözümler bulma vazifesi emanet edilen bağımsız hakemler, yaptıkları ara buluculuk işinin sonucundan yeterince tatmin olmayan taraflardan birinin başka hâkimler seçebileceğinden ve de seçeceğinden, anlaşamayan iki şirketin devam eden desteğine bağımlı olacaklardır. Dolayısıyla bu hâkimler kendilerine iletilen problemlere, bu sefer kanuni usul bakımından değil de içerik bakımından, belli bir davada söz konusu firmaların tüm müşterileri tarafından hakkaniyetli ve adil bir çözüm olarak kabul görebilecek çözümler

203. Bunu, devletin insanları vergilendirme hakkı olduğu için, herkesin kasıtlı desteğini almadan savaşa girme politikası ile karşılaştırın; ve kişinin, devletin dış ilişkileri ele alış şeklini kendi hoşuna gitmediğini hissettiği anda vergi ödemeyi kesme hakkı olsaydı savaş riskinin daha mı çok, daha mı az olacağını kendinize sorun!

bulma hususunda baskı altında olacaklardır.[204] Aksi takdirde bu şirketlerden biri ya da hepsi bazı müşterilerini kaybedebilecek ve dolayısıyla bu firmaları, gelecek sefer ihtiyaç duydukları anda, farklı bir hakeme başvurmaya sevk edecektir.[205]

Fakat, rekabetçi bir sistem altında, güvenlik sağlayıcısı bir firmanın kanun dışı bir şirkete dönüşmesi -yani, kendi müşterileri tarafından desteklenen bir firmanın başkalarına saldırmaya başlaması- muhtemel olmaz mı? Bunun mümkün olabileceğini inkar etmenin bir yolu kesinlikle yoktur, ancak tekrar vurgulanması gerekir ki kişi bu durumda ampirik sosyal bilim aleminde bulunur ve hiç kimse böyle bir şey olacağını da kesin bir şekilde bilemez. Ve yine de bir güvenlik firmasının kanun dışı bir şirket haline gelmesi ihtimali yönündeki bu örtülü kinayenin, bir şekilde, saf kapitalist bir sosyal düzenin felsefesi ve ekonomisinde ciddi bir yetersizliğe işaret ettiği yanlıştır.[206] Öncelikle hatırlanması gerekir ki her sosyal sistem, devletçi-sosyalist düzenin de saf piyasa ekonomisinden aşağı kalmayacak kadar, varlığının devamı için kamuoyu fikrine bağımlıdır ve belirli bir toplumda neyin olup olamayacağını veya neyin daha muhtemel olup olmayacağı her zaman mevcut kamuoyu fikrinin durumu ile sınırlandırılmıştır. Batı Almanya'daki kamuoyu fikrinin mevcut durumu örneğin, Batı Alman halkına günümüzün Rus tipi devletçi-sosyalist sisteminin dayatılmasını uzak bir ihtimal

204. Ve burada yine dikkat edilmelidir ki olabilecek en yüksek derecedeki mutabakatı kapsayacak normlar, tabii ki yedinci bölümde gösterildiği gibi, münakaşa ile önden varsayılan ve kabulünün herhangi bir şey üzerindeki mutabakatı esasında mümkün kılan normlardır.

205. Yine bunu, maaşları vergilerle ödendiği için tüketici memnuniyetinden nispeten bağımsız oldukları için açıkça herkes tarafından hakkaniyetli olarak kabul edilemeyecek hükümler veren, devlet görevlisi hâkimler ile karşılaştırın; ve kişinin, günün birinde kendi davasına bakabilecek olan bir hâkimin bir davadaki gerçekleri toplama ve değerlendirmesinde yeterince dikkatli davranmadığı, veya resmen bir sahtekar olduğu hissine kapıldığı anda ekonomik baskı kurabilme imkanı olsaydı, belli bir davada doğrunun bulunamaması riskinin daha mı çok, daha mı az olacağını kendinize sorun.

206. Devamı için bilhassa krş., M. N. Rothbard, For A New Liberty, New York, 1978, syf.233 ve sonrası.

ve hatta imkansız hale getirmektedir. Kamuoyu desteğinin olmaması, böyle bir sistemi başarısızlığa ve yıkılmaya mahkum eder. Ve Rus tipi düzeni dayatma teşebbüsünün Amerikalılar arasında başarıya ulaşmasını ummak, mevcut Amerikan kamuoyu fikri altında daha da imkansızdır. Dolayısıyla, kanun dışı şirket problemini doğru biçimde görebilmek için, yukarıdaki soru şu şekilde ifade edilmelidir: Belirli bir toplum ve ona has kamuoyu fikri altında böyle bir olayın gerçekleşme ihtimali nedir? Bu şekilde formülleştirildiğinde, cevabın da farklı toplumlar için farklı olmak zorunda olacağı açıktır. Sosyalist fikirlerin halk içerisinde kökleşmiş olmasıyla karakterize edilen bazı toplumlarda, saldırgan şirketlerin yeniden ortaya çıkma ihtimali daha yüksekken, başka toplumlarda bunun olma ihtimali çok daha düşüktür. Peki o zaman, rekabetçi bir güvenlik üretimi sistemi, mevcut durumların her biri için, devletçi bir sistemin devamına nazaran daha mı iyi yoksa daha mı kötü olur? Örneğin günümüz Birleşik Devletler'ine bir bakalım. Devletin, bir yasama işlemi neticesinde vergi fonlarıyla güvenlik sağlama hakkını feshedip, rekabetçi bir güvenlik üretimi sisteminin takdim edildiğini farz edelim. Kamuoyu fikrindeki mevcut durum altında kanun dışı üreticilerin ortaya çıkması ne kadar muhtemeldir ve çıkarlarsa ne olur? Açıkçası, cevap toplumun değişen bu durum karşısındaki tepkisine bağlıdır. Dolayısıyla, özel güvenlik piyasası fikrine meydan okuyanlara karşı verilecek ilk cevap şöyle olmalıdır: Sen ne yapardın? Senin tepkin ne olurdu? Kanun dışı şirketlere karşı olan korkun, başka insanlara ve onların mülkiyetlerine saldıran bir güvenlik üreticisiyle gidip ticarete gireceğin anlamına mı gelirdi ve bunu yapması durumunda onu desteklemeye devam eder miydin? Eleştirenlerin sesleri bu karşı saldırı karşısında elbette ki azaltılmış olacaktır. Fakat bundan daha önemlisi, bu şahsi karşı saldırının ima ettiği sistematik meydan okuma-

dır. Açıkçası, tarif edilen bu durum değişikliği, kendi kararını vermek zorunda kaldığı anda herkesin yüzleşeceği maliyet-fayda yapısında meydana gelecek bir değişimi gerektirir. Rekabetçi bir güvenlik üretim sisteminin takdiminden önce (devletten gelen) saldırılara katılmak ve desteklemek meşruydu. Şimdi ise böyle bir faaliyet gayrimeşru bir faaliyettir. Dolayısıyla kişinin kendi kararlarını kendisi açısından az ya da çok maliyetli hale getiren, yani, kişinin kendi doğru davranış prensipleriyle az ya da çok ahenkli olan vicdanı nazara alındığında, faaliyetlerini kasti olarak desteklemek istemeyen insanların istismar edilmesiyle uğraşan bir firmanın desteklenmesi artık öncesine göre daha maliyetli olacaktır. Bu gerçekler dikkate alındığında, paralarını artık kendini dürüst iş yapmaya adamış bir firmayı desteklemek için harcayan insanların -ki bunların arasında aksi durumda devlete seve seve destek verecekler bile bulunur- sayısının artacağı ve bu sayının bu sosyal deneyin uygulanacağı her yerde artacağı kabul edilmek zorundadır. Tersine, halen başkaları pahasına kazanarak istismar etme politikasına bağlı kalan insanların sayısı düşecektir. Bu etkinin ne kadar güçlü olacağı tabii ki kamuoyu fikrinin durumuna bağlıdır. Elimizdeki örnekte -doğal mülkiyet teorisinin son derece yaygın olduğu ve özel etik olarak kabul gördüğü, liberteryen felsefinin esasen ülkenin üzerine kurulduğu ideoloji olup, şu ulaştığı seviyesine çıkmasına müsaade eden Birleşik Devletler'de[207]- yukarıda bahsedilen etki doğal olarak özellikle belirgin hale gelir. Buna bağlı olarak da liberteryaan hukuku koruma ve uygulama felsefesine bağlı kalan güvenlik üretimi firmaları, en büyük kitledeki halk desteği ve finansal yardımı cezbedecektir. Ve aralarında özellikle de eski düzenden faydalananların bulunacağı bazı insanların saldırganlık politikasına olan destek-

207. Krş. B. Bailyn, The Ideological Origins of the American Revolution, Cambridge, 1967; J. T. Main, The Anti-Federalists: Critics of the Constitution, Chapel Hill, 1961; M. N. Rothbard, Conceived in Liberty, 4 cilt, New Rochelle, 1975-1979.

lerini devam ettirmeleri gerçek olsa bile, bunların bu şekildeki davranışlarını devam ettirmelerine yetecek kafi sayıya ve finansal desteğe ulaşmaları pek de mümkün değildir. Muhtemel netice, daha ziyade dürüst şirketlerin gerekli gücü geliştirecekleri -yalnız veya ortak çabalar ve bu çabaların kendi gönüllü müşterileri tarafından desteklenmesiyle- ve kanun dışı üreticilerin bu şekilde ortaya çıkışını kontrol edip meydana geldikleri anda ve yerde imha edecekleri yönündedir.[208] Ve her şeye rağmen eğer dürüst güvenlik sağlayıcıları, serbest güvenlik üretme piyasasını sürdür-

208. Sigorta şirketleri doğal olarak, kanun dışı şirketlerin ortaya çıkışını engellemek hususunda çok önemli bir bir rol üstleneceklerdir. M. ve L. Tannehill'e dikkat edin: "Tamamen serbest her ekonomi açısından çok önemli bir sektör olan sigorta şirketlerinin, kendilerini her türlü saldırgandan ayırmak için özel bir arzuları olacaktır, ve ayrıca sahip oldukları kayda değer piyasa tesirini, onları baskı altında tutmak için kullanacaklardır. Agresif şiddet değer kaybına yol açar, ve sigortacılık da bu değer kayıplarının çoğundan en fazla zarara uğrayacak endüstridir. Zapt edilmemiş bir saldırgan yürüyen bir mali sorumluluktur ve hiçbir sigorta şirketi onun ilk saldırısından ne kadar uzakta olursa olsun, onun bir daha ki sefere kendi müşterilerinden birine saldırma riskine katlanmak istemeyecektir. Bunun yanında, saldırganların ve onlarla işbirliği yapanların, şiddet vakalarına karışma ihtimalleri daha yüksektir ve dolayısıyla kötü sigorta riskleridir. Bir sigorta şirketi, bunların saldırganlıklarının gelecekte meydana getirebileceği kayıpları minimize edebilmek için sağgörülü bir arzuyla muhtemelen bu insanları sigorta teminatı altına almayı reddedecektir. Fakat şirket böyle bir sağgörü ile hareket etmese bile, şiddete olan meyillerinin içerdiği ekstra riski taşımaktan kaçınmak amacıyla, yine de bunların primlerini şiddetli olarak yükseltmeye veya sigorta teminatlarını tamamen iptal etmeye zorlanacaktır. Rekabetçi bir ekonomide hiçbir sigorta şirketi, saldırganları ve saldırganlarla işi olanları tazmin edip maliyetleri dürüst müşterilerine yansıtmayı sürdürmeye gücü yetmez; çok geçemeden bu müşterilerini, sigorta teminatları için daha az ücret kesmeyi karşılayabilecek, daha itibarlı şirketlere kaptıracaktır.

Sigorta teminatı kaybı serbest ekonomide ne anlama gelir? [Saldırgan] kendini, herhangi bir faktör veya faktörler kombinasyonu ile kendine karşı girişilecek agresif veya misilleme gücüne karşı koruyabilecek yeterince güç oluşturabilse bile, bunu tamamen ekonomik zorunlulukların dışında yapacaktır. Araba kazaları, doğal felaketler veya akdi ihtilaflara karşı sigorta koruması satın alamayacaktır. Kendi mülkiyeti üzerinde meydana gelecek kazalar neticesinde oluşacak tazminat davalarına karşı korumasız kalacaktır. Çok büyük olasılıkla itfaiye şirketinin hizmetinden bile faydalanamayacaktır, zira bu şirketler yangın sigortası işinin doğal bir uzantısıdır.

Saldırgan davranışlarının doğal neticesi olan piyasa aforozu ile uygulanan korkunç cezalara ek olarak, çalışanlarıyla ilgili dertleri de olacaktır. [Zira] eğer bir savunma hizmeti temsilcisi, kasıtlı bir şiddet başlatmayı içeren bir emri yerine getirirse, hem temsilci ve emri veren girişimci veya yönetici ile birlikte bu işe bilgisi dahilinde karışan herkes oluşan zarardan sorumlu tutulur" (M. and L. Tannehill, The Market for Liberty, New York, 1984, syf. 110-111).

me mücadelesini kaybeder ve kanun dışı bir tekelci yapı yeniden ortaya çıkarsa, meydana gelecek tek şey yeni bir devlettir.[209]

Her durumda, özel güvenlik üreticileri ile birlikte saf kapitalist bir sosyal sistemin -seçme özgürlüğüne müsaade eden bir sistemin- hayata geçirilmesi, şu anki sistemden mutlaka daha iyi olacaktır. Böyle bir sistem, çok fazla insanın halen başkalarına saldırı ve suistimal politikasına bağlı kalmaları yüzünden çökse bile, insanoğlu en azından şanlı bir ara faslı tecrübe etmiş olur. Ve bu düzen sağ kalırsa da ki bu daha muhtemel sonuç gibi görünmektedir, bu, adalet ve bugüne kadar eşi görülmemiş bir ekonomik zenginlik sisteminin başlangıcı olacaktır.

209. Yasa dışı bir firmanın devlet olarak ortaya çıkması süreci daha da karmaşık hale gelecektir, zira şu andaki mevcut devletlerin mevcudiyetini liyakatlandıran ve oluşturulması yüzyıllar süren aralıksız propagandaya mal olan "ideolojik meşruiyetini" yeniden edinmesi gerekecektir. Bu meşruiyet saf piyasa sistemi tecrübesiyle bir kere kaybedildiğinde, bunun kolay kolay tekrar kazanılabildiğini tahayyül etmek güçtür.

KAYNAKÇA

Albert, H. Marktsoziologie und Entscheidungslogik. Neuwied, 1967.

Alchian, A. Economic Forces at Work. Indianapolis, 1977.

Anderson, P. Passages from Antiquity to Feudalism. London, 1974.

Anderson, P. Lineages of Absolutism. London, 1974.

Anderson, T. and Hill, P. J. "The American Experiment in Anarcho-Capitalism: The Not So Wild, Wild West." Journal of Libertarian Studies, 1980.

Apel, K. O. Transformation der Philosophie (2 vols.). Frankfurt/M, 1973.

Armentano, D. Antitrust and Monopoly. New York, 1982.

Ayer, A. J. Language, Truth and Logic. New York, 1950.

Badie, B. and Birnbaum, P. The Sociology of the State. Chicago, 1983.

Baechler, J. The Origins of Capitalism. New York, 1976.

Baler, K. The Moral Point of View. Ithaca, 1958.

Bailyn, B. The Ideological Origins of the American Revolution. Cambridge, 1967.

Baird, C. Rent Control: The Perennial Folly. San Francisco, 1980.

Baumol, W. Welfare Economics and the Theory of the State. Cambridge, 1952.

Baumol, W. and Blinder, A. Economics. Principles and Policy. New York, 1979.

Becker, G. Human Capital. New York, 1975.

Bendix, R. Kings or People. Berkeley, 1978.

Bernstein, E. Die Voraussetzungen des Sozialismus und die AufgabenderSozialdemokratie. Bonn, 1975.

Blanshard, B. Reason and Analysis. La Salle, 1964.

Blaug, M. The Methodology of Economics. Cambridge, 1980.

Bloch, M. Feudal Society. Chicago, 1961.

Block, W. "Public Goods and Externalities: The Case of Roads." Journal of Libertarian Studies, 1983.

Block, W. "Free Market Transportation: Denationalizing the Roads." Journal of Libertarian Studies, 1979.

Block, W. "Austrian Monopoly Theory. A Critique." Journal of Libertarian Studies, 1977.

Block, W. "Coase and Demsetz on Private Property Rights." Journal of Libertarian Studies, 1977.

Boehm-Bawerk, E. v. Kapital und Kapitalzins. Positive Theorie des Kapitals. Meisenheim, 1967.

Boetie, E. de La. The Politics of Obedience: The Discourse of Voluntary Servitude (ed. M. N. Rothbard). New York, 1975.

Brady, R. A. "Modernized Cameralism in the Third Reich: The Case of the National Industry Group." in: M. I. Goldman (ed.) Comparative Economic Systems. New York, 1971.

Bramsted, E. K. and Melhuish, K. J. (eds.). Western Liberalism. London, 1978.

Brandt, W. (ed.). North-South: A Programme for Survival. 1980.

Brozen, Y. Is Government the Source of Monopoly? And Other Essays. San Francisco, 1980.

a.g.e and Friedman, M. The Minimum Wage: Who Pays? Washington, 1966.

Brutzkus, B. Economic Planning in Soviet Russia. London, 1935.

Buchanan, J. Freedom in Constitutional Contract. College Station, 1977.

Buchanan, J. The Limits of Liberty. Chicago, 1975.

Buchanan, J. The Public Finances. Homewood, 1970.

Buchanan, J. Cost and Choice. Chicago, 1969.

Buchanan, J. Fiscal Theory and Political Economy. Chapel Hill, 1962.

Buchanan, J. /Thirlby (ed.). L. S. E. Essays on Cost. Indianapolis, 1981.

Buchanan, J. and Tullock, G. The Calculus of Consent. Ann Arbor, 1962.

Buchanan, J. and Wagner, R. The Consequences of Mr. Keynes. London, 1978.

Carey, L. W. (ed.). Freedom and Virtue. The Conservative/Libertarian Debate. Lanham, 1984.

Cipolla, C. M. (ed.). Economic History of Europe. Contemporary Economies. Glasgow, 1976.

Coase, R. "The Lighthouse in Economics." Journal of Law and Economics, 1974.

Coase, R. "The Problem of Social Cost." Journal of Law and Economics, 1960.

Demsetz, H. "Toward a Theory of Property Rights." American Economic Review, 1967.

__a.g.e. "The Exchange and Enforcement of Property Rights." Journal of Law and Economics, 1964.

Dicey, A. V. Lectures on the Relation Between Law and Public Opinion in England During the Nineteenth Century. London, 1974.

Dingier, H. Die Ergreifung des Wirklichen. Muenchen, 1955.

Dworkin, R. "Is Wealth a Value?" Journal of Legal Studies, 1980.

Erhard, L. The Economics of Success. London, 1968.

Erhard, L. Prosperity Through Competition. New York, 1958.

Eucken, W. Grundsaetze der Wirtschaftspolitik. Hamburg, 1967.

Evers, W. 'Toward a Reformation of a Law of Contracts." Journal of Libertarian Studies, 1977.

Fetter, F. Capital, Interest and Rent. Kansas City, 1976.

Feyerabend, P. Against Method. London, 1978.

Feyerabend, P. Science in a Free Society. London, 1978.

Fischer, W. Die Wirtschaftspolitik Deutschlands 1918-45. Hannover, 1961.

Flew, A. The Politics of Procrustes. London, 1980.

Flew, A. Sociology, Equality and Education. New York, 1976.

Friedman, M. Capitalism and Freedom. Chicago, 1962.

Friedman, M. Essays in Positive Economics. Chicago, 1953.

Friedman, M. and Friedman, R. The Tyranny of the Status Quo. New York, 1984.

Galbraith, J. K. A Theory of Price Control. Cambridge, 1952.

Gewirth, A. "Law, Action and Morality" in: Porreco, R. (ed.) Georgetown Symposium on Ethics. Essays in Honor of H. Veatch. New York, 1984.

__a.g.e. Reason and Morality. Chicago, 1978.

Greenleaf, W. H. The British Political Tradition (2 vols.). London, 1983.

Gregory, P. R. and Stuart, R. C. Comparative Economic Systems. Boston, 1985.

Habermas, J. Moralbewusstsein und kommunikatives Handeln. Frankfurt/M., 1983.

Habermas, J. Theorie des kommunikativen Handelns (2 vols.). Frankfurt/M, 1981.

Habermas, J. "Wahrheitstheorien." in: Fahrenbach, H. (ed.) Wirklichkeit und Reflexion. Pfullingen, 1974.

Habermas, J. Knowledge and Human Interest. Boston, 1971.

Hamel, H. v. (ed.). BRD-DDR. Die Wirtschaftssysteme. Muenchen, 1983.

Harman, G. The Nature of Morality. New York, 1977.

Harris, M. Cannibals and Kings. New York, 1978.

Hayek, F. A. Law, Legislation and Liberty (3 vols.). Chicago,

1973-79.

Hayek, F. A. (ed.). Capitalism and the Historians. Chicago, 1963.

Hayek, F. A. The Constitution of Liberty. Chicago, 1960.

Hayek, F. A. The Road to Serfdom. Chicago, 1956.

Hayek, F. A. Individualism and Economic Order. Chicago, 1948.

Hayek, F. A. Collectivist Economic Planning. London, 1935.

Hayek, F. A. et. al. Rent Control. A Popular Paradox. Vancouver, 1975.

Herbert, A. The Right and Wrong of Compulsion by the State. Indianapolis, 1981.

Hilton, R. (ed.). The Transition from Feudalism to Capitalism. London, 1978.

Hock, W. Deutscher Antikapitalismus. Frankfurt/M, 1960.

Hohmann, H. H., Kaser, M., and Thalheim, K. (eds.). The New Economic Systems of Eastern Europe. London, 1975.

Hollis, M. and Nell, E. Rational Economic Man. Cambridge, 1975.

Hoppe, H. H. Eigentum, Anarchie und Staat. Opladen, 1987.

Hoppe, H. H. "Is Research Based on Causal Scientific Principles Possible in the Social Sciences." Ratio, 1983.

Hoppe, H. H. Kritik der kausalwissenschaftlichen Sozialforschung. Opladen, 1983.

Hoppe, H. H. Handeln und Erkennen. Bern, 1976.

Hospers, J. Libertarianism. Los Angeles, 1971.

Hudson, W. D. (ed.). The Is-Ought Question. London, 1969.

Hume, D. Essays. Moral, Political and Literary. Oxford, 1971.

Hume, D. Enquiries (ed. Selby-Bigge). Oxford, 1970.

Hume, D. A Treatise of Human Nature (ed. Selby-Bigge). Oxford, 1968.

Hutchinson, T. W. Politics and Philosophy of Economics. New York, 1981.

Hutchinson, T. W. Positive Economics and Policy Objectives. London, 1964.

Hutchinson, T. W. The Significance and Basic Postulates of Economic Theory. London, 1938.

Janich, P. Protophysik der Zeit. Mannheim, 1969.

Jellinek, G. Allgemeine Staatslehre. Bad Hamburg, 1966.

Jencks, C. et. al. Inequality. London, 1973.

Jesse, E. (ed.). BRD und DDR. Bedin, 1982.

Jouvenel, B. de. On Sovereignty. Cambridge, 1957.

Jouvenel, B. de. "The Treatment of Capitalism by Continental Intellectuals." in: F. A. Hayek (ed.) Capitalism and the Historians. Chicago, 1954.

Jouvenel, B. de. On Power. New York, 1949.

Kaltenbrunner, G. K. (ed.). Rekonstruktion des Konservatismus. Bern, 1978.

Kambartel, F. (ed.). Praktische Philosophie und konstruktive Wissenschaftstheorie. Frankfurt/M., 1974.

Kambartel, F. Erfahrung und Struktur. Frankfurt/M., 1968.

Kamlah, W. and Lorenzen, P. Logische Propaedeutik. Mannheim, 1967.

Kant, I. Werke (6 vols., ed. W. Weischedel). Wiesbaden, 1956.

Kautsky, K. Bemstein und das sozialdemokratische Programm. Bonn, 1976.

Kelsen, H. Reine Rechtslehre. Wien, 1976.

Keynes, J. M. The End of Laissez Faire (Collected Writings, VOl. IX). London, 1972.

Kirzner, I. Competition and Entrepreneurship. Chicago, 1973.

Kolakowski, L. Main Currents of Marxism (3 vols.). Oxford, 1978.

Kolko, G. The Triumph of Conservatism. Chicago, 1967.

Kolko, G. Railroads and Regulation. Princeton, 1965.

Kuhn, T. S. The Structure of Scientific Revolutions. Chicago, 1964.

Lakatos, I. "Falsification and the Methodology of Scientific Research Programmes" in: Lakatos/Musgrave (ed.) Criticism and the Growth of Knowledge. Cambridge, 1970.

Lange, O. "On the Economic Theory of Socialism" in: Goldman, M. I. (ed.) Comparative Economic Systems. New York, 1971.

Leonhard, W. Sovietideologie. Die politischen Lehren. Frankfurt/M, 1963. Leoni, B. Freedom and the Law. Princeton, 1961.

Locke, J. Two Treatises of Government (ed. P. Laslett). Cambridge, 1960.

Lorenzen, P. Normative Logic and Ethics. Mannheim, 1969.

__a.g.e. Methodisches Denken. Frankurt/M., 1968.

Luehrs, G. (ed.). Kritischer Rationalismus und Sozialdemokratie (2 vols.). Bonn, 1975-76.

Lukes, S. "Socialism and Equality" in: Kolakowski/Hampshire (eds.) The Socialist Idea. New York, 1974.

Machan, T. Human Rights and Human Liberties. Chicago, 1975.

Machiavelli, N. The Prince. Harmondsworth, 1961.

MacIntyre, A. After Virtue. Notre Dame, 1981.

Main, J. The Anti-Federalists: Critics of the Constitution. Chapel Hill, 1961.

Marx, K. Critique of the Gotha Programme. (Selected Works, Vol. 2). London, 1942.

McGuire, J. W. Business and Society. New York, 1963.

Melsen, A. v. Philosophy of Nature. Pittsburgh, 1953.

Mencken, H. A. Notes on Democracy. New York, 1926.

Merklein, R. Die Deutschen werden aermer. Hamburg, 1982.

Merklein, R. Griff in die eigene Tasche. Hamburg, 1980.

Meyer, T. (ed.). Demokratischer Sozialismus. Muenchen, 1980.

Michels, R. Zur Soziologie des Parteiwesens in der modernen Demokratie. Stuttgart, 1957.

Miller, M. Rise of the Russian Consumer. London, 1965.

Mises, L. v. The Anti-Capitalist Mentality. San Francisco, 1983.

Mises, L. v. Epistemological Problems of Economics. New York, 1981.

Mises, L. v. Socialism. Indianapolis, 1981.

Mises, L. v. The Ultimate Foundation of Economic Science. Kansas City, 1978.

Mises, L. v. A Critique of Interventionism. New Rochelle, 1977.

Mises, L. v. Planning for Freedom. South Holland, 1974.

Mises, L. v. Theory of Money and Credit. Irvington, 1971.

Mises, L. v. Human Action. Chicago, 1966.

Mises, L. v. Bureaucracy. New Haven, 1944.

Mises, L. v. Omnipotent Government. New Haven, 1944.

Mises, L. v. Liberalismus. Jena, 1929.

Mittelstaedt, P. Philosophische Probleme der modernen Physik. Mannheim, 1966.

Molinari, G. de Serbest Piyasa ve Güvenlik, Liber Plus Yayınları, İstanbul, 2016.

Morgenstern, O. National Income Statistics: A Critique of Macro-economic Aggregation. San Francisco, 1979.

Mosca, G. The Ruling Class. New York, 1939.

Murck, M. Soziologie der oeffentlichen Sicherheit. Frankfurt/M., 1980.

Nisbet, R. "Conservatism" in: Nisbet/Bottomore (eds.), History of Sociological Analysis. New York, 1978.

Nock, A. J. Our Enemy: The State. Delevan, 1983.

Nove, A. Economic History of the USSR. Harmondsworth, 1969.

Nozick, R. Anarchy, State and Utopia. New York, 1974.

Olson, M. The Logic of Collective Action. Cambridge, 1965.

Oppenheimer. System der Soziologie. Vol. II Der Staat. Stuttgart, 1964.

Osterfeld, D. "The Natural Rights Debate." Journal of Libertarian Studies, 1983.

Pap, A. Semantics and Necessary Truth. New Haven, 1958.

Parkin, F. Class Inequality and Political Order. New York, 1971.

Paul, R. and Lehrman, L. The Case for Gold. San Francisco, 1983.

Peden, J. "Property Rights in Celtic Irish Law." Journal of Libertarian Studies, 1977.

Pejovich, S. Life in the Soviet Union. Dallas, 1979.

Pirenne, H. Medieval Cities. Their Origins and the Revival of Trade. Princeton, 1978.

Polanyi, K. The Great Transformation. New York, 1944.

Popper, K. R. Objective Knowledge. Oxford, 1973.

Popper, K. R. Conjectures and Refutations. London, 1969.

Popper, K. R. Logic of Scientific Discovery. London, 1959.

Popper, K. R. The Poverty of Historicism. London, 1957.

Posner, R. Economic Analysis of Law. Boston, 1977.

Radosh, R. and Rothbard, M. N. (eds.). A New History of Leviathan. New York, 1972.

Rakowska-Harmstone, T. (ed.). Communism in Eastern Europe. Bloomington, 1984.

Rawls, J. A Theory of Justice. Cambridge, 1971.

Reisman, G. Government Against the Economy. New York, 1979.

Robbins, L. "Economics and Political Economy." American Economic Review, 1981.

Robbins, L. Political Economy: Past and Present. London, 1977.

Robbins, L. Nature and Significance of Economic Science. London, 1935.

Roepke, W. Economics of a Free Society. Chicago, 1963.

Roepke, W. A Humane Economy. Chicago, 1960.

Rothbard, M. N. The Ethics of Liberty. Atlantic Highlands, 1982.

Rothbard, M. N. "Law, Property Rights and Pollution." Cato Journal, 1982.

Rothbard, M. N. "The Myth of Neutral Taxation." Cato Journal, 1981.

Rothbard, M. N. "The Myth of Efficiency" in: M. Rizzo (ed.) Time, Uncertainty and Disequilibrium. Lexington, 1979.

Rothbard, M. N. For a New Liberty. New York, 1978.

Rothbard, M. N. "Freedom, Inequality, Primitivism and the Division of Labor" in: K. S. Templeton (ed.) The Politicalization of Society. Indianapolis, 1977.

Rothbard, M. N. Power and Market. Kansas City, 1977.

Rothbard, M. N. "Toward a Reconstruction of Utility and Welfare Economics." Center for Libertarian Studies, Occasional Paper No. 3. New York, 1977.

Rothbard, M. N. "Ludwig von Mises and Economic Calculation

Under Socialism" in: L. Moss (ed.). The Economics of Ludwig von Mises. Kansas City, 1976.

Rothbard, M. N. Conceived in Liberty (4 vols.), New Rochelle, 1975-79.

Rothbard, M. N. Egalitarianism as a Revolt Against Nature and Other Essays. Washington, 1974.

Rothbard, M. N. What Has Government Done to Our Money?. Novato, 1973.

Rothbard, M. N. Man, Economy and State (2 vols.). Los Angeles, 1970.

Rousseau, J. The Social Contract and Discourses (ed. G. Cole). New York, 1950.

Rubner, A. The Three Sacred Cows of Economics. New York, 1970.

Samuelson, P. Economics. New York, 1976.

Samuelson, P. "The Pure Theory of Public Expenditure." Review of Economics and Statistics, 1954.

Schoeck, H. 1st Leistung unanstaendig? Osnabrueck, 1971.

Schoeck, H. Envy. New York, 1966.

Schumpeter, J. Capitalism, Socialism and Democracy. New York, 1942.

Schwan, G. Sozialismus in der Demokratie. Theorie einer konsequent sozialdemokratischen Politik. Stuttgart, 1982.

Schwan, G. (ed.). Demokratischer Sozialismus fuer Industriegeselischaften. Frankfurt/M., 1979.

Senghaas, D. (ed.). Imperialismus und strukturelle Gewalt.

Frankfurt/M, 1972.

Singer, M. Generalization in Ethics. London, 1963.

Skinner, Q. The Foundations of Modern Political Thought. Cambridge, 1978.

Smith, H. The Russians. New York, 1983.

Sombart, W. Deutscher Sozialismus. Berlin, 1934.

Spencer, H. Social Statics. London, 1851.

Spooner, L. No Treason. The Constitution of No Authority. Colorado Springs, 1973.

Statistisches Jahrbuch fuer die BRD. 1960.

Sterba, J. The Demands of Justice. Notre Dame, 1980.

Stevenson, C. L. Facts and Values. New Haven, 1963.

Stevenson, C. L. Ethics and Language. London, 1945.

Stigler, G. The Citizen and the State. Essays on Regulation. Chicago, 1975.

Strauss, L. Natural Right and History. Chicago, 1970.

Szalai, A. and Andrews, F. (eds.). The Quality of Life. London, 1980.

Tannehill, M. and Tannehill, L. The Market for Liberty. New York, 1984.

Templeton, K. S. (ed.). The Politicalization of Society. Indianapolis, 1977.

Thalheim, K. Die wirtschaftliche Entwicklung der beiden Staaten in Deutschland. Opladen, 1978.

Tigar, M. and Levy, M. Law and the Rise of Capitalism. New York, 1977.

Toulmin, S. The Place of Reason in Ethics. Cambridge, 1970.

Treue, W. Wirtschaftsgeschichte der Neuzeit. Stuttgart, 1973.

Trivanovitch, V. Economic Development of Germany Under National Socialism. New York, 1937.

Tullock, G. Private Wants, Public Means. New York, 1970.

Veatch, H. Human Rights. Fact or Fancy?. Baton Rouge, 1985.

Veatch, H. For an Ontology of Morals. A Critique of Contemporary Ethical Theory. Evanston, 1968.

Veatch, H. Rational Man. A Modern Interpretation of Aristotelian Ethics. Bloomington, 1962.

Vonnegut, K. Welcome to the Monkey House. New York, 1970.

Weber, M. Gesammelte Aufsaetze zur Wissenschaftslehre. Tuebingen, 1922.

Weinstein, J. The Corporate Ideal in the Liberal State. Boston, 1968.

Wellisz, S. The Economies of the Soviet Bloc. New York, 1964.

Wicksell, K. Finanztheoretische Untersuchungen. Jena, 1896.

Wild, J. Plato's Modern Enemies and the Theory of Natural Law. Chicago, 1953.

Williams, B. "The Idea of Equality" in: Laslett/Runciman (eds.), Philosophy, Politics and Society (2nd series). Oxford, 1962.

Willis, D. K. K/ass. How Russians Really Live. New York, 1985.

Windmoeller, E. and Hoepker, T. Leben in der DDR. Hamburg, 1976.

Wooldridge, W. C. Uncle Sam the Monopoly Man. New Rochelle, 1970.

Wright, D. Mc. C. Capitalism. New York, 1951.

Wright, D. Mc. C. Democracy and Progress. New York, 1948.

Zapf, W. (ed.). Lebensbedingungen in der Bundesrepublik. Frankfurt/M., 1978.

Sosyalist Doğu Avrupa'yı çepeçevre kuşatan "demir perde"nin yegane amacı, -yaklaşan sosyalist iflası biraz geciktirebilir umuduyla- içindeki yaratıcı ve girişimci bireylerin Doğu'dan Batı'ya kaçmasını engellemekti.

1989'un ve takip eden yılların önemli olayları neredeyse evrensel bir şekilde sosyalizmin yenilgisi -ve tabii Batı'nın solcu aydın çevreleri açısından ciddi bir kötüleşme- olarak değerlendirilirken, hemen bu olayların daha geniş, küresel anlamı ve açıklaması için entelektüel bir mücadele ortaya çıktı. Kaybeden sosyalizm idiyse, kazanan kimdi?

Bu soruya en bariz cevap: Batı kazanmıştı. Batı, yani ABD, onun Batı Avrupalı ve dünya genelindeki sömürge ve uyduları; ve dünya kamuoyu nezdinde ABD, kapitalizmin en önde gelen temsilcisi kabul edildiği için, kazanan kapitalizmdi.

Liber+ | liberplus.com.tr

ISBN: 978-605-83324-3-0

24₺